

674.º 483

22

UAN

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA

ANALOGIA
DEL
P. Martino
Becano.

BS505

.B4

1621

c.1

136740

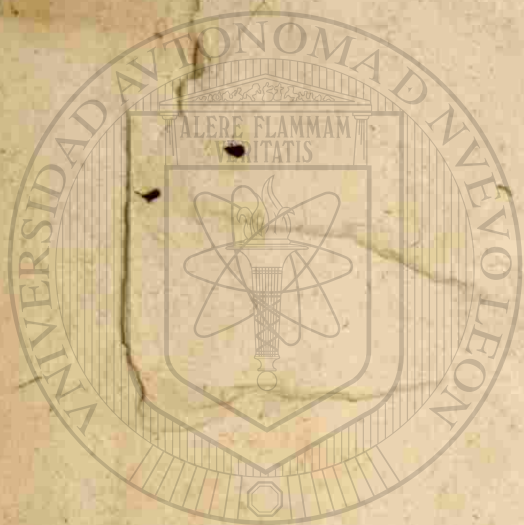

1080044502

Saxanaga

Núm. 17

UANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

FONDO BIBLIOTECA PUBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEON

132740

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA

ANALOGIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI.

IN QVA PRIMVM STATUS
*veteris, deinde consensus, proportio,
& conspiratio illius cum nouo
explicatur.*

A V T H O R E
MARTINO BECA

Societatis IESV Theologiae
*Accessere Indices Capitum, & rerum
tatu digniorum.*

UNIVERSIDAD AUTONOMA DE NUEVO LEON
CAPILLA CALFONSINA BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
Rolle-36 MICROFILMADO 9/2/80

L V G D V N I
Sumptibus ANTONII PILLATI
sub signo SS. Trinitatis

M. DC. XXI.
CVM PERMISSV SUPERIORV

46551

B 5595
B 4
1621

FERDINANDO IMPERATORI INVICTISSIMO.

SCRIPSI nuper, In-
uictissime Imperator,
breuem & perspicuam,
vt opinor, veteris ac no-
ui Testamenti Analo-
giam; in qua, quid inter
Mosem & Christum, inter Synagogam &
Ecclesiam, inter legem & gratiam interfit,
quis item inter ea sit consensus, proportio,
& conspiratio, summatim complexus
sum. Eam duplici de causa, sub Augustis-
simo Sacratissimi nominis Tui auspicio in
lucem exire volui: Tum, vt Imperialis
Aquilæ præsidio tuta ac secura sit: Tum, vt
meæ voluntatis ac propensionis erga Cæ-
saream Tuam Maiestatem fida interpretes.
De fructu, quæ inde sperari possit, non au-
sim polliceri. Duplicem tamen ex ea per-
cipi posse, omnino persuasum mihi est. Al-
terum doctrinæ seu cognitionis, de quo in

progressu operis dicturus sum. Alterum consolationis bonorum, & terroris impiorum, qui quidem latissimè patet, & ad omnia penè hominum ac statuum genera diffundi potest. Cæterum, quia cum Tua M. nunc ago, vnico tantum exemplo seu paradigmatè, quod presenti tempori accommodatum sit, explicandus est. Et quidem in hunc modum.

Videmus multos, de Cæsarea Inauguratione, Tuæ Maiestati gratulari; multos fremere, obstrepere, murmurare: Illos fidelitatem & obsequium deferre; hos seditionosos ac rebelles esse. Quæ interim nobis mens, quis animus? Dicam. Qui veteris ac noui Testamenti Analogiæ ignari sunt, stupent, tristantur, affliguntur. Velint aliter rem geri: omnes morigeros esse; rebellem neminem. Qui gnari, sic ratiocinantur: Quid mirum, inquit, si optimus Imperator patitur rebellionem, persecutionem, & opprobrium à subditis? Nihil hoc noui. Sæpè olim hoc factum in veteri Testamento. Factum Mosi, Saùli, Dauidi, aliis. Factum Christo, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium. Et quidem Mosi, cum ex Ægypto in terram promissionis ductaret populum, duo dunta

duntaxat obtemperarunt, Iosue filius Nun, & Caleb filius Iephone: reliqui, quotquot erant; imperium recusantes, vociferati sunt: *Nonne melius est reuerti in Ægyptum? Constituamus nobis Ducem, & reuertamur in Ægyptum.* (Num. 14.4.)

De Saùle in Regem electo (quo non erat melior in filiis Israël, Scriptura attestante) sic legimus: *Saùl abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda: Filij verò Belial dixerunt: Num saluare nos poterit ille? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* (1. Reg. 10.26.)

Similiter de Dauide, qui erat vir secundum cor Dei: *Accidit quoque, ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir temineus: & cecinit buccina, & ait: Non est nobis pars in Dauid, neque hereditas in filio Isai: reuertere in tabernacula tua Israël. Et separatus est omnis Israël à Dauid, secutusq; est Seba filium Bochri. Viri autem Iuda adhaeserunt Regi sua à Iordane vsque Ierusalem.* (2. Reg. 20.1.)

Denique, ut alios præteream, contra Regem Regum clamabant Iudæi, sub finem veteris Testamenti: *Nolumus hunc regnare super nos: Tolle, tolle, crucifige eum.*

Si hæc, mirabili diuinæ prouidentia nutu, tunc facta sunt; quid stupemus aut indignamur, si etiã nunc eueniant? Audiantur sanè hæc aut similes improborũ voces: Non est nobis pars in FERDINANDO Austriaco: Num saluare nos potest ille? Nolumus hunc regnare super nos: Constituamus nobis Ducem, reuertamur in Ægyptum. Quem feriunt, aut cui obsunt? Non FERDINANDO, sed ipsis. FERDINANDO dicetur, quod Mosi dictum est: *Faciam te Principem super gentem magnam.* Iphis uerò, quod Iudæis rebellibus: *Feriam eos pestilentia, atque consumam.* Itẽmque: *Exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt.* (Numer. 14. 12. & Iudith 8. 25.)

Hæc, Inuidiissime Imperator, eorum ratiocinatio est, qui, ut dixi, veteris ac noui Testamenti Analogiam intelligunt. Imo & Apostoli Pauli, cùm ait: *Quacunque scripta sunt (in veteri lege) ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus.* (Rom. 15. 4.) Verbi gratia. Cur scriptũ est in veteri Testamento, Mosem, Dauidem, & alios pios Principes multas aduersitates perpeffos esse? Nimirũ, ut pii Principes, qui nunc sunt, eorum exemplo discãt patientiam, & Scriptura

peuratum lectione seipsos consolentur, & firmam æternæ retributionis spem concipiant.

Sic sanè est. Neque tamen hoc tam Tui, quam aliorum causa scribo, ô Imperator. Scio, Te pridem in hac palæstra edoctum esse. Scio, Te excelso esse animo; & quo magis premeris, eo maiori in Deum confidentia erigi ac cõfirmari. Itaque non Tibi, sed aliis hac consolatione opus est. Tibi quidem Analogia nostra, ex qua dependet consolatio, inscripta, dedicata, consecrata est; non tamen ut Tux Maiestati profit, sed potius, ut illius sacratissima protectione secura sit, & in lucem exire possit. Vestra Cæsarea Maiestas illam pariter, ac me clientem suum, Augustissimo suo patrocinio foueat ac tueatur.

Moguntia ex Collegio Archiepiscopali Societatis I E S V, Anno Christi 1620. Mense Ianuario.

Vestra Cæs. Maiest.

Humillimus in Christo
Seruus

MARTINVS BECANVS.

A 4

FACVL

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS
Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi.

Barthol. IACQVINO TIVS, Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, permittit ad sex annos proximos Antonio Pillehotte typis mandare, ac vendere *Analogiam veteris ac noui Testamenti*, Authore R. P. MARTINO BECANO Societatis IESV, idque iuxta priuilegium Regum Christianissimorum Henrici III. die 10. Maij 1583. nehon Magni Henrici IV. 20. Decemb. 1606. atque etiam Ludouici XIII. iam regnantis 14. Februarij 1611. eidem Societati concessum, quo Typographis & Bibliopis omnibus prohibetur, ne quis libros ab eisdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimat, vel imprimi curet. Lugduni 25. Febr. 1621.

B. IACQVINO TIVS.

CONSENSVS.

Librum hunc, qui inscribitur, *Analogia veteris ac noui Testamenti*, Authore R. P. MARTINO BECANO & Societate IESV, & eiusdem Opuscula, Ego Aduocatus Regius typis mandari, demum in lucem exponi cōsentio. Lugduni 25. Febr. 1621.

BOLLIOVD.

Librum hunc, qui inscribitur, *Analogia veteris ac noui Testamenti*, Authore R. P. MARTINO BECANO & Societate IESV, & eiusdem Opuscula ab Antonio Pillehotte Bibliopola Lugdunensi in lucem dari permittimus: simul ne quis citra factam ei potestatem de nouo excuset, interdiciamus. Datum Lugduni 25. Febr. 1621.

S E V E.

M A R

MARTINI BECANI
ANALOGIA
Veteris ac noui Testamenti.

ETVS Testamentum differt à nouo, sicut figura Christi ab ipso Christo: (1. Corinth. 10. 6.) Sicut umbra imaginis ab ipsa imagine: (Hebr. 10. 1.) Sicut promissio à donatione: (Actor. 3. 18. & Rom. 1. 2.) Sicut Epistola atramento scripta, ab Epistola spiritu Dei scripta: (2. Corinth. 3. 3.) Sicut litera à spiritu, mors à vita: (ibidem v. 6. & 7.) Sicut seruitus à libertate, ancilla à Domina, Agar à Sara: (Galat. 4. 22.) Sicut timor ab amore: (Rom. 8. 15.) Sicut sanguis hircorum, à sanguine Christi: (Hebr. 9. 11.) Sicut occultum à patefacto: (Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 26.) Sicut inchoatum à perfecto, semen ab arbore, spica à frumento: (Diuus Thomas in 1. 2. quest. 107. artic. 3.)

Hinc sequitur primò, nos Christianos in nouo Testamento sceliciores esse, quam fuerint Iudei in veteri. Nam illi erāt serui; nos liberi: Illi filij Agar; nos Sara: Illi habebant solam figuram; nos rem figuratam: Illi umbram imaginis; nos ipsam imaginem: Illis promissus erat Christus; nobis donatus: Illi timore ducebantur; nos amore: Illis occulta erant

A 5 erant

aromatum, partim septena asperſione ſanguinis ex immolato vitulo & hirco. Tertiã altaris thymiamatis, ſola aſperſione ſanguinis. His peractis, ſequēbatur publica expiatio, hoc modo: Pontifex, qui ab initio miſerat ſortem ſuper duos hircos, vt alter immolaretur pro peccato, alter viuus mitteretur in deſertum; hunc ſtatuebat in conſpectu multitudinis, & poſita vtraque manu ſuper caput eius, confitebatur omnes iniquitates & peccata filiorum Iſraël, eãque capiti adſtantis hirci imprecabatur; & ſic mittebat eum in deſertũ, quaſi auferetẽm & portantem peccata totius populi. Vnde & hircus, ſeu caper Emiſſarius dictus eſt. Hęc omnia prolixè habentur Leuit. 16.

3. Secundum officium Pontificis erat conſecrare Leuitas & Sacerdotes, iuxta eum ritum qui deſcribitur Exodi 29. Leuit 8. & Num. 8. De quo ritu ſuperius actum eſt. Hoc officium Pontificis deſignabatur per vnctionẽ capitis, vt rectè notat D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 5. ad 8. Et ratio eſt, quia ſicut oleum vnctionis, ſeu ſacrum Chriſma, quod effundebatur in caput Pontificis, deſtuebat inde ad alia membra, iuxta illud Pſal. 132. *Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam barbam Aaron.* Sic poteſtas offerendi ſacrificia, & miniſtrandi in tabernaculo, à Pontifice per legitimã conſecrationem deſcẽdebat ad Sacerdotes & Leuitas, tanquam à capite Synagogæ in membra inferiora.

4. Tertium officium Pontificis erat, in cõtrouerſiſ legalibus agere ſupremũ iudicem, & pronũciare vltimam ſententiam, cui omnes ſub pœna mortis tenebãtur obedire, ſeu acquieſcere. De hoc plura dicam cap. 11. vbi ex profeſſo ageretur de iudice

iudice Controuerſiarum veteris Teſtamenti.

5. Quartum erat, in rebus gerendis, quæ maioris momenti eſſent, conſulere Deum, & ab eo reſponſum accipere. Vnde quotieſcunque circa res gerendas aliqua dubitatio maioris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui conſulebat Deum, & accepto ab eo reſponſo, docebat alios, quid faciendum eſſet. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Vna eorum, qui volebant rem aliquam maioris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere Pontificem, & ab eo conſilium petere. Altera Pontificis, qui debebat rem illam Deo proponere, & ab eo ſciſcitari, rectene, an ſecus ſuſcipi poſſit.

6. Vtraque obligatio colligitur ex illo Num. 27. 18. *Dixit Dominus ad Moysen: Tolle Iosue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eleazar Sacerdote, & omni multitudine: & dabis ei præcepta cunẽtis videntibus, & partẽ gloriæ tuæ, vt audiat cum omni Synagoga filiorum Iſraël. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar Sacerdos conſulet Dominũ. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipſe & omnes filij Iſraël cum eo, & cætera multitudo.* Hęc poſteriora verba huc ſpectant. Quorum ſenſus eſt: Iosue, qui erit Dux populi, non progredietur cum exercitu, nec ſuſcipiet bellum cum vicinis hoſtibus, nec vllam rem aliam magni momenti aggredietur, niſi ad mandatum & directionem Eleazari Pontificis, qui in huiusmodi caſibus quid faciendum ſit, à Deo ſciſcabitur, & Iosueam deinde certiore faciet.

7. Porro, nõ ſolus Iosue, ſed alij quoque Principes

Analogia veteris

erant mysteria Incarnationis & Redemptionis; nobis patefacta. Illi offerebant sanguinem hircorum; nos sanguinem Christi Redemptoris. Illi habebant literam; nos spiritum: Illi semen; nos arborem: Illi spicam; nos triticum: Illi testamentum inchoatum; nos perfectum: Illi mortem; nos vitam.

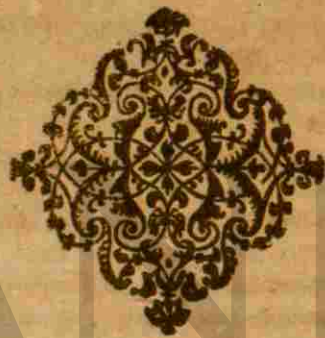
Secundo sequitur, cognitionem vnius Testamenti multum prodesse ad cognitionem alterius. Qui enim videt figuram Christi conspirare cum ipso Christo; & umbram imaginis cum ipsa imagine; plenior habet cognitionem, quam qui alterum sine altero cognoscit, nec vnius cum altero consensum & proportionem aduertit. Similiter, qui confert seruitutem cum libertate, timorem cum dilectione, mortem cum vita, semen cum arbore, spicam cum tritico; melius percipit vtriusque naturam & conditionem; quam si alterum sine alterius collatione spectaret. Denique qui mysteria Incarnationis, Passionis, mortis & Resurrectionis Christi, prout iam impleta sunt, confert cum iis ipsis, prout in veteri Testamento sub umbra ac velamine occultabantur; magis confirmatur in fide ex illa collatione & consensu, quam si vel sola mysteria sine umbris, vel solas umbras sine misteriis, per se seorsim consideraret.

Ob hanc causam propositum mihi est, explicare doctrinam veteris Testamenti, vt ex ea plenior & perfectior habeatur doctrina noui Testamenti: Et ex consensu, conspiratione, & analogia vtriusque doctrinae inter se collatae, certo constet, eam veram esse fidem & religionem noui Testa

ac noui Testamenti.

Testamenti, quae retinet consensum, conspirationem, & analogiam cum doctrina veteris Testamenti. Eam esse falsam & adulterinam, quae non retinet. Porro capita doctrinae veteris Testamenti, de quibus potissimum acturus sum, erunt

Hic

CAPITA HVIVS LIBRI.

1. De Scriptura & Traditione veteris Testamenti. 1
2. De Fide & Symbolo. 26
3. De Spe, Promissione, & Oratione. 10
4. De Charitate & praeceptis Charitatis.
5. De Lege Moysaica, quae erat triplex, moralis, ceremonialis, & iudicialis.
6. De Synagoga.
7. De Ministris Synagoga ordinariis, qui erant Levitae, Sacerdotes, & Pontifex.
8. De Ministris Synagoga extraordinariis, qui erant Prophetae.
9. De Religiosis Synagoga, qui erant Nazaraei, & Rechabita.
10. De Sectariis, qui erant Pharisei, Sadducei, Eseni.
11. De Iudice controuersiarum, qui erat Pontifex.
12. De instrumentis diuini cultus, quae erant Tabernaculum, Templum, Arca foederis, Propitiatorium, Candelabrum cum lucernis, Mensa panum propositionis, Altare thymiamatis, Altare holocausti, vasa sacra, Synagoga & Cathedra.
13. De ipso diuino cultu: ac primo, de Sacrificiis Moysaicis, quae erant multiplicia.
14. De Sacramentis, quae erant Circumcisio, Agnus Paschalis, Purificationes, & Expiationes.
15. De obseruantis Legalibus, quibus Iudaei discernebantur à gentilibus. Cuiusmodi erant. 1. Discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abstinentia à sanguine & adipe. 3. Ieiunia. 4. Vota. 5. Iura.

Index Caputum.

5. Sacramenta. 6. Solemnitates Festorum. 7. Annus septimus, seu Sabbaticus. 8. Iubilaeum. 9. Rasio ac tonsio capitis & barbae. 10. Certus usus vestium.
16. De Regno, Regibus, & Iudicibus.
17. De Bello, Castris, & munditia castrorum.
18. De furio & usura.
19. De homicidio, & ciuitatibus refugij.
20. De Matrimonio.
21. De Polygamia.
22. De Zelotypia.
23. De Libello Repudij.
24. De adulterio & stupro.
25. De seruis, ancillis, mercenariis, peregrinis, pauperibus.
26. De Reformatione.

INDEX HORVM CAPITVM.

CAPVT I.

De Scriptura & Traditione V. T.

1. Quinam sint libri canonici veteris Testamenti? 1
2. Qui fuerint primi Scriptores illorum librorum? 4
3. An omnes lingua Hebraica primum scripti sint? 6
4. An omnes perierint tempore captiuitatis Babylonica, & postea ab Esdra restaurati sint? 8
5. An 70. Interpretes post captiuitatem Babylonicam transfulerint omnes in linguam Graecam? 10
6. An, quando libri V. T. citantur in nouo, semper citentur in sensu proprio & literali? 15
7. An in veteri Testamento praeter Scripturam, fuerint etiam aliqua Traditiones? & quae? 18

CAPVT II.

De fide veteris Testamenti.

1. An fides sit donum Dei, quo assentimur iis, quae à Deo 27

Index Capitum.

Deo reuelata sunt?

- 27
32
35
37
39
41
42
47
1. Quid in V. T. reuelatum sit de Deo?
  2. Quid de Trinitate?
  3. Quid de Christo?
  4. Quibus nominibus in veteri Testamento appellatus sit Christus?
  5. Quis primus crediderit in Christum?
  6. An fides in Christum fuerit necessaria ad salutem?
  7. An fides V. T. fuerit tam perfecta, quam fides Evangelica?

CAPVT III.

De Spe, Promissione, & Oratione.

- 51
52
53
56
57
60
63
1. Quid sit Spes?
  2. Quae bona in V. T. fuerint promissa à Deo?
  3. An etiam vita aeterna fuerit promissa?
  4. An oratio fuerit necessaria ad impetrandum eiusmodi bona?
  5. Quae fuerit formula grandi in V. T.
  6. An in V. T. licuerit inuocare Sanctos?
  7. An licuerit orare pro defunctis?

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

- 67
68
71
74
75
1. Quid sit Caritas?
  2. An in V. T. fuerint duo præcepta Charitatis: Vnum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo, sicut seipso?
  3. An prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita?
  4. An posterius, de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico?
  5. Quid sit diligere proximum, sicut seipsum?

CAPVT

Index Capitum.

CAPVT V.

De Lege Mosaïca.

- 77
79
81
83
85
91
92
94
1. An Lex Mosaïca fuerit bona?
  2. An utilis?
  3. An perfecta & sufficiens ad salutem?
  4. An à Deo data?
  5. Vbi, quando, & quomodo data?
  6. An obligauerit solos Iudaeos?
  7. Quam arcte obligauerit?
  8. An nunc penitus abrogata sit?
  9. An in eius locum successerit Lex Evangelica?

CAPVT VI.

De Synagoga.

- 102
103
109
111
1. An Synagoga fuerit visibilis?
  2. An aliquando errauerit, vel defecerit à fide?
  3. An fuerit figura Ecclesiae Christi?
  4. An fuerit tam perfecta, quam Ecclesia Christi est?

CAPVT VII.

De Ministris Synagoga, id est, Leuitis, Sacerdotibus, Pontifice.

- 114
115
122
122
127
144
152
157
160
1. Ex qua familia fuerit Pontifex?
  2. Quae fuerit successio Pontificum?
  3. Quo ritu consecrati fuerint Leuita, Sacerdotes, Pontifex?
  4. Quod fuerit illorum officium?
  5. Quo vestitu & ornatu fuerint vsi?
  6. Quos & quamos redditus habuerint?
  7. An aliquando debuerint seruare continentiam ad uxores?
  8. Quanta fuerit illorum, ac præcipuè Pontificis auctoritas apud populum?
  9. Quae utilitas hinc colligi possit?

CAPVT

Index Caputum.

CAPVT VIII.

De Prophetis.

167. 1. Quam fuerint veri. Propheta in V. Testamento?
 169. 2. Quod fuerit illorum officium?
 171. 3. Quomodo probauerint se à Deo missos?
 174. 4. An omnes de Christo prophetauerint?
 176. 5. Quis illorum fuerit precipuus, Moses, an Ioannes
 Baptistae?
 180. 6. Quomodo verum sit illud Christi: Omnes Prophetae
 usque ad Ioannem?
 181. 7. An verum sit, omnes Hierosolymis occisos esse?
 183. 8. Quam fuerint falsi Prophetae?
 187. 9. Quomodo veri à falsis discernantur?
 188. 10. Quid de Pythiis sentiendum?
 192. 11. An etiam in nouo Testamento sint veri & falsi
 Prophetae?

CAPVT IX.

De Religiosis Synagoga.

197. 1. De Nazareis.
 201. 2. De Rechabitis.

CAPVT X.

De Sectariis Synagoga.

202. 1. De Phariseis.
 2. De Sadduceis.
 3. De Essenis.

CAPVT XI.

De Iudice Controuersiarum.

221. 1. An Pontifex in V. T. fuerit Iudex Controuer-
 siarum?
 222. 2. An fuerit infallibilis, ita ut non potuerit errare?
 223. 3. An etiam in nouo Testamento sit aliquis infallibilis
 Iudex, & quis?

CAPVT

Index Caputum.

CAPVT XII.

De instrumentis diuini cultus.

1. De Tabernaculo & Templo. 246
 2. De Arca foederis. 250
 3. De propitiatorio. 254
 4. De Candelabro & Lucernis. 255
 5. De Mensa panum Proposutionis. 256
 6. De Altari Thymiomaticis. 257
 7. De Altari Holocaustorum. 259
 8. De Vasis sacris. 260
 9. De Synagogis & Cathedris. . . . . 263.

CAPVT XIII.

De Sacrificiis Mosâicis.

1. De Victimis, Immolationibus, & Libaminibus. 271
 2. De Holocaustis, hostijs pacificis, & hostijs pro peccato. 273
 3. De Iugi Sacrificio. 276
 4. De Agno Paschali. 277
 5. De Sacrificijs aliarum solemnitarum. 287
 6. De igne, quo viebantur Sacerdotes in sacrificijs. 291
 7. De Sacrificio noui Testamenti, quod per sacrificia Mo-
 saica fuit praefiguratum. 294

CAPVT XIV.

De Sacramentis Mosâicis.

1. Quae, & quot fuerint Sacramenta Mosâica?
 2. Quam vim & efficaciam sanctificandi habuerint?
 3. An fuerint tam perfecta quam nostra Sacramenta?
 4. Quid de singulis in particulari statuendum sit?

CAPVT XV.

De obseruantijs legalibus.

1. De discretionem animalium mundorum ab immundis.
 2. De abstinentia à sanguine & adipe.
 3. De Ieiunijs.
 4. De Vois.

B 5. De

Index Caputum.

5. De Iuramentis.
6. De festis.
7. De anno Remissionis.
8. De Iubileo.
9. De racione & ratione capitis ac barba.
10. De certo usu vestium.

CAPVT XVI.

De Regibus V. T.

1. Quae fuerint differentia inter Reges & Iudices?
2. Qui & quae fuerint Principes?
3. Quae & quot fuerint Reges?
4. Qui fuerint boni & qui mali Reges?
5. Quomodo creati fuerint Reges?
6. Quomodo inaugurati.
7. Quomodo uncti.
8. Quod fuerit officium Regum?
9. Quod ius in subditos?
10. An potuerint habere plures uxores?
11. An magnas diuitias?
12. An copiosum equitatum?
13. Quales fuerint ipsorum Consiliarij?
14. Quid hinc discere debeant Reges & Principes Christiani?

CAPVT XVII.

De Bello.

1. An bellum fuerit licitum in V.T.
2. Quenam fuerint leges belli à Deo praescriptae?
3. Quae iusta causa gerendi bellum?
4. An Iudaei potuerint bellum gerere contra Iudaeos?
5. An contra quosuis gentiles?
6. An potuerint implorare auxilium à gentilibus?
7. Quenam Iudaorum Reges feliciter gesserint bellum?
8. Quid in lege Mosaiica statutum fuerit de munditia
castrorum?

C A

Index Caputum.

CAPVT XVIII.

De furto & usura.

1. Quae fuerint leges circa furtum?
2. An usura Iudaeis fuerit licita, necne?

CAPVT XIX.

De Homicidio & ciuitatibus Refugij.

1. Quae fuerint leges circa homicidium voluntarium?
2. Quae fuerint ciuitates Refugij? & qui potuerint eo confugere?
3. An etiam apud Christianos sint huiusmodi asyla?

CAPVT XX.

De Matrimonio.

1. An Matrimonium fuerit praecipuum in V.T.
2. In quoto gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere? (gentiles?)
3. An Iudaei potuerint accipere uxores alienigenas seu
4. An potuerint accipere uxores extra suam tribum?
5. Quae sit differentia inter matrimonium Veteris ac N.T.

CAPVT XXI.

De Polygamia.

1. An polygamia repugnet primae institutioni matrimonij, quae in Paradiso facta est?
2. An aliquo modo repugnet legi naturae?
3. An concessa fuerit post diluuium?
4. An haec concessio in lege Mosaiica fuerit confirmata?
5. An in lege Euangelica per Christum reuocata?

CAPVT XXII.

De Zelotypia.

CAPVT XXIII.

De libello Repudij.

1. Quo sensu permissum fuerit Iudaeis, uxores dimittere.
2. Quibus de causis licuerit illas dimittere, aut repud. ave?
3. Quae ceremonia adhiberi soleant? & qua fuerit formula
verborum.

B 2

Index Caputum.

verborum, qua Libellus repudij scribebatur?

6. An sicut viri poterant repudiare uxores, ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

CAPVT XXIV.

De Adulterio.

1. Leges de adulterio, incestu, stupro, fornicatione, sodomia, bestialitate.
2. Quomodo haec peccata fuerint punita in veteri Testamento.

CAPVT XXV.

De seruis, Ancillis, Mercenariis, Peregrinis, Pauperibus.

CAPVT XXVI.

De Reformatione.

1. De Reformatione circa cultum Dei.
2. De Reformatione circa iustitiam inter Iudaeos.
3. De Reformatione circa bellum.

ANA

ANALOGIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI.

CAPVT I

*De Scriptura & Traditione Veteris
Testamenti.*

VERITVR I. Quinam sint libri Canonici veteris Testamenti? 2. Qui fuerint primi scriptores illorum librorum? 3. An omnes lingua Hebraïca primum scripti sint? 4. An omnes perierint tempore captiuitatis Babylonicæ, & postea ab Esdra restaurati sint? 5. An septuaginta Interpretes post captiuitatem Babylonicam transtulerint omnes in linguam Græcam? 6. An, quando libri veteris Testamenti citantur in nouo, semper citentur in sensu proprio & literali? 7. An in veteri Testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones?

QVÆSTIO

B 3

Index Capitum.

verborum, qua Libellus repudij scribebatur?

6. An sicut viri poterant repudiare uxores, ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

CAPVT XXIV.

De Adulterio.

1. Leges de adulterio, incestu, stupro, fornicatione, sodomia, bestialitate.
2. Quomodo haec peccata fuerint punita in veteri Testamento.

CAPVT XXV.

De seruis, Ancillis, Mercenariis, Peregrinis, Pauperibus.

CAPVT XXVI.

De Reformatione.

1. De Reformatione circa cultum Dei.
2. De Reformatione circa iustitiam inter Iudaeos.
3. De Reformatione circa bellum.

ANA

ANALOGIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI.

CAPVT I

*De Scriptura & Traditione Veteris
Testamenti.*

QUÆRITVR I. Quinam sint libri Canonici veteris Testamenti? 2. Qui fuerint primi scriptores illorum librorum? 3. An omnes lingua Hebraïca primum scripti sint? 4. An omnes perierint tempore captiuitatis Babylonicæ, & postea ab Esdra restaurati sint? 5. An septuaginta Interpretes post captiuitatem Babylonicam transtulerint omnes in linguam Græcam? 6. An, quando libri veteris Testamenti citantur in nouo, semper citentur in sensu proprio & literali? 7. An in veteri Testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones?

QVÆSTIO

B 3

QVÆSTIO . I.

Quinam sint libri Canonici veteris Testamenti?

1. **S**uppono, libros Scripturæ vocari Canonicos à Canone. Canon autem duo significat.
 1. Normam seu regulam, quam sequimur. 2. Catalogum seu numerum aliquarum rerum. Vtrotque sensu libri Scripturæ vocantur Canonici. Priori quidem, quia continent normam seu regulam, quam in fide & moribus sequi debemus. Posteriori, quia in Catalogum librorum diuinarum relati sunt. Hoc posito, quæstio est, quinam libri V.T. sint Canonici, hoc posteriori sensu, id est, quinam relati sint in catalogum seu canonem librorum Scripturæ V. Testamenti. Respondedo. Canon seu catalogus librorum V. Testamenti duplex est: Vnus Iudaicus, qui tempore Esdræ, seu ab ipso Esdra, vel à Concilio Sacerdotum, cui ipse interfuit, confectus est. In isto Canone consignati sunt hi libri: Pentateuchus Moysis, liber Iosue, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ duo, Iob, Psalterium centum quinquaginta Psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Prophetæ maiores quatuor, Prophetæ minores duodecim. Alter Christianus, qui auctoritate Innocentij I. confectus est. In quo præter libros iam enumeratos, continentur etiam hi: Tobias, Iudith, Esther, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, & duo libri Machabæorum
 Itaque

Itaque tam hi, quàm illi priores, Canonici sunt. Et quidem de prioribus, qui continentur in Canone Iudæorum, non est disputatio. Omnes, tam Iudæi, quàm Christiani agnoscunt illos pro Canonicis. De posterioribus aliqua dissensio est. Iudæi, Lutherani, & Calvinistæ negant esse Canonicos. Affirmant Innocentius I. epist. 3. ad Exuperium cap. 7. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 8. Patres Concilij Carthaginensis, Gelasius in Concilio Romano, Concilium Florentinum apud Bartholomæum Caranzam in summa Conciliorum, Concilium Tridentinum sess. 4. & omnes Catholici, qui hoc Concilium secuti sunt.

2. Notandum tamen est, non satis constare, an liber Esther positus fuerit in Canone Iudæorum, necne. Magni authores negant, ut Melito apud Euseb. lib. 4. histor. cap. 26. Athanasius in Synopsi, & Gregorius Nazianz. in eo carmine, quod scripsit de genuinis scripturis. Affirmant Hieronymus in prologo Galeato, Lyranus, & multi alij in Commentario illius libri. Nobis sufficiat, positum esse in Canone Christianorum, & ab Ecclesia Catholica pro Canonico recipi & approbari. Et maior debet esse apud nos auctoritas Ecclesiæ, quàm Synagogæ: præsertim cum certo constet, qui libri sint Canonici iuxta definitionem Ecclesiæ; & tamen non certo constet, qui sint Canonici iuxta definitionem Synagogæ.

QVÆSTIO II.

*Qui fuerint primi scriptores librorum
veteris Testamenti?*

1. **H**ic quædam certa, quædam dubia sunt. Primò certum est, Moysen scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysi appellantur. Quorum primus dicitur *Genesis*, quia in eo describitur generatio cæli & terræ, & aliarum rerum. Secundus, *Exodus*, quia in eo describitur egressio filiorum Israël de Ægypto. Tertius, *Leuiticus*, quia in eo describitur officium Leuitarum circa Tabernaculum, sacrificia, & alias cæremonias legales. Quartus, *Numeri*, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israël per tribus & familias suas. Quintus, *Deuteronomium*, id est, Lex secunda, quia in eo repetitur & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomij leguntur de morte Moysi, vel à Iosue, vel ab aliquo alio addita sunt.

2. Secundò certum est, Davidem scripsisse Psalterium. Est tamen dubium, an scripserit omnes Psalmos in eo contentos? Affirmant Chrysostomus, Theodoretus, Cassiodorus, Euthymius, Augustinus, & alij apud Bellarmin. lib. de scriptor. Ecclesiast. Negant Hilarius & Hieronymus apud eundem, asserentes compositos esse ab iis authoribus, qui in titulis Psalmorum nominantur, ut sunt Moyses, David, Salomon, Asaph, Chore,

Chore, Idithum. Priorem sententiam sequitur Bellarmin. loco citat. & Alphonsus Salméron Tom. 1. prolog. 19. can. 5.

3. Tertio certum est, Salomonem scripsisse Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum Cantorum. De libro Sapientiæ quæstio est. Aliqui tribuunt Philoni Iudæo. Alij plerique Salomoni, quibus assentior. Nam auctor cap. 9. num. 7. de se ipso sic loquitur: *Tu elegisti me Regem populo tuo, & dixisti me adificare Templum in monte sancto tuo.* Quæ verba non possunt intelligi, nisi de Salomone. Quanquam fieri potuit, ut omnes & singulæ sententiæ, quæ continentur in illo libro, fuerint Salomonis; & postea ab aliquo alio in vnum corpus redactæ sint. Et sic censet Bellarminus loco citato.

4. Quarto certum est, quatuor Prophetas maiores, & similiter duodecim Prophetas minores, vel scripsisse, vel saltem dictasse suas prophetias, quæ nunc extant: Ieremias dictavit; ut ipsemet fateretur cap. 36. num. 1. & seqq.

5. Quintò certum est, Esdram scripsisse librum primum Esdræ. Dubium est de secundo. Isidorus libro sexto originum capite secundo putat utrumque ab Esdra: Bellarminus & Salméron, priorem ab Esdra, posteriorem à Nehemia conscriptum esse.

6. Sextò certum est, librum Ecclesiastici scriptum esse à Iesu filio Syrach, ut ipsemet testatur, tum in præfatione eiusdem libri, tum cap. 50. vers. 29. his verbis: *Doctrinam sapientiæ & disciplina scripsit in codice isto Iesus filius Syrach Hierosolymita.*

7. De aliis libris nihil certi est: dicam, quod boni authores dicunt. Liber Iosue scriptus est, vel ab ipso Iosue, ut multi colligunt ex cap. ult. v. 26. vel ab alio, ut contendit Augustin. Turniellus in Annalibus. Liber Iudicum & Ruth, à Samuele. Duo priores libri Regum, ab eodem Samuele. Duo posteriores, itémque duo libri Paralipomenon, ab Esdra, vel aliquo alio. Liber Iob, vel ab ipso Iob, vel à Moyse, qui post illum vixit. Liber Tobia, vel à Tobia seniore, vel à iuniore, ut multi colligunt ex cap. 12. vers. 20. Liber Iudith ab Eliachim magno Sacerdote. Liber Esther à Mardochæo, qui rei gestæ interfuit. Liber primus Machabæorum à Ioanne Hircano Pontifice. Secundus ab incerto authore, qui fatetur, se omnia compendiosè desumpsisse ex libris Iasonis Cyrenæi. (2. Machab. 2. 24.)

QVÆSTIO III.

An omnes libri veteris Testamenti primum scripti sint lingua Hebraica?

1. **S**erarius in prolegomenis Bibliacis, cap. 3. quæst. 2. dicit, omnes lingua Hebraica scriptos esse, si nomen linguæ Hebraicæ sumatur latius. Bellarmin lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. ait, vel Hebraicè, vel Chaldaicè, vel Græcè scriptos esse. In re non dissentiunt. Pro quo notandum est, triplicem linguam (præter Græcam) hoc loco distingui posse. Vnam purè Hebraicam: alteram purè Chaldaicam: Tertiam mixtam ex utroque, quâ Syriacam

Syriacam vocant. Iudæi ante captiuitatem Babylonicam vsi sunt lingua purè Hebraica. At tempore captiuitatis Babylonicæ, cœperant loqui Chaldaicè; non quidem perfectè, sed partim Chaldaicè, partim Hebraicè. Hinc orta est tertia lingua, qua Iudæi post captiuitatem Babylonicam vsi sunt vsque ad Christum, ac deinceps. Et hæc tertia vocabatur vel Syriaca, ut dixi, vel Hebraica, latè sumendo nomen linguæ Hebraicæ. Vnde patet, linguam Hebraicam dupliciter accipi posse. 1. pro purè Hebraica. 2. pro mixta ex Hebraica & Chaldaica. Priori modo sumitur Genes. 39. 14. & 4. Reg. 18. 26. & Daniel. 1. 4. & Daniel. 2. 4. Posteriori sumitur Ioan. 5. 2. & Ioan. 19. 13. vide authores citatos.

2. His positis, dicendum est, omnes libros veteris Testamenti qui habentur in Canone Iudæorum, scriptos esse lingua purè Hebraica: nisi quod in libro Esdræ & Danielis, quædam partes sermone Chaldaico annexæ sunt. De aliis libris, qui sunt extra Canonem Iudæorum, sic sentiendum est. Liber Esther scriptus est purè Hebraicè. Libri Tobia & Iudith purè Chaldaicè, ut cum D. Hieronymo docet Serarius in commentario vtriusque libri, & Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei, cap. 3. Liber Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruch, & duo Machabæorum extant Græcè. An autem aliqui ex illis primo Syriacè scripti sint, dubium est. Vide Bellarmin. cap. 4.

QVÆSTIO IV.

An omnes libri V.T. perierint tempore captiuitatis Babylonica, & postea ab Esdra restaurati sint?

1. Hoc intelligitur de iis libris V. T. qui fuerunt Hebraicè scripti ante captiuitatem Babylonicam. Magni authores putant, illos perierisse tempore captiuitatis, quando Hierosolyma fuit euersa, & templum Salomonis, in quo libri illi seruabantur, à Chaldæis incensum. Sed postea ab Esdra ex suggestione Spiritus S. fuisse restauratos, & iisdem verbis, quibus ante, conscriptos. Hæc sententia tribuitur Clementi Alexandrino, Theodoro, Irenæo, Basilio, Tertuliano, Eusebio, Hieronymo, apud Augustinum Turnicum in annalibus, Anno mundi 3447. n. 4. Et nititur duplici fundamento: prius est, quod vnicum tantum fuerit exemplar Scripturæ V. T. quod in templo Salomonis seruabatur. Si ergo illud exemplar in conflagratione templi periit, necesse est, nullum aliud superfuisse. Ac proinde fuisse necessarium vt ab aliquo nouum exemplar conscriberetur. Posterius est, quia libro 4. Esdræ c. 14. legimus, Esdræ diuino spiritu afflatum per quadraginta dies dictasse multos libros, eosque à quinque viris, ipso dictante, fuisse scriptos. Quos verisimile est non alios fuisse, quàm libros veteris testamenti, qui perierant in euetione templi.

2. Hanc sententiam refellit Bellarminus lib.

lib. 2. de verbo Dei c. 1. Turnicellus loco citato, & alij recentiores. Et merito, quia nititur infirmis fundamentis. Quod sigillatim sic ostendo. Primò, incertum est, an exemplar Scripturæ perierit in conflagratione templi. Imo certius est, non periisse. Nam illud exemplar asseruabatur in Arca Domini. (Deuter. 31. 26.) At Arca Domini fuit erepta ex incendio per Ieremiam Prophetam. (2. Machab. 2. 4.) Ergo & exemplar Scripturæ fuit ereptum. Secundò, falsum est, præter illud vnicum exemplar, quod erat in Arca, non fuisse aliud. Nam Rex habebat aliud, quod ex illo erat transcriptum. (Deut. 17. 18.) Tertio, vtrumque exemplar, tam illud, quod seruabatur in Arca, quàm aliud, quod habebat apud se Rex, erat tantum exemplar Deuteronomij, seu legis Mosaicæ, non autem aliorum librorum veteris Testamenti: Ergo saltem alij libri non perierunt in conflagratione templi. Quarto, Liber quartus Esdræ, ex quo contraria sententia confirmatur, apocryphus & fabulosus est. Et hæc ipsa fabula, de qua agimus, refelli potest ex libro secundo Esdræ, qui Canonicus est. Nam cap. 8. v. 1. sic legimus: *Congregatus est omnis populus, & dixerunt Esdra Scriba, vt adferret librum legis Moysi, quam praeceperat Dominus Israeli. Attulit ergo Esdras Sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum. Vbi non dicitur conscripsisse, sed attulisse librum Deuteronomij, quem apud se, vt pote Sacerdos, asseruabat.*

3. Neque obstant citati Patres. Non enim asserunt, Esdræm ex memoria dictasse omnes libros

libros veteris Testamenti, quasi iam antea per-
riissent, sed dispersos collegisse, & in ordinem
redegisse: ac si quid in iis fuisset deprauatum,
emendasse. Simile quid scribit Athanasius in Syn-
nopli: *Narratur, inquit, & hoc de Esdra. Cum li-
bri sacri per incuriam populi, & diuturnam captivita-
tem perirent, ipsum, cum esset vir industrius, & lector
perdiligens, verique ac recti studiosissimus, eos omnes
libros apud se custodivisse, & postea eos in commune pro-
tulisse, atque ita ab interitu quodammodo vindicatos
conseruasse.*

QVÆSTIO V.

*An septuaginta interpretes, post captiuitatem
Babylonicam, translulerint libros veteris
Testamenti in linguam Græcā, &
quomodo id factum sit?*

1. **C**ertum est, tempore Ptolomæi Phila-
delphi, qui vixit trecentis ferè an-
nis ante Christum, septuaginta duos seniores
Iudæorum in Ægyptum vocatos esse ab eo-
dem Ptolomæo, vt Scripturam V. T. ex He-
braica transferrent in Græcā linguam. Ita re-
fert Aristæus in historia de hac ipsa re, qui
tunc præsens erat. Item Iosephus lib. 12. Anti-
quitat. cap. 2. Philo lib. 2. de vita Moysis, Ter-
tullianus in Apolog. Athanasius in Synopli, Epi-
phanus de mensuris & ponderibus, August.
lib. 18. de Ciuitate Dei c. 42. de Doctrina Chri-
stiana cap. 15. & alij passim. Nisi quod Irenæus
lib.

lib. 3. cap. 25. & Clemens Alexandrinus lib. 1.
Stromat. putent hoc factum esse sub Ptolomæo
Lagi filio, qui Philadelphum proximè an-
tecessit.

2. At dubium est. 1. An isti 70. seniores tran-
stulerint omnes libros V. T. an tantum ali-
quos. 2. Quomodo id fecerint. 3. Quantæ au-
thoritatis sit hæc translatio. 4. An adhuc ex-
tet. Circa primum duplex est opinio. Vna, quod
translulerint solam legem Mosâicam. Ita Hie-
ronymus in quæstionibus Hebraicis, & in cap.
2. Ezechielis, & in cap. 2. Micheæ. Et probat ex
Aristæo, Iosepho, & Philone, qui solius Pen-
tateuchi mentionem faciunt. Altera, quod
translulerint omnes libros V. T. Ita Irenæus,
Clemens, Epiphanius, & Augustinus locis cita-
tis. Hanc sententiam sequitur Bellarminus lib.
2. de verbo Dei cap. 6. & probat tripliciter. Pri-
mo, quia Apostoli in citandis testimoniis Pro-
phetarum vsi sunt Græca translatione. At tem-
pore Apostolorum nulla erat Græca transla-
tio, nisi 70. interpretum. Secundo, quia verifi-
mile est, & Ptolomæum Regem, qui ex toto
terrarum orbe comparabat libros pro sua Bi-
bliotheca, habuisse etiam libros Prophetarum;
& consequenter curasse eos transferri. Ter-
tio, quia omnes dicunt miraculosè factum
esse, quod translatio spatio septuaginta duo-
rum dierum fuerit absoluta. At nullum esset
miraculum, si sola lex Mosâica fuisset trans-
lata.

3. Nec obstat quod Aristæus, Iosephus, &
Philo solius legis mentionem faciant. Nam
nomine

nomine legis sæpe intelligitur totum vetus testamentum, vt Ioan. 10. 34. *Nonne scriptam est in lege vestra, quia ego dixi, Dixistis? quod tamen scriptum est in Psalmis (Psal. 81. 6. & Ioan. 15. 25. Vt adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Quod etiam scriptum est in Psalmis (Psal. 14. 19.) & 1. Cor. 14. 21. In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic. Quod scriptum est in Isaia (cap. 28. 11.)*

4. Circa secundum, consentiunt quidem auctores 72. senes Hebræos (videlicet sex ex vnaquaque tribu) vtriusque linguæ peritissimos, spatio 72. dierum mirabili consensione, libros V. T. ex Hebraico sermone in Græcum translulisse: sed in eo discrepant, an singuli separatim, an vero bini & bini, an denique omnes simul inter se conferentes, id fecerint? Triplex opinio est. Prima, singulos separatim inclusos fuisse in singulis cellulis, & diuino miraculo factam esse, vt singulorum translationes non solum in sensu, sed etiam in rebus ipsis consentirent: ita vt fuerint 72. exemplaria, ne in minimo quidem puncto discrepantia. Ita Iustinus in Orat. exhortatoria ad Gentes (vbi etiam asserit, se apud Alexandriam vidisse vestigia cellularum) Cyrillus catech. 4. Irenæus, Clemens, & August. locis citatis. Altera, binos & binos in cellulis inclusos fuisse; ita vt fuerint 36. exemplaria, quæ mirè inter se conspicerent. Ita Epiphanius loco citato. Tertia, omnes simul in eadem basilica sedisse, & inter se conferentes, vnum exemplar confecisse. Ita Hieronymus præfatione

præfatione in Pentateuchum. Et probat ex Aristæo & Iosepho. Nam Aristæus, qui fuit præfens, apertè scribit, eos simul contulisse singulis diebus vsque ad horam nonam. Et Iosephus, qui etiam narrat rem gestam, ne quidem meminuit cellularum, quod tamen fecisset pro honore suæ gentis, si putasset ita contigisse.

5. Circa tertium, omnes auctores fatentur translationem 72. interpretum diuinitus factam esse, ac proinde magnam habere auctoritatem. Solus Hieronymus videtur aliter sentire. Nam præfatione in Pentateuchum asserit, non fuisse vates, sed tantum interpretes. Et alibi sæpè reprehendit illorum versionem, præsertim in quæstionibus Hebraicis, in libro de optimo genere interpretandi, in Epistola ad Suniam & Fretellam, & in commentariis Prophetarum. Quamquam, vt verum fateatur, non reprehendit ipsam versionem, sed vitia, quæ postea in eam irreperunt.

6. Nam præfatione prima in libros Paral. sic scribit: *Si 70. interpretum pura, & vt ab eis in Græcum versa est, eductio permaneret, superflue me impelleres, vt Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Nunc vero, cum pro varietate regionum diuersa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata. Et præfatione 2. Nec hoc 70. interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt, translulerant: sed scriptorum culpa adscribendum, dum de emendatis in emendata scriptitant, & sæpè tria nomina, subtrahitis è medio syllabis, in vnum vocabulum cogunt. Et præfat. in Esdras & Nehemiam. Si quis autem vobis 70. opposuerit inter-*

pretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & in-
versa demonstrat; mittite cum ad Evangelia, in quibus
multa ponuntur de veteri Testamento, quae apud 70. in-
terpretes non habentur, velut illud, Quoniam Naza-
raeus vocabitur, & ex Aegypto vocavi filium meum:
& videbunt in quem compunxerunt: multaq; alia,
qua latiori operi reservamus: & quarite ab eo ubi scripta
sunt, cumq; proferre non poterit, vos legite de his exem-
plaribus, quae nuper à nobis edita, maledicorum linguis
quodvisie confodiuntur.

7. Circa quartum, aliqui putant Graecam ver-
sionem 70. interpretum plane periisse. Alij rectius
non quidem periisse, sed valde corruptam ac vi-
tiosam esse. Hoc patet ex verbis Hieronymi iam
citatis. Deinde, ex Iustino, qui in Dialogo cum
Tryphone ait, multis locis depravatam esse à Iu-
daeis. Tertio, ex Philone & Aristæo, qui asserunt
primam versionem, quae à 70. interpretibus facta
est, non solum quoad sensum, sed etiam quoad
verba exactè consonasse cum Hebraeo textu. Ad-
dit Aristæus, diligenter fuisse examinatum, ante-
quam poneretur in Bibliotheca Regis, & ab om-
nibus acclamatum, sanctè singula esse translata,
ut nihil addi, nihil demi possit. At versio Graeca,
quae nunc extat, in multis dissentit ab Hebraeo
textu. Nam multa habet, quae in Hebraeo non sunt.
Multa non habet, quae in Hebraeo sunt. Multa ha-
bet falsa. Videatur Hieronymus locis citatis, &
Bellarminus libro secundo, capite sexto.

Q V Æ

Q V Æ S T I O VI.

An quando libri veteris Testamenti citantur in
novo, citentur tantum in sensu
literali?

1. S Vppono testimonia Scripturae tripliciter ci-
tari posse. Primò, in sensu literali, qui à Spiri-
tu sancto intentus est. Secundò, in sensu mystico,
qui etiam à Spiritu sancto intentus est. Tertio, per
quandam accommodationem, quam quisque pro
suo arbitrio facere potest, modo piè ac prudenter
id faciat sine vlla falsitate vel absurditate. Vide
Gabrielem Vasquez 1. par. disput. 13. capite 2. in
fine.

2. Nunc quaestio est, An CHRISTVS & Apo-
stoli, quando citant testimonia Moysis & Prophe-
tarum, citent ea in sensu tantum literali? An ali-
quando etiam in sensu mystico, vel per accommo-
dationem? Respondeo, quaedam citant in sensu
literali, quaedam in sensu mystico, quaedam per ac-
commodationem.

3. Exempla primi generis passim obuia sunt.
Matth. 19. 4. citatur illud Genesis 1. 27. *Mascu-
lum & feminam fecit eos.* Et Actor. 3. 25. citatur il-
lud Genesis 12. 3. *In femine tuo benedicentur omnes
familia terrae.* Et Romanorum 4. 3. citatur illud Ge-
nesis 15. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputa-
tum est illi ad iustitiam.* Et Romanorum decimo
tertio, versu 9. citatur illud Exod. 20. 14. *Non
adulterabis, non occides, non furtum facies.* Hæc
& multa alia, citantur in sensu literali, quem

C 2 ipsa

ipsa verba proximè & immediatè significant.

4. Exempla secundi generis. Primum, Genes. 21. 10. *Eyce ancillam hanc & filium eius. Non enim erit hæres filius ancille, cum filio meo Isaac.* Hoc secundum literam intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abrahamæ, & de filio eius Ismaële. At Apostolus (Gal. 4. 30.) citat in sensu mystico de Synagoga. Nam quod in V. T. secundum literam scriptum est, Abrahamum habuisse vnam ancillam, quæ erat Agar, & vnam liberam, quæ erat Sara: hoc mysticè significabat, Deum habiturum Synagogam, tanquam ancillam, & Ecclesiam Christi, tanquam liberam. Item quod in veteri Testamento secundum literam scriptum est, Agar cum suo filio Ismaële fuisse eiectam & repudiatam; Saram verò cum suo filio Isaac mansisse cum Abrahamo: hoc mysticè significabat Synagogam Iudæorum repudiandam, non item Ecclesiam Christianorum.

5. Secundum, Exod. 12. 46. & Num. 9. 12. *Os illius non confringessis*, quod secundum literam dictum est de Agno paschali, cui non frangebantur crura, cum in sacrificio mactabatur. At Evangelista citat in sensu mystico de Christo, qui per Agnum paschalem fuit præfiguratus. (Ioann. 19. 36.)

6. Tertium, Deut. 25. 4. *Non alligabis os bouis trituranti.* Quod secundum literam intelligitur de vero boue qui in area triturat, seu grana frumenti excutit. At A post. mysticè explicat de prædicatoribus Euāgelij, quibus alimonia seu sustentatio neganda non est. (1. Cor. 9. 9.) Quanquam aliqui putent per accommodationem illis applicari.

7. Quar

7. Quartum, Osee 11. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Quod secundum literam intelligitur de populo Israël, qui ex Ægypto per Moylen eductus est in terram promissionis. At Evangelista mysticè intelligit de Christo, qui cum Maria matre, & Iosepho reuocatus est ab Ægypto per Angelum. (Matth. 2. 5.)

8. In his & similibus exemplis notandum est, sensum mysticum esse, qui proximè significatur, non per verba Scripturæ, sed per res ipsis verbis significatas. Quo pacto Synagoga, & Ecclesia mysticè significantur per Agar & Saram: Christus per Agnum paschalem: prædicatoribus Euāgelij per boues triturantes: Reditus Christi ex Ægypto, per reditum filiorum Israël ex Ægypto, & sic deinceps.

9. Exempla tertij generis. Primum, Zach. 4. 3. *Duo olivæ super candelabrum aureum.* Quod secundum literam intelligitur de Iesu filio Iosedech, & de Zorobabele Duce Iuda. At Apostolus per accommodationem applicat duobus testibus, Enoch & Helix, qui ab Antichristo interficiendi sunt. (Apoc. 11. 4.) Vide Vasquez 1. part. disp. 14. cap. 1.

10. Secundum, Isaia 50. 13. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Quod secundum literam intelligitur de illis Iudæis qui erant tempore Isaia. At Christus accommodat Scribis & Phariseis sui temporis. (Matth. 15. 8.) Vide Vasquez ibidem cap. 5.

11. Hic modus vtendi testimoniis Scripturæ per accommodationem, valdè frequens est apud Patres & Concionatores. Sic Ecclesia accom-

C 3 modat

modat B. Virgini, quod scriptum est Cantic. 1. 4. *Nigra sum, sed formosa.* Sic Augustinus illud Apostoli 1. Corinth. 3. 6. *Litera occidit, spiritus autem vivificat;* per accommodationem explicat de litera & sensu Scripturæ. Sic Bonifacius VIII. illud Lucæ 22. 38. *Ecce duo gladij hic,* accommodatè intelligit de duplici potestate Pontificis, spirituali & temporalis. Sic Gregorius illud Genesis 1. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna,* intelligit de Pontifice & Imperatore. Huiusmodi exempla propè infinita sunt.

UNIVERSIDAD
VERITATIS

QVÆSTIO VII.

An in veteri Testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliqua traditiones.

1. **I**udæi præter Scripturam, habebant etiam traditiones. Et quidem duplices. Nam aliæ erant Phariseorum, quas Christus in Euangelio reprehendit: Aliæ Mosaicæ, quæ erant laudabiles, & ad salutem necessariæ. Traditiones prioris ordinis erant hæc.

2. Prima, quod ante sumptionem cibi laundæ essent manus. Matth. 15. 1. *Accesserunt ad eum Scriba & Pharisei, dicentes: Quare Discipuli tui transgrediuntur traditionem Seniorum? Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.*

3. Secunda, quod etiam inter comedendum illa lotio sæpius esset repetenda. Marci 7. 3. *Pharisei & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum.* Hinc
in

in nuptiis Canæ Galilææ erant sex hydriæ positæ secundum purificationem Iudæorum. (Ioann. 2. versu 6.) In quibus hydriis erat aqua ad lauandas manus inter prandendum.

4. Tertia, quod venientes è foro non deberent cibos capere, nisi loti essent. Marci 7. 4. *Et à foro nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum & urceorum, & aramentorum, & lectorum.*

5. Quarta, quod cum peccatoribus non esset sumendus cibus. Matth. 9. 11. *Et videntes Pharisei, dicebant Discipulis eius: Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* Similia habentur Lucæ 5. 30.

6. Quinta, quod ne quidem permittendum esset, ut quis à peccatoribus tangeretur. Lucæ 7. versu trigelimonono. *Videns autem Phariseus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset Propheta, sciret utique, quæ & qualis esset mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Vbi manifestè apparet, Phariseum fuisse miratum, quod Christus à muliere peccatrice pateretur se contrectari, eo quod hoc esset contra morem & traditionem Phariseorum, quorum vox erat hæc: *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es.* (Isaia 65. 5.)

7. Sexta, quod in Sabbatho non liceret ægros sanare. Lucæ 6. 7. *Observabant autem Scriba & Pharisei, si in Sabbatho curaret, ut inuenirent, unde accusarent eum.* Et Ioan. 9. 16. *Dicebant ergo ex Phariseis quidam: Non est hic homo à Deo, quia Sabbathum non custodit.* Loquebantur de Christo, qui cæco visum restituerat in Sabbatho.

8. Septima, quod famelici non possint spicas vellere, & comedere in Sabbatho. Matth. 12. 1. *Abit Iesus per sara Sabbatho: Discipuli autem eius esurientes ceperunt vellere spicas & manducare. Pharisei autem videmes, dixerunt ei: Ecce Discipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.*

9. Octava, quod frequenter esset ieiunandum & orandum. Matth. 9. 14. *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter; Discipuli autem tui non ieiunant? Et Luca 5. 33. Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt; tui autem edunt & bibunt?*

10. Nona, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ essent Deo. Matth. 23. 23. *Va vobis Scriba & Pharisei, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum; & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Hic decimare, idem est, quod decimas dare. Est ergo hic sensus: Vos Pharisei datis decimas omnium rerum, etiam minimarum, quod non facitis ex præcepto Dei scripto in lege Mosæica, sed ex vestra traditione non scripta. Et interim negligitis ea, quæ vobis in lege præcepta sunt. Hæc debetis facere, & illa non omittere.

Vbi notandum est, triplici titulo potuisse dari decimas. 1. Ex præcepto legis Mosæicæ. 2. Ex voto. 3. Ex traditione. Ex præcepto debebant dari decimæ de frugibus, de pomis arborum, de bobus, ouibus, & capris. (Leuit. 27. 30.) Ex voto poterant dari pro arbitrio vouentium. (2. Paralipo. 31. 6.) Ex traditione solebant Pharisei dare decimas menthæ, anethi, cymini, & similium rerum

rum minimarum, quas alij non dabant, nec ex præcepto legis tenebantur dare, vt docet D. Thomas 2. 2. quæst. 87. artic. 2. ad 3. Iansenus in Concord. Euang. cap. 84. Maldonatus in cap. 18. Luca vers. 11. Franciscus Lucas in cap. 23. Matth. v. 23. Quo nomine gloriatur quidam ex Phariseis in Evangelio, cum ait: *Non sum, sicut ceteri homines. Ieiunabis in Sabbatho: decimas do omnium, quæ possideo.* Quasi dicat: Hoc ceteri homines non faciunt; Dant quidem decimas vini, frumenti, & olei; sed non omnium bonorum, etiam minimorum, vt ego & reliqui Pharisei facimus.

11. Decima, quod qui iuraret per templum vel altare, non esset reus criminis: qui autem iuraret per aurum templi, vel per oblationes, quæ in altari fiebant, esset reus. Matth. 23. 16. *Va vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cæci: quid enim maius est, aurum an templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est; qui autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Cæci, quid enim maius est, donum an altare, quod sanctificat donum?*

12. Undecima, quod filij non tenerentur re ipsa parentes suos honorare, aut illis benefacere: Sed quod abundè sufficeret, munus aliquod Deo offerre. Matthæi decimo quinto, versu tertio. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. Et quicumque maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum & matrem*

rem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

13. Hæ fuerunt præcipuæ traditiones Pharisæorum, quantum ex Euangelio licet colligere. Et quanquam aliquæ earum essent bonæ ex suo genere; aliæ malæ; aliæ indifferentes aut inutiles; Pharisæi tamen propter omnes reprehendebantur à CHRISTO, ob has causas. Primò, quia ipsi ex earum obseruatione quærebant inanem gloriam, & opinionem sanctitatis apud homines, cum nihil minus, quàm sancti essent. Matth. 23, 5. *Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Hinc passim in Euangelio vocantur hypocritæ, & sepulchra dealbata.

14. Secundo, quia ex quarundam obseruatione sectabantur etiam opes ac diuitias; præsertim ex longis orationibus, quas in eum finem recitabant. Matth. 23, 14. *Va vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Et Marci 12, 14. *Cauete à Scribis, qui deuorant domos viduarum sub obtentu proluxæ orationis.* Vbi comedere seu deuorare domos viduarum, nihil aliud est, quam spoliare seu exhaurire. Nam viduæ veniebant ad Pharisæos, tanquam ad homines sanctos, (quippe qui sanctitatem simulabant) & eorum orationes pretio emebant.

15. Tertio, quia superstitiosè minutiora quædam seruabant, & alia maiora negligebant, vt paulo ante dictum est. Dabant enim decimas rerum etiam vilissimarum, & interim negligebant iudicium & misericordiam in diiudicandis causis, quæ ad ipsos deferbantur. Et hoc sensu accipi potest illud Matthæi 23, 24. *Excolantes culicem;*

culicem; camelum autem glutientes.

16. Traditiones posterioris generis (de quibus potissimum hîc agimus) erant tres præcipuæ. Prima, quod omnes & singuli libri, qui in Canone Iudæorum consignabantur, essent verè diuini, & à Deo inspirati. Hoc fide credebant Iudæi; & tamen nusquam in Veteri Testamento scriptum est. Secunda, quod fœmellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale, non minus, quàm masculi; qualecunque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc vllibi in V. T. scriptum est. Tertia, quod cruenta ipsorum sacrificia significauerint mortem Christi. Hoc etiam erat dogma fidei; nec tamen in V. T. scriptum est.

17. Duas posteriores traditiones sic explico. Iudæi fide credebant, fœmellas concipi in peccato originali, non minus quàm masculos. Nihil certius. Ergo fide credebant, illas saluari non posse, nisi per aliquod remedium à Deo institutum. Debebant autem scire in particulari, quod & quale esset hoc remedium; alioqui omnes fœmellæ periissent sine remedio. At nusquam scriptum est in V. T. quod & quale fuerit hoc remedium in particulari; ergo per solam traditionem hoc sciebant. Hæc autem traditio erat ad salutem necessaria; quia sine remedio non poterant saluari fœmellæ: qualecunque tandem fuerit illud remedium, siue fides parentum, siue aliquid aliud.

18. Similiter fide credebant, quædam cruenta sacrificia à Deo instituta esse pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant eiusmodi sacrificia per se, & propria virtute expiare peccata; vel

ta; vel virtute mortis & passionis Christi, quæ per illa sacrificia significabatur. Si prius putabant, erant hæretici: si posteriori, erant fideles. Sed vnde habebant hanc fidem & firmam persuasivem? Non ex Scriptura, quia nusquam in V. T. id scriptum est: Ergo ex traditione. Hæc autem traditio erat necessaria ad salutem; Non quod necesse fuerit singulos de populo credere, futuram Christi mortem per cruenta sacrificia præfigurari, sed quod necesse fuerit aliquos id credere, præsertim Sacerdotes & Doctores, quibus incumbere cura docendi & instruendi alios: alioqui tora Synagoga, in hoc quidem puncto, quod sanè erat gravissimum, fuisset sine fide. Quod absurdum est. (Vide D. Thomam in 2. 2. quæst. 2. art. 7.)

19. Hinc sequitur, Indæos habuisse quædam per Scripturam, quædam per traditionem. Magis tamen vti sunt Traditione, quam Scriptura, non solum in iis rebus, quæ habebantur per solam Traditionem, sed etiam in iis, quæ erant scriptæ. Quod patet ex sequentibus testimoniis. Exod. 13. 8. *Narrabis filio tuo in die illo dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Aegypto. Et erit quasi signum in manu tua.* Et Deuteron. 32. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Et Iudic. 6. 13. *Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt Patres nostri, atque dixerunt: de Aegypto eduxit nos Dominus?* Et Psalm. 43. *Deus auribus nostris audiuimus, Patres nostri annuntiaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.* Et Psalm. 77. 5. *Quamã man-*
davit

davit Patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera. Filij qui nascuntur & exurgunt, & narrabunt filiis suis.

20. Ex his testimoniis duo colliguntur. Primò, quod traditio fuerit Iudæis à Deo mandata seu præcepta. Secundò, quod multa ex iis, quæ iubebantur docere vel discere per Traditionem, aperte habebantur in Scriptura: Et tamen non remittebantur ad Scripturam, sed ad Traditionem. Cuius rei duplex est ratio. Vna, quia eo tempore Scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, sed dispersa in variis chartis, & annalibus, ut commodè ab vnoquoque legi non possit. Primus, qui eam redexit in formam voluminis, fuit Eldras post captiuitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomij, qui erat præcipuus inter libros V. T. non habebatur passim in populo; sed vnum exemplar à Rege, alterum à Sacerdotibus custodiebatur in arca Domini, qui septimo quoque anno (nempe anno remissionis) iubebantur illud populo prælegere. (Deuteron. 31. 9.) Et hi ipsi Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo custodiendo, ut longo tempore amissum fuerit, & tandem ab Helcia Pontifice (tempore Iosæ Regis) inuentum, ac populo prælectum (4. Reg. 22. 8.) Vnde necesse est, populum in plerisque usum fuisse Traditione, de qua in præcedentibus testimoniis dictum est.

21. Quod contigit Iudæis, etiam contingit nobis Christianis. Multa habemus per solam Traditionem, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt. De quibus generatim Apostolus 2. Thess. 2. 14.

Itaque

Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis. siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Speciatim verò sunt hæc, & similia. Primò, quod tota Scriptura Veteris ac Noui Testamenti sit verè diuina & à Deo inspirata. Secundò, quod Symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostolicum. Tertio, quod infantes sint baptizandi. Quarto, quod baptizati ab hæreticis non sint rebaptizandi. Quintò, quod in baptismo pronunciarì debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Sextò, quod certus ac determinatus sit Sacramentorum numerus in nouo Testamento.

CAPVT II.

De Fide & Symbolo.

1. **F**ides sunt virtutes Theologicæ, de quibus agendum est, Fides, Spes, Charitas (1. Corinth. 13. 13.) Dicuntur autem Theologicæ, quia immediatè versantur circa Deum; in quo differunt ab aliis virtutibus. Et quidem Fides versatur circa Deum, quatenus est verax in dicendo seu reuelando. Spes circa DEVM, quatenus est bonus respectu nostri; sed quatenus est suprema & æterna nostra beatitudo, quam speramus. Charitas circa Deum, quatenus in se bonus est. Fides est in intellectu: Spes & Charitas in voluntate. De singulis dicam.

2. Ac primò de Fide, cuius mysteria nobis reuelata

reuelata sunt, vel in Scriptura, vel per Traditionem. Et quæritur 1. An fides sit donum Dei, quo assentimur iis, quæ à Deo reuelata sunt. 2. Quid in V. T. reuelatum sit de Deo. 3. Quid de Trinitate. 4. Quid de Christo. 5. Quibus nominibus in Veteri Testamento appellatus sit Christus. 6. Quis primus crediderit in Christum. 7. An Fides in Christum fuerit necessaria ad salutem. 8. An Fides Veteris Testamenti fuerit tam perfecta, quam est Fides Euangelica.

QVÆSTIO I.

Quid sit Fides?

1. **R**espondeo. Fides est donum Dei ac lumen, quo illustratus homo, certo ac firmiter assentitur iis, quæ à Deo obscure reuelata sunt, & nobis ad credendum legitime proposita. In qua definitione aliqua notanda sunt.

2. Primò, quod Fides sit donum Dei (Eph. 2. 8.) De quo disputat Augustinus lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 2. contra Pelagianos & Semipelagianos. Hi dicebant initium Fidei esse à nobis; non tamen fidem perfectam. Illi vtrumque attribuebant solis naturæ viribus. Vtrosque refellit Augustinus.

3. Secundò, quod Fides sit lumen. Solet autem distingui triplex lumen in intellectu hominis. 1. Lumen naturale. (Psal. 4. 7. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*) 2. Lumen Fidei. (1. Pet. 2. 9. *Qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen*

Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis. siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Speciatim verò sunt hæc, & similia. Primò, quod tota Scriptura Veteris ac Noui Testamenti sit verè diuina & à Deo inspirata. Secundò, quod Symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostolicum. Tertio, quod infantes sint baptizandi. Quarto, quod baptizati ab hæreticis non sint rebaptizandi. Quintò, quod in baptismo pronuciari debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Sextò, quod certus ac determinatus sit Sacramentorum numerus in nouo Testamento.

CAPVT II.

De Fide & Symbolo.

1. **F**ides sunt virtutes Theologicæ, de quibus agendum est, Fides, Spes, Charitas (1. Corinth. 13. 13.) Dicuntur autem Theologicæ, quia immediatè versantur circa Deum; in quo differunt ab aliis virtutibus. Et quidem Fides versatur circa Deum, quatenus est verax in dicendo seu reuelando. Spes circa DEVM, quatenus est bonus respectu nostri; sed quatenus est suprema & æterna nostra beatitudo, quam speramus. Charitas circa Deum, quatenus in se bonus est. Fides est in intellectu: Spes & Charitas in voluntate. De singulis dicam.

2. Ac primò de Fide, cuius mysteria nobis reuelata

reuelata sunt, vel in Scriptura, vel per Traditionem. Et quæritur 1. An fides sit donum Dei, quo assentimur iis, quæ à Deo reuelata sunt. 2. Quid in V. T. reuelatum sit de Deo. 3. Quid de Trinitate. 4. Quid de Christo. 5. Quibus nominibus in Veteri Testamento appellatus sit Christus. 6. Quis primus crediderit in Christum. 7. An Fides in Christum fuerit necessaria ad salutem. 8. An Fides Veteris Testamenti fuerit tam perfecta, quam est Fides Euangelica.

QVÆSTIO I.

Quid sit Fides?

1. **R**espondeo. Fides est donum Dei ac lumen, quo illustratus homo, certo ac firmiter assentitur iis, quæ à Deo obscure reuelata sunt, & nobis ad credendum legitime proposita. In qua definitione aliqua notanda sunt.

2. Primò, quod Fides sit donum Dei (Eph. 2. 8.) De quo disputat Augustinus lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 2. contra Pelagianos & Semipelagianos. Hi dicebant initium Fidei esse à nobis; non tamen fidem perfectam. Illi vtrumque attribuebant solis naturæ viribus. Vtrosque refellit Augustinus.

3. Secundò, quod Fides sit lumen. Solet autem distingui triplex lumen in intellectu hominis. 1. Lumen naturale. (Psal. 4. 7. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*) 2. Lumen Fidei. (1. Pet. 2. 9. *Qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen*

lumen suum.) 3. Lumen gloriae. (Psal. 35. 10. *In lumine tuo videbimus lumen.*) Primum reperitur in quouis homine. Secundum, in homine tantum fideli. Tertium, in homine beato, qui clarè videt essentiam diuinam.

4. Tertio, quod actus fidei sit assentiri vel credere. (Philip. 1. 29. & Hebr. 11. 6.) Possumus autem dupliciter rem aliquam credere. Primo, propter auctoritatem hominis asserentis. Et tunc est Fides humana. Secundo, propter auctoritatem Dei asserentis & reuelantis. Et tunc est Fides diuina, de qua hinc agimus.

5. Quarto, quod materiale obiectum Fidei, quod credimus, sint res à Deo reuelatae; formale, auctoritas Dei reuelantis. Nam, vt dixi, nos fide diuina credimus vera esse mysteria, quae nobis proponuntur; non ideo, quia ab homine, sed quia à Deo reuelata sunt, qui nec falli potest, nec fallere. Vnde etiam vocatur *prima veritas*. Hæc autem veritas includit duo attributa diuina, nempe infinitam bonitatem, & infinitam sapientiam. Nam **D E V S**, quia infinite bonus est, non vult fallere: Et quia infinite sapiens est, non potest falli.

6. Quinto, quod actus fidei circa suum obiectum, id est, circa res à Deo reuelatas, habeat duas proprietates, nempe certitudinem & obscuritatem. Certitudo oritur ex infinita Dei sapientia & bonitate: Obscuritas ex reuelatione. Quod sic explico. Actus fidei, quo credo mysterium Trinitatis, est certus & infallibilis, quia nititur certo & infallibili fundamento, nempe auctoritate Dei reuelantis, qui nec falli potest propter

propter infinitam sapientiam, nec fallere propter infinitam bonitatem. Idem actus est obscurus, quia nititur diuina reuelatione, quæ respectu nostri obscura est. Et quidem ex duplici capite. Primo, ex parte Dei reuelantis. Non enim constat nobis clarè & euidenter, reuelationem mysterij Trinitatis, quæ facta est, à Deo factam esse. Secundo, ex parte rei reuelatæ. Nam reuelatio non ostendit nobis clarè & intuitiue rem reuelatam, sed tantum obscure & abstractiue. Hoc patet in simili exemplo. Quando enim Virgilius narrat mihi aliquid de rebus absentibus, quas nunquam vidi, nõ efficit per suam narrationem, vt clarè incipiam videre res ipsas, de quibus narrat; sed solum efficit, vt obscuram & abstractiuam de iis habeam notitiam & cognitionem.

Sic etiam quando Deus reuelat nobis mysterium Trinitatis, quod nunquam vidimus, non efficit per suam reuelationem, vt clarè & intuitiue videamus hoc mysterium; sed solum vt obscure & abstractiue credamus tale esse, quale à Deo reuelatur. Et hoc docet experientia. Hinc Apostolus Hebr. 11. 1. ait, *Fidem esse argumentum rerum non apparentium*; quia nimirum res illæ, quas fide credimus, non apparent, seu non videntur à nobis clarè. Et 1. Corinth. 13. 12. dicit: *Videmus per speculum in enigmate. nunc autem facie ad faciem*, id est, in hac vita obscure cognoscimus mysteria fidei; in altera clarè intuebimur.

7. Vnde sequitur, actum fidei esse voluntarium & liberum; non autem necessarium. Vel, quod idem est, nos voluntariè & liberè assentiri rebus à **D E O** reuelatis; non autem necessario.

D Loquor

Loquor autem de necessitate obiecti, non præcepti. Nam ex parte præcepti, quod nos obligat, necessario debemus assentiri rebus à Deo reuelatis, si volumus salui esse. At ex parte obiecti, non necessario, sed liberè. Quod sic probo. Tunc intellectus necessario assentitur alicui obiecto, vel propositioni, quando propter ipsius rei euidenciam conuincitur, & quasi necessitatur ad assensum; ita vt non possit non assentiri: tunc autem voluntariè ac liberè assentitur, quando propter rei obscuritatem non conuincitur, aut necessitatur ad assensum; sed potest assentiri vel dissentire, prout voluntati vitum est. Do exemplum. Quando quis clarè videt Solem ortum esse, tunc intellectus, si aduertat propter rei euidenciam, necessario conuincitur ad formandum hunc assensum: *Sol ortus est.* Quando autem non videt ortum esse, (vt si cæcus sit) sed tamen ab alio audit ortum esse; tunc intellectus eius non necessario conuincitur, sed à libera voluntate ad assensum mouetur. Idem fit in mysteriis fidei. Beati in cælo, qui clarè intuentur mysterium Trinitatis, necessario præbent assensum: nos in hac vita, qui non intuemur, liberè præbimus assensum. Et si voluntas pia est, credimus Deum esse trinum & vnum; si impia, non credimus, & infideles efficitur. Hæc omnia prolixè disputantur à Theologis in 2. 2. quæstione 1. & 2. Nos pauca diximus pro hoc loco & instituto.

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

Quid in Veteri Testamento fuerit reuelatum de Deo?

1. **R**espondeo. Hæc tria potissimum. Primò, Deum esse. Exod. 3. 14. *Ego sum, qui sum.* Secundò, Deum esse vnum. Deuter. 6. 4. *Andi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est.* & Deuter. 32. 39. *Videte, quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.* Tertio, DEVM habere prouidentiam circa homines, i. saluare bonos, & punire malos. Sapiēt. 6. 8. *Equaliter est illi cura de omnibus.* Et Deuter. 7. 9. *Et scies, quia Dominus Deus tuus est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes: & reddens odientibus sestatim, ita vt disperdat eos, & ultra non differat, prout eis restituens quod merentur.*

2. Præter hæc tria, sunt multa alia, quæ ad illa reuocantur. Cuiusmodi sunt hæc. Deum esse bonum. (Psalm. 72. 1.) Esse infinitum. (Psalm. 144. 3.) Esse vbique præsentem. (Psalm. 138. 7.) Esse immutabilem. (Num. 23. 19.) Eternū. (Psalm. 89. 2.) Omnia scientem. (1. Reg. 2. 3.) Omnipotentem. (Genes. 1. 1.) Creasse hominem ad imaginem & similitudinem suam. (Gen. 1. 26.) Dedit illi præcepta, & promississe vitam, si ea seruaret: mortem, si non seruaret. (Gen. 2. 17. & alibi.)

QVÆSTIO

QVÆSTIO III.

Quid in Veteri Testamento fuerit reuelatum de Trinitate.

Respondeo. Nusquam in Veteri Testamento expressè reuelatum est, tres esse personas diuinas, vnius & eiusdem essentia, ac realiter inter se distinctas, nempe Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: sed tamen quibusdam locis obscure & confusè insinuatum est plures esse personas, quam vnā. Solent autem produci varia testimonia, quibus id insinuatum est, quæ breuiter recensebo.

1. Primum est Genesis 1. 1. *In principio creauit Deus cælum & terram.* Ac paulo post: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Vbi aliqui putant Patrem significari nomine Dei; Filium nomine principij; Spiritum sanctum nomine Spiritus Dei. Ita Origenes & Rupertus in illum locum, quibus fauet Augustinus libro de Genesi ad literam imperfecto capite 1. Et confirmari potest hæc expositio ex eo, quod Filius Dei de seipso dicit Psal. 29. 9. *In capite libri scriptum est de me, id est, in initio libri Geneseos.* Vide Hieronym. in quæstionibus Hebraicis in Genesim.

3. Secundum est Genesis 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Vbi DEVS loquitur de se in plurali numero, propter pluralitatem personarum, vt notant Origenes, Basiliius, Chrysostomus, & Ambrosius in illum locum: item Athanasius in oratione contra idola, circa

circa finem. Augustinus libro 16. de Ciuitate Dei capite 6. Concilium Syrmienſe Canone 13. & plures alij. Simile est illud Genesis 3. 22. *Ecce Adam, quasi vnus ex nobis factus est. sciens bonum & malum.* Et Genesis 11. 7. *Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum.*

4. Tertium est Genesis 19. 24. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem à Domino de cælo.* Vbi cum dicitur, Dominus à Domino, insinuantur duæ, vt minimum, personæ, vt sensus sit: pluit filius à Patre. Ita Ignatius in Epistola ad Antiochenos, Iustinus in Dialogo cum Tryphone, Athanasius in Oratione contra Gregales Sabellij, Hilarius libro quinto de Trinitate: Concilium Syrmienſe Can. 15. & alij.

5. Quartum est Psal. 66. 8. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.* Vbi nomen Deus ter ponitur: bis quidem absolute pro Patre & Spiritu sancto: & semel cum pronomine Noster, pro Filio, qui propter humanam naturam assumptam vocatur DEVS noster. Eodem spectat illud Isaia 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum.* In quem locum sic scribit Rabbi Simeon: *Sanctus, hic est Pater; Sanctus, hic est Filius; Sanctus, hic est Spiritus sanctus.* Vide Galatinum libro secundo de arcanis capite nono, & Vasquez 1. part. disputatione centesima octaua, capite secundo.

6. Quintum est Zacharia 2. 10. *Lauda & laudate filia Sion: quia ecce, ego venio, & habito in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui. Et scies, quia Dominus exercituum*

circum misi me ad te. Vbi bis ponitur nomen Domini: semel pro Deo mittente, & semel pro Deo misso, id est, semel pro Patre, & semel pro Filio. plura testimonia adducam quaestione sequenti.

7. Nota, Trinitatem personarum variis modis cognosci posse in hac vita. Primò, per reuelationem supernaturalem, factam in veteri Testamento, de qua iam dixi: Et hæc obscura est. Secundò, per reuelationem supernaturalem, factam in nouo Testamento, de qua infra dicam, quaestione decima. Et hæc, quoad verba, clarior & apertior est. Tertiò, per congruentias naturales. Cuiusmodi sunt hæc. 1. Natura boni est, diffundere & communicare seipsum: Ergo natura infiniti boni est, communicare se infinitè. At Deus est infinitum bonum: Ergo infinitè se communicat. At non communicat se infinitè extra se, per productionem creaturarum: Ergo debet se infinitè communicare intra se, per productionem personarum eiusdem essentia & natura. Secundò, Ad perfectam beatitudinem requiritur consortium æqualium personarum: At Deus est perfectissimè beatus: Ergo debet habere consortium æqualium personarum. Tertiò, melius est, Deum ab æterno aliquid produxisse, quam otiosum fuisse: At ab æterno non produxit creaturas extra se: Ergo produxit personas diuinas intra se.

8. Quartò potest cognosci Trinitas personarum per vestigia creaturis impressa. Nam omnes creaturae propter ternarium numerum, quem in se habent à suo Creatore, videntur clamare à Trinitate creatas se esse. Quod aliquot exemplis demon-

demonstrabo. Primò, In vnaquaque creatura sunt tres passiones entis, *unum, verum, bonum.* Secundò, Tota vniuersitas creatorum diuiditur in tria genera. Nam alia sunt spiritalia, vt Angeli: alia corporales, vt cæli, elementa, lapides, plantæ, bruta animalia; alia mixta ex corpore & spiritu, vt homines. Tertiò, Angeli diuiduntur in tres Hierarchias, supremam, mediam, & infimam. Et singulae Hierarchia in tres ordines. Quartò, Vnusquisque Angelus, sicut etiam vnaquaque anima rationalis, habet tres facultates, memoriam, intellectum, voluntatem. Memoria representat Patrem, qui habet ideas omnium rerum in se. Intellectus Filium, qui est sapientia Patris. Voluntas Spiritum sanctum, qui est amor procedens à Patre & Filio. Vide Augustinum libro nono de Trinitate & sequent. Bellarmin. lib. 2. de Christo cap. 6.

QVÆSTIO IV.

Quid in Veteri Testamento fuerit reuelatum de Christo?

1. **R**espondeo. Multa de Christo fuerunt reuelata. Et speciatim hæc. Primò, quod esset nasciturus ex semine Abrahæ. (Gen. 22. 18.) Secundò, quod ex familia Dauid. (Ierem. 23. 5.) Tertiò, quod ex virgine. (Isa. 7. 14.) Quartò, quod in Bethlehem. (Miche. 5. 2.) Quintò, quod certo tempore. (Gen. 49. 10. Et Daniel. 9. 24. Et Aggæi 2. 7.) Sextò, quod prædicaturus Euangelium salutis & pacis. (Isa. 61. 1.)

D 4. Septi

Septimo, quod facturus miracula. (Isaia 35. 5.)
 Octavo, quod redempturus genus humanum, &
 pro humano genere moriturus. (Isaia 53. 4. Et
 Daniel. 9. 26.) Nono, quod descensurus ad inferos,
 & tertia die resurrecturus. (Psalm. 15. 10. Et
 Ionæ 1. 1.) Decimo, quod ascensurus ad cælum
 (Psalm. 67. 19.) Undecimo, quod sessurus ad dex-
 teram DEI Patris. (Psalm. 109. 1.) Duo. decimo,
 quod missurus Spiritum sanctum. (Isaia 44. 3. Et
 Ioëlis 2. 28.) Decimotertio, quod iudicaturus vi-
 uos & mortuos. (Psalm. 95. 15.) Hæc omnia clarius
 constant ex nouo Testamento.

2. *Quæres, An etiam reuelatum fuerit in ve-
 teti Testamento, Christum fore Deum simul &
 hominem? Respondeo. Clarè reuelatum fuit fo-
 re hominem, obscure Deum. Prior pars patet ex
 dictis; quia clarè reuelatum fuit, Christum na-
 sciturum & moriturum; quod non potest intel-
 ligi, nisi secundum humanitatem. Posterior colligi-
 tur ex variis Scripturæ locis, Psalm. 2. 7. *Filius meus
 es tu: Ego hodie genui te.* Ex quo loco probat Apo-
 stolus Hebr. 5. Christum esse maiorem Angelis,
 quia ab æterno genitus est à Deo Patre per diui-
 nam generationem. Item Psalm. 96. 8. *Adorate
 eum omnes Angeli eius.* Quo etiã loco vritur Apo-
 stolus ibidem. Item Psalm. 109. 1. *Dixit Dominus
 Domino meo, sede à dextris meis.* Quem locum ex-
 plicat ipsemet Christus Matth. 22. 44. Item Isaia
 35. 4. *Deus ipse veniet, & saluabit vos.* Vbi aperte
 loquitur de Christo, vt ex contextu patet. Item
 Baruch 3. 36. *Hic est Deus noster, & non estimabi-
 tur alius aduersus eum.* Vbi etiam est sermo de
 Christo, quia sequitur: *Post hæc in terris visus est,*
 &*

& cum hominibus conuersatus est. Item Micheæ 5.
 2. *Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus
 Iuda. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Is-
 raël: & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.*
 Vbi insinuat duplex Christi generatio. Vna hu-
 mana, cum dicitur: *Ex te mihi egredietur.* Altera
 diuina, cum additur: *Et egressus eius ab initio, à
 diebus æternitatis.*

3. Hic obiter notandum est, hæc testimonia
 veteris Testamenti, in quibus agitur de CHRIS-
 TI diuinitate, per se quidem obscura esse; sed
 tamen, quia pleraque in nouo Testamento cla-
 rioribus verbis explicata sunt, facilius intelligi à
 Christianis, quã olim intellecta fuerint à Iudæis:
 quia Iudæi non habuerunt illam explicationem,
 quam Christiani habent. Quomodo autem hæc
 claritas noui, & illa obscuritas veteris Testamenti
 intelligenda sit, dicitur quæst. 9.

QVÆSTIO V.

*Quibus nominibus fuerit Christus appellatus
 in veteri Testamento.*

1. **R**espondeo. His potissimum. 1. Deus. Isaia
 35. 4. & Baruch 3. 36.
2. Emanuel, id est, nobiscum Deus. Isaia 7. 14.
3. Dominus Dauidis. Psalm. 109. 1.
4. Dominus legifer noster, Rex noster, Iudex
 noster. Isaia 33. 21.
5. Christus. Dan 9. 26.
6. Saluator & propugnator. Isaia 19. 20.
7. Redemptor. Isaia 59. 20.

8. Propheta. Deuter. 18. 15.
  9. Sanctus Sanctorum. Dan. 9. 24.
  10. Desideratus cunctis gentibus. Aggæi 2. 8.
  11. Expectatio gentium. Genes. 49. 10.
  12. Brachium Domini. Isaia 59. 1.
  13. Dominator. Malach. 3. 1.
  14. Angelus testamenti. Ibidem.
  15. Sol iustitiæ. Malach. 4. 2.
  16. Pastor. Isaia 40. 11. Et Ezechiel. 34. 23.
  17. Agnus. Isaia 53. 7.
  18. Semen Abrahæ. Genes. 22. 18. vt explicat
Apostolus Galat. 3. 16.
  19. Stella oriens. Num. 24. 16.
  20. Lux gentium. Isaia 9. 2.
  21. Lumen Hierusalem. Isaia 60. 1.
  22. Sacerdos in æternum. Psal. 109. 4.
- Multo luculentiora nomina sortitur in nouo Testamento, cuiusmodi ferè sunt hæc.
1. Deus.
  2. Filius Dei.
  3. Filius Dei vnigenitus. Ioan. 1. 18. & cap. 3. 16.
  4. Imago Dei inuisibilis. Colossens. 1. 15.
  5. Agnus Dei. Ioan. 1. 37.
  6. Figura substantiæ Dei. Hebræor. 1. 3.
  7. Sermo Dei. Hebr. 4. 12.
  8. Dominus noster Iesus Christus. Galat. 1. 3. &
alibi sapius.
  9. Mediator Dei & hominum. 1. Timoth. 2. 5.
  10. Mediator N. T. Hebr. 9. 15.
  11. Saluator mundi. Ioan. 4. 42. & alibi.
  12. Redemptor. Act. 7. 35. & alibi.
  13. Aduocatus noster apud Deum. 1. Ioan. 2. 1.
  14. Messias. Ioan. 1. 41. & Ioan. 4. 25. non alibi.
  15. Pastor

15. Pastor bonus. Ioan. 10. 11.
16. Primogenitus omnis creaturæ. Coloss. 1. 15.
17. Primogenitus ex mortuis. ibidem v. 18.
18. Caput Ecclesiæ. ibidem.
19. Hæres vniuersorum. Hebr. 1. 2.
20. Apostolus & Pontifex confessionis nostræ.
Heb. 3. 1.
21. Pontifex magnus. Hebr. 4. 14.
22. Sacerdos in æternum. Heb. 5. 6.
23. Minister circumcisionis. Rom. 15. 8.
24. Lux Mundi. Ioan. 8. 12.
25. Via, veritas & vita. Ioan. 14. 6.
26. Ostium ouium. Ioan. 10. 7.
27. Magister bonus. Matth. 19. 16.
28. Propheta magnus. Lucæ 7. 16.
29. Oriens ex alto. Lucæ 1. 78.
30. Lapis offensionis & petra scandali. Rom. 9. 33.
& 1. Petri 2. 8.
31. Radix Dauid. Apoc. 5. 5.
32. Leo de tribu Iuda. ibidem.
33. Principium & finis, alpha & omega. Apocal.
1. 8.
34. Princeps Regum terræ. Apoc. 1. 5.

QVÆSTIO VI.

*Quis in Veteri Testamento primus crediderit
in Christum?*

1. **R**espondeo. Adamus in paradiso, cum dixit Genes. 2. 23. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum*

suum & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Nam his verbis non solum locutus est de praesenti suo matrimonio cum Eva; sed etiam prophetauit de futura coniunctione Christi cum Ecclesia, quae praefigurabatur per coniunctionem Adae & Euae, ut interpretatur Apostolus Ephes. 5. 3. Vbi explicans praedicta verba, sic ait: *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.* Vnde D. Hieronymus lib. 3. commentariorum in Epistolam ad Ephesios ait, Adamum fuisse, & primum hominem, quia primo creatus est; & primum vatem, quia primus de Christo & Ecclesia prophetauit. Similia habent alij Patres.

2. Sunt autem duae partes prophetiae ipsius. Vna, quia praedixit fore, ut Christus relinquat Patrem suum, qui est Deus; & matrem suam, quae est caelestis Hierusalem; & veniens in hanc terram, adhaereat uxori suae, quae est Ecclesia. Vide Hieronymum loco citato.

Alteram, quia praedixit fore, ut sicut ipse per carnale matrimonium coniunctus fuit cum Eva; sic Christus per spirituale matrimonium coniungendus esset cum Ecclesia, iuxta illud Osee 2. vers. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Et hoc sensu, quem multi sequuntur, matrimonium Adami & Euae fuit figura, seu typus coniunctionis Christi cum Ecclesia. Vide Cornelium à Lapide in cap. 5. ad Ephes. v. 32.

3. Quaes, de qua coniunctione Christi cum Ecclesia hoc intelligendum sit? Aliqui putant, solum intelligi de illa, qua Christus, ut Deus, coniunctus est Ecclesiae per fidem & charitatem: non autem

autem de illa, qua Christus, ut homo, coniunctus est Ecclesiae per incarnationem. Alij rectius de vtraque intelligunt. Nam Christus, etiam ut homo, dicitur caput Ecclesiae, sicut vir est caput mulieris (Ephes. 4. 23.) Vide Franciscum Suarez 3. part. q. 1. art. 3. in commentario.

4. Dices: Si Adam praesciuit venturum Christum, Ergo etiam praesciuit se peccaturum; quia Christus non erat venturus, nisi propter peccatum Adae. Vnde est vulgatum illud Theologorum axioma: *Si Adam non peccasset, Christus non venisset.* Respondeo. Non sequitur, quia potest fieri, ut aliquis cognoscat effectum, & non cognoscat causam. Et hoc modo Adam praesciuit venturum Christum in hunc mundum: non tamen praesciuit causam, propter quam esset venturus. Ita D. Thomas 3. part. quaest. 1. art. 3. ad 6. & in 2. 2. quaest. 2. art. 7. in corpore.

QVÆSTIO VII.

An Fides in Christum fuerit necessaria ad salutem in veteri Testamento?

1. **R**espondeo. Fuit necessaria. Omnes enim, ut minimum, tenebantur credere in venturum Christum, tanquam Redemptorem seu Mediatorem, per quem liberandi essent à peccatis. Ita docet August. Epist. 89. ad Hilarium quaest. 3. & epist. 157. ad Opratum, & lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 7. vbi asserit, iustos veteris Testamenti non fuisse liberatos à peccatis, nisi per eandem fidem Christi, per quam

& nos liberamur. Sicut enim nos credimus Christum venisse in hunc mundum, & per hanc fidem iustificamur; sic illi credebant Christum venturum in hunc mundum, & per illam fidem iustificabantur. Et hoc probat variis Scripturæ testimoniis. Act. 4. 12. *Non est in aliquo alio salus (nisi in Christo.) Nec enim aliud nomē est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Et 1. Cor. 15. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Et 2. Cor. 4. 13. *Habentes autē eundem spiritum fidei,* Et Gal. 2. 16. *Scientes autem; quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi.* Et Gal. 3. 21. *Si enim data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.*

2. Et ratio est, quia Deus non vult nos saluare sine nostro labore, & cooperatione, iuxta illud Augustini, *Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te.* Vult enim, vt quæramus & desideremus medicum, qui nos sanet à corruptione peccati. At homines in V. T. non poterant quærere & desiderare medicum, nisi aliquo modo illum cognoscerent: Nec poterant illum certo cognoscere in hac vita, nisi per fidem: Ergo hæc fides fuit illis ad salutem necessaria.

3. Quæres, Cum multa fuerint reuelata de Christo in V. T. vt supra dictum est; an necesse fuerit omnia credere, quæ erant de illo reuelata? Respondeo cum distinctione. Nam aliud est loqui de Prophetis & Patriarchis, quibus immediatè fuit facta reuelatio de Christo; aliud de aliis, qui à Prophetis & Patriarchis acceperunt reuelationem.

lationem. Priores tenebantur explicitè credere ea omnia, quæ vnique erant reuelata; vt Adam tenebatur credere futuram Christi coniunctionem cum Ecclesia: Abraham, Christum ex suo semine nasciturum: Moyse, fore Prophetam suæ gentis: Dauid, descensurum ad inferos, resurrecturum à mortuis, ascensurum in cælos, sessurum ad dexteram Patris: Isaias, nasciturum ex virgine, prædicaturum Euangelium salutis, facturum miracula, redempturum genus humanum per passionem & mortem, missurum Spiritum sanctum: Micheas, nasciturum in Bethlehem: Daniel, venturum tali tempore. Hæc enim ipsis erant explicitè à Deo reuelata, siue per externam vocem, siue per internam inspirationem, siue alio modo. Debebant igitur explicitè ea credere: alioqui magnam iniuriam fecissent Deo, quasi non esset verax & fide dignus.

4. Reliqui, quibus non fuit immediatè à Deo facta reuelatio, erant duplices. Alij Sacerdotes & Doctores Synagogæ, alij subditi. His satis erat, si crederent venturum Christum, qui ipsos liberaret, iuxta ea, quæ initio quæstionis dicta sunt. At illi vltèrius tenebantur plura alia credere. 1. Quod Christus esset futurus Deus. 2. Quod per passionem & mortem redempturus humanum genus. Et quæ similia sunt. Cuius rei duplex est ratio. Vna, quia Sacerdotes erant Doctores populi, & Iudices controuersiarum fidei: Ergo ratione officij tenebantur omnia scire & perscrutari, quæ à Moyse & Prophetis erant scripta de Christo; alioqui non potuissent alios instruere; nec in supremo Concilio,

Concilio, cui intererant, definite controuersias, quæ de venturo Christo ex Moysè & Prophetis solent proponi & disputari. Altera, quia Sacerdotes tenebantur scire, cruenta sacrificia animalium, quæ ipsi offerebant, esse figuras seu typos futuræ mortis Christi: Itemque, sanguinem animalium, qui effundebatur, non habere ex se vim remittendi peccata, sed omnem vim accipere ex sanguine Christi, cuius effusionem præfigurabat (Hebr. 9. 12.) Vide D. Thomam in 2. 2. q. 2. art. 7.

5. Ex dictis constat, tria potissimum spectari posse in Christo. 1. officium Redemptoris. 2. Diuinitatem coniunctam cum humanitate. 3. Passionem & mortem. Sacerdotes tenebantur hæc omnia explicitè credere. Populus non item. Satis erat, si explicitè crederet venturum aliquem prophetam qui redempturus esset Israël. Hunc enim omnes expectabant, clamantes cum Prophetis: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: Aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Quod autem is futurus esset Deus, & quod per passionem & mortem redempturus esset Israël, non necesse erat omnes explicitè credere. Vide D. Thomam loco citato.

QVÆSTIO

DIRECCIÓN GENERAL DE

QVÆSTIO VIII.

An sola fides in V.T. fuerit sufficiens ad salutem & iustificationem?

1. **R**atio dubitandi est, quia scriptura insinuat, Abraham fuisse iustificatum per solam fidem. Genes. 15. 6. & Rom. 4. 3. & Galat. 3. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Respondeo. Contrarium docet Scripturæ, iustificatum esse, non solum per fidem, sed etiam per spem, obedientiam, & alia pia opera. Rom. 4. 18. *Qui contra spem in spem credidit.* Et Iacob. 2. 21. *Abraham Pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quomodo fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est.* Et Hebr. 11. vers. 8. *Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accipiurus erat in hereditatem, & exiit, nesciens quò iret.*

2. Ex quibus locis colligitur, fidem, qua Abraham iustificatus est, non fuisse nudam & solitariam, sed coniunctam cum spe, obedientia, & aliis piis operibus. Illud porro, *contra spem in spem credidit*, sic debet intelligi: Contra spem naturæ, credidit in spem gratiæ & promissionis. Vel clariùs: Credidit se generaturum filium, quod quidem non poterat sperare, spectando cursum naturæ; quia iam erat senex, & habebat uxorem sterilem: sed tamen sperabat, spectando gratiam & promissionem Dei, quæ non fallit.

E

3. Quod

3. Quod dixi de Abraham, dicendum est etiam de aliis, qui in Veteri Testamento iustificati sunt. Non enim per solam fidem, sed etiam per alia bona opera iustificati sunt, ut colligitur ex illo Iacobi 2.25. *Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiciens?* Et causam addit, cur non ex sola fide: *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, us & fides sine operibus mortua est.* Vbi illa particula, *fides sine operibus mortua est*, conferri debet cum illa superius posita: *Fides cooperabatur operibus.* Quam alius Apostolus expressit quidem aliis verbis, sed simili ferè sensu, Gal. 5.6. *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praputium, sed fides que per charitatem operatur.*

4. Ut res tota fiat elatior, repeto quod alibi dixi, duplicem esse iustificationem: Primam, & secundam. Prima est, qua quis ex impio fit iustus & Deo gratus. Secunda, qua ex iusto fit iustior & Deo gravior. In prima acquiritur iustitia; in secunda augetur. Itaque fides & alia bona opera non eodem modo concurrunt ad primam & secundam iustificationem. Ad primam concurrunt dispositiue; ad secundam meritoriè. Nam homo impius, seu peccator, non potest acquirere iustitiam & remissionem peccatorum, nisi prius sit dispositus per actum fidei, timoris, spei, dilectionis & contritionis. Eccl. 1. 28. *Qui sine timore est, non poterit iustificari.* Prou. 28. 5. *Qui sperat in Domino, sanabitur.* 1. Ioan. 3. 4. *Qui non diligit, manet in morte.* Act. 3. 19. *Poenitemini & conuertimini, ut deleantur peccata vestra.* At, postquam iustificatus est, tunc per similes actus mereatur augmentum

tum iustitiæ, & fit Deo gravior. Vnde sequitur, supra dictos actus dupliciter spectari posse. 1. Quatenus præcedunt iustitiam. 2. Quatenus sequuntur. Priori modo dispositiue; posteriori modo meritoriè se habent. Vide Conc. Trid. Sess. 6. cap. 6. & 10.

QUESTIO IX.

An fides V. T. fuerit tam perfecta quàm est fides Novi Testamenti?

1. **R**espondeo: Essentialiter fuit æquè perfecta; non tamen accidentaliter. Prior pars patet, quia essentia assensus fidei in eo consistit, ut credamus aliquid propter autoritatem Dei reuelantis. At tam Iudæi in Veteri, quàm Christiani in Nouo Testamento, quidquid credunt fide diuina, hoc credunt propter autoritatem Dei reuelantis; ergo assensus utrorumque est eiusdem rationis & essentiæ. Posterior probatur, quia fides Noui Testamenti perfectior est in duobus. Primò, quia ad plura obiecta se extendit. Nam multa mysteria fidei sunt expressè reuelata in N. T. quæ non erant expressè reuelata in Veteri, ut mysterium Baptismi, Eucharistiæ, vocationis Apostolorum, abrogationis ceremoniarum, & similia. Secundò, quia ea mysteria, quæ in utroque Testamento reuelata sunt, multo clarius & perfectius reuelata sunt in Nouo, quàm in Veteri; ut mysterium Trinitatis, Incarnationis, Passionis, Resurrectionis, Vocationis gentium. Hæc enim obscure reuelata sunt in Veteri, clarè in Nouo.

2. Obiicies: supra dictum est, diuinam reuelationem semper esse obscuram; nunquam claram. Respondeo: Semper est obscura ex parte Dei reuelantis, & ex parte rei reuelatæ, vt q. 1. explicatum est. At ex parte verborum, quibus fit, aliquando est obscura, aliquando clara. Et hoc sensu hic loquimur. v. g. Reuelatio Trinitatis in Nouo Testamento est clara ex parte verborum, Matth. 28. 29. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et 1. Ioan. 5. 7. *Tres sunt, qui testimonium d. in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres unum sunt.* Tres, quoad personam, vnum, quoad essentiam. At in Vet. fuit obscura, vt q. 3. ostensum est. Idem dico de mysterio Incarnationis, & vocationis Gentium. Hoc enim obscure fuit reuelatum Iudæis; clarè Christianis, iuxta illud Eph. 3. 5. *Promi potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agnitus filijs hominum, sicuti nunc reuelatum est SS. Apostolis eius & Prophetis in Spiritu, gentes esse cohæredes, & concorporales, & participes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium.*

Nota in mysterio vocationis gentium duo spectari posse. 1. Quod gentiles essent vocandi ad fidem Christi. 2. Quod essent saluandi sine onere circumcisionis & legis Mosaiçæ. Prius fuit reuelatum in V. Testamento per Isaiam & alios Prophetas: posterius non item. Et ex hac parte, Apostoli habuerunt pleniorē cognitionem vocationis gentium, quam antiqui Prophetæ. De hoc mysterio dicam iterum capite 15. de obseruantijs legalibus, §. 10.

3. Ratio autem, cur mysteria fidei in nouo Testamento sint clarius explicata quàm in Veteri, patet ex supra dictis; quia serui non tam perfectè sciunt consilia & secreta patrisfamilias, quàm filij, iuxta illud Christi Ioan. 15. 4. *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius.* At Iudæi erant serui, nos filij: illi ex ancilla, nos ex libera (Gal. 4. 31.) Ad hoc significandum, Moyses cum loqueretur ad populum, faciem velabat. Nobis autem Christus reuelata facie locutus est, teste Apostolo 2. Cor. 3. 13.

4. Quereres, an Apostolus loquatur de Fide Veteris & Noui Testamenti, cum ait Rom. 1. 17. *Iustitia Dei in eo (Euangelio) reuelatur ex fide in fidem.* Magni authores id affirmant, vt Origenes, Chrysostomus, & alij, quos citat & sequitur Tolerus in illum locum. Et aiunt hunc esse sensum: Ex obscura fide V. Testamenti in claram fidem Noui Testamenti. Itaque iuxta hos authores, sententia Pauli sic est explicanda: *Non erubescio Euangelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primùm, & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, &c.* Quasi dicat: Non erubescio prædicare Euangelium; quia tamen apparet vile (est enim *genibus stultitia, Iudæis scandalum*, 1. Cor. 1. 23.) tamen habet vim & efficaciam conferendi salutem omni credenti, tam gentili, quàm Iudæo. Nam in Euangelio manifestatur nobis, quod non aliter possimus salui & iusti esse, nisi per fidem. Non iam amplius per fidem V. T. sed per fidem Euangelicam. Si ergo salui esse volumus, transeundum est ex fide Iudæorum, qua credebant Christum venturum;

ad fidem Euangelicam, qua credimus, Christum iam venisse. Et sic mirandus est status fidei. Iudæi quidem in V. T. poterant saluari per fidem venturi Christi, sed iam per eam amplius saluari non possunt, ~~quia~~ necesse est, ut relicta sua fide, amplectantur fidem Euangelicam, & credant Christum iam venisse. Vide Riberam in c. 2. Habac. v. 4.

5. Hinc iterum colligitur, quod ante dixi, fidem Euangelicam perfectiorem esse fide Vet. T. Nam Euangelica supponit Christum iam venisse, & omnia mysteria redemptionis implera esse. At fides V. T. expectabat Christum adhuc venturum, & supponebat mysteria redemptionis nondum esse inchoata. Et ob hanc causam fit, ut fides V. T. aliquando non mereatur nomen fidei, sed tantum fides noui Test. ut Galat. 3. 23. *Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, qua reuelanda erat.*

CAPVT III.

De Spe, Promissione & Oratione.

SICVT fides duplex est: Vna diuina, quâ credimus Deo; altera humana, quâ credimus homini: Ita spes duplex est: Vna diuina quâ speramus aliquid à Deo; alia humana, quâ speramus aliquid ab homine. De diuina hic agimus. Et quia, quæ speramus à Deo, solent etiam promitti à Deo, & per orationem impetrari; agam simul de Promissione & Oratione. Idque hoc ordine. I. Quid sit

fit Spes. 2. Quæ bona in veteri Testamento fuerint promissa à Deo. 3. An etiam vita æterna fuerit promissa. 4. An oratio fuerit necessaria ad impetrandum eiusmodi bona. 5. Quæ fuit formula orandi in veteri Testamento. 6. An in veteri Testamento licuerit inuocare Sanctos. 7. An licuerit orare pro defunctis.

QVÆSTIO I.

Quid sit Spes?

I. **R**espondeo: Est donum à Deo infusum, quo confirmatus homo, certa cum fiducia expectat ea bona, quæ à Deo promittuntur. Hic aliqua notanda sunt. 1. Quod spes sit donum Dei, sicut fides. 2. Quod actus spei sit sperare seu expectare. 3. Quod obiectum spei sint bona à Deo promissa, & ab eo obtinenda. In quo multum differt à fide. Nam fides versatur circa præterita, præsentia & futura. Credimus enim Christum natum esse, quod est præteritum: Christum sedere ad dexteram Patris, quod est præsens: Christum venturum ad iudicium, quod est futurum. At spes versatur tantum circa futura. Non enim speramus præterita aut præsentia, sed futura, quæ nondum habentur. (Rom. 8. 24.) Nec quæcunque futura, sed tantum bona: Nec quæcunque bona, sed à Deo promissa & obtinenda. Vnde sequitur, non esse actum spei Theologicæ, seu diuinæ, de qua hic agimus, si speres te obtenturum aliquod bonum à Principe vel Imperatore; sed actum spei humanæ, quæ sæpè vana est.

ad fidem Euangelicam, qua credimus, Christum iam venisse. Et sic mirandus est status fidei. Iudæi quidem in V. T. poterant saluari per fidem venturi Christi, sed iam per eam amplius saluari non possunt, ~~quia~~ necesse est, ut relicta sua fide, amplectantur fidem Euangelicam, & credant Christum iam venisse. Vide Riberam in c. 2. Habac. v. 4.

5. Hinc iterum colligitur, quod ante dixi, fidem Euangelicam perfectiorem esse fide Vet. T. Nam Euangelica supponit Christum iam venisse, & omnia mysteria redemptionis implera esse. At fides V. T. expectabat Christum adhuc venturum, & supponebat mysteria redemptionis nondum esse inchoata. Et ob hanc causam fit, ut fides V. T. aliquando non mereatur nomen fidei, sed tantum fides noui Test. ut Galat. 3. 23. *Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, qua reuelanda erat.*

CAPVT III.

De Spe, Promissione & Oratione.

SICVT fides duplex est: Vna diuina, quâ credimus Deo; altera humana, quâ credimus homini: Ita spes duplex est: Vna diuina quâ speramus aliquid à Deo; alia humana, quâ speramus aliquid ab homine. De diuina hic agimus. Et quia, quæ speramus à Deo, solent etiam promitti à Deo, & per orationem impetrari; agam simul de Promissione & Oratione. Idque hoc ordine. I. Quid sit

fit Spes. 2. Quæ bona in veteri Testamento fuerint promissa à Deo. 3. An etiam vita æterna fuerit promissa. 4. An oratio fuerit necessaria ad impetrandum eiusmodi bona. 5. Quæ fuit formula orandi in veteri Testamento. 6. An in veteri Testamento licuerit inuocare Sanctos. 7. An licuerit orare pro defunctis.

QVÆSTIO I.

Quid sit Spes?

I. **R**espondeo: Est donum à Deo infusum, quo confirmatus homo, certa cum fiducia expectat ea bona, quæ à Deo promittuntur. Hic aliqua notanda sunt. 1. Quod spes sit donum Dei, sicut fides. 2. Quod actus spei sit sperare seu expectare. 3. Quod obiectum spei sint bona à Deo promissa, & ab eo obtinenda. In quo multum differt à fide. Nam fides versatur circa præterita, præsentia & futura. Credimus enim Christum natum esse, quod est præteritum: Christum sedere ad dexteram Patris, quod est præsens: Christum venturum ad iudicium, quod est futurum. At spes versatur tantum circa futura. Non enim speramus præterita aut præsentia, sed futura, quæ nondum habentur. (Rom. 8. 24.) Nec quæcunque futura, sed tantum bona: Nec quæcunque bona, sed à Deo promissa & obtinenda. Vnde sequitur, non esse actum spei Theologicæ, seu diuinæ, de qua hic agimus, si speres te obtenturum aliquod bonum à Principe vel Imperatore; sed actum spei humanæ, quæ sæpè vana est.

QVÆSTIO II.

Quæ bona in V. T. fuerint promissa à Deo?

1. **R**espondeo: Hæc tria principaliter. Primò, terra sancta, fluens lacte & melle. (Genes. 12.7. Et Exod. 13.5, & Exod. 33.1. Et Deut. 19.8.) Secundò, affluentia bonorum temporalium. (Leuit. 26. per totum, & Deuter. 28. per totum.) Tertio, Christus Saluator. (Deuter. 18.5.)

2. Duo priora promittebat Deus sub hac conditione: Si populus seruaret legem Dei: Sin fecus, contraria mala ipsi minabatur. Hoc patet Deuter. 19.8. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata eius, & feceris, quæ hodie precipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore.) Et Deuter. 28.1. Si autem audieris voces Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego precipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excellentiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra: venientque super te omnes benedictiones ista, & apprehendent te: Si tamen precepta eius audieris. Et Leuit. 26.3. Si in preceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur.

3. Hinc factum est primò, ut nullus Israëlitarum ex tot millibus, qui egressi erant ex Ægypto cum Moyse & Aarone, peruenerit ad terram sanctam,

etiam, quæ ipsis erat promissa, nisi Caleb & Iosue: quia omnes præter hos duos, murmurauerat cõtra Deum. Num. 14.27. *Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audiui. Dic ergo eis: Vtius ego, ait Dominus: Si cui locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes, qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuavi manum meam, ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Et Num. 32.10. Qui iratus iurauit, dicens: Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto à viginti annis & supra, terram, quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac & Iacob: & noluerunt sequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezarum, & Iosue filium Nun: Isti impleuerunt voluntatem meam.*

4. Secundò factum est, ut illi, qui postea habitabant in terra sancta, quotiescunque desererent legem Dei, afflicti fuerint fame, bello & peste. Et rursum, quotiescunque per veram penitentiam redirent ad Deum, habuerint pacem, fertilitatem, & salubritatem. Legantur libri Iudicum & Regum.

QVÆSTIO III.

An etiam vita æterna fuerit promissa in veteri Testamento?

1. **R**espondeo: Non fuit expressè promissa. Vnde hoc est discrimen inter nouum & vetus Testamentum, quod in veteri promitterentur bona terrena & temporalia; in nouo cælestia,

& æterna. In veteri dicebatur Isaia 1.19. *Si audieritis me, bona terra comedetis.* In nouo dicitur Matt. 5.3. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum calorum.* Hinc Augustinus in Psal. 73. *Deus, inquit, se utriusque Testamenti voluit esse authorem, ut & terrena promitteret in veteri, & caelestia in nouo.* Quæ causa? Quia alia est conditio seruorum, alia filiorum. Serui accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur. Filij succedunt in perpetuam hæreditatem. Hoc insinuat Apostolus ad Galat. 4.30. cum ait: *Non enim heres erit filius ancille cum filio libera.*

2. Quod dixi de promissione, dicendum etiam est de opposita cõminatione. In veteri Testamento minabatur Deus pœnas & supplicia temporalia; in nouo æterna. In veteri dicebat Isaia 1.20. *Si me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* In nouo dixit Matth. 5.23. *Qui dixerit fratri suo: Fatue, reus erit gehenna ignis.* Vnde hoc discrimen? Ex disparitate seruorum & filiorum, ut dictum est. Serui, qui malè se gerunt, minis & flagellis coërceri solent: Filij, si degeneres sint, à paterna hæreditate excluduntur.

3. Obiici potest illud Leuit. 18.5. *Custodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo, uiuet in eis.* Et Ezech. 20.11. *Dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi illis, quæ faciens homo uiuet in eis.* Vtrotroque loco promittit Deus vitam æternam seruantibus legem.

Respondeo: Non promittit vitam æternam, ut aliqui putant, sed vitam longam, quietam, & omnibus bonis affluentem in hoc mundo. Ita explicant magni authores, quos citabo. Et colligitur

ex

ex Apostolo Romanorum decimo, versu quinto, ubi allegans prius testimonium, sic ait: *Moyse enim scripsit, quoniam iustitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, uiuet in ea. Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit, &c.* Hic distinguit duplicem iustitiam: vnã legalem seu Mosaicam, quæ consistit in obseruatione legis Mosaicæ. Alteram fidei, quæ consistit in fide CHRISTI per charitatem operante. De priori dicitur: *Homo qui fecerit iustitiam legis, uiuet in ea.* id est, non incurret pœnam mortis, quæ transgressoribus legis posita est. De posteriori dicitur: *Si in corde tuo credideris, quod Deus Christum suscitauit à mortuis, saluus eris.* (Romanorum decimo, versu nono.) Ita Theodoretus, Ambrosius, Anselmus, Toletus, Cornelius, & alij in Commentario illius loci.

4. Et confirmatur primò ex eodem Apostol. Hebr. 8.6. ubi expressè ait, nouum Testamentum melioribus repromissionibus sancitum esse, quam vetus. At hoc verum non esset, si in utroque promissa esset vita æterna. Secundò ex alijs scripturis veteris Testamenti, ubi Deus vitam temporalem promittit seruantibus legem, & mortem temporalem non seruantibus legem. Exod. 20.12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longauus super terram.* Et cap. 21.17. *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Et alibi sæpius.

QVÆSTIO IV.

An oratio fuerit necessaria ad obtinendum id, quod in V. T. promittebatur.

1. **R**espondeo. Fuit necessaria: Non quidem absolutè, sed quia Deus sæpè non volebat dare,

date, quod promiserat, nisi per orationem ab eo peteretur. Idque propter duplicem hominum utilitatem. Vna est, vt frequenter orando & impetrando, acquirerent maiorem fiduciam recurrendi ad Deum. Altera, vt cognoscerent & profiterentur, Deum esse bonorum omnium auctorem, & ab eo solo vera bona obtineri posse. Ita D. Thomas in 2. 2. quæst. 83. art. 3. ad 3.

2. Exemplo rem demonstrabo: Deus promiserat populo Iudæorum pacem & tranquillitatem, & tamen non dabat nisi orantibus. Iudic. 3. 9. *Clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit illis Saluatorem, & liberauit eos.* Et cap. 6. 6. *Humiliatus est Israël valde in conspectu Madian: & clamauit ad Dominum, postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos virum Prophetam, &c.*

3. Similiter promiserat, se missurum Messiam: & tamen Prophetæ orabant, vt eum mitteret. Exodi 4. 13. *Obsecro Domine, mitte quem missurus es.* Et Isaia 45. 8. *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Et cap. 64. 1. *Vtinam dirumperes cælos, & descenderes.* Imo, quod amplius est, Daniel suis precibus impetrauit, vt citius mitteretur, quam putabatur mittendus. Dan. 9. 23. *Ab exordio precum tuarum egressus est sermo, &c. Septuaginta hebdomades abbreviate sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consummetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum.*

QVÆSTIO V.

Quæ fuerit formula orandi Deum in veteri Testamento?

1. **R**espondeo: Fuit longè diuersa ab ea formula, quæ est in N. Test. Nam Iudæi, cum Deum orabant, vocabant illum *Dominum*: Nos ex mandato Christi, vocamus *Patrem*. Illi orabant, vt serui: Nos oramus, vt filij. Illi dicebant cum Nehemia: *Quæso Domine Deus cæli, fortis, magne, atque terribilis, fiant aures tue auscultantes, & oculi tui aperti, vt audias orationem serui tui, quam ego oro coram te hodie.* (1. Esdr. 1. 5.) Nos dicimus cum Christo: *Pater noster, qui es in cælis.* (Matth. 6. 9.) Quo nomine sæpissimè vtitur Apostolus, vt Rom. 1. 7. *Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro.* Et Rom. 8. 15. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Et 2. Corinth. 1. 3. *Pater misericordiarum.* Et alibi. Item Christus in Euangelio Matth. 5. 16. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Et ibidem v. 44. *Diligite inimicos vestros, vt sicut filij Patris vestri, qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos.* Et v. 48. *Estate ergo vos perfecti, sicut & Pater vester perfectus est, &c.*

2. Hinc sequitur primò, verum esse, quod sæpè dixi, Iudæos fuisse in statu seruorum, nos autem in statu filiorum. Illos habuisse Deum pro Domino, nos

no, nos pro Patre: Illos accepisse mercedem temporalem; nos aeternam: Illos timore impulsos fuisse ad seruiendum; nos amore. Secundò sequitur, nos esse fratres & cohæredes Christi; illos non fuisse. Quo spectat illud Rom. 8. 17. *Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Et Heb. 2. 11. loquens de Christo ait: *Non confunditur fratres eos vocare.* Et ratio est, quia habemus eundem Patrem cum Christo.

3. Dices: Etiam in V. T. Deus vocabatur Pater Iudæorum, vt Isa. 63. 16. *Tu enim Pater noster, & Abraham nesciuit nos.* Et Ierem. 31. 9. *Factus sum Israël Pater, & Ephraim primogenitus meus est.* Ergo ex hac parte nullum est discrimen inter Iudæos & Christianos; nec inter vetus ac nouum Testamentum. Respondeo: Magnum est discrimen. Primò, ex parte legis seu præcepti. Nam Iudæi secundum legem Mosaicam non vtebantur nomine *Patris*, quando orabant Deum, sed nomine *Domini*, vt dictum est. At Christiani secundum legem Euangelicam, iubentur vsurpare nomen *Patris*. Iubentur enim sic orare: *Pater noster qui es in caelis.* Secundò, ex parte consuetudinis. Nam in veteri Testamento non erat consuetum, vt vel Sacerdotes, vel populus, Deum appellaret Patrem: Soli Propheta aliquando id fecerunt extraordinariè; & quidem duplici sensu.

4. Primò, prædicendo fore, vt Deus, qui tunc erat Dominus Iudæorum, futurus esset Pater Christianorum. Sic intelligendū est illud Ieremiæ loco citato: *Factus sum Israël Pater, & Ephraim primogenitus meus est.* q. d. In N. T. quando Iudæi cōuertentur ad fidem Christianam, tūc ero Pater Israël

Israëlis & Ephraim. Et sic explicat Apost. 2. Cor. 6. v. 18. citans testimoniū Ieremiæ, his verbis: *Ero vobis in Patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.* Vbi illæ duæ particulae, *Ero, & Eratis*, denotant tempus N. T. Porro per nomen Israël is possunt intelligi Iudæi, qui erant conuertendi ex tribu Iuda, & Benjamin: Et per nomen Ephraim, qui erant conuertenti ex decem tribubus, quales fuerunt Petrus, Andreas, Philippus, Nathanaël.

5. Secundò insinuando, Deum non quidem vocatum fuisse Patrem Iudæorum, potuisse tamē vocari, si seruassent legem à Deo præscriptam. Sic intelligendum est illud Isaïæ 1. 2. *Filios enuirui, & exaltati: ipsi autem spreuerunt me.* Et Malach. 1. 6. *Filius honorat patrem, & seruus dominum suum. Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?* Et alia similia. Vide D. August. lib. 2. de sermone Domini c. 4. vbi hæc omnia persequitur.

6. Hic notandum est, Deum triplici titulo posse appellari Patrem. Primò titulo creationis & conseruationis. Sic omnium creaturarum potest dici Pater. Et sic vocatur Pater pluuïæ (Iob 38. 28.) Secundò, titulo redemptionis. Tertiò, titulo regenerationis & adoptionis. Vtroque titulo vocatur Pater iustorum N. Testamenti, iuxta illud Ioan. 1. 12. *Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri.*

7. Quæres: Quare in V. T. vocatus sit Deus Deorum? vt Psal. 49. 1. *Deus Deorum Dominus locutus est.* Et Psal. 135. 1. *Conseruemini Deo Deorum, quoniam in æternum misericordia eius.* Et Dan. 11. 36. *Aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* Respondeo.

Illa

Illa phrasis dupliciter vsurpata fuit in Scripturis. Primò à Iudæis, qui agnoscebant vnum Deum. Et tunc sensus est: *Deus Deorum*, id est, Deus noster, qui est solus Deus. Vel, Deus noster, qui non solum est supra homines, sed etiam supra Deos gentilium qui sunt falsi Dij. Et sic intelliguntur testimonia citata. Idem sensus aliis verbis exprimitur, Psal. 134. 5. *Ego cognoui, quod magnus est Dominus, & Deus noster pra omnibus Diis.* Secundò ab infidelibus, qui agnoscebant plures Deos. Et tunc sensus est: *Deus Deorum*, id est, præcipuus inter Deos. Et sic videtur intellexisse Nabuchodonosor Rex, cum dixit Danieli: *Verè Deus vester, Deus Deorum est.* (Dan. 2. 47.) Vide Maldonatum in illum locum.

QVÆSTIO VI.

An in V. T. vsitatum fuerit inuocare Sanctos?

1. **R**espondeo: Vsitatum fuit inuocare Sanctos Angelos, non tamen Sanctos homines, qui ex hac vita decesserant. Prior pars probatur ex variis scripturæ testimoniis. Primò ex illo Gen. 48. 15. *Deus, in cuius conspectu ambulauerunt Patres mei Abraham & Isaac: Deus, qui pascit me ab adolescentia mea vsque in præsentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* Vbi Iacob Patriarcha primò quidem inuocat Deum; deinde Angelum custodem, petens ab vtroque benedictionem pro filiis Iosephi, nempe pro Ephraim, & Manasse.

2. Secundò

2. Secundò, ex illo Iob. 5. 1. *Voca ergo, si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi nomine *Sanctorum* intelligit Angelos, vt exponit Augustinus in annotationibus in Iob, Belarminus libro primo de Sanctis cap. decimo nono. Emanuel Saa in Notationibus. Similis est modus loquendi cap. 15. vers. 15. *Ecce inter Sanctos eius* (id est, inter Angelos) *nemo immutabilis.* Est igitur hic sensus: *Conuertere ad aliquem Sanctorum*, id est, recurre ad aliquem Angelum, qui causam tuam defendat apud Deum. Et hoc fecit Iob, vt patet ex sequenti testimonio.

3. Tertio, ex illo Iob 19. vers. 21. *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Vbi Iob, sicut illi suatum erat, inuocat amicos suos, id est, Angelos, vt authores citati interpretantur. Et colligitur ex cap. trigesimo tertio vers. vigesimo tertio. *Si fuerit pro eo Angelus loquens, vnus de millibus, vt annunciet hominis aequitatem: miserebitur eius & dicet: Libera eum, vt non descendat in corruptionem: inueni in quo ei propitius.* Sensus est: Si aliquis Angelorum (quos inuocauit Iob, dicendo, *Miseremini mei*) intercesserit pro eo apud Deum, futurum est, vt Deus misereatur Iobi propter eiusmodi intercessionem, & dicat Angelo intercessori: *Libera eum, &c.*

4. Posterior pars probatur, quia nusquam legitur in Vet. Test. quod aliquis directè inuocauerit Sanctos Patriarchas aut Prophetas, qui ex hac vita decesserant.

Dices, Moyses inuocauit Sanctos Patriarchas Exodi trigesimo secundo vers. decimo tertio, *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum*

tuorum. Respondeo. Hæc tria distinguenda sunt. Primum, directè inuocare Sanctos, dicendo: *Sancte Abraham ora pro me.* Hoc nunquam factum est in Veteri Testamento. Secundò, directè orare Deum, vt sit nobis propitijs, propter merita Sanctorum. Hoc factum est in Vet. Test. Nam Salomon orauit Deum, petendo ab illo subsidium propter merita patris sui Dauid iam defuncti, vt Psal. 131. 1. *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et infra vers. 10. *Propter Dauid seruum tuum non auertis faciem Christi tui,* id est, propter fidele obsequium, quod tibi præstitit Pater meus, cum in hac vita mortali esset, rogo te, ne confundas faciem meam, qui loco Patris mei vnctus sum in Regem. Tertio, directè orare Deum, vt sit nobis propitijs propter pactum cum Sanctis initum. Hoc etiã factum est in V. T. loco supra citato. *Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruum tuorum, quibus iurasti per te ipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cæli: & vniuersam terram, de qua loquutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper.*

5. Hinc sequitur, quæ sit differentia inter vetus & nouum Testamentum, quod attinet ad inuocationem Sanctorum. Nam tamen Veteres soliti sunt inuocare Angelos, sicut nos facimus; non tamen soliti sunt directè inuocare alios Sanctos, sicut nos facimus. Non enim dicebant, *Sancte Abraham ora pro nobis:* sicut nos dicimus: *Sancte Petre ora pro nobis.* Ratio est, quia Sancti in V. T. non erant in cælo & cælesti gloria, sed in loco subterraneo, quasi in carcere inclusi (1. Petr. 3. 19.) ac proinde non poterant ordinariè ac infallibiliter cognoscere viuentium preces & inuocationes. At Sancti in N. T. sunt

sunt in cælo, vbi clarè vident diuinam essentiam; & in ea, tanquam in viuo speculo, nostras necessitates & orationes intuentur. Vnde D. Gregor. l. 4. Dialogorū cap. 33. de illis sic scribit: *Quid est, quod tibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt?* De quo plura dixi in opusculo de Inuocatione Sanctorum.

QVÆSTIO VII.

An in V. T. vsitatum fuerit orare pro defunctis?

1. **R**espondeo: Fuit vsitatum, vt colligitur ex libro 2. Machab. cap. 12. 42. Vbi Iudas Machabæus curauit offerri sacrificium pro mortuis. Textus sic habet. *At vero fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes que facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè de resurrectione cogitans (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat quo tibi, qui cum pietate dormitione acceperant, optimam haberet repositam gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Vbi tria notanda sunt. 1. Quod Iudas curauerit orari pro mortuis. 2. Quod id fecerit ad exsoluenda illorum peccata. 3. Quod laudabiliter fecerit.

2. Dices: Libri Machabæorum non sunt Canonici, quia non habentur in canone Iudæorum. Respondeo. Sunt canonici, vt docet Innocentius, Augustinus, & alij passim, quos citauit cap. 1. q. 1.

Nec obstat quod non sint positi in canone Iudæorum, quia ille canō factus est, antequam libri Machabæorum conscriberentur. Non ergo mirum est, si in illo canone non habeantur. Habentur tamen in canone Christianorum, ut patet ex authoribus citatis. Vnde Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 3. *6. Machabæorum libros, non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

3. Dices 2. Etiam si constet Iudam Machabæum curasse offerri sacrificium pro mortuis, non ideo sequitur legitimè id factum esse. Nam multa narrantur in scriptura, quæ non legitimè facta sunt. Respondeo. Sicut constat Machabæum id fecisse, sic etiam constat laudabiliter fecisse. Quod tripliciter probo. 1. ex verbis scripturæ; *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis orare.* 2. ex consensu totius Ecclesiæ Catholice, quæ imitatur factum Iudæ. 3. Ex persona ipsius Iudæ. Fuit enim vir laudatissimus, & tantæ authoritatis apud Iudæos, ut instituerit festum Encæniorum (lib. 1. Machab. 4. v. 59.) quod adhuc tempore Christi publicè celebrabatur, & ab ipso Christo fuit honestatum (Ioan. 10. 22.)

4. Dices 3. Illi, pro quibus Iudas curauit offerri sacrificium, erant sacrilegi; quia furati erant donaria idolorum, quod apertè pugnabat cum ipsorum lege, Deut. 7. v. 25. *Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea, quia abominatio est Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fiat aiahema, sicut & illud est.* Vnde constat, mortuos fuisse in peccato mortali. At peccatum mortale

tale non tollitur post hanc vitam. Respondeo: Hic aliqua certa sunt, aliqua incerta. 1. Certum est, eos, de quibus agitur, contra legem peccasse, siue mortaliter, siue venialiter. 2. Peccatum mortale, quoad culpam, non tolli post hanc vitam. 3. Si ergo aliqui ex illis mortui sint in peccato mortali, non profuisse illis sacrificium. 4. Si autem verè doluerint de peccato ante mortem, profuisse: non ad tollendam culpam, quam suppono per contritionem sublatam esse: sed ad pœnam temporalem expiandam. Hæc incerta. 1. An omnes peccauerint mortaliter in illo facto; quia poterant aliqui excusari à peccato mortali, vel propter paruitatem materiæ, quam abstulerant; vel ex aliquo alio capite. 2. An omnes, qui peccauerunt mortaliter, mortui sint in peccato mortali; quia aliqui fortè habuerunt veram contritionem ante mortem. Si ergo aliqui, vel non peccauerint mortaliter, vel certè doluerint de peccato mortali, rectè pro illis sacrificium oblatum est. Et quamuis Iudas Machabæus id certo nō scierit, fecit tamen laudabiliter, pro omnibus sacrificiū offerendo. Sicut etiam nos, quando oramus pro absentibus, sæpè nescimus, in quo statu illi sint: an scilicet viuentes, an mortui; benè, an malè dispositi; digni, an indigni; prædestinati, an reprobi: Et tamen non malè facimus, pro illis orando.

5. Habemus similia exempla in Scripturis. Certè Stephanus, cum oraret pro lapidantibus, non sciebat in quo statu quisque illorum esset: an scilicet ex eorū numero, quibus ad salutem profutura esset oratio, sicut profuit Saulo: an ex aliorū numero, quibus profutura non esset, cuiusmodi

erant plerique Pharisei. Et tamen pro omnibus sine exceptione oravit: *Ne statuas illis hoc peccatum.* An ideo oratio illius culpanda? Absit. Similiter Apostolus Paulus, dum Romæ esset in vinculis, scribebat Ephesiis & Colossen. ut instanter & omni tempore pro ipso oraret (Ephes. 6. 19. & Coloss. 4. 3.) Nec dubium est, quin id fecerint. Et tamē, dum postea, elapso tēporis interuallo, pro absente orarent, merito poterant dubitare, in quo statu ipse tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite iam plexus, aut aliō ablegatus esset. An ideo non rectē orabant? Idem ergo iudicium esto de Iuda Machabæo. Ne scierit sanē, in quo statu mortui essent illi, pro quibus sacrificium offerebat: non ideo malē fecisse putandus est.

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis
Charitatis.

DVPLEX est Charitas. Vna naturalis, qua diligimus Deū & proximum secundum dictamen luminis naturæ. Altera supernaturalis, qua diligimus Deum & proximum secundū dictamē luminis Fidei. Prior potest esse in Ethnicis, posterior tantum in fidelibus. Hic agimus de posteriori. Et queritur. 1. quid sit charitas. 2. An in Vet. Test. fuerint duo præcepta charitatis: vnum de diligēdo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo sicut seipso. 3. An prius præceptum de diligendo Deo

Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita. 4. An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico. 5. Quid sit diligere proximum sicut seipsum.

QVÆSTIO I.

Quid sit Charitas?

1. **R**espondeo: Charitas est virtus à Deo infusa qua Deus diligitur propter se, & proximus propter Deum. Hæc partim convenit cum Fide & Spe, partim discrepat. In eo convenit, quod sit supernaturalis, & à Deo infusa, sicut Fides & Spes: In eo discrepat, quod sit perfectior Fide & Spe, iuxta illud 1. Corinth. 13. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Est autem ex duplici capite perfectior. Primo, quia Fides & Spes, sicut etiam aliæ virtutes, nihil profunt sine Charitate, ut prolixè ostendit Apostolus loco citato. Et hoc sensu docent Theologi cum D. Thoma in 2. 2. quæst. 23. artic. 8. Charitatem esse formam, animam & vitam aliarum virtutum. Nam sicut corpus humanum habet omnem vim & valorem operandi ab anima, quæ est vita & forma corporis: sic aliæ virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à Charitate. Vnde Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 18. *Ipsam fidem non facit vilem, nisi Charitas. Sine Charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse.* Secundò, quia Fides & Spes includunt quandam imperfectionem: Fides quidem, obscuritatem; Spes verò dilationē boni, quod speratur.

erant plerique Pharisei. Et tamen pro omnibus sine exceptione oravit: *Ne statuas illis hoc peccatum.* An ideo oratio illius culpanda? Absit. Similiter Apostolus Paulus, dum Romæ esset in vinculis, scribebat Ephesiis & Colossensibus, ut instanter & omni tempore pro ipso oraret (Ephes. 6. 19. & Coloss. 4. 3.) Nec dubium est, quin id fecerint. Et tamē, dum postea, elapso temporis interuallo, pro absente orarent, merito poterant dubitare, in quo statu ipse tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite iam plexus, aut aliō ablegatus esset. An ideo non recte orabant? Idem ergo iudicium esto de Iuda Machabæo. Ne scierit sanē, in quo statu mortui essent illi, pro quibus sacrificium offerebat: non ideo malè fecisse putandus est.

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis
Charitatis.

DUPLEX est Charitas. Vna naturalis, qua diligimus Deū & proximum secundum dictamen luminis naturæ. Altera supernaturalis, qua diligimus Deum & proximum secundum dictamen luminis Fidei. Prior potest esse in Ethnicis, posterior tantum in fidelibus. Hic agimus de posteriori. Et queritur. 1. quid sit charitas. 2. An in Vet. Test. fuerint duo præcepta charitatis: vnum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo sicut seipso. 3. An prius præceptum de diligendo Deo

Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita. 4. An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico. 5. Quid sit diligere proximum sicut seipsum.

QVÆSTIO I.

Quid sit Charitas?

1. **R**espondeo: Charitas est virtus à Deo infusa qua Deus diligitur propter se, & proximus propter Deum. Hæc partim conuenit cum Fide & Spe, partim discrepat. In eo conuenit, quod sit supernaturalis, & à Deo infusa, sicut Fides & Spes: In eo discrepat, quod sit perfectior Fide & Spe, iuxta illud 1. Corinth. 13. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Est autem ex duplici capite perfectior. Primo, quia Fides & Spes, sicut etiam aliæ virtutes, nihil profunt sine Charitate, ut prolixè ostendit Apostolus loco citato. Et hoc sensu docent Theologi cum D. Thoma in 2. 2. quæst. 23. artic. 8. Charitatem esse formam, animam & vitam aliarum virtutum. Nam sicut corpus humanum habet omnem vim & valorem operandi ab anima, quæ est vita & forma corporis: sic aliæ virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à Charitate. Vnde Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 18. *Ipsam fidem non facit vtilem, nisi Charitas. Sine Charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse.* Secundò, quia Fides & Spes includunt quandam imperfectionem: Fides quidem, obscuritatem; Spes verò dilationē boni, quod speratur.

At Charitas nullam includit imperfectionem. Hinc infert Apostolus, fidem & spem, quia imperfectæ sunt, non manere in beatis in calo: Charitatem, quia perfecta est, manere. (1. Cor. 13.8.)

2. Propter hanc perfectionem dici solet, Charitatem eminere inter virtutes, sicut aurum eminere inter metalla; ignis inter elementa; Sol inter Planetas; Cælum empyreum inter orbis cælestes; Seraphim inter Angelos. Nam Charitas, qua diligimus Deum & proximum, est quasi aurum pretiosissimum, quo comparamus nobis bona cælestia: est ignis cælestis, quo accenditur & inflammatur animus: est sol, qui illuminat, fecundat, viuificat: est cælum Emphyreum, in quo habitat Deus cum beatis: est virtus Seraphica, qua homines ardentes efficit.

QVAESTIO II.

Qua fuerint præcepta charitatis in veteri Testamento?

1. **R**espondeo: Hæc duo principalia: Vnum, Deut. 6. v. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Alterum, Leuit. 19. vers. 18. *Diliges amicum tuum, sicut teipsum.* Christus vtrumque coniunxit in Euangelio, & expressit his verbis Matt. 22. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem est simile huic: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Propheta.

2. Prius

2. Prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, iubebantur Iudæi ligare in manibus, collocare inter oculos, & scribere super ianuas & postes domuum suarum. Sic enim habetur Deut. 6. 4. *Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque surgens. Et ligabis ea, quasi signum in manu tua: eruntque & mouebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tuæ.* Et infra cap. 11. vers. 20. *Scribes ea super postes & ianuas domus tuæ.*

3. Quæres, quo sensu hoc intelligendum sit? Respondeo. Duplex est expositio. Vna veterum Iudæorum, qui propriè intelligebant, sicut verba sonant. Itaque apud illos erat consuetudo, vt scriberent legem Dei in membrana, & affigerent fronti, brachio, fimbriis, & ostio domus suæ. Hinc Christus Matth. 23. 5. de Scribis & Phariseis, ait: *Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias.* Vbi per phylacteria intelligit membranulas, in quibus lex Dei scripta erat, quas Pharisei in fronte versus vtramque aurem, & in brachiis circa manus, & in fimbriis vestimentorum gestabant, vt perpetuò legem Dei ante oculos haberent. Dicta autem sunt à Græcis *φυλακτήρια*, id est, conseruatoria, quod ad conseruandam legis memoriam instituta essent. Vide Maldonatum in Commentario illius loci.

4. Altera nostrorum interpretum, qui non intelligunt propriè de externa scripture legis in

F 5 mem

membranis, & affixione ad frontem, brachia, & ostia; sed de iugi memoria & recordatione illius præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Vt hic sit sensus: Ita constantem & continuam illius præcepti habebis recordationem, ac si frontalibus, dextralibus, ac liminaribus inscriptum esset, & tuis oculis perpetuò obiiceretur, & obuerfaretur. Ita Lyranus, Abulensis, Rabanus, Cornelius. Itaque secundum hos authores, eadem res semel propriè, semel metaphoricè proposita est. Propriè, cum dictum est: *Eruntque verba hec in corde tuo, & meditaberis in eis, sedens in domo tua, & ambulans in itinere.* Metaphoricè, cum additum est: *Et ligabis ea, quasi signum in manu tua: eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribèsque ea in limine, & ostiis domus tua.*

5. Hæc posterior expositio passim recepta est. Prior tamen est valdè probabilis, & magis accommodata statui Iudæorum, & analogiæ veteris ac noui Testamenti. Quæ, vt supra dixi, in eo consistit, quod Iudæi fuerint serui; Christiani sint filij: Illi habuerint externam litteram; hi habeant internum spiritum: Illi fuerint quasi carnales; hi spirituales. Itaque illi per externa & sensibilia signa debebant instrui ac doceri de rebus spiritualibus. Sic per mastratione boum & ouium instructi sunt de futura Christi passione: per externam circumcisionem carnis, de interna cordis contritione: per trāsitum maris rubri, de effectu Baptismi. Ergo verisimile est, quod etiam per externam scriptionem legis, & affixionem ad frontem, brachia, fimbrias, parietes, moniti fuerint de obseruanda lege. Et ita sentit D. Thomas in 1.2. quæst.

102. art. 6. ad 7. vbi cum alteram nostrorum Interpretum expositionem proposuisset, postea subdit: *Potest tamen dici, quod quia populus ille carnalis erat, & dura ceruicis, oportuit etiam per huiusmodi sensibilia eos ad legis obseruationem excitari.*

QVÆSTIO III.

An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita?

1. **N**Egat Calvinus. Affirmant Catholici. Et probant exemplo Davidis, & aliorum Sanctorum qui illud seruauerunt. Psalm. 118. *10. In toto corde exquisiui te.* Et 3. Reg. 14. 8. *Non fusti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum est in conspectu meo.* Et 4. Reg. 25. 25. de Iosia; *Similis non fuit ante eum Rex qui reuertetur ad Dominum in toto corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi.* Et rursus Ecclesiastici 47. vers. 10. de Dauid; *De omni corde suo dilexit Deum.* Hic aperte vides, Dauidem & Iosiam dilexisse Deum ex toto corde, iuxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerint Abraham, Moyses, Samuel, Helias, Eliseus, Hieremias, & alij Prophetae. Et in nouo Testamento B. Virgo, Apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alij non pauci, præsertim cum de his prædictum sit Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima, ut possis viuere.*

2. Porro, vt res tota clarius percipiatur, explicandum

candum est, quis sit sensus illius præcepti, quo iubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facile constabit, an seruari possit necne. Potest autem triplex esse sensus. Primus, vt diligamus Deum ex toto corde, id est, vt totum cor nostrum, quantum quantum est, in eo solo diligendo occupetur, nec aliud amemus aut diligamus, quam ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioquin non liceret proximum diligere, quod tamen facere iubemur. Alter est, vt diligamus Deum ex toto corde, non quod totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari; sed quod tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur: quamuis si præciperetur, seruari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, vt diligamus Deum ex toto corde, id est, vt diligamus eum super omnia; vt præferamus illum rebus aliis; vt nullius rei amorem Dei amori anteponamus; vt nullius creaturæ timore, vel amore velimus Deum offendere, & ab illius amore recedere. Hic verus ac germanus sensus est. Hunc expressit Apostolus Rom. 8. 19. *Nulla creatura poterit nos separare à Charitate Dei*, id est, nulla poterit efficere, vt ei postponamus dilectionem Dei. Et Christus, Matth. 10. vers. 37. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*, id est, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Vnde è contrario, qui amori Parentum (qui in filiis solet esse maximus) præfert amorem Dei, conuincitur diligere Deum super omnia.

3. Hoc sensu laudatur Abraham (Genes. 22.) quod

quod cum haberet vnicum filium Isaac, quem intimè diligebat; eius tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas, nullam tantopere amabat, sicut filium suum vni-genitum; & nihilominus hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; euidens signum erat, eum diligere Deum super omnia, vel, quod idem est, ex toto corde. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quo iam explicatum est.

4. Sed obiicitur Augustinus in libro de spiritu, & littera, capite vltimo, & in libro de perfectione Iustitiæ, Resp. 17. vbi ait, hoc præceptum non posse impleri in hac vita, sed alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Vnum est, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus*; posse quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit; non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum est, in hac vita non tam perfectè diligi Deum, quam in altera; quod probat hac ratione. Dilectio supponit cognitionem. In hac vita cognoscimus Deum obscurè per fidem; in altera clarè per visionem: Quid ergo mirum, si in hac vita minus perfectè, in altera perfectius Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QVÆSTIO IV.

An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico?

1. Ratio dubitandi est, quia Leuit. 19. 18. expressè dicitur: *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Vbi inimicus videtur excludi, unde in Evangelio dicit Christus, Matth. 5. 43. *Audistis, quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Vt sit discrimen veteris ac noui Testamenti, quod in veteri datum fuerit præceptum de diligendis tantum amicis: In nouo de diligendis omnibus, tam amicis, quam inimicis. Auger hanc difficultatem, quod quidam legis peritus in Evangelio interrogauerit Christum, quis deberet intelligi per proximum, quando dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* (Luc. 10. 29.) Nam ex illa interrogatione apparet, Christum in hac re dissensisse à Iudæis, eo quod Iudæi putarent solos amicos, Christus etiam inimicos, nomine proximi comprehendi.

2. Magni sanè authores ita sentiunt. Qui primò quidem generatim docent, Christum non solum interpretatum esse legem Mosàicam, & à corruptelis Phariseorum vindicasse (Matth. 5. 21. & sequentibus.) Sed reuera nouas quasdam leges addidisse, quæ in veteri Testamento non erant. Ac nominatim addidisse hanc: *Diligite inimicos vestros,* quæ in lege Mosàica nusquam legitur. Itaque hoc

De Charitate & præceptis Charitatis. 75
hoc interessè inter Iudæos & Christianos; quod Iudæi, vi præcepti Mosàici, debuerint diligere solos Iudæos, qui nomine proximorum designabatur, non autem Gentiles, qui hostes seu inimici illorù erant. Christiani verò, vi præcepti Euangelici, debeant omnes diligere, etiam hostes & inimicos.

3. Dices: Etiam in veteri Testamento fuit præceptum de diligendis inimicis, vt patet ex illo Exo. 23. 4. *Si occurreris homini inimico tuo, aut asino erranti, redde id eum.* Respondeo, ibi per inimicum non intelligitur verus inimicus, id est, Gentilis; sed Iudæus, cum quo Iudæus inimicitias gerere prohibebatur. Hoc inde constat, quia qui illic inimicus dicitur, alibi frater appellatur, vt Deut. 22. 1. *Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo.* Alioqui quando de veris inimicis, id est, de Gentilibus sermo est; tunc Iudæi iubentur illos interficere, ac penitus delere, Deut. 25. 19. *Delebis nomen eius sub celo.* Hanc sententiam sic explicatam, defendit Maldonatus in cap. 5. Matthæi vers. 21. & ex eo Serarius libro 2. Trihæresij cap. 8.

QVÆSTIO V.

Quid sit diligere proximum sicut seipsum?

1. Difficultas est, quid significet illa particula *sicut*. Respondeo. Non significat æqualitatem, sed similitudinem. Prius patet, quia homo, secundum ordinem charitatis, debet seipsum magis diligere, quam proximum. Et hoc sensu dici solet: *Charitas incipit à seipso.* Posterius etiam patet, quia

quia tamen si debeat seipsum magis diligere, quam proximum; tenetur tamen similia dilectionis signa exhibere proximo, atque sibi ipsi. Et hoc significat particula, *sicut*.

2. Quæres, in quo consistat hæc similitudo? Respondeo. In tribus. 1. In materia. 2. in modo & qualitate. 3. in affectu. Vult enim Deus, ut ea bona, quæ tibi optas, optes etiam proximo: ut sicut te ipsum diligis propter Deum, sic etiam proximum propter Deum; ut eo affectu & conatu, quo diligis te ipsum, diligas etiam proximum. Saluo semper ordine Charitatis. De quo fusè disputatum est in 2.2.

3. Dices: Homo sæpè optat sibi noxia, ut honores, voluptates, diuitias, quæ non tenentur optare proximo. Ergo falsum est, Deum velle, ut quæ quisque sibi optat, optet etiam proximo. Respondeo. Nos hîc agimus de eo, qui ex vera charitate diligit seipsum: non de eo, qui seruit suis cupiditatibus, & concupiscentiis. Vide Maldonatum in cap. 22. Matth. v. 39.

CAPUT V.

De Lege Mosaica.

LEX Mosaica triplex est, Moralis, Cere-
monialis, & Iudicialis. Moralis
summatim continetur in Decalogo.
Et duo potissimum præcipit; cultum
Dei, & iustitiã cum proximo. Cere-
monialis speciatim determinat, quibus ritibus ac
ceremoniis

ceremoniis colendus sit Deus. Iudicialis, quibus
modis iustitia cum proximo seruanda. Itaque tri-
plici sunt præcepta Mosaica, de quibus Deuter.
5. 31. *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias
atque iudicia.* Et cap. 6. 1. *Hæc sunt præcepta & cere-
monia atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus
vester, ut docerem vos.* Vide D. Thom. in 1. 2. quæst.
99. & sequentibus.

2. Hoc posito, multa possunt disputari. 1. An
lex Mosaica fuerit bona. 2. An utilis. 3. An perfe-
cta & sufficiens ad salutem. 4. An à Deo data. 5.
Vbi, quando & quomodo data. 6. An obligauerit
solos Iudæos. 7. Quam arctè obligauerit. 8. An
nunc penitus abrogata sit. 9. An in eius locum
successerit lex Evangelica, & quæ illa sit.

QVÆSTIO I.

An lex Mosaica fuerit bona?

1. **M**Anichæi, teste Augustino, (in lib. con-
tra Adimantum, & lib. 12. contra Fau-
stum) docuerunt, fuisse malam & iniustam. Pri-
mò, quia concessit usurã & libellum repudij, quæ
mala & iniusta sunt. (Deuter. 33. & 34.) Secun-
dò, quia fuit tyrannica, ut patet ex illo Exod. 21.
24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro
manu, pedem pro pede.* Tertio fuit intolerabilis, &
obseruatu impossibilis. Act. 15. 10. *Quid tentatis
Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum,
quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?*
Hinc sæpè reprehenditur in Scripturis, Ezech. 20.
25. *Ego dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia, in quibus*

quia tamen si debeat seipsum magis diligere, quam proximum; tenetur tamen similia dilectionis signa exhibere proximo, atque sibi ipsi. Et hoc significat particula, *sicut*.

2. Quæres, in quo consistat hæc similitudo? Respondeo. In tribus. 1. In materia. 2. in modo & qualitate. 3. in affectu. Vult enim Deus, ut ea bona, quæ tibi optas, optes etiam proximo: ut sicut teipsum diligis propter Deum, sic etiam proximum propter Deum; ut eo affectu & conatu, quo diligis teipsum, diligas etiam proximum. Saluo semper ordine Charitatis. De quo fusè disputatum est in 2.2.

3. Dices: Homo sæpè optat sibi noxia, ut honores, voluptates, diuitias, quæ non tenentur optare proximo. Ergo falsum est, Deum velle, ut quæ quisque sibi optat, optet etiam proximo. Respondeo. Nos hîc agimus de eo, qui ex vera charitate diligit seipsum: non de eo, qui seruit suis cupiditatibus, & concupiscentiis. Vide Maldonatum in cap. 22. Matth. v. 39.

CAPUT V.

De Lege Mosaica.

LEX Mosaica triplex est, Moralis, Cere-
monialis, & Iudicialis. Moralis
summatim continetur in Decalogo.
Et duo potissimum præcipit; cultum
Dei, & iustitiã cum proximo. Cere-
monialis speciatim determinat, quibus ritibus ac
ceremoniis

ceremoniis colendus sit Deus. Iudicialis, quibus
modis iustitia cum proximo seruanda. Itaque tri-
plici sunt præcepta Mosaica, de quibus Deuter.
5.31. *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias
atque iudicia.* Et cap. 6.1. *Hæc sunt præcepta & cere-
monia atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus
vester, ut docerem vos.* Vide D. Thom. in 1.2. quæst.
99. & sequentibus.

2. Hoc posito, multa possunt disputari. 1. An
lex Mosaica fuerit bona. 2. An utilis. 3. An perfe-
cta & sufficiens ad salutem. 4. An à Deo data. 5.
Vbi, quando & quomodo data. 6. An obligauerit
solos Iudæos. 7. Quam arctè obligauerit. 8. An
nunc penitus abrogata sit. 9. An in eius locum
successerit lex Evangelica, & quæ illa sit.

QVÆSTIO I.

An lex Mosaica fuerit bona?

1. **M** Anichæi, teste Augustino, (in lib. con-
tra Adimantum, & lib. 12. contra Fau-
stum) docuerunt, fuisse malam & iniustam. Pri-
mò, quia concessit usurã & libellum repudij, quæ
mala & iniusta sunt. (Deuter. 33. & 34.) Secun-
dò, quia fuit tyrannica, ut patet ex illo Exod. 21.
24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro
manu, pedem pro pede.* Tertio fuit intolerabilis, &
obseruatu impossibilis. Act. 15. 10. *Quid tentatis
Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum,
quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?*
Hinc sæpè reprehenditur in Scripturis, Ezech. 20.
25. *Ego dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia, in quibus*

non uiuent. Et Roman. 4. 15. *Lex iram operatur. Et Rom. 5. 20. Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Et Rom. 7. 8. Sine lege peccatum mortuum erat: sed cum uenisset mandatum, peccatum reuixit. Et Hebr. 8. 7. Si prius testamentum culpa uacasset, non utique secundi loci inquireretur.*

2. Respondeo. Lex Mosaïca fuit bona, iusta, sancta, ut patet ex illo Rom. 7. 22. *Lex qui rem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Vbi mandatum legis Mosaïcæ dicitur sanctum, propter præcepta ceremonialia: iustum, propter iudicialia: bonum, propter moralia, ut notat D. Thomas quaest. 99. art. 4. Et ratio est, quia Deus fuit auctor illius legis, ut postea demonstrabo. At Deus non potest esse author malæ & iniustæ legis, quia, ut inquit Iob cap. 36. 12. Nullus ei similis est in legibus uoribus. Et ut habetur Prouerb. 8. 15. Per illum Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.*

3. Ad argumenta Manichæorū sic respondeo. Ad 1. Libellus repudiij & usura, si spectentur eo modo, quo Iudæis concessa sunt, non sunt mala, sed licita, ut infra suo loco probandum est. Ad 2. Lex Mosaïca, præsertim iudicialis, non quidem fuit tyrannica, sed tamen seruilis, & accommodata statui Iudæorum. Sicut enim Christiani sunt in statu filiorum ac libertatis; sic Iudæi erant in statu timoris ac seruitutis. Debebant igitur metu pœnarum à peccatis absterri. Quod spectat illud Deut. 19. 20. *Ut audentes ceteri timorem habeant, & nequam in talis audeant facere.* Ad 3. Fuit quidem difficilis obseruatu, non tamen impossibilis. Fuit autem difficilis, si conferatur cum lege Euangelica, quæ est facillima. Rationem huius discriminis iam
infi

insinuauit Nam Lex Mosaïca data fuit Iudæis, qui erant serui: Lex Euangelica data est Christianis, qui sunt filij: seruorum autem conditio difficilior est quam filiorum. Testimonia Scripturæ quæ ultimo loco adducebantur, nihil aliud probant, quam quod dicturus sum in 3. quæst. nempe legem Mosaïcam fuisse imperfectam, & non potuisse quenquam liberare à peccato.

QVÆSTIO II.

An Lex Mosaïca fuerit utilis?

1. Respondeo. Ad multa fuit utilis. Hoc insinuat Apostolus ad Gal. 3. 24. cum ait: *Lex pædagogus noster fuit in Christo: vel, ut Græcè est, ad Christum.* Constat autem, pædagogum ad multa utilem esse, respectu puerorum, quos habet sub sua disciplina ac potestate. Nam primò ostendit illis, in quo peccent, ut emendentur. Secundò, coercet illos metu virgarum, ne in posterum peccent. Tertiò, docet illos prima rudimenta Grammaticalia, & sic paulatim disponit ac præparat ad altiora studia capeffenda.

2. Hæc omnia, seruata proportione, præstabat Lex Mosaïca, respectu Iudæorum, qui ueluti pueri, subiacebant legi, tãquam suo pædologo. Ac primò ostendebat illis, in quo peccarent, ut testatur Apostolus Roman. 3. 20. *Per legem cognitio peccati.* Nam sicut pueri, antequam detur illis pædagogus, sæpè delinquant; & propter ignorantiam, non aduertunt se delinquere: ita homines antequam daretur illis lex scripta, sæpè peccabant.

bant, & propter cæcitatem cordis non sciebant se peccare. Roman. 1.12. *Obscuratum est insipiens cor eorum.* At post legem datam, cœperunt agnoscere sua peccata. Roman. 7. vers. 7. *Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Hæc autem cognitio erat necessaria via ad suscipiendum Christum. Cùm enim Christus in Euangelio dicatur venisse ad delenda peccata; certè si Iudæi non cognouissent, se esse peccatores; non vtique Christum suscepissent.

3. Secundò, Lex Mosaica coërcebat Iudæos metu pœnarum, vt in posterum à peccato abstererent. Huc spectant omnia præcepta pœnalia, terrores, & comminationes, quæ à lege intentantur. Exod. 21. 15. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.* Et vers. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Et alibi sapius.

4. Tertiò, Lex Mosaica docebat Iudæos prima rudimenta fidei Christianæ, & sic disponebat & præparabat illos ad perfectam Christi cognitionem, suo tempore capessendam. Proponebat illis umbras, figuras, inuolucra, sub quibus Christus abscondebatur. Proponebat, inquam, cruenta animalium sacrificia, vt inde assurgerent ad inuestigandum cruentum sacrificium in Cruce. Proponebat circumcisionem, figuram Baptismi: purificationes, figuram pœnitentiæ: Agnum paschalem, figuram Eucharistiæ: Æneum serpentem, figuram Christi, & sic deinceps.

QVÆSTIO III.

An lex Mosaica fuerit perfecta & sufficiens ad salutem?

1. **R**espondeo: Non fuit. Hebr. 7.19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et ratio est, quia non conferebat gratiam, quam confert lex Euangelica. Ioan. 1.17. *Lex per Moysen data est; gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Hoc sensu Apostolus ceremonias legis Mosaicæ vocat *infirmas & egena elementa.* (Galat. 4.9.) Et cum alibi dicit: *Legem Mosaicam non vacasse culpa,* intelligendum est, non vacasse imperfectione, seu fuisse imperfectam (Hebr. 8.7.) Eodem sensu multi interpretantur illud Ezech. 20. 25. *Dedi eis præcepta non bona,* id est, imperfecta: *Et iudicia, in quibus non viuunt,* id est, non sufficientia ad vitam spiritualem.

2. Hinc sumitur differentia inter legem Mosaicam, & Euangelicam. Nam Mosaica dirigebat quidem Iudæos, præscribendo & ostendendo, quid agendum aut omittendum esset, non tamen præbebat vires & gratiam, quæ legis præcepta implerentur, Euangelica vtrumque facit. Docet enim quid facere & omittere debeamus; & præterea confert gratiam, quæ nos iuuat & corroborat, vt possimus exequi, quod præscriptum est.

3. Hanc differentiam pulchrè explicat Augustinus in lib. de spiritu & litera, cap. 13. Et passim contra Pelagianos, in hunc ferè modum. 1. Lex vetus continet præceptum; Lex noua auxilium. 2. Lex vetus dat lucem, vt sciamus: Lex noua dat

virtutem, vt faciamus. 3. In lege veteri dicit Dominus: Fac quæ iubeo. In noua nos dicimus: Da quod iubes. 4. Lex vetus præscribit multas externas ceremonias: noua dirigit internas actiones.

4. Ex qua iterum oritur alia differentia. Nam lex vetus, seu Mosaica, non poterat per se prodesse homini ad salutem, quia id sine gratia fieri non potest. At noua, seu Euangelica, per se sufficiens est ad hunc effectum. Et hoc est, quod toties inculcat Apostolus in Epistola ad Romanos & Galatas, neminem iustificari ex operibus legis, sed ex fide in Christum. Quo etiam spectat illud 2. Corinth. 3. 6. *Littera occidit, spiritus autem viuificat.* Nam reuera lex Mosaica, præter externam litteram, nihil confert. Externa autem littera minatur mortem, nisi legem obserues: Neque tamen dat subsidium gratiæ, quo adiutus, obseruare possis. Hoc subsidium à noua lege petendum est, quæ præter externam litteram præcipientem, præbet internum spiritum corroborantem, & adiuuantem, qui vitæ spiritualis principium est.

5. Dices: Quomodo ergo Sancti veteris Testamenti, qui vixerunt sub lege Mosaica, iustificati sunt? Respondeo. Non sunt iustificati ex lege Mosaica, quam habebat præsentem, sed ex Euangelica, quæ tametsi præsens non esset, tamen virtus illius per quandam anticipationem, ad eos usque porrigebatur. Quomodo hoc? Quia credebant in venturum CHRISTUM, qui per sua merita, tunc quidem nondum exhibita, sed tamen suo tempore exhibenda, conferebat illis gratiam iustificantem, per quam poterant à peccatis liberari,

rari, & in adoptionem filiorum Dei transire. Vide D. Thomam in prima secundæ, quæst. 98. artic. 2. ad 4.

QVÆSTIO IV.

An Lex Mosaica fuerit à Deo data?

1. Sicut Manichæi, vt supra dixi, negarunt Legem Mosaicam fuisse bonam; sic consequenter affirmarunt, non à Deo, sed à Diabolo datam esse, vt refert Augustinus partim locis supra citatis, partim in duobus libris contra aduersarium Legis & Prophetarum; & in libro de hæresibus. cap. 46. vbi ponit hoc eorum dogma: *Deum, qui Legem per Moysen dedit, & in Hebræis Prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed vnum ex principibus tenebrarum.*

2. Respondeo. Idem est author Mosaicæ & Euangelicæ Legis, nempe Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi. Ita Concil. Trident. sess. 4. Et aperte colligitur ex Scriptura. Nam Christus Matthæi 15. 6. loquens de Lege Mosaica, appellat mandatum Dei, cum ait: *Irruum fecisti mandatum Dei, propter Traditiones vestras.* Et Apostolus non semel affirmat, Patrem Christi fuisse authorem Veteris Testamenti, vt Roman. 1. 1. *Paulus Apostolus segregatus in Euangelium Dei, quod ante à promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo.* Et Hebr. 1. 1. *Multifariam multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissime diebus istis locutus est nobis in Filio.*

3. Et probatur ratione D. Thomæ in 1.2. quæst. 98. artic. 2. Quia eiusdem est proponere finem, & disponere media ad finem: Sed lex Euangelica est finis legis Mosaicæ, iuxta illud Romanor. 10.
 4. *Finis legis est Christus.* Ergo idem Deus, qui est author legis Euangelicæ, est etiam author legis Mosaicæ. Et confirmatur hæc ratio, quia author legis Mosaicæ hoc potissimum spectauit, vt per illam legem deduceret homines ad Christum. Quod duobus modis præstitit. Primò, per vaticinia Prophetarum, qui multa de Christo prædixerunt. Secundò, per sacrificia Mosaica, quæ erant figuræ mortis Christi. At diabolus non conatur homines hoc modo perducere ad Christum, sed potius ab illo abstrahere: Ergo ipse nõ est author legis Mosaicæ.

4. Dices primò: Opera Dei sunt perfecta, vt habetur Deuter. 32. 4. At lex Mosaica non est perfecta, vt quæst. præcedente dictum est: Ergo Deus non est author legis Mosaicæ. Respondeo. Maior potest dupliciter intelligi. 1. Opera Dei sunt perfecta, id est, vnumquodque opus Dei tale est, cui absolute nihil desit. Sic falsa est. 2. Opera Dei sunt perfecta, id est, vnumquodque opus Dei tale est, cui in suo genere nihil desit. Sic vera est. Iam applico. Lex Mosaica non est absolute perfecta, quia deest illi aliquid, quod habet lex Euangelica, nimirum virtus & efficacia iustificandi. Est tamen perfecta in suo genere, quia cum ex suo genere debeat esse umbra, seu figura legis Euangelicæ; in eo genere nihil illi deest. Vide D. Tho. loco citato ad 1.

5. Dices 2. Scriptura ait: Legem Mosaicam ab Angelis

Angelis datam esse. Galat. 3. 19. *Lex propter transgressiones posita est, ordinata per Angelos in manu Mediatoris.* Et Act. 7. 53. *Accepistis legem in dispositione Angelorum.* Respondeo. Lex Mosaica tribuitur Deo, Angelis, & Moyfi; sed diuerso modo. Nam Deus fuit author illius legis; Angeli promulgarunt illam Moyfi, Moyfes populo. Simile est de lege Euangelica. Deus fuit illius author: Christus, qua homo, promulgauit illam Apostolis; Apostoli, toti mundo.

QVÆSTIO V.

Vbi, quando, & quomodo data fuerit lex Mosaica.

1. **T**Ria quærentur: Primò, vbi data sit? Respondeo. Data est in monte Sinai, vt patet ex illo Leuit. 26. 45. *Hæc sunt iudicia atque præcepta, & leges, quas dedit Dominus inter se, & filios Israël in monte Sinai per manum Moyfi.* Hoc tamen interest, quod lex Decalogi data sit in ipso monte (Exodi 19. & 20.) At lex ceremonialis & iudicialis in tabernaculo ad radicem montis. (Leuit. 1. 1.)
 2. Quæritur 2. Quando data sit? Respondeo. Lex Decalogi data est die quinquagesimo ab egressu filiorum Israël ex Ægypto, id est, in Pentecoste. Nam tertio die mensis tertij venerunt ad montem Sinai, iuxta illud Exod. 19. 1. *Mense tertio egressionis Israël de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.* Vbi illa particula, *in die hac,* significat, in die eiusdem numeri cum mense tertio, nempe tertio die mensis tertij. Rursum, tertio die post aduentum data est lex. (ibid. v. 11.) Tertius

G 5 autem

autem dies post aduentum, fuit sextus dies mensis tertij. At lex ceremonialis & iudicialis postea data est: Non quidem vno die, sicut lex Decalogi, sed successiue per varios dies, vt patet Leuitici nono, versu primo, Leuit. 16. vers. 1. & alibi.

3. Queritur 3. Quomodo data sit? Respondeo. Iudai, antequam daretur ipsis lex Decalogi, iuebantur se sanctificare, & præparare per duos dies, vt tertio die cum debita reuerentia legem acciperent. Hæc autem sanctificatio & præparatio consistebat in tribus. Primò, vt abstinerent ab vxoribus. Secundò, vt lauarent vestimenta sua. Tertio, vt non ascenderent in montem Sion: Ac ne quidem attingerent illum, tanquam curiosi scrutatores præsentia & Maiestatis Dei; sed potius ex reuerentia diuini Numinis, continerent se in castris; alioqui morte puniendi essent. (Exod. 19. vers. 10. & sequentib.)

4. Finita sanctificatione, cum adesset tertius dies, quo lex Decalogi esset promulganda, sex terribilia signa contigerunt in monte Sinai. 1. Totus mons ardebat igne. 2. Totus fumabat, quia ex igne, tanquam ex fornace, ascendebat fumus. 3. Nubes densissima montem operiebat. 4. Audiebantur tonitrua. 5. Micabant fulgura. 6. Clangor tubæ, seu buccinæ perstrepebat. (Exodi 19. 16. & sequentib. Et Hebræor. 12. 18.) Tum demum Angelus tubali & horribili voce Decalogum proclamabat, (Exodi 20. 1.) vt posset exaudiri à toto populo circumstante, id est, à tribus hominum millionibus qui tunc adeant in circuitu montis.

5. Nota, duplicem fuisse sonum buccinæ. Vnum confusum, quo populus euocabatur ex remotioribus

ribus castrorum partibus, vt veniret ad radicem montis in circuitu, & ibi legem Decalogi paulò post promulgandam audiret. Alterum distinctum & articulatam, quo Angelus in ipso monte existens, & Dei personam gerens, populo ad radicem montis iam collecto, Decalogum promulgabat. Qualis autem fuerit illa buccina, disputant Interpretes. Iudæi fabulatur fuisse cornu illius arietis, qui ab Abrahamo pro Isaac fuit immolatus. (Genes. 22. v. 13.) Nostri docent, fuisse aëream, non corneam: Et Angelum per collisionem aëris edidisse talem sonum, qualis ab inflata buccina vel tuba prodire solet. Vide Cornelium in cap. 19. Exodi.

6. Hæc omnia, quæ iam recensui, fuerunt figura seu vmbra eorum, quæ postea in promulgatione legis Euangelicæ facta sunt. Nam primò, sicut lex Mosaica promulgata est die quinquagesimo post Pascha, id est, in Pentecoste; sic etiã lex Evangelica (Act. 2. 1.) Secundò, sicut illa in monte Sinai, ita hæc in monte Sion. (Isa. 1. 3. De Sion exhibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.) Tertio, sicut ibi audita sunt tonitrua & fulgura; ita hic factus est repente de calo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis. (Act. 2. 1.) Quarto, sicut ibi apparuit ignis & fumus; ita hic dispersa lingue, tanquam ignis. (Ibid. vers. 3.) Quinto, sicut ibi timore percussi sunt Iudæi; ita hic Apostoli repleti sunt Spiritu sancto. (Ibid. v. 4.) Sexto, sicut Angelus clangore buccinæ verba Decalogi perstrepebat; ita hic tuba Evangelica Apostolorum ore insonuit. (Ibid.) Videatur D. Hieronymus ad Fabiolam, Beda in Homilia Vigilæ Pentec. Cornel. in cap. 19. Exod.

QVÆSTIO VI.

*An lex Mosaica obligauerit solos
Iudeos?*

1. **D**istingendum est. Nam lex Mosaica, vt supra dixi, fuit triplex; Moralis, Ceremonialis, & Iudicialis. Igitur Moralis non solum Iudeos, sed etiã gentiles obligabat. Nota. Lex Moralis tripliciter spectari potest. 1. Nudè secundum se. Sic semper obligauit Gentiles. 2. Quatenus habet annexas minas, terrores, & pœnas temporales à Moyse conscriptas. Sic obligabat solos Iudeos. 3. Quatenus habet annexam gratiam Euangelij. Sic obligat Christianos.

2. Lex Ceremonialis & Iudicialis obligabat solos Iudeos; quia solis Iudæis fuit promulgata, vt patet Exod. 19. & sequentib. Quo etiã spectat illud Deuter. 4. 8. *Qua est illa gens sic incluta, vt habeat ceremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem?* Et Psal. 147. 10. *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Et Rom. 3. 1. *Quid ergo amplius Iudeo est? multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Et Rom. 9. v. 4. *Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio.* Ex quibus testimoniis duo colliguntur. 1. Legem fuisse datam soli populo Iudeorum. 2. Fuisse quandam prærogatiuam illius populi, quod ipsi soli data sit.

3. Dices: Non videtur fuisse prærogatiua, sed onus. Nam difficile fuit seruare legem ceremoniale & iudiciale. Nec Iudæi poterant saluari,

nisi

nisi illam seruarent: Gentiles sine isto onere saluari poterant. Respondeo. Fuit simul onus, & prærogatiua. Onus, propter causam allatam. Prærogatiua, quia Iudæi per illud onus magis erant Deo coniuncti & cōsecrati, quam Gentiles sine illo onere. Nam ratione legis, habebant Sacerdotium, sacrificia, sacramenta, & promissionem venturi Christi: Quæ omnia faciebant illos meliore conditione, quam Gentiles, qui ista nō habebant. Et hoc colligitur ex Scripturis citatis. Simile est de Clericis & Religiosis, qui tamen plus oneris in se suscipiant, & ad plura obligentur, quam laici; sunt tamen meliori conditione, quia Deo magis coniunguntur & consecrantur; quæ magna prærogatiua est. Vide D. Thomam quæst. 89. artic. 5. ad 3.

4. Quæres 1. An hoc factum sit propter merita Iudeorum, quod ipsis solis data sit lex, & non aliis? Respondeo. Non propter ipsorum merita, sed propter promissionem Dei, quæ Abrahæ facta est. Deus enim promiserat Abrahæ, quod ex ipsius semine, & posteritate nasciturus esset Christus (Genes. 22. 18. & Galat. 3. 16.) Itaque propter hanc promissionem, voluit populū illum, ex quo Christus erat nasciturus, peculiari quodam modo ab aliis distinguere, dando illi legem, Prophetas, sacrificia, & alia specialia ornamenta, quibus ceteras nationes antecelleret, & Deo magis consecraretur, iuxta illud Exodi 19. vers. 5. *Eritis mihi in peculum de cunctis populis.* Et ratio est, quia lex, Prophetæ, & sacrificia, tanquam figuræ quædam ordinabantur ad Christum venturum: Ergo quibus promissus erat Christus, illis danda erat lex, Prophetæ, & sacrificia.

5. Quæ

5. *Quæres 2.* An gentiles in nullo casu fuerint obligati ad obseruationem legis Mosâicæ? Respondeo. Tunc erant obligati, quando volebant se aggregare populo Iudæorum, & illorum Religionem amplecti, vt patet ex illo Exodi duodecimo vers. quadragesimo octauo. *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phasè Domini; circumcideatur prius omne masculinura eius, & tunc ritè celebrabit, erique sicut indigena terra.*

Dices. Hinc solum colligitur, quod Gentiles, accepta circumcisione, potuerint celebrare Pascha cum Iudæis; non autem, quod fuerint obligati. Respondeo. Vtrumque colligitur. Nam circumcisio perinde se habebat in Veteri Testamento, sicut se habet Baptismus in nouo. Vnde sicut omnes baptizati obligantur ad legem Euangelicam; ita omnes circumcisi obligabantur ad Mosâicam. Quod confirmat Apostolus, cum ait Gal. 5. 2. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.*

6. *Quæres 3.* An lex Mosâica (nempe Ceremonialis & Iudicialis) nullo modo pertinuerit ad Christianos? Respondeo. Sicut pertinuit ad Iudæos, quoad obligationem & obseruationem; sic etiam pertinuit ad nos quoad significationem. Erat enim figura quædam eorum, quæ per Christum adimpleta sunt. Ita Augustinus lib. 9. contra Faustum, cap. 7. & sequentibus. Et colligitur ex illo generali principio. 1. Cor. 10. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nobis.* Et Hebr. 10. 1. *Umbram lex habens futurorum bonorum.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO VII.

Quam strictè Iudæos Lex Mosâica obligauerit?

1. **R**espondeo. Obligauit strictissimè, vt patet ex illo Psalm. 1. 8. 4. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Quod confirmari potest ex duplici capite. 1. Ex benedictionibus, quas Deus promisit seruantibus legè. 2. Ex maledictionibus, quas comminatus est transgressoribus. Vtraque habentur Leuit. 26. & Deut. 28. Aliquas ex iis recensebo.

2. Benedictiones sunt hæc: *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis.* 1. Dabo vobis pluias temporibus suis. 2. Terra gignet germen suum. 3. Pomis arbores replebuntur. 4. Apprehendet messium trituram vindemiam, & vindemia occupabit sementem. 5. Comedetis panem vestrum in saturitate. 6. Dabo pacem in finibus vestris: & non erit, qui exterreat. 7. Auferam malas bestias. 8. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. 9. Persequentur quinque de vestris, centum alienos: & centum de vobis, decem millia. 10. Crescere vos faciam, & multiplicabimi. 11. Comedetis vetustissima veterum; & vetera, nouis superuenientibus, proicietis. 12. Ponam tabernaculum meum in medio vestri: ambulabo inter vos, & ero Deus vester; vosque eritis populus meus. (Leuit. 26.)

3. Nunc sequuntur maledictiones. *Si non faciatis ea, quæ à me constituta sunt.* 1. Visitabo vos in egestate & ardore. 2. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus

hostibus deuorabitur. 3. Ponam faciem meam contra vos: & corruetis coram hostibus vestris: & subiiciemini his, qui oderunt vos: & fugietis, nemine persequente. 4. Dabo vobis cælum de super, sicut ferrum, & terram æneam. 5. Immittam in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra. 6. Inducam super vos gladium ultorem fœderis mei. 7. Mittam pestilentiam in medio vestri. 8. Caderis inter ruinas idolorum vestrorum. Et quæ sequuntur (Leuit. 26.) His addantur benedictiones & maledictiones, quæ habentur Deuteron. 28.

4. Hinc constat, falsum esse, quod aliqui docent: Legem Dei obseruatu esse impossibilem. Nam si seruari non posset, cur Deus seruantibus promitteret benedictiones? cur transgressoribus minaretur tot maledictiones? Hoc postecius esset tyrannicum: illud prius, inane ac superuacaneum. Si enim lex seruari non potest, inane ac superuacaneum est dicere: Si seruaueris legem, dabo tibi multa bona. Et tyrannicum est dicere: Puniam te multis calamitatibus, si non seruaueris. Vtrumque absit à Dei bonitate.

QUESTIO VIII.

An lex Mosaica nunc penitus
abrogata sit?

1. **R**espondeo: Abrogata est, quoad præcepta Ceremonialia & Iudicialia; non tamen quoad moralia quæ in Decalogo continentur, quatenus illa sunt iuris naturalis. Prior pars patet ex Scripturis, Luc. 16. 16. *Lex & Prophetæ usque ad Ioannem.*

nem. Et Gal. 3. 24. *Lex pedagogus noster fuit in Christo. At ubi ueni fides, iam non sumus sub pedagogo.* Et Hebr. 7. 12. *Translato Sacerdotio, necesse est ut & Legis translatus fiat.*

2. Est autem abrogata propter has causas. Primò, quia erat imperfecta (Heb. 7. 18.) Secundò, erat graue iugum, quod Iudæi vix poterant portare (Act. 15. 10.) Tertiò, continebat figuras, quæ per Christum impleræ sunt (August. lib. 19. contra Faustum, cap. 13.) Quartò, sicut maius lumen offuscatur minus, ita lumen Euangelij, & sol iustitiæ Christus, offuscavit ceremonias legales, ut notat D. Hieronymus in Com. cap. 4. ad Galat. Huc spectat illud Theodoretici ad Philip. 3. *Superuacaneus est lychnus, si sol apparuerit.* Et illud Bernardi Hom. 1. super Missus est: *Prodeunte fructu, flos decidit.* Quintò, Christus, teste Apostolo (Ephes. 2. 14.) *fecit utraque vnum*, id est, ex duobus populis, Ethnico & Iudæo, fecit vnum ouile; ac proinde debuit dissoluere medium parietem Legis Mosaicæ, qui separabat vnum populum ab alio; & ambos vna eademque lege Euangelica concludere.

3. Dices, Scriptura docet Legem Mosaicam duraturam in æternum, ut Baruch. 4. v. 1. *Hic liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum.* Respondeo. Lex Mosaica duobus modis dici potest æterna. Primò, quoad præcepta moralia, quæ adhuc durant. Secundò, quoad ceremonialia, quæ quidem abrogata sunt, quoad significationem, tamen adhuc durat, quoad rem significatam. Ita D. Thomas quaest. 103. art. 3. ad 1.

4. Posterior pars probatur, quia ratio naturalis dicitur præcepta Decalogi, quatenus sunt iuris

naturalis, seruanda esse. Dico, quatenus sunt iuris naturalis propter duas causas. 1. Propter obseruationem Sabbathi, quæ non erat iuris naturalis, & ideo abrogata est. 2. Propter minas & terrores, quæ annexa erant præceptis Decalogi, respectu eorum, qui ea non obseruarent. Hæc etiam abrogata sunt, quia similiter non erant iuris naturalis, sed politici.

QVÆSTIO IX.

An in locum Legis Mosaicae successerit Lex Evangelica, & quæ illa sit?

1. **C**hristus instituit nouam legem, quæ Evangelica appellari solet, ad Christianos pertinentem; ideoque non solum Redemptor, sed etiam Legislator dicendus est, iuxta illud Isaia 33. 22. Dominus iudex noster, Dominus legislator noster, Dominus Rex noster, ipse saluabit nos. Et in Evangelio passim loquitur de sua lege. Ioan. 14. 15. Mandata mea seruate. Ioan. 15. 10. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Matt. 28. vers. 19. Docete eos seruare omnia, quæcumque mandauimus vobis. Et Apostolus 1. Cor. 7. 16. His autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere. Et 1. Cor. 9. vers. 21. Illis qui sine lege erant, factus sum tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. Et Hebr. 2. confert inter se Christum & Moysen, tanquam duos legislatores, alterum veteris, alterum noui Testamenti; & ait si transgressores legis à Moysese datæ puniti sunt; multò magis transgressores legis à Christo datæ puniendos esse.

2. Lex

2. Lex Evangelica, quæ à Christo data est, continet triplicia præcepta, nempe moralia, sacramentalia, & fidei. De moralibus constat Matth. 5. 6. & 7. vbi Christus explicat & perficit præcepta Decalogi, quæ propriè ad mores pertinent. Et Matth. 19. 6. Vbi prohibet diuortium & libellum repudij; ac decernit, ut vinculum matrimonij deinceps non dissoluatur. De sacramentalibus patet ex illo Ioan. 3. 4. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et Ioan. 6. 53. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Denique de præcepto fidei, ex illo Marci 16. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. Et Ioan. 8. 24. Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

3. Hoc tamen interest inter hæc triplicia præcepta, quod Sacramentalia sint verè & propriè à Christo instituta; reliqua non tam instituta, quam aucta vel explicata. Et quidem moralia, cum sint iuris naturalis, non egebant institutione, sed explanatione. Præceptum autem fidei, aliquo modo auctum est. Nam Christi Natiuitas, Passio, Mors, & reliqua mysteria, quæ à Iudæis implicite & obscure credebantur, iam expresse & distinctè creduntur à Christianis.

4. Obiici potest illud Ioan. 1. 17. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Christum facta est. Hinc etiam videtur colligi, Moysen fuisse legislatores, non autem Christum.

Respondeo, hoc posterius perperam inde colligitur. Nam sensus illorum verborum est hic: Moses

H 2 dedit

dedit Iudæis nudam legē sine gratia, id est, legem præcipientem, sed non iuuantem. Christus dedit vobis legem cum gratia, id est, legem præcipientem & iuuantem. Hinc fit, vt lex Moſis, quia tantum præcipiebat, & non iuuabat, retinuerit nomen legis: lex verò Christi, quia pauca præcipit, & plurimum gratiæ confert, obtineat nomen gratiæ, ab effectu magis principali. Eandem ob cauſam vocatur à Christo, *iugum ſuaue, & onus leue*: & ab Apoſtolo, *Lex ſpiritus vita*. Rom. 8. 2. Vide Auguſtinum in libro de ſpiritu & littera.

5. Quæres, An lex Euangelica nos obliget ad ſui obſeruationem? Caluinista tria docent. Primò, præcepta moralia, ſeu Decalogi, non poſſe à nobis ſeruari, ac proinde CHRISTVM liberaſſe nos ab eorum obſeruatione, iuxta illud Apoſtoli ad Gal. 3. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis*. Fundamētum eſt, quia putant peccatum originale manere in nobis, quamdiu in hac vita ſumus; ideòq; omnia noſtra opera, quibus conamur legem Decalogi implere, vitia & inquinata eſſe, propter contagionem peccati originalis: per cuiusmodi autem opera legi ſatiſfieri non poſſe; atque hoc ſenſu legem ſeruatu impoſſibilem eſſe.

6. Secundò docent, Baptiſmum & alia Sacramenta non eſſe abſolutè neceſſaria ad ſalutem; & ideo præcepta ſacramentalia non obligare Chriſtianos. Fundamētum eſt, quia putant ſolam fidem iuſtificare, & Sacramenta ſolum adhiberi ad excitandam & nutriendam fidem: ac proinde eſſe quidem vtilia, non tamen neceſſaria, præſertim cum ſine Sacramentis fides excitari & nutriripotuit per verbum Dei.

7. Ter

7. Tertio docent, præceptum fidei obligare omnes mortales, & hoc ſolum præceptum ſufficere ac neceſſarium eſſe ad ſalutem, iuxta illud Roman. 1. 17. *Iuſtus ex fide viuiv*. Et Luca 8. 50. *Crede tantum, & ſalua eriv*. Ex his omnibus concludunt, libertatem Chriſtianam, ſeu Euangelicam in eo conſiſtere, quod ſimus liberi ab obſeruatione legis: & ſic interpretantur illud 1. Timoth. 1. 9. *Iuſto non eſt lex poſita*. Hæc tria Caluinistarum puncta damnata ſunt in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. Canone 18. & ſequentib. Et iam paucis refutanda per totidem concluſiones.

8. Dico 1. Præcepta Decalogi poſſunt ſeruati ab iis, qui operantur ex gratia Dei; neque Chriſtus ab eorum obſeruatione nos liberauit. Prior pars probatur 1. manifeſtis Scripturæ testimoniis. Pſa. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum*. Ezech. 36. 27. *Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præceptis meis ambulētis, & iudicia mea cuſtodiatis*. Matth. 21. 30. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue*. Primo Ioan. 5. 3. *Hæc enim Charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus, & mandata eius grauiora non ſunt*. Quid clarius? Accedunt exempla eorū, qui in Scripturis narrantur legem ſeruariſſe. Seruauit illam Dauid, iuxta illud 3. Reg. 14. 8. *Non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo*. Seruauit Zacharias & Elizabeth, Luca 1. 6. *Erant ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela*. Seruauit adoleſcens Euangelicus, Matth. 19. 20. *Omnia hæc cuſtodini à iuuentute mea*. Plura de hac re inuenies in

H 3 opuscu

opusculo nostro de iustitia bonorum operum secundum Calvinistas cap. 2. Vbi etiam obiectiones Calvinistarum soluta sunt.

9. Posterior pars conclusionis, quod scilicet Christus non liberauerit nos ab obseruatione præceptorum Decalogi, patet ex Euangelio & Apostolis. Ac primum ex verbis Christi Matth. 5. 18. *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Matt. 7. 10. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Deinde ex verbis Apostoli Iacobi 2. 8. *Si tamen legem perficitis regalem secundum Scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum; bene facitis: si autem personam accipitis, peccatum operamini, redarguitur a lege, quasi transgressores. Quæcunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.* Vide plura apud Bellarminum lib. 4. de Iustificatione cap. 2. & sequentibus.

10. Fundamentum Calvinistarum, de peccato originali in nobis manente, falsum est, & prolixè refutatū in Opusculo nostro de Authore peccati c. 4. Illud porro, *Christus redemit nos de maledictio legis,* non sic debet intelligi, quasi Christus voluerit nos esse liberos ab obligatione & obseruatione legis, vt fingunt Calvinistæ (hòc enim falsum est, vt iam ostendi) sed quod dederit nobis gratiam, qua possumus legem implere, & maledictionem, quæ legis transgressoribus constituta est, euitare.

11. Dico 2. Præcepta Sacramentalia de Baptismo & Eucharistia etiam nos obligant, nec sine eorum obseruatione salutem consequi valeamus. Hoc manifestè patet ex illo Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*

Dei. Et Ioan. 6. 43. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quomodo autem hæc duo præcepta intelligenda sint, & an obligent solos adultos, an etiam infantes, alio loco explicandum est. Interea videri potest Bellarminus & alij. Loquor autem de solo Baptismo & Eucharistia, quia aduersarij vix admittunt plura Sacramenta.

12. Dico tertio. Præceptum fidei obligat omnes mortales, sed non solum obligat. Prior pars conceditur à Calvinistis, & patet ex illo Marc. 16. 16. *Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Posterior sequitur ex dictis, quia præter præceptū fidei, obligant nos etiā præcepta Decalogi & Sacramentalia. Hinc infero contra Calvinistas, libertatem Christianam non consistere in eo, quod sumus liberi ab obseruatione præceptorum Dei. In quo ergo consistit? In his tribus. Primò, in libertate à peccato & morte, iuxta illud Ioan. 8. 34. *Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. 18. *Liberati autè à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Secundò, in libertate à iugo legis ceremonialis & iudicialis Iudæorum. Gal. 4. 9. *Quomodo iterum conuertimini ad infirma & egena elementa, quibus denuò seruire vultis?* Tertio, in libertate à dominio & reatu legis moralis. Rom. 6. 14. *Non estis sub lege, sed sub gratia.* Et 2. Cor. 3. 17. *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* Et Gal. 5. 18. *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege.* Hic notandum est cū Augustino in explicatione primi Psalmi, quod aliud sit, hominè esse sub lege, & aliud, esse in lege. Iudæi erant sub lege, quia tanquā serui, subiecti erant pœnis & terroribus legalibus. Nos sumus in

lege, quia tanquam filij ex amore & charitate vivimus secundum legem. Hoc sensu Apostolus 1. Corinth. 9. 21. negat se esse sub lege, & affirmat se esse in lege. Et D. Augustinus in libro de continentia cap. 3. explicans illud Apostoli: *Non estis sub lege, sed sub gratia*, sic habet: *Non sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante; sed sumus sub gratia, quae id, quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare*. Et in libro de Natura & Gratia cap. 57. *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege, utique lege, quae timorem incutit, non tribuit Charitatem*. Illud Apostoli, quod adversarij obiiciunt: *Iusto non est lex posita*, facile explicatur ex dictis. Tamen si enim lex, secundum se spectata, aequè posita sit iustis & iniustis (vtrisque enim praescribit lex, quid faciendum aut omittendum sit) non tamen poena legis imponitur iustis, qui ex amore legem servant; sed iniustis, qui legem praevancantur. Hoc sensu dixit idem Apostolus ad Galatas tertio, versu decimonono. *Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est*. Vide Augustinum in libro de spiritu & littera capite decimo.

CAPVT

CAPVT VI.

De Synagoga veteris Testamenti.

I. OMEN Synagoga sumitur tribus modis in Scriptura. Primò, pro tota congregatione, seu Ecclesia Iudaeorum. Numer. 27. 20. *Audiat eum omnis Synagoga filiorum Israël*. Et Ecclesiast. 50. 15. *Coram omni Synagoga Israël*. Et alibi saepe. Et hoc sensu fuit typus seu figura Ecclesiae Christi, ut postea explicabo.

Secundò, pro congregatione seu conuentu malorum. Psal. 85. 14. *Deus, iniqui insurrexerunt super me, & Synagoga potentium, quaesierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo*. Et Ecclesiast. 3. 30. *Synagoga superbiorum non erit sanitas*. Et Apoc. 2. 9. *Blasphemas ab his, qui se dicunt Iudaeos esse, & non sunt, sed sunt Synagoga Sathanae*. Et cap. 3. 9. *Ecce dabo de Synagoga Sathanae, qui dicunt se Iudaeos esse, & non sunt, sed mentiuntur*.

Tertiò, pro quibusdam aedificiis seu domibus, in quibus Iudaei singulis Sabbathis solent Scripturam legere & explicare. De his frequens est mentio in Euangelio. Matth. 4. 23. *Circuibat Iesus totam Galilaam, docens in Synagogis eorum*. Et Marci 1. 21. *Et Sabbathis ingressus in Synagogam docebat eos*. Et Lucæ 4. 17. *Intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbathi in Synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Isaiae Propheta*. Et Ioan. 9. 22. *Iam conspirauerunt Iudaei, ut si quis eum confiteretur esse*

lege, quia tanquam filij ex amore & charitate uiuimus secundum legem. Hoc sensu Apostolus 1. Corinth. 9. 21. negat se esse sub lege, & affirmat se esse in lege. Et D. Augustinus in libro de continentia cap. 3. explicans illud Apostoli: *Non estis sub lege, sed sub gratia*, sic habet: *Non sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante; sed sumus sub gratia, quae id, quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.* Et in libro de Natura & Gratia cap. 57. *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege, utique lege, quae timorem incutit, non tribuit Charitatem.* Illud Apostoli, quod aduersarij obiiiciunt: *Iusto non est lex posita*, facile explicatur ex dictis. Tamen si enim lex, secundum se spectata, aequè posita sit iustis & iniustis (vtrisque enim praescribit lex, quid faciendum aut omittendum sit) non tamen poena legis imponitur iustis, qui ex amore legem seruant; sed iniustis, qui legem praeuaricantur. Hoc sensu dixit idem Apostolus ad Galatas tertio, versu decimonono. *Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est.* Vide Augustinum in libro de spiritu & littera capite decimo.

CAPVT

CAPVT VI.

De Synagoga veteris Testamenti.

I. OMEN Synagoga sumitur tribus modis in Scriptura. Primò, pro tota congregatione, seu Ecclesia Iudaeorum. Numer. 27. 20. *Audiat eum omnis Synagoga filiorum Israël.* Et Ecclesiast. 50. 15. *Coram omni Synagoga Israël.* Et alibi saepe. Et hoc sensu fuit typus seu figura Ecclesiae Christi, ut postea explicabo.

Secundò, pro congregatione seu conuentu malorum. Psal. 85. 14. *Deus, iniqui insurrexerunt super me, & Synagoga potentium, quaesierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.* Et Ecclesiast. 3. 30. *Synagoga superbiorum non erit sanitas.* Et Apoc. 2. 9. *Blasphemas ab his, qui se dicunt Iudaeos esse, & non sunt, sed sunt Synagoga Sathanae.* Et cap. 3. 9. *Ecce dabo de Synagoga Sathanae, qui dicunt se Iudaeos esse, & non sunt, sed mentiuntur.*

Tertiò, pro quibusdam aedificiis seu domibus, in quibus Iudaei singulis Sabbathis solent Scripturam legere & explicare. De his frequens est mentio in Euangelio. Matth. 4. 23. *Circuibat Iesus totam Galilaam, docens in Synagogis eorum.* Et Marci 1. 21. *Et Sabbathis ingressus in Synagogam docebat eos.* Et Lucæ 4. 17. *Intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbathi in Synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Isaiae Propheta.* Et Ioan. 9. 22. *Iam conspirauerunt Iudaei, ut si quis eum confiteretur esse*

Christum, extra Synagogam fieri, id est, interdiceretur publicis conuentibus, qui in Synagoga celebrabantur. Quod nos dicimus, Excommunicari.

2. Nos hinc agimus de Synagoga primo modo sumpta, id est, de tota Iudæorum congregatione, seu Ecclesia, quatenus constabat ex populo, & Sacerdotibus. Et quaeritur. 1. An fuerit visibilis. 2. An aliquando errauerit, vel defecerit à fide. 3. An fuerit figura Ecclesiae Christi. 4. An fuerit tam perfecta, quam Ecclesia Christi est. De Synagoga tertio modo sumpta, dicam aliquid cap. 12.

QVÆSTIO I.

An Synagoga fuerit visibilis?

1. **D**E Synagoga statuendum est, sicut de qualibet communitate vel Republica: In qua tria spectari possunt. Primò, Multitudo seu collectio eorum hominù, qui in Republica sunt. Secundò, Externum regimen, quo Magistratus politicus gubernat suos subditos. Tertio, Interna affectio, qua subditi inter se, & cum suo Magistratu, tanquam membra cum capite, vniuntur. Duo priora sunt visibilia, & externis sensibus percipiuntur. Tertium est inuisibile. Nam externis oculis videmus Ciues & Magistratum, qui in Republica sunt: Videmus externam politiam & gubernationem: sed non videmus internam affectum, quem quisque habet, aut habere debet.

2. Idem dico de Synagoga. Tria in ea spectari pote

poterant. Primò, Multitudo seu collectio Iudæorum, qui erant in Synagoga. Secundò, Externum regimen Ecclesiasticum, Sacrificia, Sacramenta, Purificationes, Oblationes, & similes ceremoniæ Mosaicæ. Tertio, Interna Fides & Charitas, qua omnes vel erant, vel esse debebant inter se vni. Duo priora erant visibilia; tertium inuisibile.

3. Idem de Ecclesia Christi. Sunt in ea visibiles Christiani: est visibile regimen, quo Prælati gubernant suos subditos, docendo, hortando, iudicando, puniendo, Sacramenta administrando. Est interna fides & charitas, qua inter se coniuncti sunt. Vnde sequitur, non aliter de Synagoga & Ecclesia, quam de Republica vel ciuitate statuendum esse. Sicut ergo absolutè loquendo, rectè dicimus, Rempubicam Venetam, aut Ciuitatem Viennensem esse visibilem & conspicuam: Ita similiter Synagogam & Ecclesiam esse visibilem & conspicuam. Est enim par ratio, vt explicatum est.

QVÆSTIO II.

An Synagoga aliquando errauerit, vel à fide defecerit?

1. **L**Vtherani & Calvinistæ docent, sæpè illam errasse, & à fide defecisse. Primò, tempore Moysis, quando Aaron cum toto populo adorauit vitulum. (Exodi 32. 4.) Secundò, tempore Helix, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias, vt ipsemet conqueritur 3. Regum 19. 14.

Derelictus

Derelictus sum ego solus, & querunt animam meam. Tertio, tempore Isaia & Ieremia, quando omnes recesserunt à Deo, Isaia 1. 3. *Cognouit bos possessorem suum, & Asinus praesepe Domini sui: Israël autem me non cognouit.* Et Ieremia 2. 13. *Duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aqua viva, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas.* Et 2. Paralipomenon 15. 3. *Transibunt multi dies in Israël absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Quarto, tempore passionis Christi, quando tota Synagoga cum omnibus ceremoniis suis expirauit.

2. Respondeo. Hic multa afferuntur, quae examinanda sunt. Primum est, Synagogam tempore Moysis in adorando vitulo defecisse à fide. Falsum est. Non defecit tota Synagoga, sed pars eius. Non enim defecit Moyses, nec Leuitae & Sacerdotes, ut patet ex illo Exodi 32. 36. *Videns ergo Moyses populum, ait: Si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui.* Erant autem filij Leui viginti duo millia, ut habetur Num. 3. 39.

3. Alterum est, Synagogam tempore Heliae, Isaia, Ieremia defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam duo regna pertinebant ad Synagogam: Alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israël, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publicè cepit idola adorare. (3. Regum 12. 28.) & in eo statu permansit vsque ad captiuitatem, iuxta illud 4. Regum 17. 22. *Ambulauerunt filij Israël in vniuersis peccatis Ieroboam, quae fecerat, & non recesserunt ab eis, vsquequo Dominus auferret Israël à facie sua in Assyrios.* Nihilominus

minus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab Idololatria, & verum Deum agnoscerent, etiam tempore Heliae.

Nam cum ipse putaret se solum relictum esse in cultu veri Dei, audiuit responsam à Domino 3. Regum 19. 18. *Dereliqui tibi in Israël septem milia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.* Et similiter de Tobia legimus Tobia 1. 5. *Cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat Rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium: sed pergebat in Ierusalem, ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël.*

4. In regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni & cultores veri Dei, ut Asa, Iosaphat, Azarias, Ioathan, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio, vel restaurata, vel conseruata est. Alij mali & idololatrae, ut Achaz, Manasses, Amon. Alij denique non quidem idololatrae, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videretur mansisse vsus sacrificiorum secundum legem Moisaicam, vsque ad captiuitatem Babylonicam, ut colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puenus altus & secus.* Loquitur de igne caelitus à Deo misso, quo utebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificiis. (Leuit. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo, vsque ad illud tempus, quo Iudaei in Persidem captiui adducebantur.

5. Tertium est, Synagogam tempore Christi expirasse. Hoc verum est, non quod tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur; sed quia

tunc

tunc repudiata est cum suis ceremoniis & sacrificiis; ac in eius locum successit Ecclesia Christi. Vbi obiter notandum est, potuisse hæc quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaicam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium & sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem iudiciariam, quæ erat in Pontifice & Concilio. 5. Infallibilem DEI assistentiam, quæ illi potestati erat annexa. Quando & quomodo singula expirauerint, dicam paucis.

6. Lex Mosaica, quoad obligationem, abrogata est in morte Christi, vt docet S. Thom. in 1. 2. q. 103 art. 3 ad 2. & alij passim. Tunc enim amisit vim obligandi; quia tunc *velum templi scissum in duas partes, a summo vsque deorsum.* (Matth. 27. 51.) Et tunc Christus dixit in Cruce, *Consummatum est.* Vnde sequitur, ante mortem Christi viguisse simul legem Mosaicam & Euangelicam; post mortem, solam Euangelicam.

7. Prophetia de Christo fuit multiplex: Alia de venturo Christo in hunc mundum; alia de eius doctrina & miraculis; alia de morte & passione; alia de descensu ad inferos; alia de resurrectione. Vnaquæque earum tunc expirauit, quando impletum fuit id, quod per eam prædicebatur, v. g. Prophetia de venturo Christo, expirauit per aduentum Christi. Matth. 11. 13. *Lex & Propheta vsque ad Ioannem.* Et sic deinceps.

8. Sacrificia legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut Lex Mosaica. Quod maxime verum est de cruentis sacrificiis, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figuræ seu umbræ cruenti sacrificij, quo Christus in ara Crucis erat

erat mactandus. Itaque adueniente hoc sacrificio, necesse fuit illa expirare: sicut adueniente sole, successunt tenebræ.

9. Suprema potestas iudiciaria, itemque diuina assistentia illi annexa, non videtur simul seu eodem momento tota expirasse; sed successiuè, & quasi per partes. Nam primò certum est, CHRISTVM habuisse maiorem potestatem iudiciariam, & vbetiorem DEI assistentiam, quam habuerit Pontifex in veteri Testamento, iuxta illud Matthæi 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra.* Itaque Pontifex, respectu Christi, non potuit amplius habere supremam; tamen habuerit supremam in suo ordine ac statu.

10. Deinde, Assistentia diuina paulatim subtracta est. Quod facile ostendi potest in iis Conciliis, quæ post Christi Natiuitatem à Pontifice & Sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimum recensbo. Primum tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hierosolymam. Alterum, tempore Lazari resuscitati, quando disputabatur, quid de CHRISTO tot miracula faciente, statuendum esset. Tertium, tempore captiuitatis CHRISTI, quando à Caipha ad mortem condemnatus est. In primo mansit integra assistentia diuina; in altero diminuta est, in tertio penitus sublata. Quod sic demonstro.

11. Primum Concilium conuocatum est propter Herodem, qui à Principibus Sacerdotum sciscitabatur, vbi CHRISTVS, iuxta Prophetarum vaticinia, esset nasciturus? Matthæi 2. 4. Et responsum est: *In Bethleem Iuda. Si enim scriptum est per Prophetam: Es tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima*

minima es in Principibus Iuda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel. Quæ decisio fuit vera & infallibilis, ac proinde ex vera & infallibili Dei assistentia profecta.

12. Alterum celebratum fuit ea occasione miraculi, quo CHRISTVS Lazarum resuscitavit, Ioan. 11. 47. *Collegerunt ergo Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant: Quid facimus? Quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Iesus moriturus esset pro gente, &c. Ex his verbis manifestè constat, Caipham ex vna parte errasse, ex altera non errasse: Et partim ex odio, more humano, partim ex assistentiâ Spiritus sancti, more prophetico, locutû esse. In eo errabat, quod Christum innocentem morti adiudicaret: Et hoc ex invidia & æmulatione. (Matth. 27. 18.) In eo non errabat, quod prædiceret Christum moriturum pro salute Iudæorum: Et hoc non ex semetipso, id est, ex proprio iudicio & affectu humano, sed ex diuino instinctu, qui Pontifici ratione sui officij solet assistere.*

13. Tertium celebratum fuit instante Christi passione, Matth. 26. 57. Vbi Sacerdotes querebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent. Et tandem lata est hæc sententia: *Reus est mortis. Quæ sine dubio fuit iniqua; nec vilo modo à Deo inspirata, sed potius à Diabolo, ut iam an-*

tea dictum erat à Christo, Ioann. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio. Nec quicquam in illo Concilio gestum est, ex quo constare possit, diuinam assistentiam adfuisse.*

QVÆSTIO III.

An Synagoga fuerit figura Ecclesie Christi?

1. **I**N figura duo spectari debent. Primò, quod representet rem figuratâ, quo pacto cruenta sacrificia Mosæica representabant cruentum sacrificium Christi in Cruce. Secundò, quod sit imperfectior re figurata, sicut umbra est imperfectior, quam corpus; & rudis delineatio imaginis est imperfectior, quam ipsa imago consummata; & vetus Testamentum est imperfectius, quam nouum. Vtrumque accommodandum est Synagoga, respectu Ecclesie.

2. Primò ergo quaeritur, in quo Synagoga representauerit Ecclesiam? Respondeo. In his punctis. Primò, Sicut Synagoga ædificata fuit à Moyse, qui erat famulus Dei; ita Ecclesia à Christo, qui est Filius Dei. (Hebr. 3. vers. 5.) Secundò, Sicut Moyses fuit primus Monarcha seu visibile caput Synagoga; ita Christus Ecclesie. (Ephes. 5. vers. 23.) Tertio, sicut Synagoga post mortem Moysis semper gubernata fuit ab vno visibili capite, nempe à Pontifice, sic etiam Ecclesia post mortem Christi. (Ioann. 21. 17. *Pasce oues meas.*) Quarto, sicut Synagoga habuit sua Sacramenta, sacrificia, & alias ceremonias ad cultum Dei pertinentes; sic

etiam habet Ecclesia. Quintò, sicut Synagoga fuit visibilis, quoad externam populi gubernationem, & inuisibilis, quoad internam fidem; ita etiam Ecclesia.

3. Hic notandú est, sicut Synagoga fuit figura Ecclesiae, vt iam dixi, ita Moyses fuisse figuram Christi. Est auté multiplex analogia inter vtrumque. Primò, Vterque natus est in aliena terra: Moyses in Ægypto; Christus in Bethlehem. Secundò, Moyses positus est in fiscella; Christus in præsepio. Tertio, Rex Pharaò persecutus est Moysen, & reliquos infantes Hebræorum in Ægypto: Rex Herodes persecutus est Christum, & reliquos infantes in Bethlehem. Quarto, Moyses eduxit populum ex seruitute Ægypti: Christus ex seruitute Diaboli. Quintò, Moyses duxit populum per mare rubrum: Christus per Baptismum. Sextò, Moyses fuit mediator veteris Testamenti: Christus noui. Septimò, Moyses dedit legem veterem: Christus nouam seu Euangelicam. Octauò, Moyses, antequam daret legem, ieiunauit quadraginta diebus: Christus similiter. Nonò, Moyses accepit sponsam Æthiopiã: Christus sponsam Ecclesiam, de qua scriptum est, *Nigra sum, sed formosa*. Decimò, Moyses instituit septuaginta seniores: Christus septuaginta Discipulos. Vndecimò, Moyses misit duodecim exploratores in Palæstinam: Christus duodecim Apostolos in orbem vniuersum. Duodecimò, Moyses per virgam suam fecit magna miracula: Christus maiora per lignum Crucis.

Q V Æ

QVÆSTIO IV.

An Synagoga fuerit tam perfecta, quàm Ecclesia Christi?

1. **R**espondeo. In multis fuit imperfectior. Primò, Synagoga fuit ancilla: Ecclesia est Domina. Galat. 4. vers. 31. *Non sumus ancilla filij, sed libera*. Secundò, Synagoga, quia erat ancilla, fuit repudiata: Ecclesia, cum sit Domina, numquam repudiabitur. De illa dictum est. Galat. quarto, versu trigesimo. *Eiice ancillam & filium eius*. De hac verò Isaiæ 54.4. *Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces*. Tertio, Synagoga habuit Prophetas & Sacerdotes, per quos Deus populo loquebatur: Ecclesia habet ipsum filium Dei incarnatum, qui in propria persona locutus est nobis. (Hebræorum 1.2.) Quarto, Synagoga accepit à Moysè nudam legem præipientem: Ecclesia accepit à CHRISTO legem præipientem, & gratiam adiuantem. (Ioann. primo, versu decimo septimo.) Quintò, Synagoga fuit exigua, & intra Palæstinæ terminos comprehensa: Ecclesia est Catholica & toto orbe diffusa. (Marci 16.15. Et Romanorum 10.18.) Sextò, Synagoga non fuit mater omnium fidelium, sed tantum aliquorum; quia multi fideles extra Synagogam saluabantur, vt Niniuitæ, de quibus Matth. 12.41. Ecclesia est mater omnium fidelium, & nemo extra illam saluari potest.

2. Hoc pulchrè ostendit Augustinus libro de vnitatem Ecclesiae, cap. 19. cum ait: *Ad ipsam salutem ac vitam eternam nemo peruenit, nisi qui habet ca-*

pus Christam. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit. quod est Ecclesia. Quod etiam variis rationibus confirmat sermone 181. de tempore. 1. Quia in sola Ecclesia immolatur hostia Saluatoris. 2. In sola vinea laborantes accipiunt mercedem denarij. 3. Omnes, qui extra Arcam Noë fuerunt, diluuiò extincti sunt. 4. Membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quintò, Ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. Sextò, Riuis à fonte separatus exarefcit.

3. Alij hanc addunt: Christus est Spõsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo nõ generat filios, nisi ex Sponsa sua Ecclesia. Nemo igitur filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Quò spectat illud Cypriani libro de vnitæte Ecclesiæ: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* Quod etiam repetit Augustinus libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite 13.

CAPVT VII.

*De Ministris Synagoge Ordinariis, qui erant
Leuita, Sacerdotes, & Pontifex.*

1. **I**N statu naturæ, qui durauit ab Adamo vsque ad Moylen, omnes primogeniti erant Sacerdotes, & diuino cultui peculiariter mancipati. At in statu legis Mosaicæ, qui durauit à Moyse vsque ad Christum, voluit quidem Deus omnes primogenitos sibi

sibi sanctificari. (Exodi 13. 2) Sed tamen in illorum locum, ex duodecim tribubus Israël, elegit tribum Leui, eamque diuino seruitio præ cæteris destinauit, iuxta illud Numerorum 3. 12. *Ego tuli Leuitas à filijs Israël pro omni primogenito in filiis Israël, eruntque Leuita mei.* Et capite octauo, 6. *Tolle Leuitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos.* Et infra: *Statues Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israël, ut sint mei: Et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut seruiant mihi.* Et iterum: *Tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël, ut seruiant mihi in tabernaculo, & orent pro eis, ne sit in populo plaga.*

2. Porrò in tribu Leui tria hominum genera distingui solent. Primò, Leuitæ propriè dicti. Secundò, Sacerdotes. Tertio, Summus Sacerdos seu Pontifex. Tamen omnes, qui erant ex tribu Leui, generatim vocati fuerint Leuitæ, seu filij Leui; tamen ex vsu Scripturæ, Leuitæ propriè dicti distinguebantur à Sacerdotibus & Pontifice. Nam illi soli vocabantur Sacerdotes, qui offerebant victimas & sacrificia. Illi verò Leuitæ, qui Sacerdotibus ministrabant. Inter Sacerdotes, qui erat summus, vocabatur Pontifex.

3. De his omnibus, ac potissimum de Pontifice, agendum est hoc ordine. Primò, Ex qua familia fuerit Pontifex. Secundò, Quæ fuerit successio Pontificum. Tertio, Quo ritu consecrati fuerint Leuitæ, & Sacerdotes, & Pontifex. Quarto, Quod fuerit illorum officium. Quintò, Quo vestitu & ornatu fuerint vsi. Sextò, Quos & quantos

pus Christam. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit. quod est Ecclesia. Quod etiam variis rationibus confirmat sermone 181. de tempore. 1. Quia in sola Ecclesia immolatur hostia Saluatoris. 2. In sola vinea laborantes accipiunt mercedem denarij. 3. Omnes, qui extra Arcam Noë fuerunt, diluuiò extincti sunt. 4. Membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quintò, Ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. Sextò, Riuis à fonte separatus exarefcit.

3. Alij hanc addunt: Christus est Spõsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo nõ generat filios, nisi ex Sponsa sua Ecclesia Nemo igitur filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Quò spectat illud Cypriani libro de vnitæte Ecclesiæ: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* Quod etiam repetit Augustinus libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite 13.

CAPVT VII.

*De Ministris Synagoge Ordinariis, qui erant
Leuita, Sacerdotes, & Pontifex.*

1. **I**N statu naturæ, qui durauit ab Adamo vsque ad Moylen, omnes primogeniti erant Sacerdotes, & diuino cultui peculiariter mancipati. At in statu legis Mosaicæ, qui durauit à Moyse vsque ad Christum, voluit quidem Deus omnes primogenitos sibi

sibi sanctificari. (Exodi 13.2) Sed tamen in illorum locum, ex duodecim tribubus Israël, elegit tribum Leui, eamque diuino seruitio præ cæteris destinauit, iuxta illud Numerorum 3. 12. *Ego tuli Leuitas à filius Israël pro omni primogenito in filiis Israël, eruntque Leuita mei.* Et capite octauo, 6. *Tolle Leuitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos.* Et infra: *Statues Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israël, ut sint mei: Et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut seruiant mihi.* Et iterum: *Tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël, ut seruiant mihi in tabernaculo, & orent pro eis, ne sit in populo plaga.*

2. Porrò in tribu Leui tria hominum genera distingui solent. Primò, Leuitæ propriè dicti. Secundò, Sacerdotes. Tertio, Summus Sacerdos seu Pontifex. Tamen omnes, qui erant ex tribu Leui, generatim vocati fuerint Leuitæ, seu filij Leui; tamen ex vsu Scripturæ, Leuitæ propriè dicti distinguebantur à Sacerdotibus & Pontifice. Nam illi soli vocabantur Sacerdotes, qui offerebant victimas & sacrificia. Illi verò Leuitæ, qui Sacerdotibus ministrabant. Inter Sacerdotes, qui erat summus, vocabatur Pontifex.

3. De his omnibus, ac potissimum de Pontifice, agendum est hoc ordine. Primò, Ex qua familia fuerit Pontifex. Secundò, Que fuerit successio Pontificum. Tertio, Quo ritu consecrati fuerint Leuitæ, & Sacerdotes, & Pontifex. Quarto, Quod fuerit illorum officium. Quintò, Quo vestitu & ornatu fuerint vsi. Sextò, Quos & quantos

redditus habuerint. Septimò, An aliquando debuerint seruare continentiam ab vxoribus. Octauò, Quanta fuerit illorum, & potissimum Pontificis authoritas apud populum. Nonò, Quæ utilitas ex his omnibus colligi possit.

QVÆSTIO I.

Ex qua familia fuerit Pontifex?

1. **I**N tribu Leui erant multæ familiae, quæ omnes seruitio diuino destinabantur. Pontificatus, seu summum Sacerdotium, secundum legem ordinariam, erat in sola familia Aaronis. Habuit autem Aaron quatuor filios, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. (Numer. 3. versu 2.) Hi omnes simul à Moysè consecrati sunt; Aaron quidem in summum Sacerdotem, seu Pontificem; filij eius in simplices, seu minores Sacerdotes. (Exodi vigesimo nono per totum.) Duo primi, Nadab & Abiu, occisi sunt à DEO, quod ignem alienum obtulissent. (Leuitici decimo, versu primo.) & sine liberis decesserunt. (primo Paralipomenon vigesimo quarto, versu secundo.) Reliqui duo, Eleazar & Ithamar, manserunt in officio Sacerdotali, cum hoc tamen discrimine, vt Eleazar succederet Patri in Pontificatu, non autem Ithamar: Et rursus Eleazaro succederet filius eius primogenitus; & huic etiam primogenitus, & sic deinceps. Alij omnes essent simplices Sacerdotes.

QVÆ

QVÆSTIO II.

Quæ fuerit successio Pontificum?

1. **A**ron fuit primus Pontifex à Deo constitutus, & à Moysè consecratus, cum iure successionis. (Ecclesiast. 45. 8.) Quod addo propter Moysen, qui fuit etiam Pontifex, & quidem ante Aaronem; sed extraordinarius, & sine iure successionis. Nam filij Moysis non erant Pontifices; imò ne Sacerdotes quidem, sed tantum Leuitæ, qui seruebant Sacerdotibus. (1. Paralipomenon 23. 14.)

2. Aaroni successit Eleazar, filius eius cum pari potestate; & huic similiter Phinees, cui propter zelum diuini honoris, promisit Deus sempiternum Pontificatum, iuxta illud 25. 13. *Erit tam ipsi, quam semini eius, pactum Sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israël.* Et 1. Machab. 2. 25. *Phinees pater noster zelando zelum Dei, accepit testamentum Sacerdotij æternum.* Idem repetitur Eccles. 45. 28.

3. Hic duæ occurrunt difficultates. Vna, cur Deus promiserit Phineæ & semini eius Pontificatum sempiternum, cum ei deberetur iure successionis? Nam Phinees erat primogenitus Eleazari: primogenitus autem ex Dei ordinatione succedebat Patri in Pontificatu. Altera, quomodo hæc promissio fuerit impleta, cum constet, Heli & multos alios fuisse Pontifices, qui tamen non erant ex semine Phineæ, sed ex familia Ithamar?

I 4

4. Ad

4. Ad priorem sic respondeo. Ius successionis in eo consistebat, ut Patri succederet filius primogenitus, si viueret. Si autem Patre adhuc superflite, moreretur primogenitus, tunc secundogenitus in eius locum subrogaretur. Itaque primogenitus nunquam erat certus, se successurum Patri in Pontificatu, nisi mortuo Patre. Nam illo viuo, non erat certus, se victurum post Patrem. **D E V S** ergo, viuento adhuc Eleazaro, promisit fore, ut Phinees, qui erat primogenitus Eleazari, superflites esset parenti suo, & ei in Pontificatu succederet cum suis posteris, quod etiam factum est.

5. Ad posteriorem duplex est responsio. Vna, promissionem illam fuisse verè impletam, quia ius Pontificatus semper mansit apud posteros Eleazari & Phineæ, tamen vsus illius iuris aliquandiu fuerit in familia Ithamar. Itaque posteros Eleazari & Phineæ semper fuisse Pontifices de iure, posteros verò Ithamar fuisse aliquando Pontifices de facto. Altera, promissionem illam non fuisse absolutam, sed conditionatam, ac proinde, quamdiu seruata est conditio, validam fuisse promissionem: quando autem desit seruari, reuocatum esse. Fuisse autem hanc conditionem, ut ius Pontificatus maneret apud posteros Eleazari & Phineæ, quamdiu benè ac legitime eo fungerentur: Si secus facerent, priuarentur illo iure. Fecisse autem secus: itaque priuatos esse.

6. Ego, saluo meliori iudicio, puto vtramque responstionem temperandam esse hoc modo. Duo spectari possunt in Pontificatu. Primò, Ius seu potestas ordinaria. Secundò, Vsus seu exercitium.

Ius

Ius absolutè promissum est Phineæ, & posteris eius. Vsus seu exercitium sub conditione, si non offenderent. Itaque posteri Phineæ semper fuerunt Pontifices de iure: Posterì verò Ithamar, fuerunt aliquando de facto.

7. Post Phinees, in eadem linea, successerunt hi tres, Abisue, Bocci, Ozi. Deinde translatus est Pontificatus ad posteros Ithamar; ac primum ad Heli, ut tradit Iosephus libro quinto antiquit. in fine, & alij. Hic tria disputari solent. Primò, Quare hæc translatio facta sit? Respondeo. In pœnam peccati, & negligentiae cultus diuini. Secundò, quamdiu manserit Pontificatus in familia Heli? Respondeo: vsque ad tempora Salomonis, qui eiecit Abiathar, & assumpsit Sadoc, (ut paulò post dicam.) Tertiò, quis successerit Heli in Pontificatu? Respondeo. Heli habuit duos filios Sacerdotes, Ophni & Phinees. (Primo Regum primo, versu tertio.) Vterque mortuus est ante Patrem. (1. Regum 4. 11.) Itaque neuter potuit illi in Pontificatu succedere. Porro Ophni nullum legitur reliquisse filium. Phinees reliquit duos, Achitob, & Ichabod posthumum. (1. Regum 4. 21. & 1. Regum 14. 3.) Achitob successit Heli auo suo in Pontificatu, & alij deinceps hoc ordine.

- I. Heli, Pontifex & Iudex, 1. Reg. 1.
- II. Achitob, nepos Heli, 1. Reg. 14. 3.
- III. Achias, filius Achitob, sub Saule ibidem.
- IV. Abimelech filius Achitob, & frater Achiaz. 1. Reg. 14. 3. qui Dauidi fugienti dedit panes propositionis, & gladium Goliad. (1. Reg. 21.) & ob eam causam

I 5

à Saule,

à Saule, cum aliis Sacerdotibus, occisus est (1. Reg. 22.)

V. **ABIATHAR**, filius Achimelech, qui euasit manum Saulis & fugit ad Dauidem (1. Reg. 22. 20.) Manlit autem in Pontificatu vsque ad tempora Salomonis, (3. Reg. 1. 27.)

8. Post Abiathar, iterum rediit Pontificatus ad familiam Eleazari & Phinces. Nam Salomon, ut insinuauit, eiecit Abiathar, propter conspirationem cum Adonia factam, & in locum eius subrogauit Sadoc, qui erat ex linea Eleazari, (3. Reg. 2. 27.) Porro à Sadoc vsque ad captiuitatem Babylonicam fuit hic ordo Pontificum, quantum ex Scripturis colligi potest.

I. **SADOC** vngitur in Pontificem sub Salomone, (1. Paralip. 29. 22.)

II. **ACHIMAAS** } filij Sadoc.

III. **AZARIAS** }

IV. **AMARIAS**, sub Iosaphat Rege, (2. Paralip. 19. 11.)

V. **IOIODA**, sub Athalia & Ioas, (4. Reg. 12. 7. & 2. Paralip. 12. per totum.) Vxor eius fuit filia Regis Ioram, (2. Paralip. 22. 11.) Mortuus cum esset annorum centum & triginta (2. Paralip. 24. 15.)

VI. **ZACHARIAS**, filius Ioiaðæ, sub fine regni Ioas, (2. Paralip. 24. 20.) qui iussu Regis, à populo lapidatus est in atrio domus Domini (ibid. vers. 21.)

VII. **AZARIAS**, qui reprehēdit Oziam Regē eo quod vellet adolere incensum super altare thymiamatis (2. Paral. 26. 17.)

VIII.

De Ministris Synagoge Ordinariis. 119
VIII. **VRIAS**, sub Rege Achaz. (4. Regum 16. 10.)

IX. **AZARIAS**, sub Ezechia (2. Paralip. 31. 10.)

X. **SOBNA**, sub eodem contra quem prophetat Isaias cap. 22. v. 13. vsque ad finem capitis.

XI. **ELIACIM**, filius Helciæ, sub Manasse, quem Isaias c. cit. vers. 20. prædicit loco Sobnæ collocandum in Pontificatu.

XII. **HELCIAS**, sub Iosia (4. Reg. 22. & 23. Et 2. Paralip. 24.)

XIII. **SARAIAS**, qui cum Sedecia Rege ductus est in captiuitatem Babylonicam (4. Regum 25. Ieremiæ 5. 2. 24.)

9. Sub initium captiuitatis, cum Saraias Pontifex ductus esset in Babylonē, successit illi Phasur, filius Emmer, qui Ieremiam vinxit in carcerem. (Ieremiæ vigesimo, versu primo.) An autem fuerit verus & legitimus Pontifex, meritò à quibusdam dubitatur. Porro post captiuitatem Babylonicam, primus Pontifex fuit Iosue, filius Iosedec, ex familia Eleazari, cum hac successione.

I. **IOSUE**, filius Iosedec, sub Cyro & Dario (1. Esdræ 3. 2.) cæpit cum Zorobabel ædificare templum in Ierusalem (1. Esdræ 5. 2.)

II. **IOACIM**, filius Iosue.

III. **ELIASIB**, filius Ioacim

IV. **IOADA**, filius Eliasib } 2. Esdræ 12. 10.

V. **IOATHAN**, filius Ioada

VI.

VI. **I E D D O A**, filius Ioathan (ibidem) qui ab aliis vocatur Iaddus. Hunc Alexander Magnus, Ierōsolyam accedens adorauit, teste Iosepho lib. 13. cap. vlt. Cuius frater Manasses ædificauit templum Samaritanum in Garizim, apud eundem Iosephum lib. 11. cap. 7.

VII. **O N I A S I**, Iaddi filius.

VIII. **S I M O N**, filius Oniæ, cognomento iustus. (Ioseph. lib. 12. cap. 3.)

IX. **E L E A Z A R V S**, frater Simonis, qui petente Ptolomæo Philadelpho, misit in Ægyptum 72. interpretes, qui vetus Testamentum ex Hebraico sermone in Græcum transtulerunt. (Ioseph. lib. 12. cap. 2.)

X. **M A N A S S E S**, Iaddi filius, Oniæ frater. (Ioseph. lib. 12. cap. 3.)

XI. **O N I A S 2.** Simonis Iusti filius, qui iam senior tributum Ptolomæo Euergetæ negauit. Vnde multa mala fuissent consecuta, nisi Iosephus Tobiæ & sororis Pontificis filius, legationem suscepisset ad Ptolomæum.

XII. **S I M O N 2.** frater Oniæ secundi, de quo Iosephus lib. 12. cap. 4. sub finem.

XIII. **O N I A S 3.** filius huius Simonis, ad quem Rex Spartiatarū Arius misit legationem cum literis (1. Machab. 12. 20.) De hoc Onia viro sanctissimo multa habentur 2. Mach. 3. & 4.

XIV. **I A S O N**, frater Oniæ, qui, viuente adhuc **O N I A**, malis artibus, ab Antiocho Re-

ge Pontificatum obtinuit per triennium. (2. Mach. 4. 7.)

XV. **M E N E L A V S**, qui cum non esset de genere Sacerdotali (erat enim ex tribu Benjamin) Iasonē post tres annos de Pontificatu deiecit, & sibi illum à Rege deferri curauit. (2. Mach. 4. 24.) Sed cum promissas Regi pecunias nō solueret, iterum depositus est, subrogato in eius locum Lysimacho. (2. Mach. 4. 29.)

XVI. **L Y S I M A C H V S**, Menelai frater, qui à populo interfectus est. (1. Mach. 4. 41.)

XVII. **A L C I M V S**, ex familia Aaronis, qui merito Pontificatum amisit, eo quod ritibus gentilium se contaminasset. (2. Mach. 14. 3.)

XVIII. **M A T H A T I A S**, Machabæorum pater, quem alij affirmant, alij negant fuisse Pontificem. Vide nostrum Serarium in Commentario libro 1. Mach. c. 2.

XIX. **I V D A S M A C H A B Æ V S**, Mathatiæ filius, de quo Iosephus l. 12. cap. 17.

XX. **I O N A T H A S**, frater Iudæ. (1. Mach. 12. 6.)

XXI. **S I M O N**, Iudæ & Ionathæ frater. (1. Machab. 14. 20.)

XXII. **I O A N N E S H I R C A N V S**, Simonis filius. (1. Machab. 16. 24.)

10. Reliqui Pontifices, qui deinde secuti sunt, vsque ad tempora Christi & Apostolorum, ex prophana historia petendi sunt. Nam in Scriptura sacra nullo sit eorum mentio. Solum ex Euangelio constat, Annam & Caiphā fuisse Pōtifices, de quibus hic nihil dicendum est. Illud porro in hac tota

serie & successione Pontificum notari debet, generalem fuisse legem seu ordinationem Dei, ut nullus Pontificatu, nisi per mortem defungeretur; nec alius, priore adhuc vivente, subrogari posset. Quae tamen lex, praesertim quando Reges & Principes saeculares immiscuerunt se rebus Ecclesiasticis, aliquoties servata non est. Primò, sub Salomone, qui eiecit Abiathar à summo Sacerdotio, & subrogavit illi Sadoc. Secundò, sub Antiocho Rege, cuius autoritate, primum quidem Onias Pontificatu abire compulsus est: tum Iason & Menelaus successivè substituti; demum illi ipsi de gradu iterum deiectioni sunt. Tertio, sub Herode, qui pro suo arbitrio posuit, & removit, quos voluit. Et quidem Antiochus & Herodes in hac re abusi sunt potestate regia, & merito ab omnibus reprehenduntur. De Salomone, rectene an secus fecerit, quaestio est, de qua alibi.

QVÆSTIO III.

Quo ritu consecrati fuerint Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex?

1. **T**Amertu Levitæ, Sacerdotes, & Pontifex, iure successionis haberent sua officia, non tamen poterant ea actu exercere, nisi prius certo ac legitimo ritu consecrati essent. Ritus consecrandi Levitæ habetur Numeror. 8. 6. Et tria potissimum in eo spectanda sunt. 1. Purificatio. 2. Consecratio. 3. Applicatio ad usum ministerij. Purificabantur Levitæ, ante consecrationem, quatuor modis. 1. Asperzione aquæ lustrationis. 2. Ra-

sione

De Ministris Synagoga Ordinariis. 123
sione pilorum totius corporis. 3. Lotione vestimentorum. 4. Oblatione sacrificij pro peccato.

2. Aqua lustrationis, seu expiationis, dicebatur, cui cineres vaccae ruffae infusi erant. Huius asperzione mundabantur, quicumque contraxerant aliquam immunditiam legalem, siue ex contactu cadaveris, siue aliunde. (Numer. 19. per totum.) Nec ulli immundo licebat accedere tabernaculum, nisi prius hac aqua mundatus & expiatus esset. (ibidem.)

3. Rasio pilorum totius corporis, & lotio vestimentorum, non solum in purificatione Levitarum, sed etiam in expiatione leproforum adhiberi solita est. (Leuitici 14. vers. 7.) Diuerso tamen modo. Nam leprosi ideò radebāt pilos capitis, barbæ, superciliorum, & totius corporis, & lauabant vestimenta, ut nihil apud se haberent, in quo lepra posset foueri aut occultari. Levitæ verò, ut per illam externam mundationem monerentur se interiorius ab omni lepra spirituali purgatos esse oportere: Nec Deum minus abhorre ab iis ministris, qui animo ac mente inquinati, quam homines ab iis, qui lepra corporali infecti sunt.

4. Post peractam hanc purificationem Levitarum, sequebatur eorum consecratio, quæ in eo cõsistebat, quod Aaron acciperet eos à filiis Israël, loco primogenitorum, & offerret illos Deo in ministerium tabernaculi, & pro illis oraret, ut benè fungerentur suo officio. Hoc significant illa verba Numer. 8. 11. *Offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini, à filiis Israël, ut seruiant in ministerio eius.* Et iterum; *Elevavit eos Aaron in conspectu Domini, & oravit pro eis.*

5. Cum

5. Cum hoc modo iam essent consecrati, applicabantur ad usum ministerij, eo ipso, quod intrmitterentur in tabernaculum fœderis Domini, iuxta illud; *ut purificati ingrediantur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filio eius.* Hæc de Leuitis.

6. Ritus consecrandi Pontificem & Sacerdotes, quo usus est Moses in consecratione Aaronis & filiorum eius, habetur Exodi 29. & Leuit. 8. per totum. In quo etiam tria spectari debent. 1. Purificatio Pontificis & Sacerdotum. 2. Consecratio. 3. Applicatio ad usum ministerij. Purificatio fiebat duobus modis. Primò, lotionem totius corporis. Secundò, oblatione sacrificij pro peccato. Consecratio perficiebatur hoc ordine. 1. post lotionem, Pontifex ornatu Pontificali, & Sacerdotes sacerdotali induebantur. 2. Pontifex ungebatur oleo vnctionis in capite, nõ item Sacerdotes. 3. Tam Pontifex quam Sacerdotes in extremo auriculæ dextræ, & similiter in pollice manus ac pedis dextri, tingebantur sanguine arietis immolati. 4. Non solum Pontifex & Sacerdotes, sed etiam vestes eorum, sanguine arietis & oleo vnctionis aspergebantur. Denique multa ex canistro panum, & ex ariete immolato, dabantur illis in manus, ut ea leuarent coram Domino: quo signo, non solum dabatur illis potestas sacrificandi, sed simul applicabantur ad usum ministerij, quod potissimum consistebat in sacrificando.

7. Caterum, ut maior esset solennitas huius actionis, triplex in ea sacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hostiam pro peccato. 2. Aries vnus in holocaustum. 3. Aries alter in hostiam pacifi-

cam.

cam. Igitur tota series actionis procedebat hoc modo & ordine. Primò, Aaron & filij eius, qui erant consecrandi, publicè coram toto populo adducebantur ad tabernaculum, & ibi lauabatur aqua. 2. Aaron induebatur habitu Pontificali, & super caput eius fundebatur chrisma, seu oleum vnctionis. 3. Filij Aaronis induebantur habitu Sacerdotali, non tamen fundebatur oleum vnctionis super capita illorum. 4. Adducebantur ad ostium tabernaculi vitulus & duo arietes: & præterea adferebantur panes azymi in canistro, cum quibusdam aliis ad eundem usum pertinentibus.

8. Deinde, sequebatur primum sacrificium, id est, immolatio vituli pro peccato, hoc modo. 1. Aaron & filij eius imponebant manus super caput vituli, qui mactabatur. 2. pars sanguinis eius ponebatur super cornua altaris; pars altera fundebatur ad halim eius. 3. totus adeps, qui operit intestina, & reticulum iccoris, & duo renes cum suo adipe, incendebantur super altare. 4. Carnes, corium, & fimus comburebantur foris extra castra.

9. Mox succedebat secundum sacrificium, id est, immolatio vnus arietis in holocaustum hoc ordine. 1. Impositis super caput eius manibus, mactabatur. 2. Sanguis eius spargebatur super altare per circuitum. 3. corpus secabatur in partes. 4. Intestina lauabantur. 5. pedes & intestina iam lota ponebantur super caput & alias partes. 6. hæc omnia incendebantur super altare.

10. Postea mactabatur alter aries in hostiam pacificam, hoc ritu. 1. Moyses sumebat de sanguine eius, & oblinebat extremum auriculæ dextræ

K Aaronis,

Aaronis & filiorum eius, itēque pollicem manus ac pedis dextri. 2. spargebat sanguinem super altare per circuitum. 3. Sumebat de sanguine, qui erat super altare, & de oleo vnctionis, & aspergebat Aaronem, & filios eius, & vestes eorum. 4. lumbabat adipem, caudam, pinguedinem, quæ operit intestina, reticulum iecoris, duos renes cum adipe eorum, armum dextrum, portionem panis, crustulam oleatam, & laganum, & tradebat Aaroni & filiis eius, vt leuarent coram Domino. 5. Suscipiebat iterum omnia de manibus eorum, & incendebat super altare in holocaustum.

11. Quæres primò, quamdiu durauerit hæc tota actio consecrationis Aaronicæ? Respondeo. Durauit septem diebus, vt expressè habetur Exodi vigesimo nono, versu trigésimo quinto. *Septem diebus consecrabis manus eorum.* Et Leuitic. 8. vers. 33. *De ostio tabernaculi non exibitis septem diebus, vsque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestrae. Septem enim diebus fit ritus consecratio.* Quod tamen duobus modis intelligi potest. Primò, quod tota actio consecrationis paulatim & successiue, spatio septem dierum peracta sit: ita vt Aaron & filij eius primum quidem loti sint; deinde sacro habitu ornati; tum vncti, tincti, & aspersi; ac sic deinceps, donec tandem die septimo finis actioni sit impositus. Secundò, quod tota consecratio cum omnibus ritibus ac ceremoniis, primo die fuerit integrè absoluta, & postea per sequentes dies quotidie integrè repetita; ita vt Aaron & filij eius septies fuerint loti aqua, septies indui sacro habitu, septies vncti, tincti, & aspersi; & septies ter-

na sacrificia Deo oblata. Hoc posterius tenent Iosephus, Lyranus, & plures alij. Et colligitur ex verbis paulo ante citatis: *Septem diebus consecrabis manus eorum.*

12. Dices, inde non sequitur, quotidie omnes ceremonias fuisse repetitas, sed tantum aliquas. Fateor, non sequi euidenter, sed solum probabiliter. Et ideo, præter duas expositiones iam allatas, potest dari tertia, quæ sit media inter vtramque: nimirum, quod tota consecratio, cum omnibus ritibus ac ceremoniis, primo die fuerit integrè absoluta: & postea per sequentes dies aliqua tantum ceremoniarum fuerint repetitæ, præsertim hæc quatuor. 1. Vnctio manuum Sacerdotum. 2. Immolatio vituli. 3. Mundatio altaris. 4. Vnctio altaris. Nā harum peculiaris fit mentio Exodi vigesimo nono, versu trigésimo quinto. Vide Cornelium ibidem.

13. Quæres secundò, Quare totæ ceremoniæ adhibitæ fuerint in consecratione Pontificis & Sacerdotum? Respondeo. Tres causæ assignari possunt. Vna ex parte officij Sacerdotalis; Altera ex parte ipsorum Sacerdotum. Tertia ex parte populi seu subditorum. Igitur prima causa est, quia Deus per tot ritus, ceremonias, ac solēnitates, voluit ostēdere præstātiā, dignitatē, & sanctitatē officij Sacerdotalis. Et quod nemo ad officium tam sanctum ac diuinum deberet accedere, nisi prius à Deo speciatim electus, & publicè coram populo in hūc finem esset cōsecratus. Hinc grauissimè puniti sunt, qui ingesserunt se in officium Sacerdotale, cum nō essent cōsecrati. Exēplum habemus in Chore,

Ieroboam, & Ozia. Chore vitus à terra absorptus est, Num. 16.) Ieroboamo manus repete exaruit, (3. Rex. 13.) Ozias lepra percussus est, (2. Paral. 26.)

14. Secunda causa est, vt ipsimet Pontifices & Sacerdotes ex illis ritibus ac ceremoniis caperent duplicem vtilitatem. Primò quidem, vt meminissent, se debere esse sanctos & puros corà Domino, qui ad tam sanctū & purum ministerium electi à Deo, & consecrati essent: Et sanè tanto maiorem sanctitatem ac puritatem ab ipsis, quam à populo requiri; quãtò ipsi, quam populus in sanctiori gradu ac statu essent collocari. Secūddò, vt in aduersitatibus & periculis, quæ sæpè occurrunt in tali officio, possent seipfos solari & erigere. Nam sicut illi, qui præfunt aliis in rebus temporalibus, sæpe vel à suis subditis, vel ab hostibus affliguntur; sic multo magis cõtingit illis, qui in cura animarū principatum tenent. Hoc in veteri testamento experti sunt Aaron (Num. 16.) Zacharias (2. Paralip. 24.) Azarias (2. Paralip. 26.) Et in nouo Apostoli, Matth. decimo vers. decimo sexto. *Veni hora, vt omni qui interficit vos, arbitretur, obsequium se prestare Deo.* Et nominatim sanctus Paulus 2. Corinth. 1. vers. 23. *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in moribus frequenter. Ter virgis casus sum, semel lapidatus sum, ternas aquas feci, &c.* Cum ergo huiusmodi viri tot miseriis expositi sint, necesse est, habeant aliquid quo se solentur, ne oneri succumbant. Id in veteri Testamento factum est per solennes ritus ac ceremonias, quibus Sacerdotes, & Pontifices, ex mādato Dei consecrabantur. Nam inde certo illis consta

constabat, se à Deo speciaim electos ac designatos esse, vt in tali officio Deo ministrarent; ac proinde, vt omnia aduersa, quæ tali officio annexa essent, libenti ac forti animo sustinerent. Ex quo vltèrius facillè sibi persuadebant: quid quid ratione vocationis acerbum ac molestum eueniret, non nisi in bonum exitum, diuina ordinatione cessurum. Simile est in nouo Testamento.

15. Tertia causa est, vt etiam subditi ex tali ceremoniarum solemnitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fructus erat duplex. Alter, quod ex publica consecratione certò agnoscerent suos pastores, quibus ipsorum salus commissa esset. Alter, quod scirent, quantum honorem, & reuerentiam propter sanctitatem officij præstare illis oporteret. De quo puncto alibi iterum dicendum est.

16. Hinc etiam apparet analogia veteris ac noui Testamenti. Nam sicut in veteri, nemo poterat exercere officium Sacerdotale, nisi à Deo vocatus, & à Pontifice solemnè ritu consecratus esset; sic etiã fit in nouo. Quod disertè asserit Apostolus Hebr. 5. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron, id est, sicut Aaron vocatus est.* Vbi per vocationem intelligit etiam consecrationem. Ritus autem, qui in nouo Testamento vsurpantur, sunt varij. Nam aliqui habentur ex scriptura, vt impositio manuum Episcopi. 1. Timoth. 4. 14. & 2. Timoth. 1. 6. Alij ex Traditione Apostolorum, vt vñctio, teste Dionysio Areopagita cap. 4. de Hierarchia Ecclesiastica. Alij ex vltu & praxi Ecclesiæ, vt multi ex iis, quorum fit mentio in Pontificali.

17. Solent Lutherani & Calvinistæ ridere vinctiōnem Sacerdotalem, quæ usurpatur à Catholicis, tanquam ceremoniam Iudaicam, ac proinde minimè tolerandam. Sed temerè: Primò, quia impositio manuum non minus fuit vsitata à Iudæis, quàm vinctio. Si ergo impositio manuum potest tolerari, & re ipsa ab Apostolis tolerata & usurpata est; cur etiam vinctio tolerari & usurpari non possit? Deinde, aliud est vti aliqua ceremonia, qua vti sunt Iudæi; aliud vti ad eum finem, ad què vti sunt Iudæi. Nos prius facimus, non posterius. v.g. Vtebantur ipsi ablutione aquæ ad abstergendam immunditiam legalem. Nos etiam utimur ablutione aquæ in baptisimo: sed ad abstergendam maculam peccati originalis. Similiter utebantur ipsi impositione manuum, vinctioe olei, pane sanctificatio, aqua lustrationis; quibus etiam nos utimur: sed alium ipsi, alium nos finem & intètionem habemus. Ipsi erant in umbra, nos in luce sumus. Illi Christum venturum præfigurabant; nos præsentem honoramus. Vide Bellarminum de Sacramento ordinis cap. 12. in fine.

18. Quæres 3. An quotiescunque post Aaronè facta fuit consecratio alicuius Pontificis, semper adhibita sint omnes ceremoniæ, quæ in consecratione Aaronis adhibita sunt: nimirum lotio, ornatus, vinctio in capite, tinctio, aspersio, sacrificiū, & solennitas septem dierum. Non videtur id factum esse in consecratione Eleazari, qui proximè successit Aaroni. Nam nihil aliud in ea factum est, quàm quod in monte Horeb induerit vestem Pontificalem, quâ vsus fuerat Aaron, & cum ea descenderit ad populum (Num. 20. 25.)

19. In

19. In hac difficultate sunt tres opiniones. Prima, quod Eleazarus ex speciali Dei voluntate ac dispositione factus sit Pontifex, sine solemnī ritu consecrationis, per solam assumptionem vestis Pontificalis. Altera, quod ritus consecrationis verè adhibitus sit, non quidem in monte Hor (propter defectum tabernaculi, quod manserat in inferiori loco, in medio castrorum) sed postea, cum ex monte rediissent ad tabernaculum; vel certè cum expugnassent & occupassent terram duorum Regum Amorrhæorum; vel denique cum post transitum Iordanis, venissent in terram promissionis. Tertia, quod non opus fuerit adhibere totam sollemnitatem, sed solam vinctiōnem & ornatum Pontificalem. Ratio est, quia Eleazarus iam ante solemnī ritu consecratus fuerat Sacerdos, cum tribus fratribus & Aarone Patre. Ergo iam adhibita fuerant omnes ceremoniæ quæ erant communes Sacerdotibus & Pontifici. Ergo solū necesse erat, eas adhibere, quibus Pontifex distinguebatur à Sacerdotibus. Illæ autem erant duæ tantum, nempe vinctio in capite, & assumptio ornamenti Pontificalis. Vtraque potuit adhiberi in monte Hor. Et de altera quidem constat; de altera verò credibile est, adhibitam fuisse.

20. Ego, saluo meliori iudicio, sic sentio. Primò, ex præcepto diuino necessariū fuisse, vt quicumque Pontifex crearetur, septem diebus maneret in tabernaculo, in habitu Pontificali. Secundò, vt ungeretur oleo vinctiōnis in capite. Tertiò, vt pollex dextræ manus ac pedis, itèmq; extremum auriculæ, tingeretur sanguine arietis immolati. Hæc tria colliguntur ex verbis Exodi 29. 29.

K 4 Vestem

Vestem autem sanctam, qua utebatur Aaron, habebunt filij eius post eum, ut vngantur in ea, & consecrentur manus eorum. Nec dubito, quin seruata sint in consecratione Eleazari, tamen Scriptura expressè id non dicat. De lotionem nihil certi definiri potest.

QUESTIO IV.

Quod fuerit officium Pontificis & Sacerdotum?

1. **R**espondeo. Pontifex habebat quædam officia communia cum aliis Sacerdotibus; quædam sibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem. Primum, offerre victimas, seu sacrificia super altare holocausti (Leuit. 1. 2. 3.) Secundum, in eodem altari, in vsum sacrificiorum, alere seu nutrire perpetuum ignem, subiiciendo illi quotidie ligna (Leuit. 6. 12.) Tertiū, bis quotidie, id est, mane & vespere, ponere & adolere incensum super altare thymiamatis. (Exod. 30. 1.) Erant enim duo altaria legitima: Vnum holocausti, in quo victimæ seu sacrificia offerebantur; alterum thymiamatis, in quo aromata suauissimi odoris incendebantur. Hoc aureum, illud æreum. Quartum, bis quotidie, affuso oleo oliuarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, iuxta altare thymiamatis. (Exodi 25. v. 37. & Leuit. 24. v. 2.) Quintum, singulis Sabbatis duodecim panes calidos ponere super mensam propositionis, & veteres inde remouere ac comedere. (Exodi 25. v. 23. & Leuit. 24. ver. 5.) Sextum, immolare vaccam ruffam

ruffam extra castra. (Numer. 19. 3.) Septimum, adiunare mulieres in casu zelotypiæ. (Numer. 5. 19.) Octauum, discernere inter lepram & lepram. (Leuit. 13. per totum.) Nonum, expiare seu mundare leprosos, puerperas, menstruatatas, & seminufluos. (Leuit. 12. & sequentibus.) Decimum, Legem Dei scire; interpretari, & alios docere. (Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.)

2. Propria erant hæc quatuor. Primum semel in anno, nimirum in solemnem die expiationis, seu propitiationis introire in Sanctuariū, seu in Sancta Sanctorum, (Hebr. 9. 7.) & instituere publicam expiationem totius populi, ab omnibus peccatis & immunditiis toto anno contractis, (Leuit. 16. per totum.) Vbi notandum est, duplicem fuisse expiationem in veteri Testamento: vnā priuatam & particularem, qua vel leprosi, vel puerperæ, vel alij, qui habebant aliquam immunditiam legalem, expiari solent: alteram publicam & vniuersalem, qua tota multitudo, seu Ecclesia Israëlitarum mundabatur. Prior fiebat sæpe in anno; posterior, de qua hic agimus, semel dumtaxat. Prior à quouis Sacerdote; posterior à solo Pontifice. Prior extra Sanctuarium, posterior partim in Sanctuario, partim extra. Fiebat autem hoc ritu. 1. Torus populus cessabat eo die ab omni opere seruili, & ieiunabat vsque ad vespere. 2. Pontifex lauabat se aqua, & induebat vestes Pontificales. 3. Antequam inciperet publicam expiationem, præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ subseruiebant. Vnam sui ipsius & familiæ suæ, oblatione vituli pro peccato, & arietis in holocaustum. Alteram tabernaculi & Sanctuarij, partim vapore, seu nebula accensorum

cipies ac Reges, qui deinceps secuti sunt, hoc præcepto obligabantur, semper in negotiis arduis debebant recurrere ad Pontificem, & ex arbitrio illius, vel agere quippiam, vel omittere. Et bene cum iis actum est, qui hoc fecerunt; malè cum iis, qui neglexerunt. Exempla prioris generis sunt hæc. Primò, Dauid Rex cum intellexisset insidias sibi parari à Saule, accessit Abiathar Pontificem, & per eum quaesivit à Deo, an tuto possit esse in vrbe Ceilar: & an Ciues Ceilitæ essent eum tradituri Sauli. Regum 21.9. Secundò, idem Dauid alio tempore per eundem Pontificem consuluit Deum, an deberet persequi Amalecitas, qui spoliauerant & succenderat urbem Siceleg. 1. Regum 30.6. Quod autem Dauidi familiare fuerit, hoc modo interrogare Deum, patet 1. Regum vigesimo secundo, versu decimo quinto, vbi Achimelech Pontifex accusatus apud Saulem, quod Dauidi adhæretet, & pro eo Dominum consulisset, respondit Regi: Num hodie coepi pro eo consulere Deum? quasi dicat, sapius ante hæc tempora id feci.

8. Exempla posterioris generis sunt hæc. Primò, Iosue & alij principes filiorum Israël decepti sunt à Gabaonitis, eo quod fœdus cum illis pacti essent, non consulto prius per Pontificem Deo. Iosue nono, versu 14. Secundò, Saul elatus victoria, & præfusus suis viribus, cum veller inconsulto Deo, Philistæos persequi, monitus à Pontifice est, ne id faceret. Et cum postea consulisset Deum, nullum responsum ab eo impetrauit. Itaque non potuit uti victoria, sicut animo destinauerat: primo Regum 14.36. Tertiò, filij Israël pugnaturi cum Beniamitis, consuluerunt quidem Deum per Pontificem,

tificem, sed tamen quia magis confidebant suis copiis, quam Dei oraculo, multi ex iis cæsi ac fugati sunt. Iudic. 20.22.

9. Quæres, quo modo, vel ritu, solitus sit Pontifex consulere Deum in huiusmodi casibus? Respondeo. Aliter Moyses, aliter alij Pontifices soliti sunt id facere. Moyses ingressus tabernaculum fœderis, facie ad faciem cum Deo loquebatur, sicut solet homo cum amico loqui. Exodi 33.11. Alij Pontifices, qui postea secuti sunt, induti Ephod, loquebantur cum Deo, non quidem facie ad faciem, sed aliquo alio peculiari modo, qui tamen apud authores & interpretes non satis compertus est, ut latius dicam in seq. q. §. 16.

QUESTIO V.

Quo vestitu & ornatu vsi sint Sacerdotes & Pontifex?

1. **L**euitæ non habebant sacrum ornatum, sed soli sacerdotes & Pontifex. Nec tamen illo utebantur, nisi eo tempore, quo in Tabernaculo vel templo ministrabant: Erant autem octo ornamenta Pontificis. 1. feminalia linea. 2. vestis lineæ. 3. Balteus seu cingulum. 4. tunica hyacinthina. 5. Ephod, seu superhumeralis. 6. Rationale iudicij. 7. Cidaris seu tiara. 8. Lamina aurea. De his agitur Exodi 28. per totum. Et quidem quatuor ex iis erant propria Pontifici, ut tunica hyacinthina, Ephod, Rationale, & Lamina aurea: reliqua communia cum aliis Sacerdotibus. De singulis aliquid dicendum est.

2. Igitur

2. Igitur Pontifex, cum ad ministrandum accedebat, primo loco induebat feminalia seu femoralia linea, *attingendam carnem turpitudinis suae, à renibus usque ad femora, ut loquitur Scriptura Exod. 28.*

4. Erant autem hæc feminalia, veluti caligæ quædam, quas pedibus insertas (ut ait Iosephus) quasi dimidiatas braccas ad ilia constringebat. Aliqui putant ex bysso retorta fuisse confecta. Nobis sufficit, quod à Moysse linea appellentur.

3. Post feminalia, proximè induebat tunicam lineam, quæ duplici nomine fuit appellata. Primò, linea stricta, Exodi 28. 4. Secundò, subucula linea. Leuitici 8. 7. Inuenio duas causas cur stricta fuerit appellata. Vna est, quia ad cutem stringebatur. Nò enim erat laxa & ampla, sed quantitati corporis commensurata. Altera, quia balteo seu cingulo stringebatur. Leuit. 8. 7. Probabile est, fuisse similem tunicæ Ioab, de qua 2. Regum 10. 8. Porro Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui. Nisi quod hæc fuerit exterior, illa interior.

4. Hæc vestis linea constringebatur balteo seu cingulo, inter umbilicum & pectus. De quo D. Hieronymus ita scribit ad Fabiolam: *Hoc cingulum in similitudinem pellis colubri, qui exiit senectutem, sic in rotundum textum est, ut masculinum longius patet. Textum autem est sub regimine cocci, purpura, hyacintho & stamine byssino, ob decorem & fortitudinem: atque ita polymita arte distinctum, ut diuersos flores ac gemmas, artificis manu, non textas, sed additas arbitrarie. Lineam tunicam, inter umbilicum & pectus, hoc stringunt balteo. Similia habet Iosephus libro 3. antiquitatum, cap. 8.*

5. Post balteum sequebatur tunica hyacinthina, quæ

quæ erat laxa, per modum vestis talaris. In eius fimbria inferiori per circuitum pendebant alternatim mala punica & tintinnabula aurea, ut ex eorum sonitu perciperetur ingressus & egressus Pontificis, quando intrabat vel exibat Sæctuarium. Exod. 28. v. 35. Dicebantur autem mala punica, non quod reuera essent, sed quia ex Hiacintho, purpura & cocco bis tincto, confecta erant instar malorum punicorum. Exod. 28. 33.

6. Super tunicam Hyacinthinam erat Ephod seu superhumeralis, quod tegebat humeros, & anteriorem partem usque ad cingulum. Erat autem contextum ex auro, Hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorta Exod. 28. 6. In utroque latere versus humeros habebat duos lapides onychinos, auro inclusos: vnum à dextris, alterum à sinistris; in quibus sculpta erant nomina duodecim filiorum Israël: sex nomina in vno lapide, & sex in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Exodi 28. 9.

7. In anteriori parte superhumeralis, ad pectus Pontificis, ligabatur Rationale iudicij. Hebræi vocant Hofen, id est, pectorale. Græci *λεβητον*, vel *λεβητον*, id est, rationale. Conficiebatur autem ex eadem materia, qua Ephod, nempe ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorta. Figura quadrangulum: densitate, duplex ad Ephod relatum: longitudine & latitudine, mensura palmi. Exodi 28. v. 16. In hoc rationali erant duodecim lapides pretiosi, inclusi auro, & distincti per quatuor ordines: in quibus etiam sculpta erant duodecim nomina filiorum Israël. Ibidem versu decimo septimo. Atque ita confectum & exornatum, catenis aureis & fasciis tam firmiter affigebatur superhumerali,

merali, vt à se inuicem non potuerint separari (ibi-
dē versu vigesimo octauo.) Porro in rationali po-
sita erat *Doctrina & veritas*, super pectus Pontifi-
cis (vers. 30.) Hebraicè *Vrim & Thummim*.

8. In capite erat Cidaris seu tiara, id est, mitra
quædam ex bysso confecta, cui affigebatur lamina
aurea, supra frontem Pontificis, cum hac inscrip-
tione, *Sanctum Domino*, Exodi 28. versu trigesimo
sexto. Sic enim loquitur textus: *Facies & laminam
de auro purissimo in qua sculpsit opere celatoris, Sanctum
Domino. Ligabisque eam vitâ hyacinthina, & erit su-
per Tiaram imminens frontis Pontificis.*

9. Quæres primò: Quid significauerint orna-
menta Pontificis? D. Thomas in 1. 2. quæst. 102. ar-
ticulo 5. ad 8. adfert duas significaciones: Vnam
litteralem, alteram mysticam. Secundum litteram,
inquit, ornamenta Pontificis designabant disposi-
tionem huius mundi, hoc modo. Primò, Femina-
lia linea, & vestis linea significabant terram, ex
qua linum nascitur. Secundò, Balteus, Oceanum,
qui cingit terram. Tertio, Tunica hyacinthina, æ-
rem, qui hyacinthini coloris est. Quarto, Tintin-
nabula illius tunica, tonitrua ætæris. Quintò, Mala
punica, coruscationes, quæ fiunt in ære. Sextò,
Ephod, seu superhumeralis, cælum syderiū. Septi-
mò, Duo onychini, duo hemispheria, vel certè So-
lem & Lunam. Octauò, Duodecim gemmæ in pec-
tore, duodecim signa Zodiaci. Nonò, Tiara, cæ-
lum empyreum. Decimò, Lamina aurea, Deum
omnibus præidentem.

10. At mysticè designabant virtutes, quæ de-
bent esse in Pontifice. Ac primò, feminalia linea
significabant castitatem; vestis linea, puritatem vi-

tæ;

tæ: cingulum discretionem: tunica hyacinthina,
cælestem conuersationem: tintinnabula aurea. Sa-
nam doctrinam: mala punica, bonos mores: super-
humeralis, sufferentiam infirmitatum populi: ratio-
nale in pectore cum nominibus filiorum Israël,
charitatem & sollicitudinem pro fidelibus: Tiara
in capite, rectam intentionem: Lamina aurea in
fronte, memoriam ac recordationem Dei. Hæc ex
D. Thoma.

11. Alij non malè de Christo interpretantur,
nam ille fuit verus ac primarius Pontifex, cuius
typum gesserunt Aaron & successores eius. In
illo perfectissimè fuerunt omnes virtutes, per
ornamenta Pontificalia designata. Ille suis hume-
ris portauit duas gemmas, id est, pretium redem-
ptionis duorum populorum, Iudæorum scilicet
& Gentilium. Ille in suo pectore insculpta
habuit nomina electorum. Ille quacunque inces-
sit, ex strepitu prædicationis Euangelij, & suauis-
simo virtutum odore, percipi potuit ac obser-
uari.

12. Quæres secundò: An solus Pontifex vsus
fuerit Ephod seu superhumerali? Ratio dubi-
tandi est, quia legimus alios quoque, præter Pon-
tificem, vsos esse, nempe Leuitas, Sacerdotes,
Reges. Nam de Samuele, qui erat Leuita, sic ha-
bemus primo Regum secundo, versu decimo-
octauo: *Samuel autem ministrabat ante faciem Domi-
ni, puer, accinctus Ephod lineo.* De Sacerdotibus pri-
mo Regum vigesimo secundo, versu 18. *Doëg
Idumæus irruit in Sacerdotes, & trucidauit in die
illa octoginta quinque viros vestitus Ephod lineo.* De
Dauide Rege 2. Regum 6. 14. *Dauid saltua-*

l

bat

bat totis viribus ante Dominum, accinctus Ephod lino.

13. Respondeo. Duplex fuit Ephod seu superhumeralis in veteri Testamento. Vnum contextum ex auro, purpura, hyacintho, cocco bis tincto, & bysso retorta. Alterum simplex, lineum, candidum. Priori solus Pontifex utebatur, posteriori alij. Ita D. Hieronymus in Epistola 127. ad Fabiolam, & epistola 130. ad Marcellam, Abulensis lib. 1. Reg. cap. 22. q. 27. Ribera libro 3. de templo cap. 10. & alij passim.

14. Quæres 3. in quem finem solitus sit Pontifex gestare Ephod? Ex Scriptura constat, in tribus casibus solitum esse gestare. Primò, in consecratione. Quando enim mortuo Pontifice, alius subrogabatur, necesse erat solenni ritu eum consecrari, quod fiebat assumptione habitus Pontificalis, & vntione capitis. (Exodi 29. 29.) Secundò, in ingressu Sanctuarij, quando sacrificabat & deprecabatur pro populo. (Exodi 28. 29.) Tertiò, quando consulebat Deum in rebus dubijs. De hoc casu potissimum hic agimus.

15. Igitur notandum est, in veteri Testamento fuisse tres modos consulendi Deum in rebus dubijs, & accipiendi ab eo responsa. 1. Per visiones & somnia. 2. Per Sacerdotes. 3. Per Prophetas. Hoc colligitur ex illo 1. Regum 28. 6. *Consuluit Saul Dominum, & non respondit illi, neque per somnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.*

16. Modus consulendi per Sacerdotes, (de quo solo hic agimus) sic habebat: Rex, aut Princeps,

ceps, aut populus Israëlitarum, si quando dubitabant, quid in rebus magni momenti agendum sibi esset, iubebatur adire Pontificem seu summum Sacerdotem, qui indutus Ephod consulebat pro ipsis Deum. (Numer. 27. 21.) Eius rei varia exempla allata sunt quæstione præcedenti. Nihilominus supersunt quædam dubia, quæ hoc loco discuti possunt. Ac primo quæritur, an is qui per Pontificem consulebat Deum, debuerit in propria persona præsens esse Pontifici? Respondeo. Tametsi sapius id fieret, non tamen erat necesse fieri. Nam sicut absens poterat agere cum Propheta, sic etiam cum Pontifice. Secundò, an immediatè suam quæstionem proposuerit Pontifici, an Deo coram Pontifice?

Respondeo: Immediatè Pontifici, & Pontifex Deo. Ita plures sentiunt. Tertiò, an hæc propositio debuerit fieri coram Arca? Respondeo: Fiebat coram Arca, si adesset; secus, si abesset. Quartò: Quomodo Deus solitus sit dare responsa Pontifici interroganti? Respondeo: Authores dissentiunt. Aliqui putant, per Angelum voce humana loquentem: Alij, per occultam Spiritus sancti reuelationem. Alij, per schedulam. Alij, inter quos Iosephus, per splendorem gemmarum seu lapidum, qui erant in Rationali supra pectus Pontificis. Hoc sic explicant. Si lapides seu gemmæ plus solito splenderent, signum erat feliciter successurum: si minus solito, malè successurum. Si nec plus, nec minus, sed mōre naturali splenderent, signum erat Deum non velle re-

spondere. Et sic putant accidisse, quando Saül consuluit Deum per Sacerdotem.

17. Ultimo quæri potest, quando cessauerit hic modus consulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo responsa? Abulensis putat cessasse eo tempore, quod inter Alexandrum Magnum & Machabæos intercessit. Genebrardus, eo tempore, quo Ioas Rex occidit optimum Pontificem Zachariam. Alij denique ab initio captiuitatis Babylonicæ, quando sacrificium cessauit. Nam verisimile est, Iudæos propter sua peccata, vno eodemque tempore, & oraculo & sacrificio spoliatos fuisse, quod contigit ad initium captiuitatis Babylonicæ. Quod videtur spectare illud Osee 3. 4. *Dies multos sedebunt filij Israël sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod.*

QVÆSTIO VI.

Quos & quantos redditus habuerint Sacerdotes & Pontifex?

1. Sicut Deus ex 12. Tribubus Israël elegit vnam pro diuino seruitio, vt supra dictum est, nempe tribum Leui, in qua erant Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex; sic eandem tribum, tanquam sibi peculiariter mancipatam, voluit in suam curam suscipere, & de certis redditibus paternè illi prouidere, iuxta illud Num. 18. 20. *Dixit Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: Ego pars & hereditas tua in medio filiorum Israël.* Hinc etiam postea

postea factum est, vt in diuisione terræ promissionis, singulæ tribus acceperint suam portionem, excepta tribu Leui, quæ per reliquas tribus dispergebatur.

2. Porro Deus in stipendium pro ministerio, liberaliter illis concessit, quæ sequuntur. Primò, vt haberent quadraginta octo vrbes cum agris suis, ad pastum iumentorum (Num. 35. 1.) Secundò, vt aliarum tribuum decimis alerentur. Tertio, vt acciperent primitias. Quarto, vt haberet oblationes, quæ fiebant à populo. De his singulis breuiter agendum est.

3. Igitur vrbes quadraginta octo, erant hæc. 1. Hebron. 2. Lobna. 3. Iether. 4. Estemo. 5. Holon. 6. Dabir. 7. Ain. 8. Iera. 9. Bethsames. 10. Gabaon. 11. Habaë. 12. Anathoth. 13. Almon. 14. Sichem. 15. Gazer. 16. Cibsam. 17. Bethoron. 18. Eltheco. 19. Gabathon. 20. Aialon. 21. Gethremmon. 22. Thanach. 23. Gethremmon. 24. Gaulon. 25. Bosra. 26. Cefion. 27. Dabereth. 28. Iaramoth. 29. Engannim. 30. Masal. 31. Abdon. 32. Halcath. 33. Rohob. 34. Cedès. 35. Hammoth Dor. 36. Carthan. 37. Iecnan. 38. Cartha. 39. Damna. 40. Naalol. 41. Bofor. 42. Iaser. 43. Iethson. 44. Mephaad. 45. Ramoth in Galaad. 46. Manaim. 47. Hesebon. 48. Iazer.

4. Ex his 48. ciuitatibus, tredecim primæ datæ sunt Sacerdotibus; reliquæ Leuitis (Iosue 21.) Porro ex omnibus, sex erant ciuitates refugij, quarum nomina recensentur Iosue 20. versu 7. Sunt autem hæc. 1. Cedès in Nephthali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Iuda. 4. Bofor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manasse. Tres primæ citra, reliquæ trans Iordanem (Iosue

21. 7.) Omnes æquali spatio inter se distabant. (Deut. 19. versu 7.) Omnes sitæ erant in montibus, vt eminus videri possent, excepta Bosor, quæ sola erat in plano, sed tamen patente loco & conspicuo. Iosue 21. 8.

De Decimis.

5. Duo certa sunt; duo controuersa. Primò certum est, Leuitas accepisse decimas fructuum, pecorum, & iumentorum à filiis Israël, id est, ab aliis tribubus, vt patet ex illo Num. 18. versu 21. *Filiis autem Leui de omnibus decimis Israël in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo federis.* Secundò, certum est, Leuitas ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum dedisse decimas summo Sacerdoti seu Pontifici, id est, dedisse decimas decimarum, vt patet ex eodem capite versu 26. *Præcipe Leuitis, atque denuncia; Cum acceperitis à filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerite Domino, id est, decimam partem decimæ, vt reperietur vobis in oblationem primitiuorum: tam de areis, quam de torcularibus, & vniuersis, quorum accipitis primitias, offerite Domino, & dote Aaron Sacerdoti.*

6. Prior controuersia est, An Leuitæ communiter dicti, (id est, tota tribus Leui, vt complectitur Leuitas propriè dictos, Sacerdotes, & Pontificem;) an potius Leuitæ propriè dicti, quatenus distinguntur à Sacerdotibus & Pōtifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorū Israël? Abulensis & quidam alij intelligunt de Leuitis propriè

propriè dictis. Alij rectius cum Iosepho de Leuitis communiter dictis, id est, de tota tribu Leui. Quod colligitur ex illo 2. Esdræ 10. versu 37. *psf Leuita decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum nostrorum. Eris autem Sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum. Et Leuita offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri.* Igitur Leuitæ & Sacerdotes simul accipiebant decimas à filiis Israël; & postea Leuitæ ex suis decimis dabant alias decimas Sacerdoti, seu Pontifici. Hinc iam oritur.

7. Posterior controuersia, an decimæ decimarum, quæ dabantur à Leuitis propriè dictis, datæ fuerint soli Pontifici, seu summo Sacerdoti, an generatim omnibus Sacerdotibus? Lyranus & Abulensis putant soli Pontifici fuisse datas, ex illo Numer. 18. 29. *Date Aaron Sacerdoti.* Iosephus non solum Pontifici, sed generatim omnibus Sacerdotibus. Alij denique soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad custodiendum & distribuendum Sacerdotibus, iuxta illud Numer. 18. 8. *Locutus est Dominus ad Aaron; Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, id est, vt custodias & distribuas filiis tuis Sacerdotibus: sicut mox sequitur; Omnia, quæ sanctificantur à filiis Israël, tradidi tibi & filiis tuis, pro officio Sacerdotali legitima sempiterna.* Quò etiam spectat illud 2. Esdræ 10. 38. *Leuita offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad Gazophylacium in domum thesauri,* id est, vt custodiatur in Gazophylacio, & inde Sacerdotibus suo tempore distribuatur.

8. Igitur summa omnium hæc est. Tribus Leuiti, quæ tota erat diuino seruitio consecrata, accipiebant decimas ab aliis tribubus, quæ erant laicæ. Porro cum in tribu Leui essent tria hominum genera, nempe Leuitæ propriè dicti Sacerdotes, & Pontifex; Leuitæ ex suis decimis dabant iterum decimas Pontifici & Sacerdotibus, quia hi in altiori gradu & ordine seruiebant Deo, quam Leuitæ; ac proinde sicut plus honoris, sic etiam plus bonorum temporalium pro sustentatione illis debebatur.

9. Pro maiori explicatione eorum, quæ dicta sunt, notandum est, apud Hebræos fuisse tria decimarum genera. Primum earum, quas cæteræ tribus singulis annis tenebantur dare tribui Leuiticæ pro sustentatione. De his iam dictum est. Alterum earum, quas singuli Patresfamilias debebant quotannis apud se seruare, & postea cum Leuitis comedere in loco, ubi erat Tabernaculum vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. De his intelligendum est illud Deuter.

14. 21. *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius inuocetur, &c.* Tertium earum, quas tertio anno singuli separare debebāt in propriis domibus, & cum Leuitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, iuxta illud Deuter. 14. 28. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas. Venietque Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac*
pupil

pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus. Et Deuter. 26. 12. *Quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Leuitæ, & aduenæ, & pupillo, & vidua, ut comedant intra portas tuas, & saturentur.* Igitur Leuitæ, tametsi omnium harum decimarum essent aliquo modo participes; tamen ex primo genere potissimum sustentabantur, ut dictum est.

De primitiis & primogenitiis.

10. Soli Sacerdotes & Pontifex, non autem Leuitæ propriè dicti, accipiebant primitias & primogenita à filiis Israël. Porro primitiæ soluebantur ter in anno, ut notant Lyranus & alij. Primò in Paschate, de nouis spicis. Secundò in Pentecoste, de nouis panibus. Tertiò in Septembri in festo Tabernaculorum, de nouis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus. (Deuter. 16. 16.)

11. De primitiis spicarum, quæ in Paschate offeriebantur, intelligitur illud Leuit. 23. 10. *Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis; & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ, ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die Sabbathi, & sanctificabit illum.* Ritus autem offerendi describitur Leuit. 2. 14. his verbis. *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes*

in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.

12. De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoste, intelligitur illud Leuit. 23. 15. *Numrabitur ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomada septima, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis simila fermentata, quos coqueris in primitias Domini, &c.*

13. De primitiis nouorum fructuum, quæ offerebantur in Septembri, intelligitur illud Num. 18. 13. *Universa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos, qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Et Deuter. 18. 4. Dabunt Sacerdoti primitias frumenti, vini & olei. Et Deuter. 26. 2. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & panes in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, accedesque ad Sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, &c.*

14. Est autem magna differentia inter hæc tria genera primitiarum. Primò, quia primitiæ in Paschate erant ex solis spicis: in Pentecoste, ex solis panibus: in Septembri, ex variis terræ fructibus. Secundò, primitiæ spicarum dabantur in ipsa collectione fructuum terræ, nec ulli licebat quicquam comedere de nouis fructibus, antequam primitiæ spicarum Deo oblatae essent. (Leuitic. 23. 14.) At primitiæ in Pentecoste, & Septembri, offerebantur ex fructibus iam collectis, & domi asservatis. (D. August. quæst. 32. super Numeros.)

Tertiò,

Tertiò, Primitiæ panum & fructuum cedebant integrè in usum Sacerdotum; primitiæ verò spicarum non integrè. Nam vnus manipulus spicarum consumebatur per modum sacrificij; reliqui comedebantur à Sacerdotibus.

15. Potro, sicut primitiæ, sic etiam primogenita dabantur Pontifici & Sacerdotibus Exod. (13. 2. & Num. 3. 13.) Erant a. tria genera primogenitorum: alia hominum; alia pecorum mundorum; alia immundorum. Igitur singula primogenita primi & tercij generis redimebantur pretio quinque Siclorum, quod dabatur Sacerdotibus; Primogenita secundi generis, per se illis offerebantur. (Num. 18. 15.)

De Oblatis.

16. Per oblata, generatim loquendo, intelliguntur ea, quæ à filijs Israël offerebantur Deo in usum Sacerdotum. Erant autem triplicia. Nam quædam ex præcepto offerebantur, vt decimæ, primitiæ, & primogenita, de quibus iam dictum est. Alia sponte & ex mera deuotione: alia denique ex voto. De hoc duplici genere multa habentur Leuit. 22. 18. Leuit. 23. 38. Num. 15. 3. & alibi. Hæc iterum erant varia. Nam quilibet, vel sponte, vel ex toto poterat offerre hostias, libamenta, panes, pecuniam, & quæ similia sunt. Id autem potissimum fiebat in tribus anni temporibus, vt supra dictum est, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. Tunc enim tenebantur venire omnes ad locum, vbi erat Templum vel Arca propitiatorij. (Deut. 16. 16.)

17. Ex

17. Ex dictis colligi potest, quam diuites fuerint Sacerdotes in Veteri Testamento, præ aliis omnibus. Nam primò accipiebant decimas à duodecim tribubus Israël. Vbi notandum est, præter tribum Leui fuisse duodecim tribus filiorum Israël, nempe tribum Ruben, Simeon, Iuda, Zabulon, Issachar, Dan, Gad, Aser, Nephtali, Ephraim, Manasse, Benjamin. Igitur singulæ hæ tribus diuidebant sua bona in decem partes, & vnã dabant tribui Leui, reliquis nouem sibi reseruatis. Quo fit, vt tribus Leui multo fuerit ditior, quam cæteræ. Nam singulæ cæterarum habebant tantum nouem partes; Tribus autem Leui duodecim. Præter has decimas, quæ communes erant omnibus in tribu Leui, Sacerdotes iterum accipiebant decimas decimarum à Leuitis; & sic non solum erant ditiores, quam homines aliarum tribuum, sed etiam quam Leuitæ. Deinde accedebant primitiæ, primogenita, oblata; quæ si omnia computentur, in magnum thesaurum excrefcere necesse erat redditus & possessiones Sacerdotum.

QVÆSTIO VII.

An Sacerdotes & Pontifex aliquando debuerint seruare continentiam ab vxoribus?

1. **R**espondeo. Iure diuino debebant seruare continentiam ab vxoribus, pro toto eo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant. Hoc testantur Scripturæ & Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. Primum,

num, Exodi 19. 22. *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, id est, abstineant ab vxoribus.* In eo enim potissimum consistebat sanctificatio, vt patet ex eodem capite. Nam v. 10. dicebat Deus ad Moysen, *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie & cras, lauentque vestimenta sua.* Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab vxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Vbi notandum est, illam sanctificationem, seu abstinentiam ab vxoribus, de qua agitur citato capite, tam populo, quam Sacerdotibus fuisse præceptam; quia tam populus, quam Sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab vxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrostrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptam fuisse Sacerdotibus, pro omni eo tempore, quo fungebantur officio Sacerdotali, siue orando pro populo, siue hostias & sacrificia offerendo, siue aliquod aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significatur illis verbis: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi.

2. Secundum testimonium, 1. Reg. 21. 1. *Venit autem Daud in Nobæ ad Achimelech Sacerdotem.* Et infra: *Respondens Sacerdos ad Daud, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus.*

lietibus. Et respondit Daud Sacerdoti, & dixit ei: Equidem si de mulieribus agitur, continemus nos ab heri & nudus tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via hac polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Hic vides, non licuisse comedere panem sanctum, nisi premissa sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primò, ac potissimum, in abstinentia ab vxoribus. Secundò, in purificatione corporis, si quid maculæ in via contraxisset. Et certè si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multo magis Sacerdotes; quippe qui ad maiorem puritatem, ratione status ac officij, obligantur.

3. Quod sic ulterius declaro. Duo hic præcepta distinguenda sunt. Vnum, quo laici prohibebantur comedere panes sanctificados, vel, vt alibi vocantur, panes propositionis. De quo Christus Matthæi 12.3. *Non legistis, quid fecerit Daud, quando esuruit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus?* Alterum, quo iuebantur abstinere ab vxoribus, qui manducaturi erant huiusmodi panes. De hoc quæstio est, quosnam obligauerit? Aliqui putant obligasse solos laicos. Ego contra, obligasse etiam Sacerdotes. Et quidem per se, & primario, Sacerdotes. Quod tripliciter probò. Primò, ex dictis, quia Sacerdotes tenebantur ad maiorem puritatem, quam laici. Secundò, quia esus panum propositionis per se pertinebat ad solos Sacerdotes: etiam sanctificatio requisita ad esum istorum panum per se pertinebat

bat ad solos Sacerdotes. Vnde sicut laici non poterant comedere huiusmodi panes, nisi tantum per accidens, & in casu necessitatis; ita non tenebantur se sanctificare, nisi tantum per accidens, & in casu necessitatis. Tertio, quia si præceptum de abstinentia ab vxoribus pertinuerit ad solos laicos; vel fuisset illis datum à Deo, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide; vel ab ipso Achimelech, cum iam loqueretur cum ipso: Non prius, quia nusquam legimus in scriptura, quod Deus dederit tale præceptum pro solis laicis, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide. Nec posterius, quia Achimelech, cum dicebat Dauidi: *Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus;* non dabat nouum præceptum, sed supponebat iam ante à Deo datum esse. At non erat aliud à Deo datum, nisi quo Sacerdotes obligabantur abstinere ab vxoribus, quotiescunque fungerentur officio Sacerdotali, seu quotiescunque aliquid sacri ministerij, siue orando, siue hostias offerendo, siue panes sanctos comedendo, peragerent. Itaque sensus Achimelech est hic: Vobis quidem non licet comedere panes sanctificados, sed solis Sacerdotibus: Si tamen vultis propter præsentem necessitatem comedere, cum alij panes haberi non possint, necesse est, vos ea puritate & sanctitate id præstare, qua Sacerdotes facere consueverunt, qui abstinent ab vxoribus, quotiescunque huiusmodi panes comesturi sunt. Idem ergo à vobis exigo.

4. Tertium testimonium. Paralip. 24.7. *Exiit autem fors prima lotarib; secunda ledai, tertia Harun, &c. vbi recensentur viginti quatuor familiae*

familiæ Sacerdotū, qui per vices debebant ministrare in domo Domini, iuxta illud Luc. 1. 5. Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia. Et paulo post: Factum est autem, cum Sacerdotio fungeretur in ordine vicis sue, ante Deum, secundum consuetudinem Sacerdotij, forte exiit, ut incensum poneret. Constat autem Sacerdotes, quando ministrabant Domino secundum vicem suam, debuisse multos dies perseverare in ministerio. Nam ibidem versu 23. de Zacharia sic legimus: Et factum est, ut impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam. Plerique authores putant fuisse octo dies unicuique destinatos, nempe à Sabbato vsque ad Sabbatum, vt Iosephus, Ambrosius, Theophylactus, & alij apud Maldonatum in Commentario illius loci. Et colligitur ex illo 2. Paralip. 23. 8. Fecerunt ergo Leuitæ, & vniuersus Iuda iuxta omnia, quæ præceperat Iouata Pontifex: & assumpserunt singuli viros, qui sub se erant, & veniebant per ordinem Sabbati cum his, qui implerent Sabbatum, & egressuri erant.

5. Igitur Sacerdotes per octo dies, relictis domibus & vxoribus suis, permanebant in templo, & ibi ministrabant. Et quidem tempore sacrificij erant in ea parte templi, vbi sacrificia offerebantur. Reliquo tempore habitabant in atrio templi, in domunculis ad id destinatis: quo non licebat vxores introducere. Vnde consequens est, debuisse à cohabitatione vxorum abstinere. De qua re sic scribit Siricius Papa in Epistola ad Himerium Tharacensem Episcopum cap. 7. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vxorum, si astat, quod in lege Moysis passim

passim sacris ordinibus à Domino laxata sint frena luxuria, cur eos, quibus committebantur Sancta Sanctorū, præmonet, dicens: Sancti estote, quia & ego Sanctus sum Dominus Deus vester? Cur etiam procul à suis domibus, anno vicis sue, in templo habitare iussi sunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus possent carnale exercere commercium, vt conscientia integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deseruicionis sue tempore, vxorius vsus solius successions cause, fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Leui, quæquam ad Dei ministerium, fuerat præceptus admitt. (tom. 1. concilior.)

6. Idem, quod ad rem attinet, sentiunt alij Patres. Hieron. l. 1. contra Iouinianum lōgē post medium: Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus, ab vxoribus separati; & vinum & ficeram non bibeant, quæ solent libidinem prouocare. Similia habet Innocentius I. Epist. 2. ad Victricium Rhotomagensis Episcopum cap. 9. Et Beda in capite primo Lucæ.

QVÆSTIO VIII.

Quanta fuerit authoritas Pontificis apud Populum?

1. **R**espondeo. Deus multis modis in veteri testamento voluit Pontifici astruere & conciliare auctoritatem apud populū. Primò, publica & solenni consecratione, quæ præfente populo, durabat per septem dies. Secundò, vnctione sacri olei, quod in nullum vsum prophanum adhiberi poterat.

terat. Tertio, ornato Pontificali, qui & gemmis pretiosis, & aurea lamina, & tintinnabulis aureis, & malis punicis, omnem alium ornatum, etiam regium lôgè superabat. Quarto, magna copia reddituum annuorum, quæ quidem apud illum populum magni erat momenti. Quinto, frequenti colloquio cum Deo, præsertim in rebus dubiis proponendis. Sexto, variis ac illustribus miraculis. Ex his aliqua recensebo.

2. Primum contigit in primo sacrificio, quod Aaron obtulit in suo Pontificatu. Tunc enim ignis de cælo descendit, qui coram populo holocaustum deuorauit. Quo miraculo ostendit Deus se approbare Sacerdotium seu Pontificatum Aaronis, Leuitici 9. 24. Apparuit quoque gloria Domini omni multitudi-
dini: Et ecce egressus ignis à Domino, deuorauit holocaustum, & adipem, qui erant super altare. Quod cum vidissent turba, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas. Vide simile exemplum 3. Reg. 18.

3. Secundum contigit in seditione Core, Dathan, & Abiron, qui cum suis locis viui à terra absorpti sunt, eo quod rebellionem excitassent contra Primatum Moylis & Aaronis Num. 16. 1. Ecce autem Core, & Dathan, atque Abiron surrexerunt contra Moysem, alijque filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres Synagoga, & qui tempore Consilij per nomina vocabantur. Cumque steteret aduersum Moysem & Aaron, dixerunt: Sufficit vobis, quia omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Et infra v. 31. Confestim disrupta est terra sub pedibus eorum, & aperies os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniversa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum.

4. Tertium contigit in seditione populi, qui partim incendioperiit, partim per intercessionem A-

donis saluatus est. Num. 16. 41. Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israël contra Moysen & Aaron, sequenti die dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cumque oriretur seditio, & tumultus increceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum, ut roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desecuit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama, & stans inter mortuos ac viuentes pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem, qui percussi sunt quatuordecim millia hominum, & septingenti absque his, qui perierunt in seditione Core.

5. Quartum contigit circa virgam Aaronis, hoc modo. Cum populus sæpè murmuraret contra Aaronem Pontificem, & aliarum tribuum filiorum Israël agrè ferrent, quod ex sola tribu Leui assumeretur Pontifex, qui aliis omnibus imperaret, voluit Deus in posterum præcauere huiusmodi murmura, & manifesto signo declarare, Aaronem legitime à se electum esse, cui omnes tanquam summo Sacerdoti deberent obsequi. Itaque mandauit Moysi, ut acciperet duo decim virgas à duodecim tribubus Israël, in quibus singulis notata essent singula nomina Tribuum Israël. Has cum virga Aaronis poneret in Tabernaculo testimonij, & sequenti die iterum produceret, tunc enim fore, ut vna ex omnibus miraculose floreret, & is deinceps, cuius virga flo-

tuisset, tãquam legitimus Pontifex haberetur. Factum est sequenti die, sola virga Aatonis inuenta est germinasse, turgentibus gemmis emisisse flores, qui foliis dilataris, in amygdalas deformati visebantur. Ex quo omnes manifestè collegerunt, deinceps soli Aaroni, tanquam Pontifici à Deo electo & designato, non autem aliarum tribuum Principibus, in rebus ad Deum spectantibus, obtemperandum esse. Et ne posteros id lateret, mandauit Deus, vt virga Aaronis, ad perpetuam rei memoriam, in Arca conseruaretur. Hæc omnia habentur Numer. 17. per totum.

QVÆSTIO XI.

Quæ utilitas colligi possit ex dictis?

1. **R**espondeo. Duplex utilitas potest colligi. Vna ex parte Catholicorũ. Altera ex parte aduersariorum. Nam Catholici ex iis, quæ dicta sunt, sic possunt ratiocinari: Noster Põtifex multo excellentior & dignior est, quàm fuerit Põtifex veteris Testamenti: sicut anima perfectior est, quàm corpus; spiritus, quàm littera: imago, quàm umbra; libertas, quàm seruitus. Si ergo Hebræi, qui murmurabant contra suum Pontificem, à Deo seuerè puniti sunt; quid nobis fiet, si similiter murmuremus? Et fanè Apostolus de hac ipsa re nos præmonuit. 1. Corinth. 10. 1. his verbis: *Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari: & omnes eisdem escã spiritalẽ mādūcauerunt, & omnes eundem potũ spiritalẽ biberũt, (bi-*

bebãt autem de spiritu ali consequente eos petra: petra autẽ erat Christus.) Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hac autẽ in figura facta sunt nostri, vt non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: neque idololatra efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodũ scriptum est: Sedit populus mādūcare & bibere, & surrexerunt ludere: neq; fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderũt vna die viginti tria millia. Neque tenteris CHRISTVM, sicut quidam eorum tentauerunt, & à sepe iudicibus perierunt. Neq; murmuraueritis, si ut quidam eorũ murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: Scripta sunt autem ad correptionem nostrã, in quos fines seculorum deuenerunt.

2. Ex quibus verbis tria colligimus, quæ maxime huc spectãt. Primum est quod omnes Hebræi magnis beneficiis à Deo affecti fuerint. Nam omnes miraculosè transierunt mare rubrum; omnes sub nube protecti sunt; omnes biberunt ex petra consequente. Alterum, quod multi illorum abusi sint beneficiis sibi concessis, & ingrati in Deum extiterint. Et nominatim, quod aliqui murmurauerint contra Moysem & Aaronẽ Pontificem. Tertium, quod propterea grauiter à Deo puniti sint. Hinc infert Apostolus, Si nos Christiani, qui maiora beneficia à Deo cõsecuti sumus, peccemus in Deum, & nominatim si murmuremus cõtra Pontificem, fore vt multò grauius à Deo puniamur. Et sic est. Maneamus ergo coniuncti cum Pontifice & Episcopis, & sequamur cõsiliũ eiusdem Apostoli, qui nos alibi sic hortatur: *Obedite præpositis vestris, & subiaceite eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationẽ pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faci-*

tiant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.
(Hebræor. 13. versu 13.)

3. Aduersarij sic possunt ratiocinari. Certè, si prudenter æstimemus ea, quæ in veteri Testamēto scripta sunt de Pontifice Hebræorum; iniquè agimus cum Pontifice Romano, & in multis eum accusamus, vbi innocens est. Primò, obiicimus illi arrogantiam, quod *Pontificem Maximum* se appellet. Et tamen constat hunc titulum concessum fuisse in veteri Testamento: & quidem ab ipso Deo. Sic enim legimus Leuit. 1. versu 10. *Dixit Dominus ad Moysen: Pontifex, id est, Sacerdos Maximus, inter fratres suos caput suum non discooperiet. Qui titulus frequenter reperitur in libris Machabæorum, & in Euangelio sub hac voce, Summus Sacerdos.* Si ergo Pontifici in veteri Testamento licuit vsurpare hunc titulum, cur in nouo non liceat, præsertim cum Pontifex in nouo maior & excellentior sit, quàm fuerit in veteri?

4. Secundò, obiicimus illi pompam & splendorem in ornatu Pontificali. Et tamen scimus Pontificem in veteri Testamento ex peculiari Dei institutione, gestasse purpuram, hyacinthum, byssum, tintinnabula aurea, & mala punica in sacra veste: Tiaram cum aurea lamina in capite: Duodecim gemmas in pectore: Duos lapides onychinos in humeris auto inclusos. An etiam Deum accusabimus, qui hunc tam rarum & insignem ornatum præscripsit Pontifici in Synagoga Hebræorum? Dicamus potius cum Dauide: *Dilexi decorem domus tuae.* Nec vsurpemus illam Iudæ proditoris vocem: *Vi quid perditio hæc?*

5. Tertio, obiicimus ipsi diuitias & potentiam tempo

temporalem. Sed immeritò. Nam constat, Pontificem in veteri Testamento fuisse longè ditissimū: & quidem Deo sic disponente. Accipiebat decimas à duodecim tribubus Israël: decimas decimarum à Leuitis: primitias, primogenita, & oblationes à toto populo. Sanè, si Pontifex Romanus singulis annis acciperet decimas omnium bonorum à toto orbe Christiano: si decimas decimarum ab Ecclesiasticis & Religiosis: si denique primitias, primogenita, & oblationes omnium fidelium; fortasse ditior esset, quàm modo est. Si ergo Deus in veteri Testamento voluit Pontificem hoc modo locupletare, cur nos similem fortunam inuidemus Pontifici in nouo Testamento?

6. Quarto, obiicimus illi nimiam autoritatē, qua vitur in Ecclesia Christi. In quo similes sumus Hebræis, qui etiā suum Pontificem Aaronem hac columnia onerabant. Sed Deus, & miraculo, & vltione testatus est, se velle, vt omnes Aaroni obedirent. Quid ergo nos volumus & motimur? Singuli superiores esse non possumus. Vnum aliquem esse necesse est qui alijs præsit. Si is Pontifex est, quid molesti illi sumus? Nimirum hæc nostra cœcitas, & infirmitas est, vt semper aliquid carpamus. Et certum est, si abrogato Pontifice, Rex aliquis vel Imperator præflet omnibus in Ecclesia, simili calumniæ fore obnoxium. Igitur posthac moderatius agendum nobis est, & si verè Christiani esse volumus, ab omni iniqua criminatione abstinendum.

7. Quintò, obiicimus illi, quod gloriatur de continua serie & successione suorum antecessorū in Ecclesia Romana. At nihil culpræ hic est. Nam etiam in veteri Testamēto successio Pontificū ac-

curatissimè seruata est, & speciali miraculo à Deo confirmata. Voluit enim Deus successionem Pontificum manere in tribu Leui, & nullo modo trāsire in alias tribus. Et in eius rei perpetuam memoriam effecit, vt virga solius Aaronis, nō autem virgæ aliarum tribuum, repentè floresceret, & frondescens in Arca Testamenti conseruaretur. Nos hic impingimus. Nam relicta legitima successione, quæ est in Ecclesia Romana, instituiamus novos ministros, qui alios ante se nullos agnoscunt. In quo similes sumus Ieroboamo, qui ascituit Sacerdotes, qui non erant de tribu ac successione Leui. (3. Reg. 12.)

8. Sextò, obiicimus illi, sicut & aliis Sacerdotibus, cœlibatum, & vrgemus matrimonium. Sed profecto non alia de causa, quam vt nostram lasciuiam & turpitudinem excusemus. Alioqui, si ex veteri Testamento pensanda res est, sic argumentari oportebat: Pontifex & alij Sacerdotes Leuitici, propter sanctitatem officij, quod gerebant, tenebantur abstinere ab vsu matrimonij toto illo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant: At in nouo Testamento maior est sanctitas officij Sacerdotalis; & in illo officio assiduè versandum illis est: Ergo magis debent colere castimoniam vitæ, quam in veteri Testamento factum est. At nos Lutherani & Calvinistæ id non facimus, quia nulla habita ratione ministerij nostri, manemus in perpetuo matrimonij vsu, non minus, quam homines seculares: In qua re, nec Sacerdotes Leuiticos, nec Pontificios; sed nescio quos lasciuos ac petulcos homines videmur imitari. Præstaret sequi consilium Apostoli 1. Corint.

7. vers. 7. *Volo omnes esse, sicut meipsum.* Et infra: *Dico autem non nuptis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.* Et rationem adiungit: *Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo; Qui autem cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* Hoc saluberrimum documentum nos contemnimus.

9. Septimò, obiicimus illi, quod tam ipse, quàm alij Episcopi & Sacerdotes, solemni ritu vngantur & consecrentur: & per contemptum solemus appellare vnctos Sed parùm prudenter. Nam constat, Deum in veteri Testamento præcepisse, vt Pontifex in capite vngeretur oleo sanctæ Vnctionis. Et similiter, vt tam Pontifex, quàm Sacerdotes, & eorum vestimenta, sanguine & oleo aspergerentur. Et quanquam huiusmodi ceremoniæ, quæ in veteri Testamento seruatae sunt, non necessario seruari debeant in nouo; tamen cum à Deo introductæ & approbatæ fuerint; malæ esse nō possunt. Cur ergo vel easdem, vel similes vsurpari non liceat, si bono fine & intentione adhibeantur? Alioqui quid dicemus de vnctione Regum & Imperatorum in nouo Testamento? An & illa repudianda est? Nemo hoc dixerit. At si illam retinere fas est, cur in alteram tam iniqui sumus? Nostri Ministri, qui sine vnctione & consecratione, sine successione & vocatione, vel ex tonstrinis, vel ex popinis, in officia Ecclesiastica subito sese ingerunt; nullum possunt proferre exemplū ex tota antiquitate, quo tueri se queant.

CAPVT VIII.

De Ministris Synagoga extraordinariis,
qui erant Prophetæ.

DVPlices erant Prophetæ in veteri Testamento. Aliqui veri, qui à Deo mittebatur: Alij falsi, qui à Deo non mittebantur. Priores, vel vocabantur Prophetæ absolutè; vel Prophetæ Domini; vel videtes. Posteriores, vel Pseudoprophetæ, vel Prophetæ Baal, vel Prophetæ lucorum. Quibus annumerandæ sunt Pythonissæ. De his omnibus dicam hoc ordine. 1. Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Testamento. 2. quod fuerit illorum officium. 3. quomodo probauerint se à Deo missos. 4. an omnes de Christo prophetauerint. 5. quis illorum fuerit præcipuus, Moyses, an Ioannes Baptista. 6. quomodo intelligendum sit, quod Christus ait in Euangelio: *Omnes Prophetæ vsque ad Ioannem.* 7. quomodo verum sit, omnes Prophetas Hierosolymis occisos esse. 8. quinam fuerint falsi Prophetæ. 9. quomodo veri à falsis discernebantur. 10. quid de Pythonissis sentiendum. 11. an etiam in nouo Testamento sint veri & falsi Prophetæ.

QVÆSTIO I.

Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Testamento?

1. Respondeo. Hi fuerunt præcipui.
1. Moyses. Num. 12. 6. & Deut. 34. 10.
2. Iosue. Ecclesiastici, 46. 1.
3. Samuel. 1. Regum 9. 6.
4. David.
5. Gad. 1. Regum 22. 5.
6. Nathan. 2. Regum 7. 2. & 2. Paralip. 9. 19.
7. Ahias Silonites. 3. Regum 11. 29. & Paral. 9. 29.
8. Addo. 2. Paral. 9. 29.
9. Michæas, filius Iemla. 3. Regum 22. 8.
10. Helias Thesbites. 3. Regum 17. 1.
11. Helisæus. 3. Regum 19. 16.

Deinde quatuor illi, qui vocantur maiores Prophetæ, quorum nomina sunt hæc. 1. Isaias, filius Amos. 2. Ieremias, filius Helciæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathod. 3. Ezechiel, filius Buzi, Sacerdos. 4. Daniel, qui & Balthasar. Et alij duodecim, qui vocantur minores Prophetæ, vt Osee, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Michæas Morastites, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

2. Quibus addi possunt tres alij, qui vixerunt sub finem veteris, & initium noui Testamenti. Primus Ioannes Baptista, de quo dictum est Luc. 1. 76. *Et tu puer Prophetæ Altissimi vocaberis.* Secundus Zacharias, pater Ioan. Baptistæ, de quo ibid. v. 67. *Et Zacharias pater illius repletus est Spiritu sancto, & prophetauit*

tauit dicens: *Benedictus, &c.* Tertius, Simeon, de quo Luc. 2. 26. *Responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.*

3. Præter hos fuerunt etiam aliquot fœminæ Prophetissæ, vt Maria soror Moyſis, (Exodi 15. 20.) Et Debora vxor Lapidoth, (Iudicum 4. 4.) Et Holda, vxor Sellum filij Thecuz, (4. Regum 22. 14.) & Elizabeth, mater Ioannis Baptistæ, (Luc. 1. 41.) & Anna filia Phanuel de tribu Aser, (Luc. 2. 36.) & quatuor filia Philippi Diaconi, (Actor. 21. 9.) Quibus omnibus præferenda est beata Dei genitrix Maria, quæ prophetauit dicens: *Beatam me dicent omnes generationes*, non Gentiliû, Turcarum, Indæorum; sed verè fidelium.

4. *Quæritur*: An non fuerint plures Prophetæ veteris Testamēti, quàm qui iam enumerati sunt? Videntur fuisse plures. Nam 1. Reg. 10. 5. legimus, gregem Prophetarum iuisse obuiam Sauli, postquam à Samuele in Regem vnctus est. Respondeo. Nomen Prophetæ sumitur variis modis in Scriptura. Primò, pro iis qui futura prædicunt. Et hoc sensu nos agimus hîc de Prophetis. Eorû officia paulò post explicabimus. Secundò, pro iis, qui ex peculiari motione Spiritus sancti, Deum laudant in citharis, psalteriis, & cymbalis. Sic sumitur loco citato, vbi Samuel ait ad Saulem: *Obuiam habebis gregem Prophetarum descendentiũ de excelsis, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & citharã, ipsosque prophetantes* (id est, Deum laudantes) & *insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis*, (id est, Deum pariter laudabis.) Sic etiam sumitur Numer. 11. 25. vbi de septuaginta

gin a senioribus, qui Moyſi adiuncti erant, ita legimus: *Cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, id est, Dei laudes celebrarunt.* Et 1. Regum 19. 20. *Qui cum viderent cuneum Prophetarum vancinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt. & ipsi, id est, Deum laudare.* Ita Emanuel Sa ibid. Abulensis & Cornelius Num. 11. 13. Tertio, pro iis, qui diuino Spiritu, vel Scripturam explicant, vel ad pietatem exhortantur. Sic sumitur 1. Cor. 14. 3. *Qui prophetat, hominibus loquitur ad edificationem, & exhortationem, & consolationem.*

QVÆSTIO II.

Quod erat officium Prophetarum in veteri Testamento?

1. **R**espondeo. Primarium officium erat docere, instruere & reformare populum in cultu veri Dei; eumque hoc modo ad Christi aduentum disponere. Et quidem Moyſes docuit populum, quando dedit & explicauit illi legem Decalogi, & Deuteronomij. Reliqui Prophetæ, qui diuersis temporibus secuti sunt, reformarunt populum; & aberrantem à lege renocarunt in viam. Quò spectat illud Ioan. 4. 37. *Alius est, qui seminat, & alius est, qui metit.* Ego misi vos metere, quod vos non laborastis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Vbi Christus loquitur de Prophetis & Apostolis. Prophetæ seminauerunt; Apostoli mesuerunt. Prophetæ laborauerunt; Apostoli eorum laboribus fructi sunt. Quomodo hoc? quia Prophetæ,

pheta, antequam venirent Apostoli, multum laborarunt in erudiendo populo, & eorum corda ad Christum recipiendum prepararunt. Quod si non fecissent, plus laborandum fuisset Apostolis. Vide Origenem, Irenæum, Augustinum, Chrysostomum, & alios apud Maldonatum in illum locum.

2. Huic primario officio annexa erant tria alia. Primum est arguere, reprehendere, & obiurgare eos, qui vel à vero Dei cultu, vel ab aliqua alia diuina lege recederent. Sic Samuel reprehendit Saul Regem, eo quod non obediisset voci Domini. (1. Regum 15. 19.) Sic Nathan reprehendit Dauidem propter adulteriu & homicidium. (2. Reg. 12. 9.) Sic Helias populum claudicantem in duas partes. (3. Regum 18. 21.) Daniel duos senes, quod falsò accusassent Susannam de adulterio. (Dan. 13. 52.) & ita deinceps.

3. Alterum est, prædicere futura. Quod fiebat dupliciter. Nam Propheta aliquando prædicebāt futura bona, ad populi consolationem, vt aduentum Messia, & alia mysteria Redēptionis humani generis. Isa. 7. 14. *Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.* Et cap. 11. 1. *Egre- ditur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Et cap. 14. 1. *Propè est, vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur. M serebitur enim Dominus Iacob.* Et cap. 40. 1. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.* Aliquando prædicebant & minabantur futura mala, quæ imminabant populo propter sua peccata, vt famem, pestem, bellum, captiuitatem. Ierem. 1. 14. *Ab aqua lone pandetur malum super omnes habitatores terra.* Et cap. 5. 15. *Ecce*

ego

De Ministris Synagogaë extraordinariis. 171
ego adducam super vos gentem de longinquo, domus Israel, ait Dominus. Et comedet segetes tuas, & panem tuum: deuorabit filios tuos & filias tuas: comedet gregem tuum & armenta tua: conteret vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam. Et cap. 19. 3. *Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita vt omnes, qui audierint illum, tinniant aures et res, eo quod deliquerunt me.* Et infra v. 11. *Sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, si vt conteritur vas figuli, quod non potest vlti- instaurari.*

4. Tertium est, secreta, seu occulta cognoscere. Sic Samuel sciebat omnia, quæ erant in corde Saulis querentis asinas patris sui. (1. Regum 9. 19.) Sic Heliseus sciebat omnia, quæ à famulo absente erant perpetrata. (4. Regum 5. 25.) Itemque omnia secreta consilia Regis Syria. (4. Regum 6. 12.) sic Daniel sciebat occultum somnium Nabuchodonosotis. (Dan. 2. 26.) Hinc obiter colligo, mirum non esse, si Sancti in celo sciant ea, quæ apud nos geruntur.

QVÆSTIO III.

Quomodo Propheta probabant se à Deo missos esse?

1. **N**ecessè erat, vt Propheta, qui dicebant, se immediate à Deo missos esse, ad reformandum & arguendum populum, certis ac euidentibus signis confirmaret suam missionem; alioqui populus nō credidisset ipsis, sed pro impostoribus habuisset. Quod fatetur Moyses de seipso. Cùm enim Deus dixisset illi, Exodi 3. 10. *Veni, & mitam*

ut ad

te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Israël de Ægypto. Respondit Moyses cap. 4. 1. Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

2. Dupliciter autem probabāt, se à Deo missos esse. Primo, per miracula. Sic probauit Moyses, quādo virgam in serpentem mutauit, aquas Ægypti in sanguinem conuertit; & alia prodigia patrauit, quæ plagæ Ægypti appellari solent. Sic Samuel, sic Heliasus, sic alij Prophetæ plures. Luculentum habemus exemplum in Helia, quod est huiusmodi: Tempore Achab Regis fuit disceptatio inter Heliam & Prophetas Baal. Tam hi, quam ille, legitime se missos affirmabant. Quid factum; Helias cōuocato vniuerso populo, qui in duas partes claudicabat, non alio argumento vsus est, quam quod diceret, se suam missionem euidenter miraculo cōfirmare posse; Prophetas Baal non posse. Quod etiam contigit hoc modo: Duo boues in frustra concisi, & super ligna positi sunt in holocaustum: alter pro Helia; alter pro Prophetis Baal. Hi inuocato nomine Dei sui, non potuerunt de cælo impetrare ignem, quo holocaustum consumeretur. Helias, inuocato Deo Israël, impetrauit. Itaque holocaustum ab eo positum, igne de cælo misso, consumptum est. Quo miraculo permotus populus, Heliam tamquam à Deo missum acceptauit: & Prophetæ Baal veluti impostores, interfecti sunt. (3. Regum 18. 20.) Omitto limilia exempla.

3. Secundo, probabant suam missionem per veracem prædictionem eorum, quæ breui erāt euentura. Sic Helias prædixit, tribus proximis annis non fore rorem & pluuiam. (3. Reg 17. 1.) Sic Michæas,

De Ministris Synagoga extraordinariis. 173
chæas, Regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth Galaad. (3. Regum 22. ver. 17.) sic Heliasus, post vnum diem fore tantam annonæ vilitatem, ut duo modij hordei emantur vno statere. (4. Reg. 7. 1.) Sic Isaias, proximo anno fore abundantiam frugum; sequenti, pomorum copiam; tertio, plenam messem & vindemiam (cap. 37. 30.) Sic Hieremias breui futurum, ut Nabuchodonozor Rex vastaturus sit terram Ægypti (cap. 46. 13.) Et quia hæc omnia euenerunt, eo modo, quo ab illis Prophetis dicta sunt; ideo magnam autoritatem sibi conciliarunt. Sicut è contrario, quia non euenerunt ea quæ à falsis Prophetis prædicebantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc signo discernendum esse inter veros, & falsos Prophetas, constat ex illo Deutero. 18. 21. *Quod si tacita cogitatione responderis: quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.*

4. Vnde D. Hieronymus in cap. 37. Isaia, super illud: *Tibi autem hoc erit signum, sic scribit: Idcirco vel maxime Propheta apud populum habebat fidem, quia non solum de his, quæ multa post secula futura erāt, sed etiam quæ incontinenti, & post non grande temporis spatium essent implenda memorabant: ut quod intra biennium Rex Assyrius interiret, & vbi Ierusalem securitas redderetur.*

5. Et Rupertus in Prologo in Oseam: *Cum Propheta mitterentur ad pronuntiandum de longinquo Christi aduentum, simul etiam de propinquo datum*

vel iniunctum est illis, prophetare illud, in quo citius veraces comprobari possent, scilicet imminentem ab Assyris Israël captiuitatem, nemq; instamem Iuda quoque Babylonis transmigrationem, & praterca nonnulla etiam minora, que literis eorum legimus inserta. Cum igitur ciuis venisset captiuitas seu transmigratione illa, sicut per illos veritas prophetica prædixerat, palam constiuit, quod veraciter fuissent locuti in nomine Domini, & quod Dominus misisset eos. Atque ita completa Prophetia pars, illud quoque, quod reliquum vel maximum erat de promissione & aduentu Messia, verum fore conuincebat.

QVÆSTIO IV.

An omnes Propheta veteris Testamenti de Christo prophetauerint?

1. **R**espondeo. Omnes vel clarè, vel obscurè de Christo vaticinati sunt. Quod generatim colligi potest ex duobus scripturæ testimoniis. Vnum est Luca 1. 68. *Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ. Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui: Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt prophetarum eius, id est, Deus prædixit per omnes prophetas, qui fuerunt ab initio mundi, venturum Redemptorem ex familia Dauid. Alterum, Luca vigesimo quarto, versu vigesimo septimo. Et incipiens (Christus) à Moysè & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.*

2. Spe

2. Speciatim verò potest sic ostendi. Prophetia dupliciter fieri solet. 1. verbis. 2. signis vel figuris. Igitur aliqui Prophetæ verbis de Christo vaticinati sunt: aliqui signis & figuris. Priori modo Moyses. Deuteronom. 18. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscipiabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies.* (vide Act. 3. 22.) Dauid, Psalmo 15. 10. *Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem* (Act. 2. 31.) Et Psalmo 95. 13. *Iudicabit orbem terra in equitate, & populos in veritate sua.* Et Psal. 96. 8. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Hebr. 1. 6. Et Psal. 109. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec, ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Matth. 22. 42.

3. *Isaias cap. 7. 14. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* (Luc. 1. 31.) Et cap. 35. 4. *Deus ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.* Et cap. 44. 3. *Effundam aquas super sitientem & fluentem super aridam.* Et cap. 53. 4. *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Et infra: *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet.* Et infra: *Cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.* Luc. 22. 37.

4. *Ieremias cap. 23. 5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscipiabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Et cap. 32. 22. *Creauit Dominus nouum super terram, femina circumdabit virum.*

N 2

5. Eze

5. Ezechiel cap. 32. 7. Et operiam, cum extinctus fueris, cœlum, & nigrescere faciam stellas eius: solem nube regam, & luna non dabit lumen suum.

6. Daniel cap. 9. 24. Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumeretur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & ungetur Sanctus Sanctorum.

7. Osee cap. 6. 3. Vinificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos. Et cap. 11. 1. Ex Aegypto vocaui filium meum. Et cap. 13. 14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne.

8. Ioël cap. 2. 28. Et erit post hac: effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filia vestra.

9. Amos cap. 9. 11. In die illa suscitabo tabernaculum David quod cecidit; & reedificabo aperituras microrum eius, & ea quae curruerant, instaurabo. Act. 15. 16.

10. Michæas cap. 5. Et in Bethlehém Ephraim parvulus es in millibus Iudæ: et mihi egredietur, qui sit Dominator in Israël, & egressus eius ab initio, a diebus æternitatis (Matth. 2. 6.) Et cap. 7. 6. Filius contumeliam facit Patri, & Filia confurgit aduersus matrem suam, nurus aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum saluatorem meum. Matth. 10. 35.

11. Nahum cap. 1. 15. Ecce super montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem. (Rom. 10. 15.)

12. Ha

12. Habacuc cap. 2. 3. Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non memietur. Si moram feceris, expecta illum, quia veniens venies, & non tardabit.

13. Sophonias cap. 3. 14. Lauda filia Sion: iubila Israël: latare, & exulta in omni corde filia Ierusalem. Abstulit Dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos: Rex Israël Dominus in medio tui, non timebis malum ultra. Et ibid. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit.

14. Aggæus cap. 2. 7. Hac dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, & ego commouebo cœlum & terram, & mare & aridam. Et mouebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.

15. Zacharias cap. 2. 10. Lauda & laetare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. Et cap. 3. 9. Ecce ego adducam seruum meum orientem. Et cap. 12. Ecce vir, oriens nomen eius. Et cap. 8. 3. Hac dicit Dominus exercituum: Reuersus sum ad Sion, & habitabo in medio Ierusalem: & vocabitur Ierusalem ciuitas veritatis. Et cap. 9. 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & Saluator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae. Et cap. 11. 12. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et cap. 12. 10. Effundam super domum David, & super habitatores Hierusalem spiritum gratia & precum: & aspicient ad me, quem confixerunt. Et cap. 13. 7. Percuie pastorem, & dispergentur oves.

16. Malachias cap. 1. 11. Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

tiomunda. Et cap. 3.1. Ego mitto Angelum meum, & preparabiu viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis. Et cap. 4. 2. Orietur vobis timenibus nomen meum, Sol iustitie.

17. Posteriori modo, nempe per signa & figuras, multi Prophetæ de Christo vaticinati sunt. Primò, Ionas cap. 2.1. *Erat Ionas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus.* Secundò omnes illi, qui prædixerunt Iudæis liberationem ex captiuitate Babylonica; quæ erat figura liberationis totius mundi, qua Christus nos erat liberaturus à captiuitate peccati. Tertio omnes illi, qui expresserunt typum vel figuram Christi, siue quoad incarnationem, siue quoad mortem & passionem, siue quoad resurrectionem, siue quoad alia mysteria. De quibus videri potest Prosper in libro de Prædictionibus.

QVÆSTIO V.

Quis fuerit præcipuus omnium Prophetarum veteris Testamenti?

i. **A**liqui Moysen, alij Ioannem Baptistam præferunt. Vterque enim habet peculiare testimonium suæ eminentiæ. Moyses quidem, Num. 12. 6. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per ængmata, & figuras Dominum*

De Ministris Synagoga extraordinariis. 179
minum videt. Ioannes verò, Matth. 11. versu 9. vbi Christus de illo loquitur: *Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.*

2. Respondeo. Moyses fuit præcipuus, non quidem simpliciter & omni modo, sed in duplici sensu. Primò, quia Deus loquebatur illi *facie ad faciem*, sicut amicus amico loquitur; reliquis non item, vt constat ex testimonio allato. Et hæc comparatio procedit de Moysè, & aliis Prophetis, excludendo Ioannem Baptistam, iuxta illud: *Lex & Propheta vsque ad Ioannem.* Secundò, quia in multis gessit typum, seu figuram Christi, vt prolixè explicatum est cap. 6. §. 7.

3. Nihilominus aliqui alij Prophetæ, ex alia parte, præferendi sunt Moysi. Nam Isaias plura de Christo in particulari vaticinatus est, quam Moyses Ioannes Baptista non venturum, vt Moyses, sed præsentem annunciauit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Nota: Tria de Ioanne Baptista legimus. 1. quod fuerit Propheta. 2. quod non fuerit Propheta. 3. quod fuerit plus quam Propheta. Primum asseruit Zacharias pater eius, Luc. 1. 76. *Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis.* Alterum asseruit ipse. Cum enim interrogaretur à Sacerdotibus: *Propheta es tu?* Respondit: *Non sum.* Tertium asseruit Christus: *Quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.* Quæ omnia benè inter se coherent. Fuit enim Propheta, quia spiritu prophético agnouit Christum, nemine indicante. Non fuit Propheta, quia non erat Propheta more aliorum, qui de Christo longè post venturo

vaticinabantur. Fuit plus quam Propheta, quia reliqui Prophetæ ad homines; Ioannes ad ipsum Christum missus est. Vnde peculiari modo de illo prædixit Deus per Malachiam cap. 3. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum, & preparabit viam ante faciem meam.* Est enim Angelus, non qualiscunque, sed missus ante faciem Christi; quod de aliis Prophetis dici non potest. Vide Maldonatum in cap. 11. Matth. vers. 10.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BUENOS AIRES
ALBERO FLAM
VERITATIS
QVÆSTIO VI.

Quomodo intelligendum sit illud Christi; omnes Prophetæ vsque ad Ioannem?

1. **R**atio dubitandi est, quia etiam post Ioannem fuerunt aliqui Prophetæ, vt Ioannes Euāgelista, Paulus, Agabus, & alij, de quibus questione vndecima dicendum est. Respondeo. Verba Christi sunt hæc, Matth. 11. 13. *Omnes enim Prophetæ, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.* Quorum verborum varia est explicatio: sed duæ præ cæteris probabiliores. Vna, Christum loqui de omnibus Prophetis veteris Testamenti, qui Ioannem & Christum præcesserunt. Vt hic sit sensus: Omnes Prophetæ veteris Testamenti prædixerunt Christum venturum: Ioannes fuit primus, qui præsentem annunciauit. Ita Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Euthymius. Altera, legem & Prophetas vsque ad Ioannem prophetasse, id est, viguisse, vim habuisse, officio suo functos esse, durasse. Ita Maldonatus. Et hoc colligit ex antitheto, quod sequitur: *A diebus autem Ioannis Baptistæ*

De Ministris Synagoga Extraordinariis. 181
piista regnum celorum vim patitur. Vbi regnum celorum opponitur legi & Prophetis, id est, nouum Testamentum opponitur veteri. Vt hic sit sensus: Lex & Prophetæ viguerunt vsque ad Ioannem Baptistam: At à tempore Ioannis Baptistæ incipit Euangelium, seu nouum Testamentum.

2. Dices: Lex durauit etiam post Ioannem Baptistam, quia non fuit abrogata, nisi per mortem Christi. Respondeo. Illa particula, *vsque ad Ioannem*, non significat, vsque ad natiuitatem Ioannis, quasi tunc lex abrogata sit: sed vsque ad prædicationem Ioannis, quia tunc cœpit paulatim deficere, sicut tenebræ paulatim deficient, quando aurora accedit. Verum tamen est, non fuisse penitus abrogata, nisi per mortem Christi, vt cap. 6. quæst. 2. §. 6. dictum est.

QVÆSTIO VII.

An verum sit, omnes Prophetas Hierosolymis occisos esse?

1. **R**atio dubitandi sumitur ex verbis Christi Luc. 13. 33. *Non capio prophetam perire extra Hierusalem.* Græcè est, *in Hierosolymis*, id est, non contingit, seu impossibile est, occidi aliquem Prophetam extra Hierusalem. Quod tamen non videtur verum. Primò, quia Ieremias in Ægypto, Ezechiel in Chaldæa occisi sunt, vt testatur Epiphanius in eorum vitis, & Dorotheus in synopsi. Secundò, multi Prophetæ occisi sunt à Iezabel in Samaria, vt habetur 3. Reg. 19. 10.

N 5

2. Respon

2. Respondeo. Christus non vult significare, nunquam omnino contingere, vt aliquis Prophe- ta extra Hierusalem occidatur (quia hoc constat falsum esse:) sed raro contingere. Vtitur autem hyperbole, vt exaggeret ingratitudinem illius ci- uitatis, quæ non agnoscebat beneficium à Pro- phetis acceptum, sed eos, vbicumque poterat, per- sequebatur & occidebat. Et hinc colligit Chri- stus, se etiam ibi occidendum, quod & factum est.

3. Hæc expositio patet ex ipso textu, qui sic habet: *Accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: ite, & dicite vulpi illi: Ecce eiicio demonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor. Verumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare; quia non capit Prophetiam perire extra Hierusalem. Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, &c.* Hæc facta sunt in Galilæa, vbi Herodes domina- batur. Distabat autem Galilæa à Hierusalem iti- nere trium dierum. Et propterea dixit Christus: *Oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare, nempe vt ex Galilæa veniam in Hierusalem; quia communiter fit, vt Prophetæ non alibi, quam in Hierusalem moriantur. Itaque sensus verborum Christi consistit in his duobus. 1. non est in po- testate Herodis, vt anticipet tempus moriendi, quod mihi à Deo constitutum est. 2. Ibo hinc in Hierusalem, vt ibi occidat, vbi omnes ferè Pro- phetæ occisi sunt.*

Q V A

QVÆSTIO VIII.

Quinam fuerint falsi Prophetæ in veteri Testamento?

1. **R**espondeo. Duplices erant falsi Prophetæ apud Iudæos, vt patet Ieremiæ 23. 13. Alij in Samaria, qui prophetabant in Baal: alij in Hierusalem, qui quidem dicebant se prophetare in vero Deo, & ab eo missos esse, sed mentiebantur. Priores erant idololatræ; posteriores non item. De prioribus est frequens mentio in libris Regum, præsertim 3. Reg. 18. vers. 19. Vbi Helias interfecit quadringentos & quinquaginta Prophe- tas Baal, & quadringentos Prophetas lucorum, qui comedebant de mensa Iezabel. Item 3. Reg. 22. 6. Vbi quadringenti Prophetæ prædixerunt Regi Istaël victoriam contra Ramoth Galaad. Item 4. Reg. 10. 19. Vbi omnes Prophetæ Baal, qui tunc erant, à Iehu Rege interfecti sunt in templo Baal. De posterioribus fit mentio in libris Prophetarum, vt Ierem. 14. 14. *Dixit Dominus ad me: Falso Prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos. Visionem mendacem, & diuinationem, & fraudu- lentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.* Et cap. 23. v. 21. *Non mittebam Prophetas, & ipsi cur- rebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Et cap. 27. v. 15. *Ipsi prophetant in nomine meo mendaciter.* Et Ezechiel. 13. 6. *Vident vana, & diuinant men- dacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, &c.*

1. Ex

2. Ex priori genere fuit Sedecias, filius Chanaana, qui percussit Michæam in maxillam. (3. Reg. 22. versu 24. Ex posteriori, Hananias, filius Azur, Propheta de Gabaon (Ierem. 28. versu 1.) Item Achab, filius Coliæ, Sedecias filius Maasia, & Semeias Nehelantes, qui cum populo Iudæorum in Babylonem erant translati, & falso prophetabant, breui fore finem captiuitatis. (Ierem. 79. versu vigesimo primo & sequentibus.) Item, senex quidam Propheta in Bethel, qui decepit alium Prophetam vaticinantem contra altare, quod erexerat Ieroboam. 3. Reg. 13. 11.

3. Hi, & similes falsi Prophetæ, semper ferè contradicebant veris Prophetis. Vt quando veri prædicebant famem, bellum, captiuitatem, & alias pœnas à Deo infligendas propter peccata populi; tunc falsi prædicebant fertilitatem, pacem, & prosperitatem, vt patet Ierem. 14. versu 13. *Et dixit: Domine Deus, Propheta dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis; sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falso propheta vaticinantur in nomine meo. Huius rei multa occurrunt exempla. Sedecias, qui erat vnus ex Prophetis Baal, contradicebat Michææ, qui erat Propheta Domini. Ille assererat Regem Israël feliciter expugnatum Ramoth Galaad; quod negabat Michæas. (3. Reg. 22. versu 11.) Item, Hananias contradicebat Ieremiæ. Ille assererat, Vasa templi, quæ abstulerat Nabuchodonosor, post biennium remittenda esse in Ierusalem; Ieremias negabat id tam cito futurum. (Ierem. 28. 2.) Item Achab, Sedecias, & Semeias contradicebant eidem Ieremiæ.*

Illi

De Ministris Synagoga extraordinariis. 185
 Illi dicebant, populum mox rediturum ex captiuitate Babylonica: hic, septuaginta annis mansurum in captiuitate. Ierem. 29. 21.

4. Quæres, quæ fuerit causa huius contradictionis? Respondeo. Fuit hæc. Veri Prophetæ quærebant salutem populi Iudæorum; ideoque minabantur captiuitates & afflictiones, vt populum reuocarent à peccatis, & per pœnitentiam Deo reconciliarent. At falsi Prophetæ studebant proprio commodo & vtilitati; ac proinde, vt populo placerent, & ab eo munera acciperent, promittebant pacem, prosperitatem, & rerum omnium abundantiam: Et sic miserè decipiebant populum. Hoc conqueritur Deus Isaïæ 3. 12. *Populum meum exactores sui spoliauerunt, & mulieres dominata sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Et Ezechielis 13. versu 10. *Deceperunt populum meum dicentes: pax, & non est pax.* Et infra versu 19. *Violabam me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas.* Et cap. 22. versu 25. *Coniuratio Prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & pretium acceperunt.*

5. Dices; Præter falsos Prophetas, qui erant in Ierusalem & Samaria, fuerunt etiam alij, vt Balaam. Num. 22. 5. & 2. Petri 2. 15. Respondeo. Nos hic tantum agimus de illis, qui fuerunt apud Iudæos, siue fuerint in Iudæa, siue in Samaria. Inter eos non fuit Balaam. An autem Balaam, quem constat fuisse gentilem; fuerit Propheta Dei, an diaboli, quæstio est. Eugubinus putat fuisse Prophetam Dei. Primò, quia rogatus à Balac Rege

Rege Moabitarum, vt malediceret populo Israël, voluit prius consulere Deum, qui etiam suggessit illi, quid faciendum esset (Num. vigesimo tertio, versu tertio.) Secundò, quia Hebraei tradunt fuisse amicum Iob (qui in libro Iob vocatus sit Eliu) & initio quidem fuisse virum sanctum & Prophetam Dei; sed postea propter inobedientiam & auaritiam factus esse malum. Quod posterius etiam testatur Petrus loco citato. Nec obstat, quod fuerit gentilis; quia multi alij gentiles à Deo consecuti sunt donum prophetiae; vt Mercurius Tismegistus, & Sibylla apud Aegyptios; Zoroastres apud Persas; Orpheus apud Gracos; Abaris apud Hyperboreos; Zamolxis apud Geras.

6. Alij docent non Dei, sed diaboli prophetam fuisse; quod videretur probabilius. Primò, quia vocatur *Ariolus* (Num. 22. 5.) Et ob hanc causam magni authores aiunt fuisse magum, vt Cyrillus lib. 6. de adoratione, Theodoretus quaest. 40. August. serm. 103. de tempore, & alij. Secundò, quia quasiuit augurium (Num. 24. 1.) & ad illud captandum septem aras extruxit ipsi Baal, eique victimas immolabat (Num. 22. 41. & cap. 23. 1.) Tertio, quia sicut aliis saepe maledixerat, ita etiam rogatus à Balac Rege Moabitarum, voluit maledicere populo Israël; & in hunc finem captauit auguria & vaticinia diaboli. At Deus praueniens, occurrit illi, & quasi inuitum coegit populo Israël benedicere, quod alioqui non erat factururus. Quartò, nec verum est, Balaam fuisse Eliu, amicum Iob. Nam Eliu fuit Idumaeus seu ex regione Ausuridis, vt dicunt septuaginta interpretes cap. 32. Iob.

De Ministris Synagoga extraordinariis. 187
32. Iob. v. 1. Balaam vero fuit ex Mesopotamia, vt patet Deuteronomio. vigesimo tertio, versu quarto. Vide Cornelium in cap. vigesimo secundo Numer. versu quinto.

QVÆSTIO IX.

Quomodo falsi Prophetæ à veris discernantur?

1. **R**espondeo. Duobus modis, vt colligitur ex iis, quæ quaest. 3. dicta sunt. Primò, per virtutem miraculorum. Nam veri Prophetæ, vt probarent se missos esse à Deo, suam missionem miraculis confirmabant. At falsi non poterant id præstare, vt patet exemplo prophetarum Baal, qui non poterant ignem de caelo impetrare, ad comburendum sacrificium, quod offerebant: Elias autem impetrauit. Secundò, per veraces prædictiones. Nam veri Prophetæ prædicebant aliqua, quæ statim fiebant; & sic fidem & auctoritatem astruebant sibi apud populum. At falsi falsas habebant prædictiones. Et ex hoc capite populus iubebatur discernere, an quis inquit qui Prophetam se dicebat, missus esset à Deo, necne, vt habetur Deut. decimo octauo, versu vigesimo.

2. Quod confirmari potest variis exemplis. Nam Prophetæ Baal prædixerunt Regi Israël: *Ascende in Ramoth Galaad, & vide prospere, & tradet Dominus in manus Regis.* 3. Regum 22. versu 12. Non est factum. Similiter Haniaas prædixit: *Hac diei Dominus exercituum, Deum*

Dens Israel: Contrium iugum Regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, qua tulit Nabuchodonosor Rex Babylonis in loca isto, & transtulit ea in Babylonem. Ierem. 28. v. 2. Neque hoc factum. Idem dici potest de Achab, Sedecia, Semeia, & aliis, quorum prædictiones constat fuisse falsas.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE ALBANY
ALERE FLAMMAM
QUESTIO X.

Quid de Pythonibus & Pythonissis
sentiendum?

1. **D**E illis extant aliqua Scripturæ testimonia, quæ hic recensebo. Primum est Deut. 18. 9. Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue, ne imitari velis abominaciones illarum gentium, nec inueniatur in te, qui lustrat filium suum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec diuinos, aut querat à mortuis veritatem. Omnia enim hec abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delobit eos in introitu tuo.

2. Secundum est 1. Regum 28. 3. Saul abstulit magos, & ariolos de terra. Congregatique sunt Philisthim. Et vidit Saul castra Philisthim, & timuit, & exauit cor eius nimis. Consuluitque Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas. Dixitque Saul seruis suis: Querite mihi mulierem habentem Pythonem, & vadite ad eam, & sciscitabor per illam.
Et

Et dixerunt serui eius ad eum: Est mulier Pythonem habens in Endor. Mutauit ergo habitum suum: vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Diuina mihi in Pythone, & suscita mihi, quem dixerò tibi.

3. Tertium est 4. Reg. 21. 6. Manasses traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & obseruauit auguria, & fecit Pythones, & aruspices multiplicauit. Quartum est 4. Reg. 23. 24. Sed & Pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias & abominaciones, quæ fuerant in terra Iuda & Ierusalè, abstulit Iosias.

Quintum, Isaia 6. 19. Cum dixerint ad vos: Querite à Pythonibus, & à diuinis, qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requireret prouisus à mortuis?

Sextum, Isaia 19. 3. Dirumpetur spiritus Egypti in visceribus eius, & consilium eius precipitabo: Et interrogabam simulacra sua, & diuinos suos, & Pythones, & ariolos.

Septimum, Isaia 29. 4. Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum: Et erit quasi Pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum mussitabit.

Octauum, Act. 16. 16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum Pythonem, obuiare nobis, quæ questum magnum præstabat dominis suis diuinando. Hac subsequuta Paulum, & nos, clamabat, dicens: Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiam vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conuersus, spiritus dixit: Precipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

4. Circa hæc testimonia solent multa disputari.

O

1. Quid

1. Quid sit lustrare filium, vel filiam per ignem.
 2. Qui dicantur arioli, Aruspices, Pythones, diuini incantatores. 3. Quid somnium & augurium. 4. Quid sit querere veritatem à mortuis. Et quæ similia sunt. Nobis sufficiat explicare, quod proposui; nempe, qui sint Pythones & Pythonissæ. Nihil dicam de etymologia nominis, sed de vsu. Vfus obtinuit, vt illi dicantur Pythones, qui ex instinctu dæmonis diuinant de rebus futuris. Et quidē, si viri sunt, vocantur Pythones, Pythonici, Pythij: si feminae, Pythonissæ, Pythiæ, Pythonem aut spiritum Pythonis habentes. Vt hoc melius intelligatur, notanda sunt quæ sequuntur.

5. Prædictio futurorum, quatenus excedit caput humanum, duplex est. Vna fit ex instinctu Dei; altera ex instinctu Dæmonis. Prior ordinariè vocatur Prophetia, à qua Prophetæ: posterior, diuinitio, à qua diuini dicti sunt. D. Thomas in 2. 2. quæst. 95. art. 1. & 2.

6. Rursum, diuinitio duplex est. Vna per explicitam; altera per implicitam Dæmonis inuocationem. Tunc aliquis censetur explicitè inuocare Dæmonem, quando vel expressis verbis illum inuocat; vel cum eo pactum inicit; vel aliquid re ipsa facit ex pacto iam inuito; vel sciens & volēs aliquid vsurpat, quod dæmon solet futura prædicere. Tunc implicitè seu tacitè; quādo id, quod occultum est, conatur inuestigare per media vana & indebita, quæ per se nihil profunt ad certam futurorum cognitionem. Tamen enim in tali casu, non petat expressè subsidium à dæmone, tamē dæmō sponte se ingerit, & homini curiosō persuadet, euenturum id, quod per huiusmodi vana & indebita media

De Ministris Synagoga extraordinariis. 191
 dia futurum esse significatur. D. Thomas ibidem art. 3. Sanchius libro 2. Moralium cap. 38. num. 3. & alij ab illo citati.

7. Prior diuinitio, quæ est per explicitam dæmonis inuocationē, variis modis fieri solet, prout variis modis dæmon consulitur, aut respondet.

Primò consulitur per suos Prophetas & Pythonissas, de quibus nunc agimus. Et tunc per eosdem respondet. Quomodo autem respondeat, quæstio est. Quamuis enim certum sit, dæmonem præsentem esse in ventre Pythonicorum & Pythonissarum; tamen non satis constat inter authores, an loquatur per os eorum, more humano: an verò per umbilicum, aut vicinas partes. Aliqui hoc, aliqui illud asserunt. Nec obstat, quod veteres ventriloquum appellent. Hoc enim potest vtroque sensu accipi: vel quod loquatur per umbilicum, aut vicinas partes, quæ circa ventrem sunt: vel quod vox illius, tametsi exeat per os humano more, tamen ex imò ventre prodire videatur. vide Lorinum in cap. 16. Act. v. 16.

8. Secundò consulitur per sacrificia animalium: & tunc respondet per signa quædam apparentia in extis animalium. Hoc genus diuinandi vocatur Aruspicium. Vnde Aruspices dicti sunt.

9. Tertiò consulitur per inuocationem & preces in idolis. Et tunc respondet per idola. Quod vocatur Oraculum.

10. Quartò, consulitur per somnia, vt quando quis cubat, vel certo loco, vel cum certa vnctioe, vel cum aliis ceremoniis, eo fine, vt inter somnium accipiat à Dæmone notitiam rerum futurarum.

11. Quintò, consulitur per præstigiū, vt quando dæmon ex pacto apparet alicui in externa forma, quæ oculos perstringat, & de occultis illum instruit.

12. Sextò, per varia signa, siue in corporibus terrestribus apparentia, vt in ligno, metallo, lapide: siue in aëre, siue in aqua, siue in igne.

13. Septimò per mortuos, vt quando quis petit à dæmone excitari mortuum, qui respondeat de aliquo futuro euentu. Sic fecit Saul, petens à Pythonissa, vt ope Diaboli suscitaret Samuelem. 1. Reg. 28. 8. An autem Samuel apparuerit ope dæmonis, an potius virtute Dei, quæstio est alterius loci. (D. Thomas, Sanchius loco citato, & Lessius cap. 47. dub. 5.)

QVÆSTIO XI.

An etiam in nouo Testamento sint veri & falsi Prophetæ?

1. **N**Ouum Testamentum incipit à Christo & Apostolis. Est ergo quæstio, an à tempore Christi & Apostolorum fuerint aliqui Prophetæ, qui futura prædixerint? Ratio dubitandi iunitur ex illo Matthæi 11. 13. *Ommes Prophetæ & lex usque ad Ioannem prophetauerunt.* Ergo nullus post Ioannem Baptistam prophetauit. Item ex illo Hebræor. 1. 1. *Olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio.* quasi dicat: Olim loquebatur per Prophetas; iam non amplius per Prophetas, sed per Filium.

2. Respondeo: in nouo Testamento sunt etiam veri

De Ministris Synagoga extraordinariis. 193
veri & falsi Prophetæ. Veri sunt hi. Primò, Christus ipse, qui prædixit suam mortem & passionem, Matth. 20. 19. Crucifixionem, Ioan. 3. 14. & cap. 8. 28. & cap. 12. 23. Ascensionem, Ioan. 3. 13. & cap. 6. 63. Spiritus sancti missionem, Ioan. 7. 39. & cap. 14. 16. & cap. 15. 26. Et multa alia.

3. Secundò, Ioannes Euangelista, qui prædixit multa in Apocalypsi, quæ teste Hieronymo in epistola ad Paulinum, *tot habet Sacramenta, quot verba.*

4. Tertio, Paulus Apostolus, qui duo potissimum prædixit. Primò, sua vincula. Act. 20. 23. *Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur dicens: Quoniam vincula, & tribulationes Hierosolymis me manent.* Deinde, suam & sociorum liberationem ex tempestate maris. Act. 27. 22. *Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amisio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam nauis. Astuit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius sum ego, & cui deseruio, dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: Et ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigant tecum. Propter quod bono animo estote viri: Credo enim Deo, qui a sic erit, quemadmodum dictum est mihi.*

5. Quarto, Agabus, qui etiam duo legitur prædixisse. Primò, futuram famem. Act. 11. 27. *In his diebus superuenerunt ab Hierosolymis Propheta Antiochiam: Et surgens vnus ex eis, nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in vniuerso orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.* Secundò, Paulum à Iudæis vincendum, Act. 21. 10. *Superuenit quidam à Iudæa Propheta, nomine Agabus. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes & manus, dixit. Hac dicit Spiritus sanctus:*

Vnum cuius est zona hac, si alligabunt in Ierusalem Iudaei, & tradent in manus gentium.

6. Quinto, Filiae Philippi Diaconi, de quibus Actorum vigesimo primo versu nono: *Huic (Philippo) erant quatuor filiae virgines prophetantes.* Quid prophetauerint, non constat. Nec audiendus Lutherus, qui in libro de abroganda Missa priuata, ait, *fuisse prophetantes, id est, praedicantes seu docentes verbum Dei; vt inde conuincat, etiam mulieres posse docere & concionari.* Quod est contra Apostolum primae Timothei secundo, versu vndecimo: *Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto.* Et primae Corinthiaca decimo quarto, versu trigesimo quarto: *Mulieres in Ecclesia taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.*

7. Praeter hos Prophetas Noui Testamenti, quorum fit mentio in Scripturis, fuerunt multi alij post tempora Apostolorum, qui etiam Prophetiae donum consecuti sunt: de quibus videntur Vitae Sanctorum, & Martyrologia. Porro Prophetae Noui Testamenti partim conueniunt cum Prophetis Veteris Testamenti; partim ab eis discrepant. In duobus conueniunt. Primo, quod vtrique, vel per miracula, vel per veracem praedictionem probauerint, se a Deo missos esse. Secundo, quod aliquando verbis, aliquando externis signis futura praedixerint. Hoc posteriori modo multa praedixerunt Isaias, Ieremias, Ezechiel, Oseas, Agabus, alij. Isaias quidem, dum nudus & discalceatus ambularet per plateas, (cap. 20.2.) Ieremias, dum indueret lumbare lineum, & postea absconderet illud iuxta Euphratem in foramine petrae, & putrefactum inde extra-

heret (cap. 13. versu 2.) Ezechiel, dum in latere describeret obsidionem ciuitatis Hierusalem, & panem stercore conspersum comederet, (cap. 4.1. & sequentibus.) Oseas, dum acciperet uxorem fornicariam, & ex ea prolem generaret, (capite primo, versu secundo.) Agabus, dum alligaret manus & pedes sub zona Pauli Apostoli, (Actor. 21. versu 11.)

8. In eo discrepant, quod Prophetae veteris Testamenti prophetauerint de Christo venturo: Prophetae nouo Testamento de aliis rebus, quae post Christum futurae erant. Vnde illud, quod initio obiciebatur: *Omnes Prophetae vsque ad Ioannem prophetauerunt*, sic debet intelligi: *Omnes, vsque ad Ioannem, prophetauerunt de venturo Christo: Ioannes Christum praesentem demonstrauit: Ecce Agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi.*

9. Haec de veris Prophetis. De falsis generatim loquitur Christus, Matth. 7.15. *Attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces: A fructibus eorum cognoscetis eos.* Et Matth. 24.11. *Multis pseudoprophetae surgent, & seducent multos.* Et Apost. 1. Ioan. 4.1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.* Talis fuit Elymas magus, quaerens Sergium proconsulem auertere a fide (Actor. 13.6.) Tales Hymenaeus & Philetus, qui docebant resurrectionem esse iam factam, & subuertebant quorundam fidem. (2. Timoth. 2.18.) Tales illi, de quibus Apostolus ad Galatas cap. 1. versu 7. *Sunt aliqui, qui vos conturbant.* Tales Marcus, Montanus, Marcianus, apud Baronium, tomo 2. Annalium.

Tales denique, vt vno verbo dicam, omnes heretici, non modo veteres, sed etiam moderni, qui simillimi sunt falsis Prophetis in veteri Testamento. 1. Quia falsi Prophetæ dicebant, se missos esse à Deo. 2. Non poterant probare, se missos esse. 3. Semper fausta, & quæ populo grata erant, vaticinabantur; vt pacem, victoriam, fertilitatem, & rerum omnium abundantiam. Ierem. 14. 11. Et ideo à plerisque libenter audiebantur.

10. Similiter faciunt moderni nostri Prophetæ. Primò aiunt, se à Deo missos esse ad reformandam Ecclesiam. Secundò, non possunt probare se missos esse: Nec vilo miraculo aut veraci prædictione id hactenus probarunt. Prædixit quidem Lutherus: *pestis eram vniuersi, moriens ero mors tua, Papa*: sed fuit mendax prædictio. Mortuus est Lutherus, viuit adhuc Papa. Tertiò, semper fausta, & quæ populo grata sunt, vaticinantur. Eorum vox est, per fidem saluabimini: Bona opera nihil proderunt: Non opus est ieiuniis & castigatione corporis: Crescite & multiplicamini: Si non vult vxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentius audiunt, quam illam Christi & Apostolorum: *Pœnitentiam agite: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: Abstinetes à carnalibus desideriis: Sobrii estote, & vigilate.*

CAPVT

DIRECCIÓN GENERAL D

CAPVT IX.

De Religiosis Synagoga, qui erant Nazaræi, & Rechabite.

1. **P**RÆTER Leuitas, Sacerdotes, Pontifices, & Prophetas, de quibus dictum est, erant etiam alij in veteri Testamento, qui à communi populo distinguebantur.

Primò, quidem Nazaræi & Rechabite, qui erant quasi Religiosi: Deinde Esseni, Pharisei, & Sadducæi, qui erant quasi sectarij. De vtrisque agendum est. De prioribus in hoc capite: De posterioribus in sequenti.

Nazaræi.

2. Igitur Nazaræi, apud Indæos, erant homines Religiosi, (seu viri, seu femina) qui voto se consecrabant Deo, & à communi aliorum consuetudine separabant. Erant autem duplices. Alij temporarij, qui ad certum tempus obligabant se voto, vt ad vnum mensem, duos, tres, vel vltra. Numer. 6. 13. & sequentib. Alij perpetui, qui ad totam vitam erant obstricti, vt Samson & Samuel. Iudic. 13. 7. & 1. Reg. 1. 28. Vocabantur autem Nazaræi, id est, separati, consecrati, comati, (Cornelius in cap. 6. Numer. versu 9. & Castrius in cap. 4. Lamentationū Ierem.) Et poterant esse ex quavis tribu. Nec, quatenus præcisè erant Nazaræi, ad vllam Leuiticam, aut Sacerdotalem functionem

Tales denique, vt vno verbo dicam, omnes heretici, non modo veteres, sed etiam moderni, qui simillimi sunt falsis Prophetis in veteri Testamento. 1. Quia falsi Prophetæ dicebant, se missos esse à Deo. 2. Non poterant probare, se missos esse. 3. Semper fausta, & quæ populo grata erant, vaticinabantur; vt pacem, victoriam, fertilitatem, & rerum omnium abundantiam. Ierem. 14. 11. Et ideo à plerisque libenter audiebantur.

10. Similiter faciunt moderni nostri Prophetæ. Primò aiunt, se à Deo missos esse ad reformandam Ecclesiam. Secundò, non possunt probare se missos esse: Nec vilo miraculo aut veraci prædictione id hactenus probarunt. Prædixit quidem Lutherus: *pestis eram vniuersi, moriens ero mors tua, Papa*: sed fuit mendax prædictio. Mortuus est Lutherus, viuit adhuc Papa. Tertiò, semper fausta, & quæ populo grata sunt, vaticinantur. Eorum vox est, per fidem saluabimini: Bona opera nihil proderunt: Non opus est ieiuniis & castigatione corporis: Crescite & multiplicamini: Si non vult vxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentius audiunt, quam illam Christi & Apostolorum: *Pœnitentiam agite: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: Abstinetes à carnalibus desideriis: Sobrii estote, & vigilate.*

CAPVT

DIRECCIÓN GENERAL D

CAPVT IX.

De Religiosis Synagoga, qui erant Nazaræi, & Rechabite.

1. **P**RÆTER Leuitas, Sacerdotes, Pontifices, & Prophetas, de quibus dictum est, erant etiam alij in veteri Testamento, qui à communi populo distinguebantur.

Primò, quidem Nazaræi & Rechabite, qui erant quasi Religiosi: Deinde Esseni, Pharisei, & Sadducæi, qui erant quasi sectarij. De vtrisque agendum est. De prioribus in hoc capite: De posterioribus in sequenti.

Nazaræi.

2. Igitur Nazaræi, apud Indæos, erant homines Religiosi, (seu viri, seu femina) qui voto se consecrabant Deo, & à communi aliorum consuetudine separabant. Erant autem duplices. Alij temporarij, qui ad certum tempus obligabant se voto, vt ad vnum mensem, duos, tres, vel vltra. Numer. 6. 13. & sequentib. Alij perpetui, qui ad totam vitam erant obstricti, vt Samson & Samuel. Iudic. 13. 7. & 1. Reg. 1. 28. Vocabantur autem Nazaræi, id est, separati, consecrati, comati, (Cornelius in cap. 6. Numer. versu 9. & Castrius in cap. 4. Lamentationū Ierem.) Et poterant esse ex quavis tribu. Nec, quatenus præcisè erant Nazaræi, ad vllam Leuiticam, aut Sacerdotalem functionem

obligabantur. (Serarius in cap. 1; Iudic. quæst. 5.)

3. Statuta eorum describuntur à Moysè, Num. 6. Erant autem hæc. 1. Abstinebant à vino, & ab omni potu, qui inebriare potest: Itémque ab aceto, & uvis, tam siccis, quam recentibus. 2. Alebant comam toto tēpore separationis suæ. Vel, ut Scriptura loquitur, *Nonacula non transibat per caput eorum.* 3. Non ibant ad funus, vel cadauer mortui, ne quidem patris aut matris. Et generatim, nõ debebant super mortuo contaminari. Quartò, in fine voti seu separationis, (quod intelligendum est de temporariis) offerebant ad ostium tabernaculi tres victimas. 1. Agnum anniculū in holocaustum. 2. Agnam anniculā in sacrificiū pro peccato. 3. Arietem in hostiam pacificam: Et præter hæc, Canistrum panum azymorum, qui conspersi erāt oleo: & lagena absque fermento vncta oleo: ac libamina singulorum. His peractis, radebantur ante ostium tabernaculi; & capilli eorum, qui erant Deo consecrati igne comburebantur. Et sic erat finis voti ac separationis. Vide infrà capite decimoquinto.

4. Circa tertium statutū, notandū est, Iudæos variis modis solere contaminari super mortuo. 1. Si essent in domo, in qua quis erat moriturus. 2. Si tangerent cadauer mortui, aut ossa illius. 3. Si attingerent vasa, quibus fuerat vsus. 4. Si tangerent illius sepulchrum. 5. Si irent ad funus mortui. Numer. 19. v. 11. & seqq. His omnibus modis contaminabantur etiam Nazaræi: Et insuper alio peculiari modo; si nimirum essent in aliquo loco, vbi quis moreretur. Si ergo aliquo istorum modorum fuissent contaminati tempore separationis

tionis suæ, debebant raso capite & oblato sacrificio expiari, & de nouo consecrari, non secus, ac si antea non fuissent Nazaræi. (Num. 6. 9.) Itaque si quis illorum vouisset separationem per decem menses, & in aliquo istorum mensium fuisset contaminatus, debebat ab initio inchoare decem menses, perinde ac si antea non fuisset separatus. (Num. 6. 12.)

5. Erant autem Nazaræi in magno honore apud Iudæos. Et meritò. Nam ipsemet Deus per Prophetam Amos, cap. 2. recensens beneficia, quæ præstiterat populo Iudæorum, commemorat potissimum hæc tria. 1. *Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Egypti.* 2. *Ego exterminavi Amorrhæum.* 3. *Ego suscitavi de filiis vestris in Prophetas, & de iuuenibus vestris Nazaræos.* Quod etiam confirmatur ex lib. 1. Machabæorum, cap. 3. v. 49. Cùm enim Iudæi congregati essent in Maspha, & audirent appropinquare exercitum Antiochi Regis; maximè fuerunt solliciti de Nazaræis, vt illi in tuto collocarentur. Textus sic habet: *Attulerunt ornamenta Sacerdotalia, & primitias & decimas: & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies: & clamauerunt voce magna in celum, dicentes: Quid faciamus istis, & quò eos ducemus?*

6. Quæres 1. Quamdiu durauerit institutum Nazaræorum? Respondeo: Durauit ab initio legis Mosàicæ, vsque ad tempora Apostolorum. Nam Moyses descripsit illum institutum, vt paulo ante dixi. Et Paulus Apostolus cum quibusdam aliis hoc institutum amplexus est, vt patet Actorum 18. : 8. Et Actor. 21. : 23. Nec obstat, quod Ioseph Patriarcha, qui diu vixit ante legem Mosàicam, vocetur

vocetur Nazaræus. Genes. 49. 26. Non enim vocatur Nazaræus, ratione instituti seu voti, sed ratione vocabuli, quia Nazaræus idem est, quod separatus. Ioseph autem fuit separatus à fratribus. Et quidem multis modis. 1. Moribus & innocentia. 2. Cōuersatione, quia fratres oderant illum, & abhorrebant ab illius consortio. 3. Loco, quia fuit venditus in Ægyptum, & per multos annos separatus à fratribus habitantibus in Chanaam. 4. Carcere, in quo mansit in tonsis crinibus, ac quasi Deo relictus & consecratus. Vide Cornelium in cap. 49. Genes, vers. 26.

7. Quæres 2. Qui apud Christianos sint similes Nazaræis Iudzorum? Respondeo. Religiosi, quorum typum seu figuram gesserunt Nazaræi, vt notat Nazianzenus orat. in laudem S. Basilij, Gregorius lib. 2. Moral. c. 39. D. Thom. in 2. 2. q. 186. art. 6. Figura consistit in his. Primò, Sicut Nazaræi speciali gratia à Deo suscitabantur. Amos 2. 11. ita etiam Religiosi. Secundò, Sicut illi erant separati à communi hominum conuictu & consuetudine, ita & hi. Tertiò, Sicut illi, ratione voti, abstinebant à vino & omni potu, qui inebriare potest; ita & hi, ratione voti, sectantur paupertatem & frugalitatem. Quartò, Sicut illi cauebant ab omni immunditia legali, etiam minima; ita & hi à minima labe peccati. Quintò, Sicut illi non ibant ad funera parentum suorum; ita & hi deponunt omnem affectum carnalem erga parentes & amicos. Sextò, Sicut illi alebant in capite comam Deo consecratam; ita & hi alunt pias meditationes de rebus ad Deum pertinentibus. Septimò, Sicut illi, qui à Deo consecrati erant, à populo honorabantur, ita & hi.

Denique

Denique sicut illi in fine separationis offerebant Deo victimas immaculatas; ita & hi in fine vitæ offerunt Deo animas immaculatas. Vide eundem Cornelium in cap. 6. Numer. vers. 9.

Rechabite.

8. Rechabite dicti sunt à Rechab, qui fuit Pater Ionadab. Hic Ionadab præcepit filiis & posteris suis hæc tria. 1. Vt non biberent vinum. 2. Vt non ædificarent domos, sed habitarent in tabernaculis. 3. Vt non sererent sementem, nec plantarent vineas. Quæ omnia accuratissime ipsi seruabant. Ierem. 35. 6. & sequent. Ob hanc causam Monachi à D. Hieronymo appellati sunt Epist. 13. ad Paulinum.

9. Vixit autem Ionadab sub Iosia Rege Iuda, & Iehu Rege Israël. Nam 4. Reg. 10. 15. sic legimus: *Cumque abisset inde, inuenit Ionadab filium Rechab in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab. Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille leuauit eum ad se, in currum: dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impositum in currum suo duxit illum in Samariam. Et percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria vsque ad vnum, iuxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam. Congregauit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos, &c.*

10. Porro Rechab, à quo dicti sunt Rechabite, fuit filius Hemath, ducens originem ex locero Moyse Raguele, qui alio nomine dictus est Iethro, Princeps Madian, Exod. 3. 1. & Cinæus, qui erat ex stirpe Cin. Iudic. 1. 16. Vnde sæpè pro eodem vsurpantur

pantur hæc duo nomina, Cinæi, & Rechabitæ. vt i. Paral. 2. 55. *Hi sunt Cinæi, qui uenerunt de calore patris domus Rechab. Vel vt Hebræi & septuaginta dicunt: Qui uenerunt de Hemath patre domus Rechab, id est, familiæ Rechabitarum.*

11. Quod autem Deo placuerit institutum Rechabitarum, aperte constat ex Ieremia loco citato, ubi sic legimus: *Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioachim filij Iosia Regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduce eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum, &c. Et introduxi eos in Domum Domini, &c. Et posui coram filiis Rechabitarum scyphos plenos uino, & calices, & dixi ad eos: Bibite uinum. Qui responderunt: Non bibemus uinum, quia Ionadab filius Rechab, Pater noster, praecepit nobis, dicens: Non bibetis uinum uos, & filij uestri usque in sempiternum. Et domum non edificabitis, & sementem non feretis, & uineas non plantabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus uestris, ut uiuatis diebus multis super faciem terra, in qua uos peregrinamini. Obedimus ergo uocis Ionadab filij Rechab, Patris nostri in omnibus, quæ praecepit nobis, ita ut non biberemus uinum cunctis diebus nostris, nos, & mulieres nostra, filij & filiae nostra: & non edificaremus domos ad habitandum, & uineam & agrum, & sementem non habuimus: sed habuimus in tabernaculis, & obediemus fuis circa omnia, quæ praecepit nobis Ionadab Pater noster, &c. Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vade & dic filiis Iuda, & habitatoribus Ierusalem. Nunquid non recipietis disciplinam, ut obediatu uerbis meis, dicit Dominus? praeualuerunt sermones Ionadab*

Ionadab filij Rechab, quos praecepit filiis suis, ut non biberent uinum: & non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt praecepto patris sui. Ego autem locutus sum ad uos, de mane consurgens & loquens, & non obedistis mihi. Misique ad uos seruos meos Prophetas, consurgens diluculo & dicens: *Conuertimini: unusquisque a uia sua pessima, & bona facite studia uestra, &c. Et non inclinastis aurem uestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab praeceptum patris sui, quod praeceperat eis. Populus autem iste non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego adducam super Iuda, & super omnes habitatores Ierusalem uniuersam afflictionem, quam locutus sum aduersus illos, & non audierunt: uocaui illos, & non responderunt mihi. Domus autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël; pro eo, quod obedistis praecepto Ionadab Patris uestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis uniuersa, quæ praecepit uobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet uir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.*

12. Vbi tria notanda sunt. Primo, praeceptum illud, quod datum fuit Rechabitis, fuisse difficillimum. Quid enim difficilius, quam uitos & uxores, filios & filias, non tantum ad breue tempus, more Nazæorum, sed in perpetuum abstinere ab omni uino, nunquam habitare in domibus, nunquam ferere agros, numquam plantare uineas? Secundo, hoc praeceptum non fuisse diuinum, sed humanum, ut patet ex antithesi, quam Deus facit. Sic enim argumentatur: Si Rechabita seruauit praeceptum, quod ab homine acceperunt, quanto magis Iudæi debebant seruare praeceptum, quod à Deo

à Deo acceperunt? Tertiò, Rechabitas non solum rectè ac laudabiliter fecisse, quod obseruarint præceptum parentis sui Ionadab, sed etiam meritos esse à Deo peculiarem benedictionem: sicut è contrario, Iudæos meritos esse pœnam & afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Iudæis autem: *Ego adducam super vos afflictionem.*

13. Hinc si sapiunt, colligant aduersarij nostri hæc pauca. Primò, præcepta hominum non esse contemnenda. Secundò, sicut Rechabitæ laudabiliter fecerunt, seruandò præceptum parentis sui Ionadab; ita laudabiliter facere Catholicos, seruandò præceptum matris Ecclesiæ. Imo tanto laudabilius, quanto maior est autoritas Ecclesiæ, quam priuati hominis. Tertiò, Catholicos propterea non deficere (deficientibus Manichæis, Pelagianis, Donatistis, & alijs hæreticis) quia seruant præcepta Ecclesiæ; & quo quisque accuratius ea seruat, eo maioribus à Deo beneficijs cumulari. Alios verò propterea sensum deficere, quia ex vna parte contemnunt præcepta Ecclesiæ, in quo deficiunt à Rechabitis: & ex altera, non seruant præcepta Decalogi, in quo similes sunt Iudæis. Et vt aliquam suæ ignauitæ prætexant excusationem, aiunt: præcepta Decalogi esse impossibilia. In quo fingunt Deum tyrannum, quasi præcipiat homini sub graui pœna, quod ab homine præstari nullo modo possit.

CAPVT X.

De Sectarijs Synagoga, qui erant Pharisei, Sadducæi, Esseni.

- I. **C**OMMUNIS sententia est, tres fuisse Iudæorum sectas, nempe Phariseorum, Sadducæorum, & Essenorum. Ita Flavius Iosephus libro 2. cap. 12. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius in cap. 22. Actuum Apostolorum, Abulensis in cap. 3. Marth. quæst. 63. Serarius lib. 1. Trihæresij cap. 3. & alij. De hoc triplici Sectariorum genere breuiter agendum est hoc ordine. 1. Vnde dicti sint Pharisei. 2. Ex qua tribu & familia fuerint. 3. Quæ fuerint illorum dogmata. 4. Qui mores & instituta. 5. Quando & quo auctore cæperint. 6. An fuerint distincti à Scribis, 7. Sadducæi vnde dicti. 8. Quæ illorum dogmata & instituta. 9. Qui hoc tempore similes Phariseis & Sadducæis. 10. Esseni vnde dicti, & quæ illorum dogmata & instituta.

à Deo acceperunt? Tertiò, Rechabitas non solum rectè ac laudabiliter fecisse, quod obseruarint præceptum parentis sui Ionadab, sed etiam meritos esse à Deo peculiarem benedictionem: sicut è contrario, Iudæos meritos esse pœnam & afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Iudæis autem: *Ego adducam super vos afflictionem.*

13. Hinc si sapiunt, colligant aduersarij nostri hæc pauca. Primò, præcepta hominum non esse contemnenda. Secundò, sicut Rechabitæ laudabiliter fecerunt, seruandò præceptum parentis sui Ionadab; ita laudabiliter facere Catholicos, seruandò præceptum matris Ecclesiæ. Imo tanto laudabilius, quanto maior est autoritas Ecclesiæ, quam priuati hominis. Tertiò, Catholicos propterea non deficere (deficientibus Manichæis, Pelagianis, Donatistis, & aliis hæreticis) quia seruant præcepta Ecclesiæ; & quo quisque accuratius ea seruat, eo maioribus à Deo beneficiis cumulari. Alios verò propterea sensum deficere, quia ex vna parte contemnunt præcepta Ecclesiæ, in quo deficiunt à Rechabitis: & ex altera, non seruant præcepta Decalogi, in quo similes sunt Iudæis. Et vt aliquam suæ ignauitæ prætexant excusationem, aiunt: præcepta Decalogi esse impossibilia. In quo fingunt Deum tyrannum, quasi præcipiat homini sub graui pœna, quod ab homine præstari nullo modo possit.

CAPVT X.

De Sectariis Synagoga, qui erant Pharisei, Sadducæi, Esseni.

- I. **C**OMMUNIS sententia est, tres fuisse Iudæorum sectas, nempe Phariseorum, Sadducæorum, & Essenorum. Ita Flavius Iosephus libro 2. cap. 12. Hieronymus lib. 2. contra Iovinianum, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius in cap. 22. Actuum Apostolorum, Abulensis in cap. 3. Marth. quæst. 63. Serarius lib. 1. Trihæresij cap. 3. & alij. De hoc triplici Sectariorum genere breuiter agendum est hoc ordine. 1. Vnde dicti sint Pharisei. 2. Ex qua tribu & familia fuerint. 3. Quæ fuerint illorum dogmata. 4. Qui mores & instituta. 5. Quando & quo auctore cæperint. 6. An fuerint distincti à Scribis, 7. Sadducæi vnde dicti. 8. Quæ illorum dogmata & instituta. 9. Qui hoc tempore similes Phariseis & Sadducæis. 10. Esseni vnde dicti, & quæ illorum dogmata & instituta.

QVÆSTIO I.

Vnde dicti sint Pharisei?

1. **D**icti sunt Pharisei à Pharsæ, quod tria significat. 1. Expandere seu explicare. 2. Exponere, declarare, interpretari. 3. Diuidere seu separare. Hæc tria conueniebant Phariseis. Primò, quia expandebant seu explicabant se oculis hominum, vt fierent conspicui, & illustres in populo. *Dilatabant enim phylacteria sua; amabant salutationes in foro; primum locum ambiebant in conuiujs.* Matth. 23. 5. Secundò, exponebant & interpretabatur legem Mosaicam. Quò pertinet illud: *Super Cathedram Moysis sederunt Scribae, & Pharisei.* (Matth. 23. 2.) Tertio, separabant se ab alijs, quasi sanctiores & petiores essent. Vnde Hieronymus libro Traditionum in Genesim: *Pharisei, inquit, qui se quasi iustos separauerunt, diuisi appellantur.* Et Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli: *Primarij quidam erant, & quasi ad nobilitatem Iudaicam segregati, non contempnibili plebi commixti, qui dicebantur Pharisei. Nam dicitur hoc verbum segregationem interpretari: quomodo in Latina lingua egregius, quasi à grege separatus.* Vide Maldonatum in cap. 3. Matth. v. 7. & Serarium lib. 2. Trihæresij cap. 1.

QVÆSTIO II.

Ex qua tribu & familia fuerint Pharisei.

1. **R**espondeo: Poterant esse ex omni tribu & familia. Nam illorum institutum non erat alligatum ad certam tribum, sicut institutum Leuitarum & Sacerdotum erat alligatum ad tribum Leui: Nec ad certam familiam, sicut institutum Pontificum erat alligatum ad familiam Aaron, & quidem ad primogenituram illius familiae, vt supra dictum est. Vnde Chrysostomus in capite 15. Matthæi ait, *Per omnes tribus in duodecim partes disseminati erant Pharisei.* Et patet in exemplis. Nam Paulus fuit ex tribu Benjamin, vt ipse de se fatetur Philip. 3. 5. *Circumcisus octauo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin. Hebraeus ex Hebrais, secundum legem Phariseus.* Hircanus, & Flavius Iosephus, ex tribu Leui; & alij ex alijs tribubus.

2. **Q**ueres, An fuerint ex ordine nobilium, an plebeciorum? Respondeo. Ex utroque poterant esse. Porro nobilitas apud Iudæos ex triplici potissimum capite æstimabatur. Primò, ex zelo religionis Iudaicæ. Hoc sensu Paulus fuit nobilis Phariseus. Nam & contra nascentem Christi Ecclesiam, & contra hæresim Sadducæorum, zelosè pugnabat pro sua Religione. Philippenf. 3. 5. *Secundum legem Phariseus, secundum emulationem persequens Ecclesiam Dei.* Et Actor. 23. 6. *Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera*

Phariseorum, exclamauit in Concilio: Viri fratres, Ego Phariseus sum, filius Phariseorum, &c. Vnde Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli, introducit Paulum de se loquentem his verbis: Non erampiger Iudaeus. Quicquid erat, quod legi meae aduersarium videbatur, impatiens ferebam, acriter insequabar. Et mox subiungit: Haec apud Iudaeos nobilitas.

3. Secundò, ex eminentia honoris. Sic Nicodemus fuit nobilis Phariseus, de quo Ioann. 3. 1. Erat autem homo ex Phariseis Nicodemus nomine, Princeps Iudaeorum. Potro Principes Iudaeorum vocabantur, vel, qui inter Iudaeos erant locupletissimi: vel certè, qui erant capita familiarum: sicut etiam Principes Sacerdotum dicti sunt, qui Sacerdotium familiarum erant capita, vt notat Maldonatus in commentario illius loci.

4. Tertio, ex dignitate Sacerdotali. Sic Hyrcanus & Flavius Iosephus fuerant nobiles Pharisei, quia summi Sacerdotes: Sic etiam illi, qui ad Ioanem Baptistam legatione functi sunt, de quibus Ioan. 1. 19. Miserunt Iudaei ab Ierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es? Postea subditur: Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis. Hinc constat, aliquos Phariseorum fuisse Leuitas, alios Sacerdotes, alios Pontifices. Addo, alios etiam Scribas & legis Doctores, vt quaest. 6. videbimus.

QVÆSTIO III.

Quæ fuerint dogmata Phariseorum?

1. **M**agna difficultas est, an doctrina Phariseorum fuerit vera, an falsa? Falsam fuisse insinuat Christus Matthæi 16. 6. cum ait: *Cauete à fermento Phariseorum & Sadduceorum.* Vbi per fermentum, intelligit doctrinam eorum, vt patet ex sequentibus verbis: *Tunc intellexerunt (Apostoli) quia non dixerat cauendum à fermento panum, sed à doctrina Phariseorum & Sadduceorum.* Contra veram fuisse insinuat Matthæi 23. 2. cum ait: *Super Cathedram Moysis sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, seruate & facite.* Hoc non dixisset, si doctrina illorum fuisset falsa. Eodem spectat illud Apostoli Pauli Actor. 26. 5. *Secundum certissimam sectam nostrae religionis vixi Phariseus.* Si fuit certissima, non potuit esse falsa.

2. Hæc tria testimonia explicanda sunt, & ex eorum explicatione patebit, quid de proposita quaestione statuendum sit. Illud igitur; *Cauete à fermento*, id est doctrina, *Phariseorum*; manifestè significat, aliqua saltem eorum dogmata fuisse falsa. Quænam illa fuerint, ex variis auctoribus colligi potest. Primò, docebant omnia fato euenire, vt refert Epiphanius hæresi 16. Secundò, valde addicti erant astronomiæ; & maiorem, quam par est, efficaciam tribuebant planetis & sideribus, teste eodem Epiphanio. Tertio, dicebant animas iustorum migrare de corporibus in

corpora; non item animas malorum. (Iosephus lib. 2. Capt. cap. 12.) Hinc natus ille Iudæorum error, quod alij dicerent, Christum esse Heliam, alij Ieremiam, alij vnum ex alijs Prophetis. Putabant enim animam alicuius Prophetæ migrasse in corpus Christi. Quarto, nimium urgebant traditiones seniorum, inter quas aliquæ erant inutiles. Quod sæpe illis obiicit Christus in Euangelio. Quinto, malè sentiebant de pietate filiorum erga parentes, vt capite primo, quæstione vltima explicatum est. Sexto, similiter malè de religione iuramenti, ibidem. Septimo, respuebant Baptismum Ioannis. (Lucæ 7. 30.) Octauo, negabant Christum esse Deum, & Saluatorem à Prophetis promissum. Quæ omnia repugnabant veritati. Itaque propter eiusmodi dogmata, meritò dixit Christus: *Cauere à sermone Phariseorum.*

3. Alterum testimonium est; *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite.* Quæritur, quid significet illa particula, *Omnia*? An absolute omnia, quæcunque dixerint? Nullo modo. Alioquin oportuisset etiam facere, quæ falso docebant Pharisei. Quæ ergo omnia? Variæ sunt interpretationes. Maldonatus sic interpretatur: *Omnia quæcunque lex, & Moyses vobis dixerint, Scribis & Phariseis recitantibus, seruate & facite.* Alij sic: *Omnia quæcunque Scribæ & Pharisei, prælegendo libros Moysis, dixerint vobis, seruate & facite.* Sensus idem est. Sed manet quæstio, An omnia, quæ dixerint Scribæ & Pharisei, recitando verba Moysis; an etiam quæ dixerint, explicando verba Moysis? Hoc posterius multi

multi concedunt, cum hac limitatione: Quæ dixerint, explicando verba Moysis in cathedra, id est, publica autoritate. Vide Augustinum lib. 4. de doctrina Christiana, cap. 27. & lib. 16. contra Faustum, cap. 29. & Epist. 166. Et Serarium lib. 2. Triharelj cap. 6.

4. Dices, ergo Iudæi debebant credere, Christum non esse Prophetam illum, quem Deus promisit per Moysen, Deuteron. 18. 15. Sequela patet, quia Scribæ & Pharisei publica autoritate, & in pleno concilio damnarunt Christum, nec agnouerunt pro tali Propheta. Si ergo quæcunque illi dicebant publica autoritate, debebant fieri, necesse erat, Iudæos non agnoscere Christum, tanquam Prophetam à Deo promissum. Respondeo. Propter hanc obiectionem, nonnulli aliter explicant verba Christi. Nimirum sic: *Omnia præcepta legis Mosaicæ, moralia, ceremonialia, & iudicialia, quæ à Scribis & Phariseis publica auctoritate vobis proponuntur, seruate & facite: Secundum verò opera eorum nolite facere.* Causam addit: *Dicunt enim, & non faciunt.* Quæ sunt illa, quæ dicunt & non faciunt? Sequitur: *Alligant enim opera graua & importabilia, (nempe præcepta legis Mosaicæ, quæ seruata difficilia sunt) & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere, id est, alios onerant multitudine præceptorum; & ipsi nullum ex illis seruant.* Vide Chrysostomum in catena aurea, & Emmanuelem in notationibus.

5. Tertium testimonium est Actor. 26. 5. *Secundum certissimam sæctam nostræ religionis, vixi*

Pharisæi. Græcè est ἀριστοὶ ἀριστερῶν, exquisitissimam, accuratissimam. Syriacè, primam, seu præcipuam & principalem. Quo sensu id dixerit, quæstio est. Respondeo. Secta Pharisæica dupliciter spectari potest. Primò, quoad primam suam originem & institutionem. Secundò, quoad vitia, quæ postea irrepserunt. Priori modo fuit certissima & accuratissima; posteriori, in multis erravit. Non quod singuli errarint, sed maior pars, vt latius explicabo sequenti quæstione, §. 3.

QUESTIO I V.

Qui fuerint mores, & instituta Pharisæorum?

1. **H**Oc generatim constat ex iis, quæ Christus in Euangelio illis obiecit. Nam primò, vocauit illos hypocritas auaros, stultos, inanis gloriæ cupidos, sepulchra dealbata, plenos rapina & immunditia, plenos hypocrisis & iniquitate, serpentes, genimina viperarum, filios gehennæ, generationem malam & adulteram. Secundò, dixit de illis: *Nisi abundauerit iustitia vestra, plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum caelorum.* Tertio, obiecit illis Matth. 15. 3. *Quare vos transgredimini mandata Dei, propter traditionem vestram?* Quarto, grauissimè ac sæpius in eos inuectus est, repetendo illud: *Vae vobis Scribæ & Pharisæi.* (Matth. 23. & Luc. 11.)

2. Speciatim hæc illis obiecta sunt. 1. *Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus* (Matth. 23. 5. 2. Quando dant eleemosynam, vel orant, faciunt

faciunt hoc publicè in plateis & Synagogis, vt honorificentur ab hominibus. (Matth. 6. 2.) 3. *Isaias de illis prædixit: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est à me.* (Matth. 15. 8.) 4. *Dilatant phylacteria sua, & magnificant sabbatas.* (Matth. 23. 5.) 5. *Amant primos recubitus in cænis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Sextò, claudunt regnum caelorum ante homines: *Ipsi enim non intrant, nec introeuntes sinunt intrare.* Octauò, *Circumeunt mare & aridam, vt faciant proselytum; & cum factus fuerit, faciunt eum filium gehennæ duplo, quam seipfos.* Nondò, *Decimant mentham & rutam, & omne oliu;* & relinquunt iudicium, misericordiam & fidem. Decimò, exteriùs mundi sunt; interius pleni spurcitia. Vndecimò, ædificant sepulchra Prophetarum, & dicunt: *Si fuissetis in diebus Patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum.* Itaque testantur se esse filios eorum, qui Prophetas occiderunt. Hæc & similia habentur Matth. 23.

3. **Q**uæres, An omnes Pharisæi fuerint tales? Repeto quod supra dixi: Aliud est loqui de secta Pharisæica secundum se, & quoad primam institutionem; aliud de vitiis, quæ postea irrepserunt. Secta Pharisæica secundum se, & ex prima sua institutione, fuit bona & laudabilis, siue doctrinam, siue mores spectemus. Et hoc sensu intelligitur illud: *Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.* At postea, vt fieri solet, exortæ sunt superstitiones, & falsa dogmata, quibus obnoxij fuerunt posteriores Pharisæi tempore Christi; ideòque grauitè ab eo reprehensj.

Non quod omnes, sed plerique fuerint tales. Nam constat aliquos fuisse immunes ab illis vitiis, vt Nicodemum, Gamalielelem, & discipulum eius Paulum, qui de seipso scribit Actor. 22. 3. *Eruditus iuxta veritatem paterne legis.* Et Philip. 3. 5. *Secundum legem Phariseus, secundum iustitiam, qua in lege est, conuersatus sine querela.*

4. Idem fit in nouo Testamento. Multi Ordines Religiosi ab initio bonam ac salutarem regulam professi sunt, qui postea in multis à regula deflexerunt: non vitio sui instituti aut vocationis, sed negligentia humanæ fragilitatis. Contra accidit Calvinistis. Qui si primam Caluini doctrinam & institutionem sequantur, boni esse non possunt: sin ab ea deflectant, melioris vitæ spem ac subsidium habent. Vide quæ diximus in opusculo de Ecclesia.

QVÆSTIO V.

*Quando, & quo authore cœperint
Pharisæi?*

1. Serarius lib. 2. Trihæresij cap. 11. putat eos cœpisse ante tempora Ionathæ Machabæi, plusquam 130. annis ante Aduentum Christi. Quod tripliciter probat. Primò, ex illis Iosephi verbis: *Circa hoc tempus (Ionathæ) erant tres Iudaorum hæreses.* Secundò, quia Pharisæi antiquiores sunt Sadducæis: At hi fuerunt ante tempora Ionathæ; ergo multo magis illi. Tertio, quia constat ex historiis, tempore Ioannis Hircani, qui

qui vixit 24. annis post Ionatham, fuisse maximum numerum, & auctoritatem Phariseorum. Ex quo colligi potest, eos cœpisse ante tempora Ionathæ, quia si tunc primum cœpissent, (quod aliqui putant) non potuissent tam paucis annis in tantum numerum excrefcere; præsertim cum non nisi viri docti ad eorum sectam admitterentur.

2. Quod attinet ad ipsorum authorem seu institutorem, putat Diuus Hieronymus in cap. 8. Isaïæ, Scribas & Phariseos à Schamai & Hillel, duobus magnis Synagoga viris, ortos esse. At Serarius cap. 12. ab iis quidem propagatos, sed ab aliis initium sumpsisse. Quod etiam sentit Genebrardus in Chronologia. Nota. Docent Iudæi, Moysem in monte Sinai, non solum à Deo accepisse legem, quam scripsit; sed etiam intelligentiam legis, quam non scripsit: eamque viua voce tradidisse Iosue successori suo. Hunc eandem tradidisse Senioribus, qui ipsum secuti sunt: Hos Prophetis: Prophetas viris magnis Synagoga, post reditum ex captiuitate Babylonica. Ex his viris ortam esse sectam Phariseorum, ac postea ab Hillel & Schamai propagatam. Vide Serarium loco citato.

QVÆSTIO VI.

*An Pharisæi fuerint distincti à
Scribis?*

1. **T**Ria hic statuenda sunt. Primò, Scribas fuisse legis peritos, seu legis Doctores, qui Græcè νομικοί, vel νομειδιδάσκαλοι appellati sunt,

sunt, vt notat Maldonatus in cap. 2. Matth. verſ. 4. & Serarius lib. 2. Trihareſij cap. 7. Et conſtat ex Luc. 7. 30. & Luc. 11. 45. Secundò, Scribas ſeu legis peritos fuiſſe diſtinctos à Phariſæis, vt paſſim patet ex Euangelio, Matth. 23. 13. *Ve vobis Scribæ & Phariſæi.* Tertio, aliquando tamen factum eſt, vt iidem ſimul eſſent Scribæ & Phariſæi. Scribæ quidem, ratione officij, quia legem docebant: Phariſæi autem ratione ſectæ, quia ſectam Phariſæorum profitebantur. Sicut apud nos, aliquando iidem ſunt Doctores Academici, & Dominicani Doctores, ratione officij: Dominicani, ratione inſtituti. Hoc patet Matth. 23. 34. *Phariſæi autem audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conueniunt in vnum: & interrogauit eum vnus ex eis legis Doctõr.* Ecce vnus ex Phariſæis, erat legis Doctõr, id eſt, Scriba. Sic enim interpretatur Marcus cap. 11. verſu 28. *Et acceſſit vnus de Scribis.* Nempe ille idem, quem Matthæus dixit eſſe vnũ ex Phariſæis. Perinde ac ſi aliquis de me diceret: Acceſſit ad eum Becanus, vnus ex Doctõribus Academicis. Et alter: Acceſſit ad eum Becanus, vnus ex Ieſuitis.

2. Vbi notandum eſt, aliter inter ſe diſtingui Scribas & Phariſæos; aliter Phariſæos & Sadducæos. Nam Scribæ & Phariſæi diſtinguuntur inter ſe, ſicut Doctores Theologiæ & Religioſi: vel, ſicut medici & milites. Nam ſicut fieri poteſt, vt vnus idẽmque homo, ſimul ſit Doctõr Theologiæ & Religioſus: aut ſimul medicus aut miles: ſic etiam, vt vnus idẽmque homo ſimul ſit Scriba & Phariſæus, vt ex Euangelio oſtenſum eſt. At Phariſæi & Sadducæi diſtinguuntur inter ſe,

ſe, ſicut duæ ſectæ oppoſitæ; ita vt nullus Phariſæus ſimul poſſit eſſe Sadducæus; nec vllus Sadducæus ſimul Phariſæus. Vide Abulenſem in cap. 23. Matth. q. 12.

QVÆSTIO VII.

Vnde Sadducæi dicti?

1. **R**espondeo. Vel à Sadoc, ſeu Tſadok, primo ſectæ illius conditore: vel à Zaddic, ſeu Tſedek, quod eſt iuſtus, quaſi nominati eſſent iuſti, ſeu iuſtitiatij. Priorem etymologiam tradunt Philaſtrius, & multi Rabbini apud Serarium cap. 19. Poſteriore Epiphanius hæreſi 14. Hieronymus in cap. 22. Matthæi, Abulenſis in idem caput quæſt. 123.

2. Porro Sadoc, primus ſectæ Sadducæorum author, fuit diſcipulus magni illius & veteris Phariſæi Antigni: ſed poſtea adiunxit ſe Doſitheo, qui ex Iudæo factus fuit Samaritanus. De quo ſic ſcribit Tertullianus libro de præſcriptionibus cap. 45. *Taceo Iudaïſmi hæreticos, Doſicheum, inquam, Samaritanum, qui primus auſus eſt Prophetas, quaſi non in Spiritu ſancto locutos, repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex huius erroris radice ſurgentes, auſi ſunt ad hanc hæreſin, & reſurrectionem carnis negare.* Vide plura apud Epiphanium hæreſi 13.

3. Ex dictis duo colligo. Primò, Phariſæos antiquiores eſſe, quam Sadducæos. Nam Sadoc primus auctor Sadducæorum, fuit diſcipulus Antigni, qui erat ex ſectâ Phariſæorum. Secundò, Sadducæos

Sadducæos aliquo modo ortos esse ex Samaritanis. Nam Sadoc auctor Sadducæorum, deserta Antigni Pharisei disciplina, confugit ad Dositheum, è Iudæo Samaritanum factum. Non tamen securus est sectam Dosithei in omnibus, sed noua quædam dogmata commentus est, vt iam videbimus.

QVÆSTIO VIII.

Quæ fuerint dogmata & instituta Sadducæorum?

1. **R**espondeo. Hæc potissimum. Primò, non Admittebant Prophetas, aut alios libros Veteris Testamenti, nisi libros Moïsi, vt refert Hieron. in cap. 22. Matthæi, Tertullianus lib. de præscripti. cap. 45. Maldonatus in cap. 3. Matth. v. 7. & alij. Hinc Christus disputans contra Sadducæos de resurrectione mortuorum, non aliis testimoniis, quam Pentateuchi vsus est, quia solum Pentateuchum ipsi pro vera Scriptura agnoscebant. Alioqui ex Psalmis & Prophetis potuisset multo clariora testimonia adducere. Vide Hieron. loco citato.

2. Secundò, nullam admittebant traditionem: nullam Scripturæ interpretationem à Moïse, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam: vt refert Elias in Thisbi, Verbo, Sadoc, vbi sic scribit: *Duis discipulos habuit Antignus vir Socheus, quorum alteri Zadok, alteri vero Baethos nomen erat: qui deficientes à præceptore ad homines malos, ceperunt negare legem ore tenuis traditam.*
Neque

Neque fidem habuerunt, nisi ei, quod in lege scriptum erat. Hancque ob causam vocati Caraim. Hinc nata est illa distinctio Iudæorum, vt alij dicantur Rabbinistæ, qui admittunt traditiones & interpretationes Rabbinorum: alij Caraim, id est, lectionarij, scripturarij, textuarij, qui illas respuunt. Vide Scaligerum lib. 2. de emendatione temporum, & Serar. lib. 2. Trihæresij c. 31.

3. Tertio, non credebant resurrectionem, nec animorum immortalitatem, neque Angelum, neque spiritum: neque aliud quidpiam, quod non sensu, aut manifesta ratione comprehenderent. Matth. 22. 23. *Accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum. Pharisei autem viraque conueniunt.* Hinc perpetua erant dissidia inter duas illas sectas, Sadducæorum, & Phariseorum. Quod ibidem etiam insinuat, his verbis: *Facta est dissensio inter Phariseos & Sadducæos.*

4. Quarto, vbiq; molesti erant Christo. Et quidem variis modis. Primò, petendo ab eo signum de cælo. (Matth. 16. 1.) Secundò, proponendo illi captiosas quæstiones. (Matth. 22. 23.) Tertio, ægrè ferendo, quod discipuli eius docerent populum. (Act. 4. 2.) Quarto, eosdem capiendo & in carcerem coniiciendo. (Act. 5. 17.) Quintò, illos in iudicium adducendo. (Act. 23. 6.)

QVÆSTIO IX.

*Qui hoc tempore sint similes Pharisæis
& Sadducæis?*

1. **R**espondeo. Si vlli alij, maximè Prædicantes Lutherani & Calviniani sunt illis similes. Hoc faciliè demonstratur ex dictis in hunc modum. Primò, Pharisei & Sadducæi introduxerunt nouam doctrinam, discrepantem à doctrina Synagogæ. Hi quidem negãdo resurrectionem, spiritum & Angelum; illi verò asserendo omnia fato euenire, & animas bonorum de corporibus in corpora transmigrare. Idem faciunt Lutherani & Calvinistæ. Introducunt nouam doctrinam, discrepantem à doctrina Ecclesiæ. Hi quidem asserendo, Deum esse auctorem peccati, & prædestinare homines ad æternam damnationem, sine vlla ipsorum culpa. Illi verò, docendo, Corpus Christi esse vbique, in Eucharistia manere substantiam panis cum substantia Corporis Christi; infantes in Baptismo habere propriam fidem actuaalem.

2. Secundò, Pharisei & Sadducæi, inter se quidem erant hostes infensissimi; sed in oppugnando Christo mirè inter se conspirabant. Sic Lutherani & Calvinistæ, dum inter se agunt, multis conuiciis se mutuo proscindunt ac lacerant: At in oppugnanda Christi Ecclesia, malitiosè inter se consentiunt. Vtrique docent, Ecclesiam multis sæculis ante Lutheri aduentum errasse in fide: & vt ipsi loquuntur, adulteram ac meretricem factam

factam esse. Vnde consequenter fateri debent, omnes filios, qui illis sæculis in Ecclesia per Baptismum nati sunt, adulterinos fuisse ac spurios: nec Christum iisdem sæculis, nisi spurios & adulterinos fœtus ex sua spona suscepisse ac educasse; quæ est magna in Christum blasphemia.

3. Tertio, Sadducæi pro suo arbitratu, quosdam Scripturæ libros admittebant; alios reiciebant. Admittebant libros Moisi: reiciebant reliquos. Idem faciunt Lutherani & Calvinistæ. Vtrique reiciunt libros Iudith, Tobix, Sapientiæ, Ecclesiastici, Machabæorum. Lutherani insuper, Apocalypsin, Epistolam Iacobi, & nonnullas alias, prout ipsis opportunum. Catholici admittunt omnes, quos antiqui patres, Innocentius primus, Augustinus, & alij, communi consensu admiserunt.

4. Quarto, Sadducæi nullam admittebant traditionem: nullam Scripturæ interpretationem à Moise, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam. Similiter faciunt Lutherani & Calvinistæ. Reiciunt traditiones diuinas & Apostolicas, contra illud Apostoli 2. Thessalonicensium 2. 14. *Tenete traditiones, quas didicistis.* Reiciunt interpretationem Scripturæ, quam per traditionem ab Apostolis & aliis Ecclesiæ Doctoribus accepimus. Suo arbitrio Scripturam interpretantur.

5. Quintò, Sadducæi nihil volebant credere, nisi quod sensu aut manifesta ratione comprehenderent. Idem faciunt Calvinistæ. Non credunt Christum præsentem esse in Eucharistia. Quare? Quia aiunt, se non posse ratione naturali comprehendere, quomodo idem corpus eodem

Q dem

dem tempore possit simul esse in duobus locis. Cùm ergo constet Christum esse in cœlo, putant euidenter sequi, non esse in altari vel Eucharistia.

6. Sextò, Sadducæi in oppugnanda resurrectione mortuorum, ridiculo argumento utebantur contra Christum, hoc modo: Vna mulier successiue habuit septem viros. Si ergo resurrectio admittenda, quis illorum in resurrectione recepturus est illam mulierem? Quibus respondit Christus: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Similiter faciunt Calvinista: Ridiculè argumentantur contra præsentiam corporis Christi in Eucharistia, in hunc modum: Scriptum est Math. 15. 17. *Omne, quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.* Si ergo corpus Christi est præsens in Eucharistia, & intrat in os, vt Catholici asserunt; ergo in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quibus quid aliud respondendum, quàm quod Sadducæis responsum est? *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.*

7. Hæc de doctrina. Si mores spectemus, fateor, non modo Lutheranos & Calvinistas, sed etiam aliquos Catholicos posse similes esse Pharisæis, & illorum vitia imitari. Nam, vt ait Poëta, *Ihacos intra muros peccatur, & extra.* Sed tamen duo Pharisæorum vitia præ cæteris expendenda sunt. Vnum est, quod fuerint superbi, arrogantes, ambitiosi, amantes honorum ac titularum. Sic faciunt nostri aduersarij. Superbi ac arrogantes sunt, quia contemnunt antiquos Patres, & suam sententiam ac iudicium ipsis præferunt. Amantes sunt

funt titularum, quia volunt vocari Euangelici, Orthodoxi, Reformati, à Deo docti. Alterum est, quod ad opinionem sanctitatis aucupandam soliti sint legem Dei scribere in membranis, & affigere fronti, brachiis & parietibus: nec aliud infonare, quàm legem & Prophetas. Sic etiam nostri aduersarij nihil aliud in ore habent, quàm *Verbum Dei.* Vbiq; in templis, in hospitibus, in parietibus affigunt hanc sententiam: *Verbum Domini manet in æternum.*

QVÆSTIO X.

Esseni vnde dicti, & quæ sint illorum dogmata & instituta?

1. **V**Nde dicti sint Esseni, (quos alij vocant Essæos, alij Hæssæos, alij Hasidæos vel Asidæos) non satis constat. Serarius lib. 3. Trihæresij cap. 1. adfert varias coniecturas & opiniones. Non est res tanti momenti, vt magnopere laborandum sit. Quisque sequatur opinionem, quam velit.

2. Quæ autem fuerint eorum dogmata & instituta, paucis explicandum est ex Iosepho & Serario. Præcipua fuerunt hæc. 1. Abhorrebant à voluptate, & viuere cœlibes. 2. Habebant bona communia, more Religiosorū. 3. Non utebantur famulis, sed ipsi sibi ministrabant. 4. In victu sectabatur austeritatem. 5. Albis utebantur vestibus. 6. In qualibet vrbe erant multi simul. 7. Maxima apud eos hospitalitas. 8. Sine viatico faciebant iter, quia vbiq; ferè inueniebant suæ sortis homines,

Q 2 à qui

224 *Caput decimum de Sect. Synag.*
à quibus gratuito habebant hospitium. 9. Pecunia-
ri ratione dediti erant pietati. 10. Manè ante so-
lis ortum nihil prophani loquebantur, sed preci-
bus ac orationibus erant intenti. 11. Post preces,
quisque conferebat se ad suos labores. 12. Deinde
iterum in vnum collecti, & lineis velaminibus
præcincti, frigida aqua se lauabant & purificabāt.
13. Post hanc lotionem ibant modeste ad cœna-
culum, vbi Sacerdos ante, & post cibum, orabat,
reliquis assistantibus. 14. Finito prandio, redibant ad
consuetos labores. 15. Qui us finitis, eo ritu cœna-
bant, quo antea pransi erant. 16. Seruabant accu-
ratè silentium. 17. Nihil ferè agebant, nisi ex Cura-
torum suorum imperio. 18. Sine Curatorum facul-
tate, nihil consanguineis poterant dare. 19. Nou-
tios quadriennio probabant. 20. Accuratè serua-
bant Sabbathum. 21. Credebant animarum im-
mortalitatem. 22. Aliqui inter illos futura prædi-
cebant. Hæc omnia fusè prosequitur Serarius ex
Iosepho Flauio. Qui etiam affirmat, multos Esse-
norum, ad fidem Christianam fuisse conuersos.

CAPVT

CAPVT XI.

De Iudice controuersiarum in Veteri
Testamento.

QVÆRITVR I. An Pontifex in Vete-
ri Testamento fuerit Iudex controuer-
siarum. 2. An Pontifex in dirimendis
controuersis fuerit infallibilis Iudex, ita vt non
potuerit errare. 3. An etiam in Nouo Testamento
sit aliquis Iudex infallibilis, & quis ille sit

QVÆSTIO I.

An Pontifex in Veteri Testamento fuerit
Iudex controuersiarum?

1. **R**espondeo. Certum est, fuisse. Hoc testa-
tur Iosephus lib. 2. contra Apionem, cum
ait; *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, le-
ges custodit, dyudicat controuersias; conuictos delicti pu-
nit: cui qui non obediunt, penas luit tanquam in Deum
impium.*
2. Et manifestè colligitur ex illo Deut. 17. 8.
*Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perse-
xeris inter sanguinem & sanguinem, causam & cau-
sam, lepram & lepram: & iudicium intra portas
videris verba variari: surge & ascende ad locum
quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sa-
cerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit
illo*
- Q 3

224 *Caput decimum de Sect. Synag.*
à quibus gratuito habebant hospitium. 9. Pecunia-
ri ratione dediti erant pietati. 10. Manè ante so-
lis ortum nihil prophani loquebantur, sed preci-
bus ac orationibus erant intenti. 11. Post preces,
quisque conferebat se ad suos labores. 12. Deinde
iterum in vnum collecti, & lineis velaminibus
præcincti, frigida aqua se lauabant & purificabāt.
13. Post hanc lotionem ibant modestè ad cœna-
culum, vbi Sacerdos ante, & post cibum, orabat,
reliquis assistantibus. 14. Finito prandio, redibant ad
consuetos labores. 15. Qui us finitis, eo ritu cœna-
bant, quo antea pransi erant. 16. Seruabant accu-
ratè silentium. 17. Nihil ferè agebant, nisi ex Cura-
torum suorum imperio. 18. Sine Curatorum facul-
tate, nihil consanguineis poterant dare. 19. Nou-
tios quadriennio probabant. 20. Accuratè serua-
bant Sabbathum. 21. Credebant animarum im-
mortalitatem. 22. Aliqui inter illos futura prædi-
cebant. Hæc omnia fusè prosequitur Serarius ex
Iosepho Flauio. Qui etiam affirmat, multos Esse-
norum, ad fidem Christianam fuisse conuersos.

CAPVT

CAPVT XI.

De Iudice controuersiarum in Veteri
Testamento.

QVÆRITVR I. An Pontifex in Vete-
ri Testamento fuerit Iudex controuer-
siarum. 2. An Pontifex in dirimendis
controuersis fuerit infallibilis Iudex, ita vt non
potuerit errare. 3. An etiam in Nouo Testamento
sit aliquis Iudex infallibilis, & quis ille sit

QVÆSTIO I.

An Pontifex in Veteri Testamento fuerit
Iudex controuersiarum?

1. **R**espondeo. Certum est, fuisse. Hoc testa-
tur Iosephus lib. 2. contra Apionem, cum
ait; *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, le-
ges custodit, diiudicat controuersias; conuictos delicti pu-
nit: cui qui non obediunt, penas luit tanquam in Deum
impium.*
2. Et manifestè colligitur ex illo Deut. 17. 8.
*Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perse-
xeris inter sanguinem & sanguinem, causam & cau-
sam, lepram & lepram: & iudicium intra portas
videris verba variari: surge & ascende ad locum
quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sa-
cerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit
illo*
- Q 3

illo tempore, quæſque ab eis, qui indicabunt tibi iudicy veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui præsum loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum. Non declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille.

3. Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quod variæ fuerint controuersia in populo Iudæorum. Hic quidem duæ speciatim recensentur. Vna de sanguine; altera de lepra. Alibi tamen summam insinuantur quatuor genera, vt 2. Paral. 19. 10. *Vbicunq; quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus.* Nam aliqua, vt ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: alia ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem Decalogi: alia ex præceptis ceremonialibus, ad diuinum cultum spectantibus: alia denique ex præceptis iudicialibus, quæ ad externam pacem & iustitiam conferuandam erant accommodata.

4. Alterum est, quod in singulis ciuitatibus constituti fuerint inferiores Iudices, qui ex officio debebant huiusmodi controuersias dirimere, vt habetur Deut. 16. 18. *Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus dederit tibi, per singulas tribus tuas, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paralip. 19. 5. *Constitui Iudices terra in cunctis ciuitatibus Iudæ munitis per singula loca.*

5. Tertium est, quod quando inferiores Iudices non poterant inter se conuenire, nec controuersias

uersas ad se delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem dirimere: necesse fuerit confugere Hierosolymam ad superiores Iudices, quibus tantquam supremus Iudex, præsidebat Pontifex: & illius sententiæ, sub pœna mortis, oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulò ante citatis: *Si difficile & ambiguum apud te (id est, in ciuitate tua, in qua habitas) iudicium esse perspexeris, &c.*

6. Hinc colligimus, duplex apud Iudæos fuisse Tribunal & Concilium: Vnum maius; alterum minus. Inter ea fuit multiplex discrimen. Primò, quia maius erat tantum in Hierusalem: minus in singulis ciuitatibus. Secundò, in maiori diiudicabantur maiores controuersia; in minori, faciliores. Tertio, in maiori præsidebat Pontifex: non item in minori. Quarto, à minori licebat appellare ad maius; non contra, à maiori ad minus. Quintò, in maiori erant septuaginta personæ, præter Pontificem: in minori, viginti tres. Sextò, maius vocabatur Sanedrin, vel Synedrion, vel Concilium Seniorum: minus non item. De maiori sæpè fit mentio in Euangelio, vt Marci 14. 55. & Lucæ 9. 22. & Actor. 4. 5. Videantur interpretes.

7. Vtrumque Concilium habuit suam originem sub Mose. Et minus quidem institutum est ex consilio Iethro: maius verò ex mandato Dei. Occasio minoris instituendi describitur Exod. 18. v. 13. his verbis: *Aliera autem die sedit Moses, vt iudicaret populum, qui assistebat Mosi à mane vsque ad vesperam. Quod cum vidisset cognatus eius, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus prestolatur de mane vsque ad vesperam?*

Cui respondit Moyses: Venit ad me populus, quarens sententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut inducam inter eos, & ostendam precepta Dei, & leges. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu, & populus iste, qui tecum est. Ultra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere, sed audi verba mea, atque consilia, & erit Deus tecum. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam: & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te; & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusque sit tibi paruo in alios onere. Quibus audiis, Moyses fecit omnia, quae ille suggererat: Et electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos Principes populi, tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore: Quidquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes.

8. De maioris Concilij institutione sic legitur Numer. ii. versu 16. Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam, & loquar tibi: Et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solum graueris. Et infra versu 24. Venit ergo Moyses, & narrauit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa Tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Mose, & dans septuaginta viris. Cumque
requi

De Iudice Controuersiarum in V. T. 229
requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec ultra cessauerunt.

9. Porro cum vtrumque Concilium, progressu temporis, penè collapsum esset; iterum restitutum & renouatum fuit à Iosaphat Rege Iuda, ut habetur 2. Paralipomen. 19. 4. his verbis: Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem: rursusque egressus est ad populum de Bersabee vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum Patrum suorum. Constituitque Iudices terra in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca. Et precipiens iudicibus, videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: Et quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit. Hæc omnia intelliguntur de minori Concilio. Iam sequitur de maiori. In Hierusalem quoque constituit Leuitas & Sacerdotes, & principes familiarum ex Israël, ut iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Precepitque eis dicens: Sic ageris in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem & cognationem, ubicunque quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, presidebit. Porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Vbi vides, Pontificem fuisse præsidem, seu caput Concilij Seniorum.

10. Igitur, ut verbo repetam, quæ dicta sunt,
Q. sub

sub Mose in deserto, res ita gesta est. Primò, solus Moyſes (qui erat Pontifex extraordinarius) iudicabat omnes omnino controuersias, quæ in populo oriebantur. Deinde, vt hoc onere nonnihil subleuaretur, additi sunt illi Tribuni, Centuriones, quinquagenarij & decani, qui minores causas iudicarent, & grauiores ad illum remitterent. Denique ad maius solatium, septuaginta Seniores electi sunt, qui etiam in causis grauioribus illi assisterent. Post mortem Moſis, cum iam filij Israël venissent in terram promissionis, duplex Tribunal ac iudicium constitutum est: vnum Hierosolymis, pro causis difficilioribus: alterum in singulis ciuitatibus, pro facilioribus. Hoc posterius respondebat Concilio Tribunalium ac Decanorum: illud prius Concilio septuaginta Seniorum.

11. Huc addi potest, aliter in deserto sub Mose, aliter in terra promissionis sub alijs Pontificibus, actum esse. Et quidem duplici discrimine: altero ex parte Pontificis, altero ex parte Concilij Seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis, non dirimebat controuersias, nisi ex lege scripta. At Moſes, præsertim antequam lex integrè scripta esset, multas dirimebat ex viua Dei voce & oraculo. Cuiusmodi sunt illæ tres. Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem nõ poterant cum alijs celebrare Pascha? (Numer. 9. 6.) Secunda, qua pœna deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die Sabbathi? (Numer. 15. 32.) Tertia, an filia Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos patris sui? (Numer. 27. 1.) De his contro

controuersijs nihil tunc erat scriptum in lege. Igitur Moſes viua voce consuluit Deum, & accepto responſo, voluntatem Dei executus est. Ac tunc primum hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

12. Ex parte Concilij Seniorum, hoc erat discrimen. Septuaginta Seniores, qui à Mose electi sunt, acceperunt spiritum prophetiæ in ipsa electione (Numer. 11. 25.) De alijs, qui postea in illorum locum per interualla temporis subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc autem credibile est, singulari Dei assistentia vſos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset: & maximè hanc assistentiã Pontifici, qui omnibus præsidebat, speciatim concessam fuisse, quando supremi Iudicis officio in ferenda sententia fungebatur. De qua re dicam aliquid paulò post.

13. Dices: Hæc omnia procedunt de controuersijs legalibus, in quibus Pontifex erat supremus Iudex, vt bene probatum est, non autem de controuersijs fidei, in quibus sola Scriptura erat Iudex. Respondeo. Hoc sine fundamento dicitur. Nam omnes controuersiæ, siue essent de fide, siue de alijs rebus, vocabantur legales, duplici de causa. Primò, quia oriebantur ex ipsa lege, non satis benè intellecta. Secundo, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deuteron. 17. 10.) Omnes porrò, sine vlla exceptione, pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum iudicem: etiam illæ, quæ erant de fide & religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis, paulò ante citatis: *Amarias Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* At controuersiæ de fide

de fide & religione, maximè ad Deum pertinent: ergo Pontifex in illis controuersis præsidebat. Quid autem est præsidere in controuersis, nisi iudicem agere? Item, ex verbis præcedentibus: *Ubiunque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus.* Omnes hæc quæstiones deferrebantur ad Pontificem: Et præter has, non erant vllæ aliæ: ergo nulla erat exempta à iurisdictione Pontificis.

14. Et confirmatur exemplo. Nam inter controuersias fidei (de quibus maximè nunc agimus) erat vna præcipua de Messia. At hæc ipsa, quando dubitatum fuit tempore Herodis; An Messias iam natus esset, deferrebat ad Concilium Sacerdotum, in quo Pontifex præsidebat, vt patet ex Euangelio Matthæi 2. 3. *Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iuda. Sic enim scriptum est per Prophetas: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël.* Vbi tria notanda sunt. Primò, quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitauerit de loco, in quo Messias esset nasciturus. Secundò, quod hanc dubitationem non ausi fuerint ipsi per se discutere, sed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertio, quod Sacerdotes, vt satisfacerent officio suo, dissoluerint hanc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex norma & regula, cui se conformabant.

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

An Pontifex fuerit infallibilis Iudex?

1. **A**liqui ex Lutheranis concedunt quidem, fuisse Iudicem controuersiarum, sed negant fuisse infallibilem. Quod nos affirmamus. Et tripliciter probari potest. Primò, ex discrimine, quod erat inter Summum Pontificem, & alios inferiores Iudices. Nam quando oriebat aliqua controuersia difficilior, in cuius decisione inferiores Iudices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant; volebat Deus, vt partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in superiori Concilio præsentem, cum hac promissione, quod ab eo accepturi essent iudicij veritatem, (Deuteronom. 17. 9.) At si Pontifex in tali casu fuisset fallibilis, non accepissent ab eo iudicij veritatem, nec promissio Dei fuisset impleta: Ergo dicendū est, in tali casu falli non potuisse.

2. Secundò, ex mandato Dei. Nam Deus, sub pœna mortis, mandabat omnibus, vt acquiescerent sententiæ Pontificis. Deuter. 17. 12. At certum est, non mandasse, vt acquiescerent sententiæ falsæ, præsertim in negotio fidei ac religionis; Ergo certum est, sententiam Pontificis, præsertim in negotio fidei ac religionis, non potuisse esse falsam, sed ex peculiari Dei assistentia infallibilem.

3. Tertio, ex parte litigantium. Nam si Pontifex, quando publicè in Concilio pronuntiabat sententiam

sententiam, potuisset falli, vel à legitimo scripturæ sensu aberrare; nunquam litigantes, qui illum consulebant, fuissent securi. Cur ergo sub pœna capitis tenebantur sequi illius decisionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat subiacere sententiæ contra se latæ, quam poterat suspicari falsam & iniquam esse? Denique cur totus populus in negotio religionis iubebatur id sequi, quod Pontifex iudicabat sequi oportere, si Pontifex errare poterat?

4. Obiiciunt Lutherani, Pontificem etiam cum toto Concilio sæpè errasse in negotio religionis. Quod probant variis exemplis. Primò, quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando proposuit populo vitulum adorandum (Exod. 32. 4.) Secundò, quia Vrias contra legem Dei extruxit nouum altare in templo, ad formam altaris Damasceni, & in eo sacrificia obtulit (4. Reg. 16. 10.) Tertiò, quia tempore Isaiæ, omnes speculatores populi, erant cæci (Isaiæ 56. 10.) Quattò, quia tempore Ieremiæ, à Propheta usque ad Sacerdotem, omnes loquebantur mendacium. Ierem. 6. 13. Quintò, quia idem Ieremias, propter verbum Domini, publico decreto omnium Sacerdotum & Prophetarum fuit condemnatus ad mortem (Ieremiæ 26. 11) Sextò, quia Christus à Pontificibus, scribis, & senioribus populi, in publico Concilio, morti adiudicatus est.

5. Respondeo. Frustra hæc obiiciuntur: Primò, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflauit; nec fuit author idololatriæ. Nihil ergo iuuat Lutheranos hoc exemplum. Quod

Quod non fuerit Pontifex, certum est. Nam à Mose consecratus est in Pontificem anno secundo egressionis ex Ægypto, prima die mensis primi, quando tabernaculum fuit erectum. Exod. 40. versu 55. At vitulus iam antea conflatus erat, cum adhuc Moses fuit in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, iubebatur construere tabernaculum per Beseleel filium Uri. (Exod. trigésimo primo, & trigésimo secundo.) Similiter, quod populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron, disertè habetur Exod. 32. 1. *Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moses, congregatus aduersus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos precedunt.*

6. Secundò, Vrias non errauit, tanquam Iudex & præses Concilij, in dirimendis controuersijs legalibus; sed extra Concilium errauit in facto, volens satisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos, an Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare? Potuit certè in multis, non minus, quam alij. Sed quæstio est, an in sententia publicè ferenda, circa controuersias legales, potuerit errare, vel falsam sententiam dicere? Non potuit. Nec Vrias hoc modo errauit.

7. Tertiò, Isaias per speculatores, quos ait cecos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, sed Scribas & Phariseos, qui erant futuri tempore Apostolorum, quando Ierusalem erat vastanda à Romanis, sub Vespasiano Imperatore, vt interpretatur sanctus Hieronymus. Et patet
ex

ex ipso contextu, qui sic habet: *Ait Dominus DEVS, qui congregat dispersos Israël: adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes bestia agri venite ad deuorandum, vniuersa bestia saliu. Speculatores eius cæci omnes, nesciunt vniuersi: canes muti, non valentes latrare. Sensus est: ait Dominus Deus: Ego post captiuitatem Babylonicam, in qua dispergentur Iudæi, iterum congregabo illos in Ierusalem (quod contigit sub Cyro Persarum Rege. i. Esdræ 1.) Deinde etiam gentiles eis aggregabo, (quod factum est tempore Christi & Apostolorum, quando gentiles ad lucem Euangelij vocati sunt, & ex vtroque populo coauiuit vna Ecclesia.) Postea, dicam Romanis (qui propter infidelitatem vocantur bestia agri) *venite ad deuorandum*, id est, ad deuiastandam & euertendam ciuitatem Ierusalem. Sed ob quam causam? Quia speculatores eius, Scribæ & Pharisei, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primò, propter suam cæcitatem & incredulitatem. Nam neque ipsi volent Christum agnoscere pro Messia; neque permissuri sunt, vt Iudæi in eum credant. Et sic vtrique propter incredulitatem digni erunt, qui puniantur. Vnde Christus Matth. 15. 14. *Cæci sunt, & duces cæcorum.* Et cap. 23. 13. *Vt vobis Scribæ, & Pharisei hypocrite, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare.* Secundò, quia erunt canes muti, non valentes latrare, id est, ignaui Pastores, non defendentes gregem sibi concreditum, nec vitia subditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ textui, & Hieronymo conformis est,*

est nihil potest colligi, quod sit contra nos. Nam nostra assertio est, Pontificem in veteri Testamento non potuisse errare in definiendis legalibus controuersis, quæ ad ipsum in Concilio deferbantur. Hæc non euertitur per hoc, quod Pharisei tempore Apostolorum, fuerint cæci, & increduli in Christum.

8. Quartò, nec dictum Ieremiæ, quod Lutherani obiciunt, ipsis patrocinator. Non enim intelligendum est de errore, vel mendacio Pontificis in decisione controuersiarum legalium; sed de dolo seu mendacio Sacerdotum & Prophetarum in prædicatione futurorum. Cùm enim Ieremias, & alij propheta à Deo missi, prædicarent fore, vt populus propter scelera sua puniretur, & in captiuitatem duceretur; Sacerdotes & Pseudopropheta blandiebantur populo, & omnia prospera vaticinabantur: & sic miserè illum decipiebant. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam Ieremiæ prædictio erat hæc: *Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus illorum ad alios, agri & vxores pariter; quia extendam manum meam super habitames terram, dicit Dominus. A minore quippe vsque ad maiorem omnes auaritia student. Quid porro Sacerdotes & Pseudopropheta: sequitur: A Prophetasque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant conuersionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Vel vt septuaginta vertunt: A Sacerdote & vsque ad Pseudopropheta omnes fecerunt mendacium, & curabant conuersionem populi mei, paripendentes & dicentes: Pax, & ubi est pax? quasi dicat. Quidquid ego ædifico, hoc mali Sacerdotes & Propheta destruunt. Ego reprehendo*

do scelera populi, & prædico illi captiuitatem; vt hæc ratione permoueam ad dolorem & contritionem. Illi contra, dolo & mendacio decipiunt populum, promittendo prosperitatem & pacem; & sic conantur abstergere & curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc sensu quid inferrent aduersarij? Vel nihil, vel hoc: Sacerdotes & Prophetæ in veteri Testamento mentiebantur in prædictione futurorum: Ergo Pontifex errabat in decisione controuersiarum legalium. Illatio aduersariis digna.

9. Quintò, quod obicitur, Ieremiam publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuisse condemnatum ad mortem, non spectat ad præsentem quæstionem. Primò, quia tamen Sacerdotes & Prophetæ peccarunt in hoc facto, non tamen errarunt in decisione alicuius controuersie legalis (de quo errore hîc disputamus) sed tantum in eo, quod dicerent falsam esse prædictionem Ieremiam, de imminente eersione Ierusalem, vt iam explicauim. Deinde, non soli Sacerdotes & Prophetæ, sed etiam populus condemnauit illum ad mortem. Cùm enim dixisset Ieremias ex persona & mandato Dei. *Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ; mox sequitur: Et audierunt Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Et paulò post: Apprehenderunt eum Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc, & urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Igitur sententia condemnationis non fuit legitime*

timè & iudicialiter lata in Concilio seu Synedrio, in quo Legales controuersie decidebantur; sed in tumultuario concursu ac seditione vulgi, vt etiam à Hieronymo notatum est. Et hoc patet ex euentu. Nam principes Iuda, cùm audissent tumultum populi, & conpirationem factam contra Ieremiam; venerunt ad introitum templi (vbi seditio excitabatur) & liberarunt Ieremiam à sententia mortis; quod non facillè fecissent, si sententia à summo Pontifice in Concilio fuisset pronuntiata. Inspiciatur textus.

10. Ad id denique, quod affertur de Christo à Pontifice & Senioribus morti adiudicato, facilis responsio est. Fateor, Caipham, qui tunc erat Pontifex, errasse cum Concilio, nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga iam ferè expirabat. Vide quæ dicta sunt de hoc puncto, capite sexto, quæst. 2. §. 5. & sequentibus.

QVÆSTIO III.

An etiam in nouo Testamento sit aliquis Iudex Controuersiarum, & quis?

1. **C**ertum est, aliquem esse. Quis ille sit, quæstio est? Lutherani & Calvinistæ volunt Scripturam esse: Nos, non Scripturam, sed Ecclesiam, seu Pontificem, qui est Pastor & Caput Ecclesie. Quod probaui sex argumentis in peculiari tractatu de Iudice Controuersiarum. Quæ breuiter hîc reponam.

2. Primum sumitur ex officio Iudicis, hoc modo.

do. Qui est Iudex inter duos litigantes, debet ita pronunciare sententiam, ut uterque litigantium clarè intelligat, quænam sit sententia Iudicis: Et alter eorum fateatur illam pro se, alter contra se latam esse: Alioqui nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed uterque suam causam prosequetur. At Scriptura non potest hoc præstare: Ergo non potest esse Iudex controuersiarum. Maior per se clara est. Minorem probo, qui Lutherani & Calvinistæ multis iam annis litigant de his punctis. 1. De Baptismo paruulorum. 2. De reali præsentia Christi in Eucharistia. 3. De prædestinatione. 4. De persona Christi. 5. De Exorcismo. 6. De numero & Canone librorum Scripturæ. Et tamen Scriptura, quam volunt esse Iudicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controuersias. Nec hætenus auditum est, ita pronunciasse sententiam, ut vel Lutherani, vel Calvinistæ falsi sint, contra se pronunciatam esse. Hoc constat ex euentu. Nam utriusque pergunt in studio & ardore litigandi: quod sine dubio non facerent, si putarent sententiam clarè semel esse latam. Tunc enim, vel utro cessarent à suscepta contentione, & sententiæ acquiescerent: vel certè, si existimarent iniuste secum actum esse, ad alium Iudicem prouocarent. Neutrum fit.

3. Secundum argumentum sumitur ex parte Scripturæ, in qua duo spectanda sunt: Littera, & sensus: sicut in homine, corpus & anima. De illis, ut aliqui interpretantur, locutus est Apostolus 2. Corinth. 3. 6. cum ait: *Littera occidit, spiritus autem u uisio*. 1, q. d. Si sequaris uerum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus & anima uiuificans, pro

proderit tibi ad salutem. Si autem, neglecto uero & legitimo sensu, hæreas tantum in externa littera, & contendas illum esse sensum quem externa littera præ se fert, sæpe errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus sermone 70. de tempore.

4. Hoc posito, duo probanda sunt. Vnum est, quod Scriptura, si litteram spectes, non possit esse Iudex Controuersiarum. Alterum, quod neque si sensum spectes, possit esse Iudex. Priorem partem sic probo: Ille non potest esse infallibilis Iudex Controuersiarum, qui ducit homines in errorem & hæresim: At Scriptura, si nudam illius litteram spectemus, ducit homines in errorem & hæresim: Ergo non potest esse infallibilis Iudex Controuersiarum. Maior per se nota est, quia propterea quærimus infallibilem Iudicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non est infallibilis Iudex. Minor patet ex Apostolo, quia Scriptura secundum litteram occidit, id est, in lapsum & errorem ducit.

5. Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Mose & Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundum externam litteram, & sensum interius latentem non percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostolus 2. Cor. 3. 15. *Usque in hodiernum diem, cum legitur Moses, uelamen positum est super cor eorum*, id est: Adhuc Iudæi non intelligunt Mosen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externa littera contenti sunt. Vel clarius: Non agnoscunt Christum, qui in Mose sub externis ceremoniis ac sacrificiis, tanquam sub uelamine occultatus est. Adhuc hærent

in ipso velamine; & non considerant, quid sub illo lateat reconditum. Quod etiā obiicit illis Christus Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: Et illa sunt quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* q. d. Si vultis certò cognoscere, me esse Messiam à Deo promissum, de quo Moyses & Propheta scripserunt, non tantum debetis legere scripturas, quoad externam litteram; sed multò magis scrutari internum sensum & spiritum, qui sub externa littera, quasi sub umbra aut figura delitescit. Hoc hætenus non fecistis. Tamen enim persuasum vobis sit, in Scripturis sitam esse vitam æternam; tamen nescitis in qua parte sita sit. Non est sita in externa littera, in externis ceremoniis & figuris, ut vos putatis; sed in spiritu, in sensu, in mysterio. Ibi me querite, & inuenietis.

6. Posteriorem sic probò: Scriptura, quoad verum & legitimum sensum, sæpè est obscura, & difficilis intellectu: ac proinde, sæpè oritur controuersia de vero & legitimo ipsius sensu. Omnis autem controuersia requirit aliquem Iudicem: Debet ergo esse aliquis Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic Iudex non potest esse ipsa scriptura: de cuius mente & sententia controuersia mouetur: Ergo aliquis alius, distinctus à scriptura.

7. Tertium argumentum sumitur ex parte controuersiarum. Multa enim sunt controuersia circa fidem & religionem, quarum vel nulla sit mentio in Scriptura, vel certè non sufficiens ad hoc, ut Scriptura de illis sententiam ferre possit: Ergo in iis dirimendis alius Iudex quærendus est: Eiusmodi

modi autem controuersia sunt hæc. 1. An libri Tobia, Iudith Sapiencia, Ecclesiastici, & Machabæorum sint Canonici & diuini, necne? 2. Quot sint Sacramenta nouæ legis? 3. An exorcismus, & aliæ ceremoniæ in Ecclesia Catholica vsitata, possint adhiberi in Baptismo? 4. An baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi? 5. An baptismus vna meritione conferri debeat? 6. An Christiani, loco Sabbati, debeant colere diem Dominicam? 7. An beata Maria manserit virgo post partum? 8. An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? 9. An Symbolum fidei sit verè canonicum & Apostolicum? 10. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro scæminis contra peccatum originis?

8. Quartum sumitur ex vsu & praxi veteris Testamenti. Nam omnes controuersia legales, quæ erant maioris momenti, à summo Sacerdote seu Põfice, tanquam à supremo in terris Iudice, non autem à Scriptura, debebant dirimi ac definiti, ut supra copiosè ostensum est.

9. Quintum ex vsu & praxi noui Testamenti, vbi idem hætenus seruatum est. Nam tempore Apostolorum fuit orta controuersia de circumcisione: An scilicet noui Christiani, qui tunc fidem Euangelij recipiebant, non possent saluari, nisi circumciderentur, & legalia seruarent? Quæ controuersia potissimum intelligebatur de Gentilibus ad fidem conuersis. Erat autem duplex de hac re sententia: Vna quorundam, qui ex Iudæis facti erant Christiani; qui dicebant Gentiles per fidem Christi non posse saluari, nisi circumciderentur, & ceremonias legis Mosaicæ obseruarent.

Altera Pauli & Barnabæ, qui asserebant, non opus esse circumcisione, & obseruatione legalium. (Actuum 15.1.) At quomodo decisa & definita est hæc controuersia? An ad solam Scripturam, tanquam ad communem iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu vtriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad Apostolos, vt ipsi in solemni Concilio de tota re cognoscerent, & definitiuam sententiam pronuntiarent. Quod & factum est. Nam ex vna parte designati sunt Paulus & Barnabas; & ex altera, alij: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolos & Seniores adierunt. Hi coacto Concilio, & inuocato Spiritu sancto, responderunt his verbis: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria; vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.*

9. Post tempora Apostolorum, alia atque alia controuersia diuersis locis, atque ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à Concilijs ab eo approbatis, decisas ac direptas esse, notum est ex historijs Ecclesiasticis. Et qui illorum sententiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti & damnati sunt. Huius rei multa exempla adduxi in supradicto tractatu de Iudice Controuersiarum.

10. Sextum sumitur ex analogia Iudicis Controuersiarum ciuilium. Quod sic propono. Inter res fidei ac religionis ex vna parte, & inter res ciuiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sæpe oriuntur lites ac controuersia, quæ requirunt aliquem

aliquem Iudicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes; sic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in cõtrouersijs ciuilibus distinguuntur hæc tria: Iudex, Lex scripta, & consuetudo: sic etiam in Cõtrouersijs fidei, hæc tria, Iudex, scriptura vtriusque Testamenti, & traditio. 3. Sicut Princeps vel Magistratus secularis fungitur officio Iudicis in decisione Controuersiarum ciuilium; sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fungitur officio Iudicis in decisione Controuersiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex secularis in decidendis controuersijs ciuilibus: sic etiã Scriptura vtriusque Testamenti est quasi norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in decidendis controuersijs fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens & integra norma omnium Controuersiarum ciuilium, sed lex scripta & consuetudo simul: sic etiam sola Scriptura vtriusque Testamenti non est sufficiens & integra norma omnium controuersiarum fidei, sed Scriptura & traditio simul. Hæc clara sunt. Obiectiones alibi solutæ.

CAPVT XII.

De Instrumentis diuini cultus.

I. **D**ixi hactenus de ministris Synagogæ, qui ad diuinum cultum erant deputati: Nunc dicendum est de instrumentis, quibus diuinus cultus peragebatur. Deinde de ipso cultu, qui consiste-

Altera Pauli & Barnabę, qui asserabant, non opus esse circumcisione, & obseruatione legalium. (Actuum 15.1.) At quomodo decisa & definita est hæc controuersia? An ad solam Scripturam, tanquam ad communem iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu vtriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad Apostolos, vt ipsi in solemni Concilio de tota re cognoscerent, & definitiuam sententiam pronuntiarent. Quod & factum est. Nam ex vna parte designati sunt Paulus & Barnabas; & ex altera, alij: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolos & Seniores adierunt. Hi coacto Concilio, & inuocato Spiritu sancto, responderunt his verbis: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria; vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.*

9. Post tempora Apostolorum, alia atque alia controuersia diuersis locis, atque ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à Conciliis ab eo approbatis, decisas ac direptas esse, notum est ex historiis Ecclesiasticis. Et qui illorum sententiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti & damnati sunt. Huius rei multa exempla adduxi in supradicto tractatu de Iudice Controuersiarum.

10. Sextum sumitur ex analogia Iudicis Controuersiarum ciuilium. Quod sic propono. Inter res fidei ac religionis ex vna parte, & inter res ciuiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sæpe oriuntur lites ac controuersia, quæ requirunt aliquem

aliquem Iudicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes; sic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in cõtrouersis ciuilibus distinguuntur hæc tria: Iudex, Lex scripta, & consuetudo: sic etiam in Cõtrouersis fidei, hæc tria, Iudex, scriptura vtriusque Testamenti, & traditio. 3. Sicut Princeps vel Magistratus secularis fungitur officio Iudicis in decisione Controuersiarum ciuilium; sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fungitur officio Iudicis in decisione Controuersiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex secularis in decidendis controuersis ciuilibus: sic etiam Scriptura vtriusque Testamenti est quasi norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in decidendis controuersis fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens & integra norma omnium Controuersiarum ciuilium, sed lex scripta & consuetudo simul: sic etiam sola Scriptura vtriusque Testamenti non est sufficiens & integra norma omnium controuersiarum fidei, sed Scriptura & traditio simul. Hæc clara sunt. Obiectiones alibi solutæ.

CAPVT XII.

De Instrumentis diuini cultus.

I. **D**ixi hactenus de ministris Synagogæ, qui ad diuinum cultum erant deputati: Nunc dicendum est de instrumentis, quibus diuinus cultus peragebatur. Deinde de ipso cultu, qui consiste-

bat in sacrificiis, Sacramentis, & obseruantis legalibus. Et quidē instrumenta diuini cultus erant hæc. 1. Tabernaculum. 2. Templum, quod successit in locum Tabernaculi. 3. Arca fœderis, quæ prius fuit in Tabernaculo, postea in Templo. 4. Propitiatorium, quod erat supra Arcam. 5. Candelabrum habens septem lucernas. 6. Mensa panum propositionis. 7. Altare thymiamatis. 8. Altare holocausti. 9. Vasa sacra. 10. Vestes Sacerdotales. De quibus D. Thom. 1. 2. quæst. 102. artic. 4. Et quidē de vestibus Sacerdotalibus iam antea dictum est cap. 8. quæst. 5. De reliquis hic dicendum. Addam aliquid de Synagogis & cathedris, in quibus Scriptura legebatur & explicabatur.

Tabernaculum & Templum.

1. Tabernaculum erat mobile & portabile, quod per partes poterat dissolui & cōuolari, quando mouenda erant castra. Exodi 26. Templū verò à Salomone ædificatū, erat fixum & immobile, de quo 3. Reg. 6. & seq. Ratio duplex est. Vna literalis; altera mystica. Literalis est, quia Iudæi ab egressu ex Ægypto, vsque ad tempora Salomonis, non fuerunt quieti. Nam primo per 40. annos errarunt in deserto. Postea habuerūt perpetua bella cum vicinis gentibus in Palæstina. Itaque conueniens fuit, vt haberēt Tabernaculū mobile, quod possent transferre de loco in locū, non autem fixum & immobile, ne à gentibus occuparetur. At tempore Salomonis, cum essent in summa pace & quiete, poterant sine vllō periculo habere templum fixum & immobile, in quo Deo seruirent.

Mystica

Mystica est, quia per Tabernaculum, quod erat mobile & mutabile, significabatur status vitæ præsentis, quæ similiter mutationibus obnoxia est. Per Templum verò, quod erat fixum & stans, significabatur status futuræ vitæ immutabilis. Vnde etiam legimus, quod in ædificatione templi non sit auditus sonitus mallei vel securis. (3. Regum 6. v. 7.) quia nec in futura vita erit vllus strepitus aut turbatio. Apocal. 21. vers. 4.)

3. Quod ad structuram vtriusque attinet, Tabernaculum erat longum triginta cubitis: latum decem: altum decem. Et diuisum in duas partes, quarum vna dicebatur *Sanctum*, habens viginti cubitos in longitu. line: Altera, *Sanctum Sanctorum*, habens decem cubitos. Itaque *Sanctum* erat quadrangulum, habens longitudinem viginti, & latitudinē decem cubitorum. Inter vtrūque erat velum, quo *Sanctum* diuidebatur à *Sancto Sanctorum*. Et quidē in Sancto erat candelabrum, mensa panum propositionis, & altare thymiamatis: In Sancto Sanctorum, Arca fœderis cum propitiatorio. In Sanctum quotidie ingrediebantur Sacerdotes manè & vesperè, tum vt adolerent thymiamata; tum etiam vt vesperè accenderent lucernas candelabri, & manè eas extinguerent. At in Sanctum Sanctorum solus Pontifex ingredi poterat, idque semel in anno, nempe in festo expiationis, (Leuit. 16.)

4. Erat autem tabernaculum constructum ex viginti tabulis lignorum Serim inauratis in longitudine versus meridiem: & totidem in longitudine versus Septentrionem. At versus Occidentem, vbi erat latitudo, habebat octo tabulas. Versus Orientem, nullam. Ibi enim erat ingressus in Tabernaculum,

culum, ideoque nihil aliud ibi erat, nisi quinque columnæ inauratæ, quæ velo tegebantur: ita ut Sacerdotes eleuato velo, possent introire. (Exod. 26. 15. & sequentibus.)

5. Tegebatur autem tam supernè, quàm ad latera. Primò quidem, decem cortinis, factis ex cocco, purpura hyacintho ac bysso: quæ per modum tentorij erant tensæ & expansæ. Secundò, vndecim sagis seu stragulis cilicinis. Tertio, pellibus arietum rubricatis. Quattò, pellibus ianthinis, contra pluias & procellas. (Exod. 26. 1. & sequentibus.) Dices: Si Tabernaculum fuit vndique tectum & velatum, quomodo potuit lumen admittere? Respondeo. Admittebat lumen per illam partem Orientalem, vbi Sacerdotes, submoto velo, ingrediebantur. Ibi enim nulla erat tabula, ut dictum est, sed tantum quinque columnæ inauratæ.

6. In circuitu Tabernaculi erat Atrium, supernè patès, & sub dio, quod vndiquaque ambiebat Tabernaculum: ita ut Tabernaculum staret in medio Atrij, sicut apud Christianos templum solet stare in medio cemiterij (Exod. 40. 31.) Hoc atrium erat quadrangulum, habens centum cubitos in longitudine, & quinquaginta in latitudine, & quinque in altitudine. (Exodi 27. 18.) Cingebatur sexaginta columnis aeneis; quarum viginti erant ad Meridiè, viginti ad Aquilonem; decem ad Occidentem; & decem ad Orientem. In istis columnis eminebant paxilli, id est, clauis, e quibus tentoria, id est, vela vel cortinæ suspendebantur (Exod. 27. vers. 10. & sequentibus, & Exodi 35. versu 17.) In introitu atrij, erat tentorium, seu cortina cubitorum viginti, pèdens ex quatuor columnis. (Exodi 27. vers. 16.) Ab

introitu

introitu atrij vsque ad Tabernaculum erat longitudo & latitudo quinquaginta cubitorum, ut caperet populum. Nam iste locus erat quasi tèplum laicorum, in quo orabant & sacrificia offerebant. Non enim poterant intrare in Tabernaculum. In eodem atrio, non quidem versus introitum, sed versus Tabernaculum erat altare holocausti sub dio; & inter altare & Tabernaculum erat labrum æneum, ad lauandum. Exodi trigésimo, versu decimo octauo.

7. Templum, quod Salomon postea edificauit, fuit multo maius ac capacius, quàm Tabernaculum. Et tria in eo spectari debent. 1. Templum ipsum. 2. Atria circa templum sub dio. 3. Porticus Salomonis sub tecto. Porro templum ipsum, sicut etiam de Tabernaculo dictum est, cõtinebat duas partes. Vna respondebat Sancto, in qua erant candelabra, mensæ & altare thymiamatis. Altera Sancto Sanctorum, in qua erat Arca fœderis, cum propitiatorio. Inter vtramque partem erat velum, de quo Matth. 27. 51. *Ei ecce velum templi scissum est in duas partes, a summo vsque deorsum.*

8. De atriis quæstio est, quot fuerint? constat vnum tantum fuisse iuxta Tabernaculum: plura, quam vnum, iuxta templum. At quot? Aliqui distinguunt. Aiunt duo fuisse tempore Salomonis: Vnum interius iuxta templum, pro Leuitis & Sacerdotibus, vbi erat altare holocaustorum, & mare æneum: alterum exterius, pro populo, vbi laici orationis causa conueniebãt. De vtroque intelligi illud 2. Paralip. 4. 9. *Fecit etiam atrium Sacerdotum, & basilicam grandem.* Tria vero tempore Herodis: Primum pro Sacerdotibus: Secundum pro laicis: Tertium

tium pro immūdis & gentilibus. Vide Azoriū lib. 6. In tit. mor. c. 53. & Cornelium in c. 27. Exod. v. 9.

9. Nota, secundum atrium fuisse quasi templum laicorum, in quo orabant, victimas Sacerdotibus offerebant, sacrificia spectabant, hostias pacificas comedebant: ideoque in Euangelio tēpli nomine appellari. Matth. 21. 12. *Intrauit Iesus in templum Dei, & eiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euerit, & dixit eis: Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur. Et infra: Pueros clamantes in iēplo, & dicentes, Hosanna filio David. Quæ omnia intelliguntur de atrio laicorum. Nam in templum propriè dictum, nulli licebat ingredi, nisi Sacerdotibus Aaronicis. (Heb. 9. 6.) Nec Christus aut pueri vnquam illud ingressi. Vide Maldonatum in c. 21. Matth. v. 12. & Cornelium loco citato.*

10. De porticu Salomonis similiter quæstio est, an fuerit aliquid distinctum ab atrio seu templo laicorum? Probabile est, fuisse distinctum. 1. quia porticus erat sub tecto; atrium sub dio. 2. in porticu ambulabant Iudei; in atrio orabant. De porticu dicitur Ioan. 10. 23. *Ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis. De atrio, Domus mea domus orationis vocabitur. Vide Azorium lib. 6. c. 53. q. 3.*

Arca fœderis.

11. Arca fœderis (de qua Exodi 25. 10.) primo fuit in Tabernaculo, postea in templo. Et quidē, quamdiu fuit in tabernaculo, sæpe de loco in locū translata est. Nam post finitam peregrinationem in deserto, cum iam filij Israël ingressi essent terram promissio

promissionis, primò posita fuit in Galgalis. Secundò, in Silo. Tertio, in Nobe. Quarto, in Gabaon. Quintò, in Hierusalem. Ratio litteralis est, quia Arca manebat ordinariè in illo loco, vbi Pōtifex residebat: At ille sæpè mutabat locum, antequam templum erat ædificatum à Salomone. Mystica est, quia Arca fuit figura cœtus Beatorum. At beati in hac vita erant variis mutationibus obnoxii: In altera sunt quieti & constantes. Nam hæc vita comparatur Tabernaculo, quod mouebatur: altera, templo Salomonis, quod certo loco consistebat.

12. Forma Arcæ erat quadrangula, non quadrata. Habebat enim duos cubitos, & dimidiū longitudinis: vnum cum dimidio, latitudinis: & vnum cum dimidio, altitudinis. In quatuor angulis habebat quatuor circulos auteos, quibus inducebantur veteres inaurati, ad portandum. Erat autem facta ex lignis Setim inauratis, in eum finem, vt in ea reponerentur tabule legis Decalogi. Vnde etiam dicta est Arca Testimonij, id est, Legis, quia lex cōtinebat attestatiōē diuinæ voluntatis: Et in ea Deus testatū reliquerat, quid à nobis fieri vellent. Itē, Arca testamēti seu fœderis, quia lex quæ seruabatur in Arca, erat cōditio fœderis inter Deum & Hebræos initi.

13. Et ob hanc causam summa erat veneratio Hebræorum erga Arcam: quod etiam ex his colligi potest. Primò, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tanquam in loco honoratissimo, (Heb. 9. 3.) Secundò, præcedebat castra, quando populus proficisceretur, & super illam columna nubis incumbebat. (Num. 10. 33.) Tertio, portabatur ordinariè à Leuitis. (1. Paralip. 15. 15.) Extraordinariè à Sacerdotibus,

dotibus; vt in transitu Iordanis, & in demolitione murorum Iericho. (Iosue 6.6.) Nunquam à laicis. Vnde etiam morte punitus est Oza, quod cum laicus esset, ausus fuisset, nō dico portare, sed vel manu attingere Arcam Domini. (1. Reg. 6.7. Quarto, quando à Leuiris eleuabatur Arca vt præcederet castra, tunc orabat Moses, coram illa, dicens: *Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiam qui oderunt te, à facie tua.* Quando vero deponebatur, dicebat Moses: *Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israël.* (Num. 10.34.) Propter has & similes causas vocabatur gloria Israël. Vnde vxor Phinees 1. Reg. 4. 21. *Translata est, inquit, gloria de Israël, quia capta est Arca Domini.*

14. Est autem vetus quæstio, an præter duas tabulas legis Decalogi, fuerit ali quid aliud in Arca? Nam quod nihil aliud in ea fuerit, colligi potest ex illo 3. Reg. 8.9. *In Arca autem non erat aliud, nisi dua tabula lapidea, quas posuerat in ea Moses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël.* At Apostolus affirmat, præter duas tabulas fuisse etiam manna, & virgam Aaron. Sic enim scribit Heb. 9. 4. *Tabernaculum habens Arcam Testamenti, in qua urna aurea, habens manna, & virga Aaron, que fronderat, & tabula Testamenti.* Ad hanc quæstionem respondent Chrysostomus & Theophylactus, tēpore Moysis in Arca nihil fuisse nisi tabulas legis; sed postea à Ieremia, circa tēpus captiuitatis Babylonice, appositā fuisse vnam cum manna, & virga Aaronis. Idque Paulum Apostolum per traditionem accepisse à Gamaliele præceptore suo, de quo ipse meminit Actor. 23. 3. Alij aliter respōdent, vt videre est apud Riberā & Cornelium in caput nonū Hebræorum.

15. Est & alia quæstio: An Arca, quæ primo fuit in Tabernaculo, deinde in templo Salomonis vsque ad tēpus captiuitatis Babylonice, postea etiā fuerit in templo secundo, quod post reditum ex captiuitate Babylonica ædificatum est? Respondeo. Non fuit. Quod sic ostendo: Ieremias Propheta, antequam templum Salomonis vastaretur, ex instinctu Dei abstulit Tabernaculum, Arcam & altare thymiamatis, & portauit (ope Angelorum, vt multi volunt) in montem Nebo, & ibi in quadam spelunca occultauit, vt expressè habetur 2. Mac. 2. 4. his verbis: *Erat autem in ipsa scriptura, quomodo Tabernaculum & Arcam iussu Propheta diuino responso ad se factō conuari secum, vsque quo exiit in montē, in quo Moses ascendit, & vidit Dei hereditatem. Et veniens ibi Ieremias, inuenit locum spelunce, & tabernaculum & Arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit.* Et mox additur: *Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, vt notarent sibi locum, & non potuerunt inuenire. Vt autem cognouit Ieremias, culpans illos, dixit: Quod ignotus erit locus donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat; & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit Maiestas Domini.* Ex quo colligit Epiphanius in vita Moysis, Dorotheus in Synopsis, & alij boni Authores, Tabernaculum, Arcam, & altare thymiamatis occultanda vsque ad finem mundi; & tunc demum manifestanda ad conuersionem Iudæorum. Si ita est, sequitur primo, non fuisse Arcam in templo secundo, quod post reditum ex Babylone ædificatum est. Secundo, falsum esse, quod aliqui asserunt, eo tempore, quo templum secundum à Romanis euersum est, Arcam à Tito in triumphum ductam esse. Quod ideo sibi

persuadent, quia Romæ in arcu Titi triumphali apparet depicta Arca. Sed errant. Non est Arca, sed mensa panum propositionum, ut affirmat Iosephus, qui triumphis spectator fuit. Vide Cornelium in cap. 25. Exodi, & Serarium in cap. 2 lib. 2. Machab. q. 17. 18. 19.

Propitiatorium.

16. Super Arcam, quæ supernè patebat, erat operculum ex puro auro factum, quod dicebatur Propitiatorium, vel oraculum. Super illud stabant duo Cherubim, seu duo Angeli Cherubini, similiter ex puro auro: alter in dextero latere, alter in sinistro, qui expansis & coniunctis alis tegebant propitiatorium: & super illas alas sedebat Deus, tanquam in throno, habens sub se Arcam cum operculo, id est, cum Propitiatorio, tanquam scabellum pedum suorum. Exod. 25. vers. 17. & seqq. Quo etiam spectant hæc testimonia. 4. Reg. 19. 15. *Domine Deus Israhel, qui sedes super Cherubim. i. super alas Cherubimorum.* Et 1. Paralip. 28. 2. *Cogitavi, ut edificarem domum, in qua requiesceret Arca fœderis Domini, & scabellum Dei nostri.* Et Psal. 98. 5. *Adorate scabellum pedum eius. i. adorate Arcam; vel prosterne vos ante Arcam, quæ est scabellum pedum Domini Dei, sedentis super alas Cherubim.* Vide Bellarm. in Cōmentatio illius Psalmi, Cornelium in cap. 25. Exodi, Azonium lib. 6. Institut. moral. cap. 44. & 45.

17. Porro operculum arcæ dictum est, vel Propitiatorium, vel oraculum. Propitiatorium, quia erat locus placationis, ubi Deus loquens cum Mose, placabatur, & propitiabatur populo. Exod. 23. 22.

Loquar

Loquar ad te supra propitiatoriu, & de medio Cherubim, qui erunt super Arcam testimonij. Oraculū verò, quia Deus dabat ibi responsa, seu viuæ vocis oracula, quando Moses consulebat illum de rebus dubiis, vel futuris. Num. 7. 89. *Cum ingrederetur Moses Tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super Arcam Testimonij inter duo Cherubim. Unde & loquebatur ei.* Vide quæ dicta sunt cap. 7. q. 4. §. 9. & q. 5. §. 16.

Candelabrum.

18. Dicitur est de Arca & Propitiatorio, quæ erant in Sancto Sanctorum. Nunc dicendum est de candelabro, mensa panum propositionis, & altari thymiamatis, quæ erant in Sancto. Candelabrum quidem ad Meridiem; mensa ad Septentrionem; altare in medio vtriusque. Exod. 40. 20. Loquor autem de vnico Candelabro, quod fuit in tabernaculo, non de decem candelabris, quæ fuerunt in templo Salomonis.

19. Igitur candelabru costabat ex auro purissimo. Ex illius hastili procedebant sex calami seu rami, qui omnes æqualiter cū hastili in altu assurgebāt. Superius erat septē lucernæ, vna in hastili; reliquæ in sex ramis. Exodi 25. 31. Hæ lucernæ illuminabāt mensam panum propositionis, & altare thymiamatis, sed tantum nocte. Quod intelligitur ex illo Exodi 27. 20. *Præcipe filiis Israhel, ut afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloque contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, extra velum, quod expansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filij eius, ut vsque mane luceat coram Do-*

mino. Vbi notandum est illud usque manè, vt sensus sit: Luceat nocte, & nò die. Igitur quotidie per totum annum, vespere Sacerdotes accendebant lucernas, vt tota nocte arderent. Manè verò eas extinguiebant, mundabant, cõponebant, & oleũ infundebant. Quod apertius explicatur Leuitic. 24. versu 2. *Præcipe filijs Israël, vt adferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum testimonij in tabernaculo fœderis. Poneq; eas Aaron à vespere usque ad mane coram Domino.* (Vide etiam 1. Reg. 3. vers. 3. & 2. Paralip. 13. versu 11.) Præter candelabrum, erant emunctoria ex auro purissimo, quibus lucernæ emungebatur: & thuribula, seu vasa, in quibus ea, quæ emuncta erant extinguiebantur. (Exod. 25. vers. 38.)

Mensa panum propositionis.

20. Hæc mensa facta erat ex lignis Setim, auro obductis: longa duos cubitos; lata vnum; alta vnum & medium. Supernè labio seu limbo aureo, & clausura aurea circumdata, ne panes deciderent. Habens quatuor pedes, quibus fulciebatur. Singuli pedes habebant singulos annulos in quos vectes lignei, & auro obducti inferebantur, ad mensam tollendam, & de loco in locum transportandam. (Exod. 25. 23.)

21. In hac mensa ponebantur duodecim panes, de quibus notanda sunt hæc. Primò, erant duodecim, quia totidem erant tribus filiorum Israël. Secundò, dicebantur panes propositionis, vel panes faciles, quia in conspectu Dei proponebantur. (Exod. 25. vers. 30.) Tertio, erant azymi ex simila purissima,

purissima, & singuli ponderabant duas decimas. (Leu. 24. 5.) Quarto, sex ponebantur in vna parte mensæ, & totidè in altera. (ibidem vers. 6.) Quintò, his panibus imponebatur thus, ad significandum, Deo oblatos esse. (ibidem versu 7.) Sextò, singulis Sabbatis auferebantur veteres, & ponebantur noui, adhuc calidi (ibidem vers. 8.) Septimo, veteres comedebantur à solis Sacerdotib. (Matth. 12. 4. Octauo, noui pindebantur à Leuitis. (1. Paralipomenon 9. 32.) Nono, simila, ex qua fiebant, offerrebatur à populo. (Leuitic. 24. 5.) Vnde sequitur, & Laicos, & Leuitas, & Sacerdotes aliquid egisse circa hos panes. Laici offerebant materiam; Leuitæ pindebant; Sacerdotes manducabant. Falsa igitur est Hebræorum Traditio, de qua Hieron. in cap. 1. Malachia: *Panes, propositionis, iuxta Traditiones Hebræicas, ipsi Sacerdotes ferere, ipsi demerere, ipsi molere, ipsi coquere debebant.*

Altare thymiamatis.

22. Altare erat duplex: Vnum thymiamatis seu incensi, in quo incendebatur thus, & alia aromata suauissimi odoris: alterum holocaustorum, in quo omnes victimæ offerebantur. Igitur de altari thymiamatis, de quo nunc sermo est, hæc notanda sunt. (Exodi 30.)

23. Primò, factum erat ex lignis Setim inauratis; longum cubitum vnum; latum cubitum vnum; altum cubitos duos. Habens quatuor cornua, & coronam auream per gyrum. In medio habens craticulam reticulatam, per quam fauilla & cineres aromatum incensorum decidebant sub altare, vt

inde suo tempore eximerentur. Habens insuper quatuor annulos, per quos inferebantur duo vectes, quibus portabatur à Sacerdotibus per desertum.

24. Secundò, Hoc altare positum erat in Sancto, inter candelabrum & mensam panum propositionis, obuersum propitiatorio seu oraculo, quod erat in Sancto Sanctorum super Arcam. Vnde etiam vocari solet altare Oraculi; quia ita erat obuersum Oraculo, vt per aperturam, quæ erat supernè in pariete, diuidente Sanctum à Sancto Sanctorum, ascenderet fumus aromatum ex altari thymiamatis, & perueniret ad ipsum Oraculum, vbi Deus residens super alas Cherubim, dabat responsa: idque eo fine, vt Deus isto suffitu ac odore aromatum, tanquam supremus omnium Dominus, honoraretur.

25. Tertio, In hoc altari nullæ victimæ, sed tantum thymiamata, seu aromata suauissimi odoris incendebantur: non tantum à Pontifice, sed etiam à minoribus Sacerdotibus, qui quotidie bis, semel manè, & semel vesperè illud præstabant, vt capite septimo, quæstione quarta, paragrapho primo dictum est. Non quod Deus delectaretur eiusmodi odoribus, (cùm sit incorporeus) sed quod esset signum magnæ venerationis, ac reuerentiæ erga Deum, tanquam supremum Dominum, vt iam ante insinuauimus.

Altare

Altare holocausti.

26. Hoc altare, in quo holocausta, & quæuis alia sacrificia Deo immolabantur & cremabantur, non erat in Tabernaculo, sed in Atrio Sacerdotum, sub dio positum, propter ignem, fumum & nidorem victimatum, vt supra dixi. De quo similiter hæc notanda sunt. (Exodi 27. & 38.)

Primo erat factum ex lignis Setim, quæ æneis tabulis interius & exterius tegebantur, ne ab igne læderentur. Longum cubitos quinque; latum totidem; altum tres. Interius cauum & inane, ad continendum ignem pro comburendis sacrificiis. (Exodi 27. versu 1. & 8.)

Secundo, habebat supernè craticulam æneam, foraminibus plenam, instar retis quæ totam altaris longitudinem & latitudinem occupabat. Huic craticulæ imponebantur victimæ, vt à subiecto igne cremarentur, & earum cinis per foramina craticulæ sub altare decideret.

Tertio, ex eadem craticula pendeat arula ænea, vel focus æneus, in ipsa altaris cavitare: in quo foculo erat ignis ad comburendas carnes, quæ in superiori craticula ponebantur. Hic ignis, qui de celo fuerat missus, quotidie nouis lignis appositis fouebatur à Sacerdotibus, ne vnquam extingueretur. Focus, in quo erat ignis, pendeat in cavitare altaris, & supernè per quatuor catenulas alligabatur ad quatuor altaris & craticulæ cornua.

Quarto, altare habebat quatuor annulos aureos, per quos duo vectes inferebantur ad portandum

S 4 altare.

altare. Totidem annulos & vectes habebat craticula, distinctos ab annulis & vectibus altaris, vt seorsim portari posset.

Quinto, in hoc altari, manè & vesperè quotidie, primò immolabatur Agnus, quasi iuge sacrificium, de quo sequenti capite. Deinde aliæ victimæ, siue essent votivæ, siue spontaneæ, siue præceptæ ob aliquod festum incidens.

Labrum æneum, & reliqua vasa sacra.

27. Vasa, quæ seruebant pro Tabernaculo & Atrio, etant potissimum hæc. Primò, labrum æneum. (Exodi 30. versu 18. & cap. 38. versu 8.) Secundò, Acetabula, phialæ, thuribula, cyathi. (Exod. 25. versu 29.) Tertio, Lebetes ænei. (Exod. 27. versu 3.) Quarto, mortariola & crateres. (Numer. 4. 7.) De singulis dicam aliquid.

28. Labrum æneum erat vas quoddam ex ære factum, vt in eo lauarentur Sacerdotes, antequam accederent ad sacrificia. Et similiter partes victimarum antequam immolarentur. Erat autem factum ex æneis speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi, vt habetur Exodi 38. versu 8. Apud Hebræos vocabatur concha; apud Septuaginta Interpretes *λαβη*, id est, lauatorium. Huic simile curauit fieri Salomon, sed multo capacius, quod ob magnitudinem dictum est *Martio æneum*. De quo 3. Regum 7. versu 23. *Fecit quoque mare fusile decem cubitorum à labio vsque ad labium, rotundum in circuitu. Et stabat super duodecim boues, è quibus tres respicebant ad Aquilonem,*

&

& tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem.

29. Acetabula, phialæ, cyathi, thuribula, facta erant ex puro auro, & seruebant in vsum mensæ; & in ea tanquam in repositorio asseruabantur. Hoc sensu intelligendum est illud Exodi 37. 16. *Et vasa ad diuersos vsus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.* Vilalpandus lib. 4. de templo cap. 57. per acetabula intelligit crateres aureos, quibus singuli panes imponebantur. Per thuribula, eorū opercula, ne panes à pulueribus, vel à muscis fœdarentur. Per phialas, vasa, quibus imponebatur thus supra ipsos panes. Per cyathos, vasa, quibus vinum pro panibus libabatur.

30. Alij sic explicant. Acetabula erant scnellæ vel carini, ad excipiendam & continendam simillam, quæ offerebatur. Phialæ erant vasa parua & concaua, parata ad vinum, & alia libamina in sacrificiis fundenda. Septuaginta vocant *Sulonas*, id est, mortaria. Hieronymus sæpe appellat mortariola. Cyathi ad eundem vsum seruebant: thuribula facta erant ad duplicem vsum. 1. ad offerendum thymiana, quod adolebatur. 2. ad asseruandum thus, quod ponebatur super panes propositionis (Leuit. 24. 7.) Noster alibi *crateres*; Septuaginta *libatoria* vertunt.

31. Lebetes ænei (de quibus Exodi 27. 3.) subseruebant altari holocaustorum, ad suscipiendos cineres victimarum, qui cadebant per foramina craticulæ positæ supra altare, vt habetur loco citato: *faciesque in vsus (altaris) lebetes ad suscipiendos cineres, &c.*

S 5

31. Quæ

32. Quæres, quid hæc omnia significauerint? Vel, cuius rei figura fuerit Tabernaculum, & reliqua, quæ iam recensita sunt? Respondeo. Tabernaculum fuit figura Ecclesiæ Christi, quatenus complectitur Ecclesiam militantem in terris, & triumphantem in cælis. Quod sic declaro. Tria spectari poterant in Tabernaculo. 1. Atrium, quod erat circa Tabernaculum. 2. Sanctum, quod erat vna pars Tabernaculi. 3. Sanctum Sanctorum, quod erat altera pars Tabernaculi.

Igitur Atrium fuit figura Ecclesiæ militantis, quoad communem vitam Christianorum. Nam in Atrio erant tria. 1. Locus orationis laicorum. 2. Labrum æneum, ad abluendas sordes. 3. Altare holocausti, ad cremanda animalia. Similiter tria sunt in communi vita Christianorum. 1. Communis oratio. 2. Sacramentum pœnitentiæ, quo abluuntur peccata. 3. Mortificatio vitiorum, per ieiunium, & alia pia opera.

Sanctum fuit figura eiusdem Ecclesiæ militantis, quoad vitam perfectorum. Nam in Sancto erant tria. 1. Mensa panum propositionis. 2. Altare thymiamatis. 3. Candelabrum lucens. Sic tria sunt in vita perfectorum. 1. Sacramentum Eucharistiæ, quod fuit significatum per panes propositionis, vt docent Hieronymus, Cyrillus, Damascenus, & alij. 2. Iugis oratio & contemplatio, quæ fuit præfigurata per aromata, quæ incendebantur in altari thymiamatis. (Apoc. 7. 8.) 3. Doctrina & Sanctitas, cuius typum gessit Candelabrum lucens. (Matth. 5. 5.)

Sanctum Sanctorum fuit figura Ecclesiæ triumphantis. Nam tria erant in Sancto Sanctorum. 1.

Arca

Arca fœderis. 2. Propitiatorium. 3. Cherubini. Sic tria sunt in cælo. 1. Cætus Beatorum. 2. Humanitas Christi gloriosa. 3. Angeli sancti. Rursum, in Arca erant tabulæ Decalogi, vna cum manna, & virga Aaronis florens. Sic in cætu Beatorum est perfecta charitas Dei & proximi; abundantia diuinæ suauitatis, & gloriosa Sanctorum corpora.

Synagoga & Cathedra.

33. Synagogæ, vt initio capitis sexti dictum est, erant ædificia sacra, in quibus Iudæi singulis Sabbatis solebant scripturam legere & explicare. Dictæ sunt autem Synagogæ, id est, congregationes, quia erant domus seu Ecclesiæ, in quibus Iudæi congregabantur. Sicut enim Christiani hoc tempore solent congregari in templis, ad audiendas conciones diebus festis; ita Iudæi soliti erant congregari in Synagogis, ad legendam & audiendam legem Mosaicam. (Marci 1. 21. & Luca 4. 16. & Act. 13. 14.)

34. In singulis Synagogis erant Cathedræ, seu sedilia, in quibus sedebant, tum illi, qui legebant & explicabant legem Mosaicam; tum illi, qui audiebant, vt patet Matth. 23. 6. vbi de Scribis & Phariseis dicitur: *Amant primas Cathedras in Synagogis.* Ex quo sequitur, quasdam fuisse cathedras honoratiores pro Phariseis & legis Doctoribus; alias minus honoratas pro populo, qui ab illis instruebatur.

35. Quæres 1. In quem usum fuerint ædificatæ Synagogæ? Respondeo. In triplicem usum, vt colligitur ex scriptura. 1. Ad docendum & prædicandum

dum Moysen ac Prophetas. 2. Ad orandum. 3. Ad puniendos delinquentes. Ita Toletus in cap. 16. Ioannis, annot. 2. & Turniellus in annalibus, anno mundi 2594. num. 14. Nam primò, solebant doctores populi singulis Sabbatis conuenire ad Synagogas, ibique legere & explicare libros Moysis ac Prophetarum. Actor. 13. 11. *Moyſes à temporibus antiquis habet in ſingulis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbathum legitur.* Et quidem ordinarij Doctores erant Scribæ & Pharisei, Matth. 23. 2. *Super cathedram Moysis ſederunt Scribæ & Pharisei.* Quod tamen officij sæpe uſurpauit Chriſtus, Marci 1. 21. *Sabbatis ingreſſus in Synagogam, docebat eos.* Et Lucæ 4. 15. *Et ipſe docebat in Synagogis eorum.* Et alibi. Solebant aliquando ordinarij Doctores, postquam legiſſent & explicafſent aliquem Scripturæ locum, offerre etiam aliis potestatem legendi & explicandi, præſertim aliunde accedentibus. Sic obtulerunt Paulo & Barnabæ, Actor. 13. 14. *Ingreſſi Synagogam die Sabbathi, ſederunt. Poſt lectionem autem legis & Prophetarum, miſerunt Principes Synagoga ad eos, dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in uobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens, ait: Viri Iſraelitæ, &c.* Sic etiam videntur obtuliſſe Chriſto, Lucæ 4. 16. *Intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbathi in Synagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Iſaiæ Propheta: Et ut uoluit librum; inuenit locum, ubi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me. Et cum plicuiſſet librum, reddidit ministro, & ſedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intenti in eum. Cæpit autem dicere, &c.* Certè miniſter, qui obtulit illi librum Iſaiæ, fecit hoc iuſſu Scriba

Scribarum & Phariſæorum, qui Synagogæ præſidebant.

36. Secundò, ſolebant etiam Iudæi, orationis cauſa, venire ad ſuas Synagogas, ut patet Iudith 6. 21. *Conuocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra Eccleſiam orauerunt, petentes auxilium à Deo Iſrael.* Vbi per Eccleſiam non poteſt aliud intelligi, quam Synagoga illius loci. Sicut etiam Pſal. 25. 12. *In Eccleſiis benedicam te Domine.* Et Pſal. 67. 27. *In Eccleſiis benedicite Deo Domino.* Quod apertè confirmatur ex illo Matthæi 6. 5. *Cum oratis, non eritis ſicut hypocrita, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum ſtantes orare.* Vbi reprehenduntur Scribæ & Phariſæi, non ideo præciſe, quod orarent in Synagogis (quia hoc erat licitum & uſitatum) ſed quod ibi orarent, ut viderentur ab hominibus. Itaque non tam oratio in Synagogis, quam inanis gloria fuit à Chriſto reprehenſa.

37. Tertiò, ſolebant denique in ſuis Synagogis punire eos, qui vel verè deliquerant, vel falſò putabantur deliquiſſe. Quod faciebant dupliciter. Primò, eiiciendo illos extra Synagogam. Quam pœnam valdè formidabant Iudæi. Ioan. 9. 22. *Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudeos. Iam enim conſpirauerant Iudæi, ut ſi quis eum conſiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Et Ioann. 12. 42. *Ex Principibus multi cre diderunt in Chriſtum: ſed propter Phariſæos non conſuebantur: ut è Synagoga non eicerentur.*

Secundò, alias pœnas corporales, in ipſis Synagogis, infligendo. Matthæi 10. 17. *In Synagogis ſuis flagellabunt vos.* Et Matthæi 23. 34. *Mitto ad vos Prophetas, & ex illis flagellabitur in Synagogis veſtris.*

Et Actor. 22. 19. *Ego eram concludens in carcerem, & cadens per Synagogas eos, qui credebant in te. Et cap. 26. 11. Per omnes Synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare.*

38. *Quæres 2. Quando primum cœperint ædificari Synagogæ? Aliqui putant tempore captiuitatis Babylonicæ. Tunc enim Iudæi in exilio constituti, non habebant templum, in quo orarent, & Legis Mosaicæ explicationem audirent. Itaque necesse fuit vt ædificarent quosdam domos, in quibus id præstare possent. Alij rectius sentiunt, multo ante id factum esse, vt Toletus & Turniellus loco citato. Ratio est, quia ante Captiuitatem Babylonicam, tempore Regum ac Iudicum, necesse fuit, Iudæos habere aliquem locum, in quo singulis Sabbatis orationi & lectioni Legis Mosaicæ vacarent. Hoc autem non potuit fieri in eo tantum loco, vbi erat Tabernaculum vel Templum; quia moraliter erat impossibile, omnes Iudæos singulis Sabbatis ex tota Iudæa in vnum locum conuenire (hoc enim ter solum fiebat in anno, nempe in Paschate, Pentecoste, & Festo Tabernaculorum, vt habetur Deuter. 16. 16.) Ergo necesse est, in variis locis fuisse Synagogas, in quibus commodè id fieret. Et hoc probant testimonia superius citata, Psalm. 25. 1. Et Psalm. 67. 27. Itemque illud 2. Paralip. 17. 9. *Docebant populum in Iuda, habentes librum legis Domini, & circumibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum. Quod sine dubio factum est in Synagogis, quæ erant in vrbus Iuda.**

39. *Quæres 3. Quæ fuerit antiquissima inter omnes Synagogas? Toletus, Turniellus, & Rabini putant*

putant illam fuisse antiquissimam, quæ erat in Maspha. Ibi enim constat fuisse domum quamdam, seu Ecclesiam tempore Iudicum & Regum, ad quam deuotionis causa solebant conuenire Israelitæ, Iudicum 11. 11. *Locutus est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha. Et c. 20. 1. Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati ad Dominum in Maspha: Et conuenerunt in Ecclesiam populi Dei. Et 1. Regum 7. 5. Dixit autem Samuel: Congregate vnuersum Israël in Maspha, vt orem pro vobis Dominum. Et 1. Machab. 3. 46. Congregati sunt, & venerunt in Maspha, contra Ierusalem, Quia locus orationis erat in Maspha ante in Israël. Ex his testimoniis tria colligo. 1. In Maspha fuisse Ecclesiam populi Dei. 2. Fuisse ibidem locum orationis. 3. Idque tempore Iephte, Samuelis & Machabæorum.*

40. *Dices: Hæc omnia possunt intelligi de Tabernaculo & Arca fœderis, quæ erant in Maspha. Respondeo. Non possunt. Nam Tabernaculum & Arca, nec tempore Iephte, nec tempore Samuelis, nec tempore Machabæorum, fuerunt in Maspha. Imo numquam ibi fuisse, verisimile est. Quod sic ostendo. Tabernaculum primò fuit in Galgalis, tempore Iosue (Iosue 5. 10.) Deinde, in Silo tempore Samuelis (1. Regum 4. 3.) Tertio in Nobe, tempore Dauidis (1. Regum 21. 1. & cap. 22. v. 19.) Quarto, in Gabaon, tempore Salomonis (3. Reg. 3. 4. & 1. Paralip. 21. 29.) Quinto in Ierusalem in templo Salomonis (3. Regum 8. 4.) Vbi autem manserit tempore captiuitatis Babylonicæ, non constat. Similiter Arca fœderis, primò quidem fuit in ipso Tabernaculo, in Galgalis, & in Silo, vsque ad tempora Samuelis. Deinde separata fuit à Ta-
ber*

bernaculo, & ex Silo translata in castra Israëlitarum pugnantium contra Philistæos, sub eodem Samuele. (1. Reg. 3. 4.) Postea capta fuit à Philistæis, & in Azoto polita in templo Dagon. (cap. 5. v. 1. & 2.) Inde translata in Accaron (v. 10.) Inde in Agrum Iosue Bethfamitæ (cap. 6. v. 14.) Inde Cariathiarim in domum Abinadab in Gabaa (cap. 7. v. 1.) Inde in domum Obedom Gehei. (2. Regum 6. 10.) Inde in ciuitatem Dauid (v. 12.) Numquam legitur fuisse in Maspha. Vnde sequitur, domum seu Ecclesiam, quæ fuit in Maspha à tempore Iosue vsque ad Machabæos, nihil aliud fuisse, quam Synagogam, in quam orationis causa conueniebant Israëlita.

41. Quæres 4. Quam multæ fuerint Synagogæ? Respondeo. Initio fuerunt pauca: sed postea, cetero populo multiplicatae sunt. Adeo quidem, vt tempore excidij Ierosolymitani numeratae fuerint 480. Synagogæ in sola vrbē Ierusalem: quarum aliae erant pro ciuib; aliae pro Iudæis aduenis, qui religionis causa veniebant Ierosolymam, vt tradunt Toletus & Turniellus loco citato, & Genebrardus in Chronologia, vbi agit de rebus gestis sub Ioachim summo Sacerdote. Quod enim Iudæi aduenæ habuerint Ierosolymis suas Synagogas, constat ex illo Actor. 6. 9. *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Asia.* Erant etiam plurimæ extra Ierusalem in aliis ciuitatibus, quarum fit mentio Matthæi 4. 23. & Luca 4. 15. & alibi.

42. Quæres 5. An in sola Iudæa fuerint Synagogæ? Respondeo. Etiam extra Iudæam fuerunt multe,

vt

vt Damasci, Salaminæ, Antiochiæ, Pisidiæ, Iconij, Thessaloniciæ, Beroeæ, Athenis, Corinthi, Ephesi; vt habetur in Act. Apost. cap. 9. 2. cap. 13. 5. & seqq. cap. 14. 1. cap. 17. 1. & seqq. cap. 18. 4. & seqq. Nam in illis ciuitatibus habitabant Iudæi permixti cum gentilibus, vt patet ex locis citatis. Vnde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ gentilium, sed Iudæorum. Actor. 13. 5. *Cum venissem Salaminam, predicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum.* Et cap. 14. 1. *Factum est autem Iconij, vt simul introirem in Synagogam Iudæorum.* Et cap. 17. v. 1. *Venerunt Thessalonicam, vbi erat Synagoga Iudæorum.*

43. Quæres 6. An omnes Synagogæ ædificatae fuerint à solis Iudæis? Respondeo. Non omnes. Nam etiam Gentiles, qui bene affecti erant erga Iudæos, solebant Synagogas pro illis exstruere. Habemus exemplum in Centurione, de quo Seniores Iudæorum ad Christum Luca 7. vers. 4. *Dignus est, vt hoc illi prestes: Diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse ædificauit nobis.*

Epilogus huius Capituli.

44. Hic obiter notandum est, instrumenta diuini cultus, de quibus actum est hæcenus, fuisse magni momenti apud Deum & homines. Quod ex triplici capite colligi potest. Primò, ex parte ipsius Dei. Nam ipse speciatim mandauit fieri Tabernaculum, Arcam, Propitiatoriū, & alia instrumenta, quæ recensuimus. Secundò, Ex parte Iudæorum, qui fuerunt valde prompti ac liberales in faciendis expensis, quæ ad fabricam erant neces-

T
saria

270 Caput duodecimum de Instr. diu cult.
 saria. Exod. 35. versu 20. Egressa omnis multitudo
 filiorum Israel de conspectu Moysis, obtulerunt mente
 promptissima atque deuota primitias Domino, ad facien-
 dum opus Tabernaculi testimonij. Quidquid ad cultum,
 & ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus
 prabuērunt, armillas & in aures, annulos, & dex-
 teralia, &c. Tertio, ex parte gentilium, qui & ipsi, ex in-
 stinctu Dei, multa conferebant ad promouendum
 Dei cultum. Vt Cyrus Rex Persarum, de quo 1.
 Eldra 1. 2. Hac dicit Cyrus Rex Persarum: omnia regna
 terra dedit mihi Dominus Deus coeli, & ipse praecepit
 mihi, ut aedificarem ei domum in Ierusalem, qua est in Iu-
 daea. Et Seleucus Rex Asiae, ac alij vicini Reges, de
 quibus 2. Machab. 3. 1. Igitur cum sancta Ciuitas habi-
 taretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodi-
 rentur, propter Oniam Pontificis pietatem, ut & ipsi Reges
 & Principes locum summo honore dignum ducerent, &
 Templum maximis muneribus illustrarent: ita ut Seleucus
 Asiae Rex de redduibus praestaret omnes sumptus ad mi-
 nisterium sacrificiorum pertinentes. Hinc discant Chri-
 stiani Pontifices, Reges, subditi, quid sui officij
 sit in promouendo Dei cultu. Pontifices imiten-
 tur Oniam in pietate: Reges Cyrum & Seleucum
 in liberalitate: Subditi populum Israëliticum in
 conferendis expensis. Nisi hoc faciant, eueniet
 ipsis, quod Iudaeis, quando defecerunt à cultu
 Dei, contigit. Ierusalem euerfa est. Templum in-
 cendio conflagrauit: omnes in captiuitatem abdu-
 cti sunt.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Sacrificiis Mosaicis.

1. **S**ACRIFICIA Mosaica tri-
 pliciter diuidi possunt. 1. ra-
 tione materiae. 2. ratione for-
 mae & finis. 3. ratione tempo-
 ris. Et quidem ratione materiae,
 diuiduntur in victimas, oblatio-
 nes, & libamenta. Ratione formae ac finis, in ho-
 locausta, hostias pacificas, & hostias pro peccato.
 Ratione temporis, in iuge sacrificium, quod quo-
 tidie; & in sacrificium Agni Paschalis, quod in
 Paschate; & in alia sacrificia, quae in aliis solenni-
 tatibus offerebantur. De quibus dicam hoc ordi-
 ne. 1. De victimis, immolationibus, & libamini-
 bus. 2. De holocaustis, hostiis pacificis, & hostiis
 pro peccato. 3. De iugi sacrificio. 4. De agno Pa-
 schali. 5. De sacrificiis aliarum solennitatum. 6. De
 igne, quoque utebantur Sacerdotes in sacrificiis.
 7. Addam aliquid de sacrificio noui Testamenti,
 quod per sacrificia Mosaica fuit praefiguratum.

De Victimis, immolationibus, &
 libamentis.

2. Igitur, ratione materiae, triplicia erant sa-
 crificia Mosaica. 1. Victimae seu hostiae. 2. Immola-
 tiones. 3. Libamenta. Erat enim triplex mate-
 ria à Deo designata, quae in Iudaeorum sacrificiis

270 Caput duodecimum de Instr. diu cult.
 saria. Exod. 35. versu 20. Egressa omnis multitudo
 filiorum Israel de conspectu Moysis, obtulerunt mente
 promptissima atque deuota primitias Domino, ad facien-
 dum opus Tabernaculi testimonij. Quidquid ad cultum,
 & ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus
 prabuērunt, armillas & in aures, annulos, & dex-
 teralia, &c. Tertio, ex parte gentilium, qui & ipsi, ex in-
 stinctu Dei, multa conferebant ad promouendum
 Dei cultum. Vt Cyrus Rex Persarum, de quo 1.
 Eldra 1. 2. Hac dicit Cyrus Rex Persarum: omnia regna
 terra dedit mihi Dominus Deus coeli, & ipse praecepit
 mihi, ut edificarem ei domum in Ierusalem, qua est in Iu-
 daea. Et Seleucus Rex Asiae, ac alij vicini Reges, de
 quibus 2. Machab. 3. 1. Igitur cum sancta Ciuitas habi-
 taretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodi-
 rentur, propter Oniam Pontificis pietatem, ut & ipsi Reges
 & Principes locum summo honore dignum ducerent, &
 Templum maximis muneribus illustrarent: ita ut Seleucus
 Asiae Rex de redduibus praestaret omnes sumptus ad mi-
 nisterium sacrificiorum pertinentes. Hinc discant Chri-
 stiani Pontifices, Reges, subditi, quid sui officij
 sit in promouendo Dei cultu. Pontifices imiten-
 tur Oniam in pietate: Reges Cyrum & Seleucum
 in liberalitate: Subditi populum Israëliticum in
 conferendis expensis. Nisi hoc faciant, eueniet
 ipsis, quod Iudaeis, quando defecerunt à cultu
 Dei, contigit. Ierusalem euerfa est. Templum in-
 cendio conflagrauit: omnes in captiuitatem abdu-
 cti sunt.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Sacrificiis Mosaicis.

1. **S**ACRIFICIA Mosaica tri-
 pliciter diuidi possunt. 1. ra-
 tione materiae. 2. ratione for-
 mae & finis. 3. ratione tempo-
 ris. Et quidem ratione materiae,
 diuiduntur in victimas, oblatio-
 nes, & libamenta. Ratione formae ac finis, in ho-
 locausta, hostias pacificas, & hostias pro peccato.
 Ratione temporis, in iuge sacrificium, quod quo-
 tidie; & in sacrificium Agni Paschalis, quod in
 Paschate; & in alia sacrificia, quae in alijs solenni-
 tatibus offerebantur. De quibus dicam hoc ordi-
 ne. 1. De victimis, immolationibus, & libamini-
 bus. 2. De holocaustis, hostiis pacificis, & hostiis
 pro peccato. 3. De iugi sacrificio. 4. De agno Pa-
 schali. 5. De sacrificiis aliarum solennitatum. 6. De
 igne, quo utebantur Sacerdotes in sacrificiis.
 7. Addam aliquid de sacrificio noui Testamenti,
 quod per sacrificia Mosaica fuit praefiguratum.

De Victimis, immolationibus, &
 libamentis.

2. Igitur, ratione materiae, triplicia erant sa-
 crificia Mosaica. 1. Victimae seu hostiae. 2. Immola-
 tiones. 3. Libamenta. Erat enim triplex mate-
 ria à Deo designata, quae in Iudaeorum sacrificiis

offerri poterat ac debebat. Primò, animalia; vt bues, capræ, hædi, boues, vituli, columbæ, passer, turtures. Secundò, fructus terræ; vt panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum virentium, & triticum. Tertiò, liquores, vt sanguis, vinum, oleum, aqua. Nec aliquid his amplius. Cum ergo fiebat sacrificium ex animalibus, vocabatur hostia seu victima: cum ex fructibus terræ, immolatio: cum ex liquoribus, libamen seu libamentum.

3. Erat autem diuersus modus offerendi in hoc triplici rerum genere. Nam animalia offerebantur mactatione & combustione: fructus terræ, immutatione: liquores, effusione. Porro illa immutatio fructuum erat etiam varia. Nam panis in frusta dissecabatur; simila, sartagine, elbano, vel craticula coquebatur; sal vrebatur; thus adolebatur; manipulus spicarum torrebatur; triticum conterebatur.

4. Hic quaeri potest, cur non alia animalia, nec alios fructus, nec alios liquores, licuerit offerre in sacrificiis Mosaïcis, quam quæ iam numerata sunt: Ratio dubitandi est quia præter illa, sunt alio multo præstantiora. Optima autem quæque Deo offerenda sunt. Hinc sacrificium Abelis fuit Deo gratum, non autem Cain; quia Abel obtulit de primogeniis animalium: Cain verò, non de primiciis frugum, sed de communibus frugibus. Respondeo. In hac re debet nobis sufficere voluntas Dei, qui in lege Mosaïca sic voluit & ordinavit. Nec tamen desunt rationabiles causæ, cur id factum sit; de quibus videri potest D. Thomas in 1.2.q.102.&103.

De

De Holocausto, Sacrificio pro peccato,
& hostia pacifica.

5. Ratione formæ ac finis, erat etiam triplex sacrificium in lege Mosaïca. 1. Holocaustum. 2. Sacrificium pro peccato. 3. Hostia pacifica. Vide D. Thomam 1.2.q.102.art.2.ad 8.

6. Holocaustum erat sacrificium perfectissimum, quia in eo tota res oblata comburebatur, & in fenum resoluta, sursum ad Deum ascendebat; ita vt nihil inde cederet in vsum humanum. Per hoc enim perfectissimè designabatur, omnia esse ipsius Dei, & omnia ad ipsius honorem referenda. Et in hunc finem erat potissimum institutum hoc genus sacrificij: tamen interdum etiam pro peccato populi & Sacerdotum offerri poterat.

7. Sacrificium pro peccato, partim cremabatur, partim cedebat in vsum Sacerdotum, qui in atrio templi ex eo vescabantur. Per hoc significabatur (vt notat D. Thomas) quod expiatio peccatorum fiat quidem à Deo, sed per ministerium Sacerdotum. Solet autem offerri pro peccatis quibusdam externis, & pro peccatis commissis per ignorantiam, vel negligentiam circa ceremonias legis. Leuit. 4. & 5. Item, pro peccato furti, periurij, calumniæ. Leuit 6. & 7. Porro, sicut diuersa erant peccata, & diuersæ personæ, quæ peccabant; ita etiam diuersa erant sacrificia pro peccato. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro aliis peccatis. Similiter, aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga,

T 3

aliud

aliud pro priuatis hominibus.

8. Hostia pacifica poterat ex duplici titulo offerri. 2. In gratiarum actionem, pro beneficiis à Deo acceptis. 1. Ad noua beneficia à Deo impetranda. Diuidebatur autem in tres partes: quarum vna comburebatur ad honorem Dei; altera cedebat in usum Sacerdotum; tertia in usum offerentium. Per hoc significabatur, quod salus hominis procedat à Deo, per directionem Sacerdotum, & cooperationem illius, qui saluatur.

9. Ab hac diuisione, quæ iam explicata est, parum differt illa, quæ sacrificium diuiditur in Latreuticum, Eucharisticum, Impetratorium, & Propitiatorium. Latreuticum dicitur, quod solum fit ad Deum colendum, testando eius principatum, & nostram seruitutem seu subiectionem. Hoc potissimum fit holocausto. Eucharisticum dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. Impetratorium, pro beneficiis accipiendis. Vtrumque in veteri lege dicebatur *hostia pacifica*. Propitiatorium est, quod offertur pro peccatis, & pro peccatorum pœnis ac flagellis auertendis. Hoc idem est, quod sacrificium pro peccato.

10. Adhuc tria notanda sunt ex D. Thoma, q. 102. art. 3. ad 8. & 10. Vnum est, quod si conferamus hæc sacrificia Mosaica inter se, ratione sanctitatis & præstantiæ; primum locum obtineat Holocaustum; Secundum, Hostia pro peccato; Tertium, Hostia pacifica pro beneficio accepto; Quartum, Hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Ratio est, quia hæc sacrificia instituta sunt ad cultum & honorem Dei: Ergo, quo maior vel minor

minor est obligatio colendi Deum, eo maior vel minor dignitas est sacrificij, quo illum colimus. Obligamur autem hoc ordine. 1. propter infinitam ipsius maiestatem. 2. Propter offensam in ipsum commissam. 3. Propter accepta beneficia. 4. Ergo iuxta hunc ordinem: Primo loco censeri debet Holocaustum: Secundo, hostia pro peccato: Tertio, hostia pacifica pro beneficio accepto: Quarto, hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Idem ordo dignitatis colligi potest ex parte ipsius sacrificij. Nam Holocaustum totum comburebatur in honorem Dei; cætera non item: Ergo ex hac parte, cæteris erat præstantius. Hostia pro peccato, partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur: sed à solis Sacerdotibus, non à populo; & in solo atrio, non alibi; & ipso die sacrificij, non alio. Hostia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat pars hostiæ pro peccato; partim comedebatur, non tamen à solis Sacerdotibus, sed etiam à populo: nec in solo atrio, sed vbiq; in Hierusalem: & in hoc erat inferior. Hostia pacifica pro impetrando beneficio, poterat comedi, non solum à populo, & extra atrium; sed etiam extra diem sacrificij. Poterat enim conseruari in sequentem diem; & in hoc erat infra sanctitatem Hostiæ pro beneficio accepto.

11. Alterum est, quod tamen si carnes victimarum sæpe venirent in usum Sacerdotum & populi, vt iam dictum est; nunquam tamen sanguis, aut adeps. Nam sanguis effundebatur ad

crepidinem altaris in honorem Dei: adeps vero adurebatur igne. Huius rei varias assignat causas D. Thomas. Vide infra cap. 15. §. 12. & sequentibus.

12. Tertium est, quod tamen pro diuersitate peccatorum, diuersa fuerint instituta sacrificia; non tamen seruabatur illa proportio, ut quo maius esset peccatum, eo præstantior esset res oblata in sacrificio: sed contra potius, quo maius esset peccatum, eo vilior species animalis offerebatur, ut ex Rabbi Mose notauit D. Thomas. Nam capra, quod est vilissimum animal, offerebatur pro idololatria, quod est grauissimum peccatum. Pro ignorantia verò Sacerdotis, offerebatur vitulus; pro negligentia Principis, Hireus, (Leuit. 4. & seqq.)

De iugi sacrificio, quod quotidie offerebatur.

13. Iudæi ex præcepto diuino iubebatur quotidie offerre duos agnos anniculos, & immaculatos in holocaustum: alterum manè, & alterum vespere. Et cum illis simillam conspersam oleo, & vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur iuge sacrificium, vel holocaustum sempiternum, quia quotidie fiebat, & nunquam intermittebatur. Sic enim legimus Exodi 29. 38. *Hoc est, quod facies in altari, agnos anniculos duos per singulos dies ingerere, unum agnum manè, & alterum vespere, decimam partem simila consperse oleo raso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum eiusdem mensura in agno vno. Alterum verò*
agnum

agnum offeres ad vespèram, iuxta ritum matutinae oblationis, & iuxta eam, quæ diximus, in odorem suauitatis. Sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino, ubi constituam, ut loquar ad te. Et Numer. 28. 3. *Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: unum offeretis manè, & alterum ad vespèram.*

14. Hoc iuge sacrificium veteris Testamenti fuit figura sacrificij Missæ in nouo Testamento. Primò, ratione rei oblatae. Nam sicut in illo offerebatur agnus immaculatus: ita in hoc offertur Christus, qui est Agnus sine macula, Ioann. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Secundò, ratione loci. Sicut ille offerebatur in Tabernaculo; ita hic in Ecclesia. Tertiò, ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie; ita Christus offertur quotidie. Vnde etiam apud Daniele cap. 12. 11. vocatur iuge sacrificium. Quarto, ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur manè & vespere; ita Christus à principio mundi vsque ad finem. Apocalypsi 13. 8. *Agnus qui occisus est ab origine mundi.* Non quidem reipsa, sed per energiam. Quintò, ratione adiuncti. Sicut ille offerebatur cum simila & vino; ita Christus quotidie offertur sub specie panis & vini.

De Agno Paschali.

15. Hoc sacrificium agni Paschalis à Deo institutum est, paulò ante egressum filiorum Israël

ex Aegypto: ac primo celebratum pridie egressionis ad vesperam: cum mandato, vt postea singulis annis, primo mense anni, die 14. mensis ad vesperam, repeteretur. Quod an semper factum sit, postea videbimus. Ad maiorem illius notitiam, hæc breuiter examinanda sunt. 1. Qualis debuerit esse agnus. 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare. 3. Quo tempore immolandum fuerit Agnus. 4. Quo loco. 5. Quo ritu. 6. Quinam potuerint ex illo comedere. 7. In quem finem institutum sit hoc sacrificium agni. 8. Quoties celebratum à Iudæis.

16. Est ergo prima quæstio, qualis debuerit esse agnus? Respondeo. Debit habere tres conditiones. 1. vt esset masculus. 2. vt anniculus, seu vnus tantum anni. 3. vt sine macula, id est, sanus & integer, non morbidus aut vitiosus. Hoc patet ex illo Exodi 12. 3. *Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus. Quæ autem maculæ, seu vitia arcerent quodcumque animal à sacrificio, explicat Moses Leuitici 22. 21. his verbis: Homo qui obtulerit victimam, tam de bobus, quàm de ouibus, immaculatum offeret. vt acceptabile sit: Omnis macula non erit in eo. Si cocum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Dom. nec a solebitis ex eis super altare Domini.*

17. Altera quæstio est, an pro agno licuerit aliud animal immolare? Respondeo. Non licuit aliud immolare, nisi hædum, qui similiter debebat esse masculus, anniculus, & sine macula. Sic enim legimus Exodi 12. 5. *Erit autem agnus absque macula,*

macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tollens & hædum. Obiici potest illud Deuteronom. 16. 1. *Immolabis Phasæ Domino Deo tuo, de ouibus & bobus.* Ergo præter agnum & hædum, licebat etiam bouem aut vitulum immolare. Respondeo. Nomen Phasæ, dupliciter sumi solet. Primò, propriè ac strictè pro agno Paschali, qui immolabatur decimoquarto die mensis primi ad vesperam: Et hoc sensu, non licebat pro agno immolare aliud animal, nisi hædum, vt dictum est. Secundò, impropriè & larè, pro hostiis pacificis, quæ durante solemnitate Paschali, offerebantur in diebus azymorum, qui sequebantur vesperam & immolationem agni Paschalis. Huiusmodi autem hostiæ poterant sumi etiam ex bobus: Et hoc sensu intelligitur, quod allatum est ex Deuteronomio. Vide quæ scripta sunt Numer. 28. 16. Vnde patet, tam agnum Paschalem, quàm cæteras victimas illius solemnitatis, vocari Phasæ in Scriptura. Hinc facile explicatur illud Ioan. 18. 28. *Erat autem mane, & ipsi non introibant in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Vbi per Pascha nõ intelligitur agnus Paschalis, quem Iudæi pridie ad vesperam comederant: sed victimæ pacificæ, quæ sequentibus azymorû diebus comedi solent, non tamen nisi à mundis & purificatis.

18. Tertia quæstio est, quo tempore immolandum fuerit Agnus? Respondeo. Die decimoquarto mensis primi ad vesperam. Sic enim præceperat Deus Exod. 12. 5. *Decima die tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Et seruabitis eum vsque ad quartam decimam diem huius, immolabitis eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam.*

vesperam. Hoc præceptum, quoad posteriorem partem, semper seruatum est. Nam Hebræi, non solum in Ægypto ante egressionem, sed etiam postea in monte Sinai & alibi, solebant immolare agnum paschalem die decimoquarto mensis primi ad vesperam. Excipio vnum casum. Nam si eo die immundi essent, poterat differri vsque ad diem decimumquartum sequentis mensis: quod aliquando etiam factum est. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant, Iudæos nunquam, nisi in Ægypto, iussos fuisse quærere agnum die decima, quem postea immolarent die decimaquarta ad vesperam: sed vnicuique liberum fuisse, vt quæreret, quo die vellet. Ita Abulens. in cap. 12. Exod. quæst. 4. Ribera lib. 5. de templo cap. 3. & nonnulli alij. Et duplex illorum ratio est. Vna, quia postea, quotiescunque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti de die decimo, quo debebat quæri agnus; sed solum altera pars de die decimoquarto, quo debebat immolari. Ego signum est, quod illa pars, de die decimo, non obligauerit, nisi in Ægypto. Altera, quia erant legitimæ causæ, cur in Ægypto debuerint agnum prius quærere & præparare, quam veniret dies immolationis: quæ tamen causæ postea locum non habuerunt. Erant autem hæc. 1. quia sciebant, se post paucos dies egressuros esse ex Ægypto, & ideo erant valdè occupati circa ea paranda, quæ ad futuram profectionem putabantur esse necessaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliuiscerentur agni paschalis, iussi sunt tempestiuè illum quærere & præparare. 2. Vt tanto plus tem

temporis haberent ad explorandum, an agnus esset talis, qualis ex præscripto Dei requirebatur, nempe anniculus, masculus, sine macula. 3. Vt illis diebus, quibus agnus asseruabatur, ex ipsius aspectu & balatu, facilius cogitarent de futura liberatione ex Ægypto.

19. Neutra ratio videtur conuincere. Non prior, quia etiã postea, quotiescunque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, & intestinis. Et tamen ita fieri oportebat. Nec posterior, quia illæ tres causæ non magno pete vrgent. Imo prima & tertia non cohærent inter se. Nam si in futurâ profectionem ita intenti erant Israëlita, vt periculum esset, ne obliuiscerentur agni paschalis; quid necesse fuit, vt ex aspectu & balatu agni reduterentur in recordationem futuræ profectionis? Secunda nihil efficit. Cur enim in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus esset anniculus, masculus, & sine macula, si postea non indigebant? An minus cauti & solertes erant in Ægypto, quam extra Ægyptum? Non video, cur id asseramus.

20. Quarta quæstio est, quo loco immolandus fuerit agnus paschalis? Respondeo. Distinguenda sunt quatuor tempora. Primum egressionis ex Ægypto. Secundum peregrinationis in deserto. Tertium ingressus in Iudæam. Quartum habitationis in Iudæa. Igitur, cum adhuc in Ægypto essent Hebræi, singuli patresfamilias in sua domo iuebantur immolare, & cõedere agnum. (Exod. 12.) At tempore peregrinationis, immolarunt & comederunt in deserto Sinai.

Sinai. (Num. 9. 1.) Porro in ingressu in Iudæam, post transitum Iordanis, in campestribus Iericho (Iosue 5. 10.) Denique, tempore habitationis in Iudæa, nusquam licebat id facere, nisi in illo loco, ubi esset tabernaculum, iuxta illud Deuter. 16. 5. *Non poteris immolare Pasche in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi, immolabis Pasche vespere ad Solis occasum, quando egressus es de Aegypto.* Locus autem, in quo habitavit nomen Domini, fuit variis temporibus varius. Primò Galgala. Secundò Silo. Tertio Nobe. Quarto Gabaon. Quintò Ierusalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc causa est, cur sæpe in sacris literis fiat mentio eorum, qui tempore Paschali Hierosolymanam ascendebant, ut secundo Paralipomenon trigesimo, versu primo. Lucæ secundo versu 41. & alibi.

21. Quinta quæstio est, quo ritu coquendus & comedendus fuerit Agnus? Respondeo. In prima immolatione, quæ in Aegypto contigit, servatus est hic ritus & ordo. 1. Mactabatur agnus, & sanguis eius ponebatur super utroque poste ianuæ, & superliminari domus, in qua edendus erat. 2. Excoriabatur, diffindebatur, & eluebatur. 3. Assabatur igne. 4. Assatus comedebatur cum capite, pedibus & intestinis. 5. Adhibebantur azy-mi panes, cum lactucis agrestibus. 6. Nihil ex eo licebat conservare in sequentem diem: sed si quid residuum fuisset, igne comburendum erat. 7. Qui illum comesturi erant, debebant accincti esse renibus, calceati, baculum manibus gestantes, festinan-

festinantes. Vide Exod. 12. Duo hic quarti solent. 1. An hæc omnia sint etiam servata? 2. An Iudæi comedentes Agnum, debuerint stare, an sedere? Nihil certi de utroque.

22. Sexta quæstio est, quinam potuerint comedere de agno Paschali? Respondeo. Soli Iudæi; non autem alienigenæ, nisi prius essent circumcisi, (Exod. 12. 43.) Est ratio est, quia circumcisio erat figura Baptismi: & agnus Paschalis, sacrificij Eucharistiæ. Sicut ergo in nouo Testamento, nemo potest esse particeps sacrificij Eucharistiæ, nisi sit baptizatus: ita in veteri Testamento, nemo poterat edere de agno Paschali, nisi esset circumciscus. Sed an omnes circumcisi poterant? Certum est, immundos non potuisse. Vnde si qui Iudæi, vel alienigenæ circumcisi, eo die, quo ordinariè immolabatur agnus Paschalis, immundi fuissent, debebant prius mundari, & expectare vsque ad diem decimum quartum sequentis mensis, sicut factum est Numer. 9. 6. §. 2. Paralip. 30. 15.

23. Septima quæstio est, in quem finem institutum fuerit hoc sacrificium Agni? Respondeo. In duplicem finem. Primo, in memoriam illius beneficij, quod Iudæi consecuti sunt ea nocte, quæ secuta est immolationem Agni Paschalis in Aegypto. Tunc enim Deus percussit omnia primogenita Aegypti, intactis primogenitis Iudæorum: & liberauit Iudæos à servitute Pharaonis. Secundo, in typum & figuram Christi, qui tanquam Agnus innocens immolandus & occidendus erat pro humano genere. De priori fine intelligitur illud Exod. 12. 14.

H. hebriis

Habebitis hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam solennem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno. Et v. 26. Et cum dixerint vobis filij vestri: Quae est ista religio? dicetis eis: Victimam transiit Dominus est, quando transiit super domos filiorum Israël in Aegypto, percussiens Aegyptios, & domos nostras liberans. De posteriori loquitur Apostolus 1. Corinth. 5. 7. Pascha nostrum immolatus est Christus. Duo autem spectanda sunt in Agno. 1. Immolatio, quae erat figura Christi in Cruce immolandi. 2. Comestio, quae erat figura Christi in vltima Cœna comedendi sub specie panis & vini. Prior figura in his consistit. Primo, sicut per immolationem Agni Paschalis, & per aspersionem Sanguinis eius super postes & liminaria, liberati sunt Israëlita à captiuitate Pharaonis, & ab Angelo percutiente: sic per immolationem Christi in Cruce, & per effusionem Sanguinis illius, liberatum est genus humanum à seruitute peccati & diaboli. Secundò, sicut Agnus vespere immolatus est: sic Christus in fine saeculorum mortuus est pro nobis. Tertio, sicut Agnus immolabatur à tota multitudine populi Israëliti: Sic Christus morti addictus est, clamante tota Iudaeorum multitudine, *Crucifige, Crucifige*. Quarto, sicut Agnus erat masculus, anniculus, & sine macula: sic Christus in patiendo fortis, in flore aetatis, & sine vlllo peccato. Quintò, sicut os non confringebatur in Agno: sic Christi crura in Cruce non sunt fracta: quam figuram expressit Euangelista, Ioann. 19. 33. Sextò, sicut pro agno poterat hœdus subrogari: sic Christus, tametsi Agnus esset, tamen inter iniquos, id est, inter hœdos reputatus

putatus est. Et sicut hœdus solet esse victima pro peccatis: sic Christus pro peccatis totius mundi oblatu est. Hinc etiam Iacob Patriarcha hœdum pellibus obuolutus fuit, vt Christum præfigeretur. Posterior figura consistit in his. Primò, sicut Agnus fuit comestus à Iudæis: sic Christus in Eucharistia comeditur à Christianis. Secundò, sicut ille à solis Iudæis & circumcisis, & in sola ciuitate Ierusalem: ita hic à solis Christianis, & baptizatis, & in sola Ecclesia. Tertio, sicut ille assatus igne corporali: ita hic assatus igne charitatis. Quarto, sicut ille cum azymis panibus, & lactucis agrestibus: ita hic cum magna puritate, & dolore de peccatis. Quintò, sicut ille cum capite, pedibus, & intestinis: ita hic cum diuinitate, & humanitate, latente sub specie panis & vini. Denique, sicut ille à Iudæis succinctis & peregrinantibus ad terram promissionis: ita hic à Christianis, properantibus ad caelestem patriam.

24. Octaua quaestio est, quoties à Iudæis celebratum sit Pascha? Respondeo. Constat ex Scriptura, & sæpè celebratum, & sæpè omissum esse. Ac primo celebratum est in egressu ex Aegypto. (Exod. 12. 28.) Secundò, in deserto Sinai, anno secundo egressionis. (Numerorum nono, versu primo.) Tertio, in campestribus Iericho. (Iosue quinto, versu decimo.) Quarto, in Ierusalem sub Ezechia Rege. (2. Paralipomenon 30. 1.) Quintò, in Ierusalem sub Iosia Rege. (quarto Reg. vigesimo tertio, versu vigesimo primo, & 2. Paral. 35. 1.) Sexto, post reditum ex captiuitate Babylonica in Ierusalem. (1. Esdræ 6. 19.)

V Septi

Septimò, tempore Christi & Apostolorum. (Matth. 26. 17.) Omissum autem est primo, toto tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primo anno celebratum est in *Egypto*: secundo, in deserto *Sinai*, ut dictum est. Ab eo tempore, per 38. annos, usque ad transitum *Iordanis*, omissum est. Non enim *Iudæi*, qui transibant *Iordanem*, erant circumcisi, ac proinde non poterant celebrare *Pascha*. Vnde *Iosue*, cum vellet post transitum *Iordanis* in *Galgala*, seu in campestribus *Iericho*, renouare immolationem *Agni*: prius mandauit omnes circumcidi. (*Iosue* 5. 2.) Deinde tempore *Regum*, sæpè omissum est. Vnde *Ezechias* & *Iosias* hortati sunt populum, ut omnes venirent *Ierolymam*, & ibi iuxta legem celebrarent *Phase*. (4. Reg. 13. 22. & 2. Paralipomenon 30. 1.) Denique, intermissum est tempore captiuitatis *Babylonicæ*. Vnde post captiuitatem, cum *Iudæi* rediissent *Ierolymam*, cœperunt iterum immolare. (1. Esdræ 6. 19.) Atque hæc ex *Scripturis* dicta sufficiant.

De aliis aliarum solennitatum
sacrificiis.

25. Præter iuge sacrificium, quod quotidie, & præter *Agnum Paschalem*, qui in *Paschate* offerrebat; erant alia sacrificia, quæ in reliquis solennitatibus offerri debebant ex præscripto legis. Erant autem hæc solennitates. 1. *Sabbatum*. 2. *Neomenia*, seu initium mensis *lunaris*. 3. *Solennitas azymorum*, quæ incipiebat post die *Pascha*

Paschatis. 4. *Pentecoste*. 5. *Festum Tubarum*. 6. *Festum Expiationis*. 7. *Scenopegia*, seu festum *Tabernaculorum*. 8. *Festum Cæsus* atque *Collectæ*. De quibus fusius cap. 15. §. 51. & sequentibus.

26. *Sacrificium Sabbathi* describitur Num. 28. 9. his verbis: Die autem Sabbathi offeretis duos *Agnos anniculos immaculatos*, & duas decimas simile oleo conspersa in sacrificio, & liba quæ ritè funduntur per singula Sabbathi in holocaustum sempiternum.

27. *Sacrificium Neomeniæ* ibidem versu 11. In Calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas simile oleo conspersa in sacrificio per singulos vitulos: & duas decimas simile oleo conspersa per singulos arietes: & decimam decima simile ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt. Media pars hinc per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno veniente succedunt. Hæc quoque offeretur Domino pro peccatis.

28. *Sacrificium solennitatis azymorum* ibidem versu 16. Mense autem primo, quartadecima die mensis, *Phase Domini* erit, & quintadecima die solennitas. Septem diebus vescentur azymis. Quarum dies prima venerabilis & sancta erit: omne opus seruuile non facietis in ea, offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem: & sacri-

ficia singulorum ex simila, qua conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decima per agnos singulos, id est, per septem agnos. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in famitem ignis, & in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, & de libationibus singulorum, &c.

29. Sacrificium Pentecostes, Leuitic. 23. 15. Numerabitis ergo septem hebdomadas plenas, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis simila fermentata, quos coquetis in primitias. Offeretisq; cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duosq; agnos anniculos hostias pacificorum. Cumq; elevaverit eos Sacerdos, cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum.

30. Sacrificium festi Tubarum, Leuit. 23. 24. Mense septimo, prima die mensis, erit vobis Sabbathum, memoriale, clangentibus tubis, & offeretis holocaustum Domino. Quale autem debeat esse hoc holocaustum, disertè explicatur Num. 29. 1. Mensis septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est, & tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum,

unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificiis eorum simila oleo conspersa tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocaustum Calendarum cum sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Vbi nota, in festo Tubarum tria fuisse sacrificia offerenda. Unum, ratione festi Tubarum. Alterum, ratione Neomeniæ. Tertium, iuge sacrificium, quod quotidie offerebatur. Et hoc significat Scriptura, cum dicit, præter holocaustum Calendarum, & holocaustum sempiternum: quasi dicat, præter illa duo sacrificia, offeretis etiam illud tertium, quod iam præscripsi.

31. Sacrificium festi expiationis, Leuit. 23. 27. *Primo die mensis septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Hoc holocaustum describitur Numer. 29. versu septimo, his verbis: Decima dies mensis huius septimi erit vobis sancta, offeretisque holocaustum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem: Et in sacrificiis eorum simila oleo conspersa tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decima per agnos singulos, qui sunt simul agni septem: Et hircum pro peccato, absque iis, que offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio, & libaminibus eorum. Vbi iterum nota præter hircum pro peccato, debuisse offerri, primò, vitulum, cuius sanguis inferebatur in sanctuarium:*

secundò, hircum alium, super quem Sacerdos confitebatur peccata populi, & sic emittebatur in desertum. (Leuitici decimo sexto.) Tertio, iuge sacrificium. Vide Lyranum in cap. decimo nono Numerorum.

32. Sacrificium Scenopægiæ seu Tabernaculorum, Leuitic. 23. 34. *A quintodecimo die mensis septimi, erigitur feria tabernaculorum septem diebus Domino. Septem diebus offeretur holocausta Domino. Hæc holocausta septem dierum sigillatim exprimuntur Num. 29. 3. his verbis: Primo die offeretur vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos amniculos immaculatos quatuordecim: & in libamemis eorum simila oleo conspersa tres decimas per vitulos singulos, duas decimas arietibus duobus, & decimam decima agnis singulis: Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine eius. In die altero offeretur vitulos de armento duodecim, &c. Die tertio, vitulos undecim, &c. Et sic deinceps. Hoc solum aduerte, quod illis septem diebus omnia sacrificia sint eadem, excepto numero vitulorum. Nam primo die offerebantur tredecim vituli: secundo, duodecim: tertio, undecim: quarto, decem: quinto, nouem: sexto, octo: septimo, septem. Singulis autem diebus, duo arietes, quatuordecim agni, hircus pro peccato, & iuge sacrificium.*

33. Sacrificium Cœrus atque Collectæ, quod transactis septem diebus Tabernaculorum, celebrabatur octauo die, describitur Leuitici 23. 36. *Dies quoque octauus erit celeberrimus, & offeretur holocaustum Domino: Est enim Cœrus atque Collecta.* Et

Et Num. 29. 35. *Die octauo offeretis vitulum unum, arietem unum, agnos amniculos immaculatos septem: sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius ac libamine. Sequitur communis clausula: Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris: præter vota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis. Vnde constat, generatim loquendo, duplicia fuisse sacrificia: quædam necessaria ex præscripto legis: alia spontanea ex arbitrio & deuotione offerentium. De prioribus, quæ fiebant in solemnitatibus, dictum est hætenus. De posterioribus nihil necesse dicere in particulari, quia parum ad nostrum institutum.*

De igne, quo utebantur Sacerdotes in sacrificiis.

34. Quinque certa sunt ex scripturis. Primum est, ignem quendam à Deo cœlitus datum esse, qui consumpsit primum sacrificium, quod obtulit Aaron in deserto, postquam Sacerdos à Mose consecratus est: quod contigit anno secundo egressionis filiorum Israël ex Aegypto. Sic enim legitur Leuit. 9. 24. *Apparuit gloria Domini omni multitudini: Et ecce egressus ignis à Domino, deuorauit holocaustum, & aripes qui erant super altare. Quod cum vidissent turbe, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas.*

35. Alterum est, hunc ignem debuisse perpetuo nutrirî & conseruari à Sacerdotibus, ne unquam

quam in altari deficeret. *Leuit. 6. 12. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriti Sacerdos, subiciens ligna mane per singulos dies. Et infra: Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.*

36. Tertium est, non alio, quam isto igne potuisse vti Sacerdotes ad sacrificia. Hoc inde constat, quia Nabad & Abiu, filij Aaronis, à Deo puniti sunt, quod alieno igne vti essent. *Leuit. 10. 1. Arrepsitque Nabad & Abiu filij Aaron, thuribulis, posuerunt ignem, & incensum de super, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis praeceptum non erat. Egressusque ignis à Domino, deuorauit eos, & morui sunt coram Domino. Vide D. August. in quaestionibus super Leuit. quaest. 31.*

37. Quartum est, hunc ignem à secundo anno egressionis ex Aegypto, quo caelitus à Deo datus est, perpetuo conseruatum fuisse in altari Tabernaculi, vsque ad tempus captiuitatis Babylonicae, quo & templum incensum est, & Iudaei in Babylonem abducti sunt. Tunc enim in quodam puteo à Sacerdotibus abscondus est. *2. Machab. 1. 19. Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari, occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus & siccus, & in eo conseruari sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus. Hinc sequitur, ignem illum, in toto tempore, quod praecessit captiuitatem, toties mutasse locum, quoties Tabernaculum cum altari de loco in locum translatum est. Fuit ergo per 39. annos in solitudine. Postea cum filij Israel, transito Iordane, venissent in terram promissionis, fuit successiue in variis locis. 1. in Galgala. 2. in Silo. 3. in Nobe. 4. in Gabaon. 5. in Hierusa*

Hierusalem, aedificato iam Salomonis Templo. Ibi que mansit vsque ad captiuitatem, ut dictum est.

38. Quintum est, eundem ignem, post solutam captiuitatem, iubente Nehemia, quaesitum fuisse à nepotibus eorum Sacerdotum, qui illum in puteo absconderant, nec tamen inuentum: sed pro eo repertam fuisse aquam crassam, quae oblato sacrificio, diuinitus in ignem conuersa est. *2. Machab. 1. 20. Cum autem praterissent anni multi, & placuit Deo, ut mitteretur Nehemias à Rege Persidis, nepotes Sacerdotum illorum, qui ascenderant, misit ad requirendum ignem: & sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam. Et iussit eos haurire & adferre sibi: & sacrificia, qua imposita erant, iussit Sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & qua erant superposita. Uique hoc factum est, & tempus adfuit, quo Sol refluxit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur. Porro, diem illum, quo ignis hic diuinitus accensus est, habuerunt Iudaei pro solemnitate, & deinceps festum seu dies dati ignis appellata est. Et postea in secundo Templo, eodem igne vti sunt in sacrificiis.*

39. Porro in hoc igne, de quo hactenus dictum est, tria spectanda sunt, quae mysterium habent. Primum, Quod sit à Deo datus. Secundò, Quod illo solo, & non alio licuerit vti in sacrificiis. Tertio, Quod cum periisset, ex aqua crassa, per ministerium Sacerdotum, non sine magno miraculo, recuperatus sit. Haec, inquam, tria mysterium habent. Et primò discimus, ignem illum, quo nos in nouo Testamento perficimus sacrificium,

caelestem esse; nec alium, quam ignem diuinæ charitatis. Ex secundo, nullum sacrificium Deo gratum esse sine hoc igne charitatis. 1. Cor. 13. 3. *Si tradidero corpus meum, ut ut ardeam, charitatem autem non habuerō, nihil mihi prodest.* Ex tertio, hunc ignem charitatis aliquando in nobis perire per peccatum mortale, quod habet se instar aquæ crassæ; sed postea, accedente absolutione Sacerdotali, non sine magno miraculo reuiuiscere & recuperari. De hoc igne loquitur Christus Luc. 12. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendantur?* Vide Augustinum in Psal. 96.

De sacrificio noui Testamenti, quod per sacrificia Mosaica fuit præfiguratum.

40. In nouo Testamento duplex est sacrificium. Vnum cruentum, quo Christus in ara Crucis Deo Patri oblatus est pro expiatione nostrorum peccatorum. Alterum incruentum, quo idem Christus quotidie sub specie panis & vini offertur in altari, partim in memoriam cruenti illius sacrificij, partim ob has causas. 1. Ad colendum Deum. 2. Ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. 3. Ad impetranda noua beneficia. 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo sacrificia possunt dupliciter spectari. Primò, quoad rem oblatam; & sic non sunt duo, sed vnum. Nam in vtroque est vna, & eadem res oblata, nempe CHRISTVS Dominus. Secundò, quoad modum & ritum offerendi; & sic duo sunt. Nam Christus in altero oblatus est cruento

cruento modo, & in propria specie humana, per realem sui occisionem. In altero offertur incruento modo, & sub specie aliena, sine reali sui occisione.

42. Vtrumque sacrificium est quasi primum prototypon, ad quod præfigurandum omnia sacrificia Veteris Testamenti ordinata sunt: siue illa fuerint Mosaica, de quibus actum est; siue antiquiora Mosaicis, vt sacrificium Abrahæ, Melchisedech, Iob. Vt omittam reliqua. Nam hæc omnia fuerunt typi seu figuræ nostri sacrificij. Quod breuiter sic explico.

43. In sacrificio cruento, quo Christus in cruce oblatus est, multa spectari possunt. Primò, quod fuerit vnigenitus Dei filius. Secundò, quod à Patre oblatus in mortem. Tertio, quod Patri obsequentiissimus. Hæc tria optimè præfigurantur per sacrificium Abrahæ, quo obtulit vnigenitum filium suum Isaac. Quarto, quod re ipsa occisus sit. Hoc significant omnia sacrificia Mosaica, quæ erant ex animalibus. Quintò, quod effusione Sanguinis liberauerit nos à seruitute diaboli. Hoc significat Sanguis Agni Paschalis, qui super postes domorum asperitus, liberauit filios Israël à seruitute Pharaonis. Sextò, quod suo sanguine mundauerit nos à peccatis nostris. Hoc significat sanguis hircorum & aliorum animalium, teste Apostolo Hebræor. 9. 13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?* Septimò, quod innocens occisus sit. Hoc significat mactatio Agni Paschalis.

Vnde

Vnde Isaïas cap. 53. 7. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram torquente se obtumescet, & non aperiet os suum.* Octauò, quod tamen innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus sit. Hoc significat Hircus, qui loco Agni Paschalis offerri poterat. Hircus enim animal foetidum est. Nonò, quod crura eius non sint fracta. Hoc significat Agnus Paschalis, de quo scriptum est Exodi 12. 46. *Os non comminuetis ex eo.* Decimò, quod se totum Patri obtulerit, nulla parte sibi referuata. Hoc significat omnia holocausta.

44. Similiter in sacrificio incruento multa spectari possunt. Primò, quod quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat iuge sacrificium, de quo supra. Secundò, quod caro Christi verè cõedatur in hoc sacrificio, Ioan. 6. 55. *Caro mea verè est cibus.* Hoc significat caro Agni Paschalis, quæ verè comedebatur ab offerentibus. Tertio, quod Christus sumatur sub specie panis & vini. Hoc significat sacrificium Melchisedech, qui panem & vinum obtulit. Quarto, quod comesturi ex hoc sacrificio, debeant esse puri à peccatis, ne indignè accedant. 1. Corinth. 11. 29. *Qui enim manduca & bibu indignè, iudicium sibi manducat & bibu, non diuidens Corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio filiorum Iob. Quintò, quod debeant habere veram contritionem & dolorem de peccatis præteritis. 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo.* Hoc significant lactuæ agrestes in etu Agni Paschalis. Sextò, quod debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei, & contendere ad cœlestia. Hoc significant Iudæi, qui accincti lumbis, & calceati, & tenentes baculum

lum in manibus, festinanter comedebant Agnum Paschalem. Hæc ferè præcipua sunt. Alia minuitiora omitto.

CAPVT XIV.

De Sacramentis Mosâicis.

1. **S**ACRAMENTA sunt quædam externa signa seu ceremoniæ, quæ ex Dei institutione habent vim significandi & efficiendi aliquam sanctitatem, vt passim docent Theologi. Est autem duplex sanctitas. Vna vera & interna, quæ est idem, quod gratia iustificans. Altera legalis & externa, quæ consistit in quadam munditia legali, id est, à lege Mosâica præscripta. Sicut enim lex Mosâica reputabat quosdam immundos seu irregulares, qui hoc vel illo modo affecti essent, aut certa quædam opera facerent: Ita etiam reputabat quosdam mundos & sanctos, si certas quædam ceremonias à Deo institutas vsurparent. Hoc posito, quæritur primò, Quæ & quot fuerint Sacramenta Mosâica. Secundò, Quam vim & efficaciam sanctificandi habuerint. Tertio, An fuerint tam perfecta, quam nostra Sacramenta. Quarto, Quid de singulis in particulari statuendum sit.

Vnde Isaïas cap. 53. 7. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram torquente se obtumescet, & non aperiet os suum.* Octauò, quod tamen innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus sit. Hoc significat Hircus, qui loco Agni Paschalis offerri poterat. Hircus enim animal foetidum est. Nonò, quod crura eius non sint fracta. Hoc significat Agnus Paschalis, de quo scriptum est Exodi 12. 46. *Os non comminuetis ex eo.* Decimò, quod se totum Patri obtulerit, nulla parte sibi referuata. Hoc significat omnia holocausta.

44. Similiter in sacrificio incruento multa spectari possunt. Primò, quod quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat iuge sacrificium, de quo supra. Secundò, quod caro Christi verè cõedatur in hoc sacrificio, Ioan. 6. 55. *Caro mea verè est cibus.* Hoc significat caro Agni Paschalis, quæ verè comedebatur ab offerentibus. Tertio, quod Christus sumatur sub specie panis & vini. Hoc significat sacrificium Melchisedech, qui panem & vinum obtulit. Quartò, quod comesturi ex hoc sacrificio, debeant esse puri à peccatis, ne indignè accedant. 1. Corinth. 11. 29. *Qui enim manduca & bibu indignè, iudicium sibi manducat & bibu, non diuidens Corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio filiorum Iob. Quintò, quod debeant habere veram contritionem & dolorem de peccatis præteritis. 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo.* Hoc significant lactuæ agrestes in etu Agni Paschalis. Sextò, quod debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei, & contendere ad cælestia. Hoc significant Iudæi, qui accincti lumbis, & calceati, & tenentes baculum

lum in manibus, festinanter comedebant Agnum Paschalem. Hæc ferè præcipua sunt. Alia minuitiora omitto.

CAPVT XIV.

De Sacramentis Mosâicis.

1. **S**ACRAMENTA sunt quædam externa signa seu ceremoniæ, quæ ex Dei institutione habent vim significandi & efficiendi aliquam sanctitatem, vt passim docent Theologi. Est autem duplex sanctitas. Vna vera & interna, quæ est idem, quod gratia iustificans. Altera legalis & externa, quæ consistit in quadam munditia legali, id est, à lege Mosâica præscripta. Sicut enim lex Mosâica reputabat quosdam immundos seu irregulares, qui hoc vel illo modo affecti essent, aut certa quædam opera facerent: Ita etiam reputabat quosdam mundos & sanctos, si certas quædam ceremonias à Deo institutas vsurparent. Hoc posito, quæritur primò, Quæ & quot fuerint Sacramenta Mosâica. Secundò, Quam vim & efficaciam sanctificandi habuerint. Tertio, An fuerint tam perfecta, quam nostra Sacramenta. Quartò, Quid de singulis in particulari statuendum sit.

QVÆSTIO I.

Quæ & quot fuerint Sacramenta
Mosaïca.

1. **G**eneratim loquendo, fuerunt duplicia. Quædam pertinebant ad totum populum, vt Circumcisio, Esus Agni Paschalis, Purificationes ab externis immunditiis, Expiationes à peccatis. Quædam ad Ministros Synagoga, vt Consecratio Sacerdotum, Ablutio manuum ac pedum, rasio pilorum, esus panum propositionis, & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum vîsibus deputabantur. (Diuus Thomas in 1.2. quæst. 102. art. 3.)

2. Hæc omnia erant figuræ seu typi Sacramentorum nouæ legis. Nam primò, Circumcisio erat figura Baptismi. 2. Esus Agni Paschalis, & esus panum propositionis, figura Eucharistiæ. 3. Purificationes & expiationes, figura pœnitentiæ. 4. Consecratio Sacerdotum, figura sacri Ordinis. (D. Thomas ibidem art. 5. ad 3.)

3. Quæres, cur nulla fuerit figura reliquorum Sacramentorum, vt Confirmationis, Extremæ Vnctionis, & Matrimonij? D. Thomas assignat hanc causam; quia Confirmatio est Sacramentum plenitudinis gratiæ. (Galat. 4. 4. & Hebr. 7. 19.) Similiter, Extrema Vnctio est quasi immediata quædam preparatio ad introitum regni cœlestis. At in Vet. Test. nemini patebat introitus in regnum cœleste, quia ianua regni cœlestis nondum

nondum erat aperta, eò quod Christus nondum persoluerat pretium redemptionis nostræ, per effusionem sui Sanguinis. (Heb. 9. 8. & cap. 10. 19.) Denique, Sacramentum Matrimonij significat indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, quam Matrimonium Iudæorum non poterat significare, quia per libellum repudij poterat dissolui. (Deut. 24. 1.)

4. Dices 1. Videntur plura fuisse Sacramenta, quam quæ iam enumerata sunt; vt Manna, & aqua scaturiens de petra, quæ erant figuræ Sacramenti Eucharistiæ. Respondeo. Erant quidem figuræ Sacramenti Eucharistiæ, vt bene obiicitur; sed tamen non erant propriè Sacramenta. Non enim erant externæ ceremoniæ à Deo institutæ, quæ ordinariè deberent vsurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota. In V. T. fuerunt duplices figuræ nostrorum Sacramentorum. Quædam erant figuræ & Sacramenta simul; vt Circumcisio, Esus Agni Paschalis, & reliqua superius enumerata. Quædam non erant Sacramenta, sed tantum figuræ; quo pacto transitus maris rubri erat figura Baptismi: Et Manna, figura Eucharistiæ. Neutrum tamen Sacramentum. (D. Thomas 3. par. quæstione 70. articulo 1. ad 2.)

5. Dices 2. Si non fuerunt alia Sacramenta Mosaïca, quam quæ enumerata sunt; necesse est, pauciora fuisse Mosaïca, quam sint nostra, quod est contra Augustinum in Plal. 73. asserentem, plura fuisse Mosaïca. Sequela patet, quia nostra Sacramenta sunt septem. At Mosaïca non fuerunt septem, sed tantum quatuor, correspondentia Baptismo, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, sive Ordini

Ordini, ut dictum est. Respondeo. Mosaica fuerunt multo plura, quam quatuor, fuerunt enim variae purificationes ab immunditiis legalibus; & similiter variae expiationes à peccatis. Quae tamen inter se diuersae essent, repraesentabant tamen vnum Sacramentum nouae legis, nempe Sacramentum Pœnitentiæ. Eodem modo fuerunt multa, quae repraesentabant Eucharistiam.

QVÆSTIO II.

Quam vim, & efficaciam sanctificandi habuerint Sacramenta Mosaica.

1. **S**ensus est, quam sanctitatem significauerint & effecerint Sacramenta Mosaica? Tria probanda sunt. 1. Quod significauerint gratiam iustificantem, quae est vera & interna sanctitas. 2. Quod tamen non effecerint aut contulerint gratiam iustificantem. 3. Sed quod contulerint sanctitatem, seu munditiam legalem. Sit ergo.

2. **P**RIMA CONCLUSIO. Sacramenta Mosaica erant signa gratiae iustificantis, quae in N. T. danda erat per Christum. Ita passim Theologi, qui asserunt, Sacramentum in genere nihil aliud esse, quam signum rei sacrae: vel, inuisibile gratiae signum visibile. Et hoc interesse inter Sacramentum V. ac N. T. quod hoc sit signum gratiae praesentis: illud fuerit signum gratiae per Christum dandae. Nam sicut nos in N. T. credimus, Christum venisse; ita Iudaei in V. T. credebant, venturum esse; Vnde, sicut nostra Sacramenta

menta significant gratiam, quae re ipsa datur per Christum; ita illorum Sacramenta significabant gratiam, quae danda erat per Christum. Et hoc sensu dicit Apostolus Hebr. 10. 1. *Umbra habens lex futurorum, non ipsam imaginem rerum.*

3. **S**ECUNDA CONCLUSIO. Sacramenta Mosaica non efficiebant gratiam iustificantem, quam significabant: vel, Non erant signa practica gratiae iustificantis: vel, Non habebant vim iustificandi, aut remittendi peccata, quoad culpam. (Quae omnia ferè pro eodem usurpantur.) Ita D. Thomas in 3. p. q. 62. art. 6. & alij passim, exceptis paucis. Et probatur primò ex iis Scripturae locis, ubi Sacramenta Mosaica vocantur egena, infirma, & inutilia. Egena, quia non continebant gratiam: Infirma, quia non poterant à peccato liberare: Inutilia, propter eandem causam. Galatarum 4. 9. *Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa?* id est, ad ceremonias & Sacramenta Mosaica. Et Hebraeorum 7. 18. *Reprobatio sit precedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem.* Vbi per mandatum intelligit legem Mosaicam, quae ideo reprobata est, quia erat infirma & inutilis. Tametsi enim praescriberet multas ceremonias & Sacramenta, non tamen per ea poterat hominem saluare. Quod etiam confirmatur ex sequentibus testimoniis. Ioan. 1. 17. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* id est, Moyses dedit populo nudam legem, nudas ceremonias, nuda Sacramenta. At Christus dedit etiam gratiam, quam Moyses dare non potuit. Et Galat. 3. 11. *In lege nemo iustificatur apud Deum, id est, vi legis: vel, vi sacrificiorum & Sacramentorum, quae à lege praescripta sunt.*

sunt. Et ibidem v. 21. *Si data esset lex, qua posset viuificare, verè ex lege esset iustitia.* At ex lege non est iustitia: Ergo lex non potest viuificare. Ratio sumitur ex præcedenti conclusione; quia si Sacramenta Mosaïca contulissent gratiam, iam fuissent signa præsentis gratiæ, & non futuræ. Nec Apostolus dixisset: *Vmbra habens lex futurorum bonorum;* sed potius, *Habens præsentia bona, id est, præsentem gratiam, iustitiam, & salutem.*

4. TERTIA CONCLUSIO. Sacramenta Mosaïca conferebant quandam munditiam & sanctitatem legalem, quæ quidem non erat veræ & interna sanctitas, sed tamen figura veræ & internæ sanctitatis.

Hæc conclusio clara est, si loquamur de purificationibus ab externis immunditiis, & de expiationibus ab externis peccatis. De reliquis Sacramentis sic ostenditur. Consecratio Sacerdotum (quo etiam spectat ablutio manuum, & rasio pilorum) efficiebat, vt aliqui è numero aliorum segregati, speciatim deputarentur ad cultum diuinum peragendum. Quæ deputatio erat quædam sanctitas legalis, quam non habebant Laïci. Similiter, Circumcisio efficiebat, vt homo qui antea reputabatur inter immundos & incircumcisos, trãferretur ad populum sanctum, & à Deo peculiariter electum, de quo scriptum est Exod. 19. 6. *Vos eritis mihi in regnũ Sacerdotale, & gens sancta.* Et Deut. 7. 6. *Populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegi Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.* Ad hunc populum nemo admittebatur, nisi per Circumcisionem. Denique, Eius Agni Paschalis, & panum propitiationis efficie

efficiebat, vt homines fierent participes cibi sanctificati; quæ erat quædam sanctitas legalis.

QVÆSTIO III.

An Sacramenta Mosaïca fuerint tam perfecta, quàm nostra?

I. **L**Vtherani & Caluinistæ docent, nihil interesse inter Sacramenta Mosaïca & nostra, quoad vim & efficaciam iustificandi. Ac proinde eandem vim & efficaciam habuisse Mosaïca, quàm habent nostra. Quod perinde est, ac si dicas, nihil interesse inter vmbra & imaginem; inter figuram & rem figuratam; inter ancillam & dominam; inter seruos & filios; inter Mosén & Christum. Quæ omnia absurda sunt.

7. Catholici assignant duplex discrimen. Vnum, quod Mosaïca non contulerint gratiam iustificantem, vt ostensum est. Nostra conferant, vt patet Actorum 2. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum.* Et ad Titum 3. 5. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Hoc discrimen agnoscit Augustinus in Psalm. 73. *Alia sunt, inquit, Sacramenta damnia salutem; alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem: Sacramenta veteris Testamenti promittebant Saluatorem.* Et ibidem: *Mutata sunt Sacramenta: facta sunt facilia, pauciora, salubriora, faciora.* Vide eundem Epist. 118. ad Ianuarium, & libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, & libro decimo nono contra Faustum cap. 13.

3. Alterum est, quod Mosaïca constabant rebus, & non verbis: Nostra, rebus & verbis. Ita D. Thom. 3. p. quæst. 60. art. 6. ad 2. & 3. Et probatur, quia in veteri Testamento ubi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborum, ut patet Genesis decimo septimo, ubi præscribitur ritus Circumcisionis. Et Exodi 12. ubi præscribitur ritus Agni Paschalis. Et Leuitic. 8. ubi præscribitur ritus ordinationis. Et sic deinceps. At in nouo Testamento nõ tantum rerum, sed etiam verborum fit mentio. Nam in Baptismo est ablutio aquæ, & verba baptizantis. Matthæi 78. 19. In Eucharistia, est panis & vinum, & verba consecrationis. Matth. 26. 26. In confirmatione, est impositio manuum, & oratio. Act. 8. 15. & 17. In extrema Vnctione, est Vnctio & oratio. Iacobi 5. 14. Rationem huius discriminis assignat D. Thomas, quia status veteris Testamenti erat imperfectior, quam est status noui Testamenti. Et habebat Fidem obscuriorem ac magis implicitam, quam nos habemus: Ergo etiam debebat habere Sacramenta obscuriora, id est, magis obscurè significantia. Cùm ergo verba sint clariora ad significandum, quàm externæ ceremoniæ; non debebant Sacramenta Mosaïca constare verbis, sed solis ceremoniis: alioqui fuissent æquè clara, ac nostra; quod est contra analogiam & differentiam veteris ac noui Testamenti, quæ initio huius libri explicata est.

4. Contra prius discrimen obiicit Calvinus illud 1. Corinth. 10. 3. *Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualement biberunt.* Ex quo colligit, Iudæos eandem escam

eam manducasse in manna, quam nos manducauimus in Eucharistia: ac proinde manna & Eucharistiam esse eiusdem virtutis & efficaciam. Et confirmatur, quia esca illa, teste Apostolo, erat spiritalis: Ergo habebat effectum spirituale, & non tantum corporalem aut legalem. Vnde Augustinus tract. 26. in Ioannem, disputans de illo loco Pauli, dicit Sacramenta noua & vetera fuisse diuersa specie visibili, sed paria virtute spirituali.

5. Respondeo, Apostolus non confert nos cum Iudæis, sed Iudæos inter se: Neque dicit, Iudæos eandem escam nobiscum manducasse, sed omnes Iudæos, inter se collatos, eandem escam māducasse, ut patet ex contextu, qui sic habet: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.* Quod nõ potest secundum sensum litteralem intelligi de Christianis, sed de solis Iudæis. Sensus igitur Apostoli est hic: Quemadmodum Iudæi, tametsi omnes idem manna cœleste manducarēt, & eandem aquam diuinitus datam biberent; non tamen omnes salui facti sunt, sed multi in deserto perierunt, propter sua peccata: Ita nos Christiani, tametsi omnes eodem Baptismo, & eadem Eucharistia utamur, non tamen omnes saluabimur, nisi à peccatis abstineamus.

6. Nec obstat Augustinus, cuius verba sunt hæc: *In signis diuersa sunt, sed in re, quæ significatur paria sunt,* id est, Sacramenta vetera & noua sunt paria, quoad rem significatam; quia eundem Christum significant. Hinc non sequitur, esse paria, quoad efficaciam, sed solum quoad significatio-

nem. Nam vetera significabant Christum venturum: noua significant Christum presentem. Et hoc sensu, tam vetera, quam noua, dicuntur spiritualia.

7. Contra posterius discrimen obiici potest, quod etiam in veteri Testamento, quando prescribuntur ritus Sacramentales, fiat mentio verborum, ut patet *Leuit. 4. 26.* Vbi describitur ritus sacrificij pro peccato, & postea subditur: *Rogabitque pro eo Sacerdos. & pro peccato eius, & dimittetur ei.* Respondeo. Non est certum, quod illud sacrificium fuerit Sacramentum. Et, si non fuit Sacramentum, cessat obiectio. Deinde, oratio Sacerdotis non erat de essentia sacrificij pro peccato; sed solum addebatur ad facilius impetrandam peccati remissionem. Hoc inde colligitur, quia in sacrificio pro peccato Sacerdotis nulla oratio adhibebatur; sed solum in sacrificio pro peccato alicuius de populo, ut patet ex loco citato.

QVÆSTIO IV.

Quid statuendum sit de Circumcisione?

1. **H**Actenus dixi de Sacramentis in genere. Nunc speciatim agendum est, primò, de Circumcisione. 2. de purificationibus ab externis immunditiis. De reliquis actum est antè: præsertim de Esu Agni Paschalis, cap. 13. §. 15. & sequentibus. De expiationibus à peccato, ibid. §. 31. De consecratione Sacerdotum, cap. 7. quæst. 3.

2. Igitur de Circumcisione quædam certâ, quædam dubia sunt apud Theologos. Certa sunt hæc.

Primò,

Primò, quod Circumcisio à Deo instituta sit pro Abrahamo, & rota eius posteritate mascula. *Genesis 17. 10.*

3. Secundò, quod debuerit fieri octauo die, ibid. *vers. 12.* Nec poterat citius fieri, quia ante illum diem, propter infantis teneritatem, fuisset periculum mortis. Poterat tamen iusta de causa differri post octauum diem; sicut dilata est in deserto per quadraginta annos, ob continuam peregrinationem. *Iosue 5. vers. 6.* Vide ibi Serarium, & Vasquez in 3. part. disputat. 163. cap. 2.

4. Tertiò, quod debuerit fieri in carne præputij. *Genesis 17. 11.* Quia Adamus in isto membro sensit primum effectum suæ inobedientiæ, nempe rebellionem carnis. *Genesis 2. 11.*

5. Quartò, quod ob varios fines instituta sit. Primò, ut esset signum fœderis, seu pacti inter Deum & Abraham cum suis posteris. *Genesis 17. 11.* *Ut sit signum fœderis inter me & vos.* Hoc autem fœdus, ex parte Dei tale est: *Ut sim Deus tuus, & seminis tui post te.* Ex parte Abrahami: *Et tu ergo custodias pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis.* Vno verbo: Deus promittebat Abrahamo & posteris eius perpetuam protectionem. Hi vicissim promittebant Deo obedientiam & legis observationem. Secundò, ut esset signum fidei Abrahamæ, & iustitiæ per fidem adeptæ. *Rom. 4. v. 11.* Tertiò, ut esset typus, seu figura Baptismi. *Col. 2. 11.* Nam sicut Baptismus est signum, quo Christiani distinguuntur à non Christianis; ita Circumcisio fuit signum, quo Iudæi distinguebantur ab aliis gentibus. Et sicut nemo potest vsurpare alia Christianorû Sacramenta, nisi prius sit baptizatus;

X 4

ita

ita nemo poterat usurpare Sacramenta Mosaica, nisi prius fuisset circumcissus. Denique, sicut susceptio Baptismi est quædam protestatio fidei Christianæ; ita susceptio Circumcisionis fuit quædam protestatio fidei Abrahæ. (Vide D. Thom. 3. p. quæst. 7. artic. 1.)

6. Dubia sunt hæc. Primò, An Circumcisio debuerit fieri cultro lapideo. Secundò, Quare Moses non circumciderit filium suum. Tertiò, Quare Iudæi non fuerint circumcisi in deserto per 40. annos. Quartò, An etiam gentiles debuerint circumcidi. 5. An licuerit circumcidere filios gentilium, inuitis parentibus. Et alia similia, de quibus Vasquez in 3. par. disputat. 163. cap. 3. & disputat. 164. cap. 1. & disputat. 155. cap. 8. Et Cornelius in cap. 4. Exodi vers. 24. & in cap. 17. Genes. vers. 12. & alij.

7. Præcipua dubitatio est, An etiam Circumcisio fuerit instituta in remedium peccati originalis? Et consequenter, an contulerit gratiam iustificantem? Multi affirmant cum Augustino. Alij rectius negât cum Iustino, Irenæo, Chrylostomo, vt Bellarminus lib. 2. de Sacramentis cap. 15. & 17. & Vasquez in 1. 2. disputat. 130. cap. 2. Et probatur primo ex illo Genesis 17. versu 10. *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos.* Vbi assignatur finis, ob quem instituta fuit Circumcisio: Et nulla fit mentio remedij contra peccatum originale.

8. Secundò, ex illo Roman. 3. 1. *Quid ergo amplius Iudæo est? aut que utilitas circumcisionis?* Mul-
tum

rum quidem per omnem modum, quia credita sunt illis eloquia Dei. Vbi Apostolus ex professo quærit, quid Circumcisio profuerit Iudæis? Nec dicit profuisse ad remissionem peccati originalis (quod tamen maximè dicere debuisset, si verum esset) sed solum ad hoc profuisse, vt Iudæi per Circumcisionem separati à gentilibus, acceperint legem Mosaicam.

9. Idem docent ipsimet Iudæi, præsertim Philo in libro de Circumcisione, & Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 12. qui ambo rerum Iudaicarum fuerunt peritissimi. Accedit duplex ratio. Vna, quia Circumcisio debebat differri vsque ad octauum diem. Si ergo fuisset remedium peccati originalis, omnes infantes, qui moriebantur ante octauum diem, caruissent illo remedio, quod est durum asserere. Altera, quia Iudæi per 40. annos in deserto non fuerunt circumcisi. (Iosue 5. 6.) Quis autem credat, remedium peccati originalis tamdiu fuisse neglectum, sciente & consentiente Moïse?

10. Solet obiici illud Gen. 17. 14. *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex quo colligit Augustinus, omnes masculos non circumcisos perire, quia peccarunt in Adamo, & irritum fecerunt pactum de non comedendo fructu arboris; circumcisos autem non perire, quia per Circumcisionem liberati sunt ab illo peccato. Respondeo. Illud pactum, cuius ibi fit mentio, non est pactum de fructu arboris non comedendo, vt putat Augustinus; sed est pactum, quod inter Deum & Abrahamum, eiusque posteros in initum est, vt ante explicauimus. Est igitur hic sen-
sus:
X 5 sus:

lus: Quicumque masculus ex posteris Abraham non fuerit circumcissus, non censetur pertinere ad populum Dei electum; quia feci hoc pactum cum Abrahamo & posteris eius, ut nemo, nisi circumcissus, ad populum Dei admittatur.

11. Secundò obicitur: Circumcisio fuit figura Baptismi: At Baptismus institutus est in remediū peccati originalis: Ergo & Circumcisio. Respondeo. Non sequitur, ut patet in hoc simili discursu: Agnus Paschalis fuit figura Eucharistiæ: At Eucharistia instituta est ad conferendam gratiam ex opere operato: Ergo & Agnus Paschalis. Vel in hoc: Salomon fuit figura Christi: At Christus est Redemptor humani generis: Ergo & Salomon. Vel in hoc: Synagoga fuit figura Ecclesiæ. At Ecclesia est Catholica seu vniuersalis: Ergo & Synagoga. Ratio est, quia figura in duobus deficit à re figurata. 1. Quod non repræsentet rem figuratam in omnibus, sed in aliquo tantum. 2. Quod in eo ipso, in quo illam repræsentat, imperfectior sit quam res figurata. v. g. Circumcisio est figura Baptismi. In Baptismo multa spectari possunt. 1. Quod sit signum discernens, seu segregans Christianos ab aliis. 2. Quod conferat gratiam sanctificantem, & ea mediante, tollat peccatū originale. 3. Quod fiat per ablationem aquæ. 4. Quod perficiatur per inuocationem sanctissimæ Trinitatis. Circumcisio non est figura Baptismi, vel non repræsentat Baptismum in his omnibus, sed tantum in primo. Et in eo ipso adhuc deficit. Est enim carnale signum, discernens Iudæos ab aliis. Baptismus est spirituale signum, discernens Christianos à non Christianis. Item, Baptismus est signū necessarium ad

ad salutem, quia nemo sine Baptismo saluari potest. (Ioan. 3. 5.) Circumcisio non est signum necessarium ad salutem, quia Niniuitæ & alij sine Circumcisione saluati sunt.

12. Eodem modo, manna est figura Eucharistiæ. At in Eucharistia multa spectari possunt. 1. Quod sit cibus & potus. 2. Quod cōtineat verum Corpus & Sanguinem Christi. 3. Quod conferat gratiam iustificantem. Et plura alia. Manna non repræsentat Eucharistiā in his omnibus; sed in eo quod sit cibus. Et in hoc ipso deficit. Non enim est cibus animæ, sicut Eucharistia; sed tantum corporis. Neque confert immortalitatem, sicut Eucharistia; sed relinquit hominem mortalem. Ioan. sexto, versu quadragesimo octauo. *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de celo descendens; ut si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Idem dicendum est de Salomone respectu Christi; & de Synagoga respectu Ecclesiæ.

13. Ex hoc duplici defectu satis apparet, non licere argumentari à re figurata ad figuram, secundum æqualitatem aut puritatem; sed tantum, secundum quandam analogiam, qualis est inter umbram, aut corpus; inter rudem delineationem imaginis, & perfectam imaginem. Itaque non valent hæ consequentiæ. Primò, Circumcisio est figura Baptismi: At Baptismus tollit peccatum originale: Ergo & Circumcisio. Secundò, Baptismus spiritualiter discernit Christianos ab aliis: Ergo & Circumcisio. Tertiò, Baptismus fit per ablationem aquæ, & inuocationem Sanctissimæ Trinitatis: Ergo & Circumcisio. Hæc tamen valet: Circumcisio est figura Baptismi: Ergo debet esse

esse aliqua Analogia inter vtrumque, qualis est inter vmbra & corpus; inter inchoatū & perfectum. Hæc in eo consistit, quod sicut Circumcisio in carne distinguit Iudæos à gentilibus; ita Baptismus in anima distinguit Christianos à non Christianis, nempe per spiritualem characterem, qui animæ indelebiliter impressus est.

14. Tertio obiicitur: Non potest assignari aliud remedium peccati originalis in veteri Testamento quam Circumcisio: vel, si potest, assignetur. Respondeo. Assignetur huiusmodi remedium pro fœmellis, quæ non circumcidebantur; tunc assignabo pro masculis. Aut si nos latet, quo remedio vsæ sint fœmellæ: quid mirum si lateat, quo remedio vsi sint masculi? Iudæi debebāt vtrumque scire per traditionem. Nam ex Scriptura nihil certi haberi potest. Vide, quæ cap. 1. quæst. vltima de traditionibus dicta sunt.

QVÆSTIO V.

Quid statuendum de purificationibus ab immunditia legali?

1. Iudæi, qui contraxerant immunditiam legalem, debebant purificari, antequam admitterentur, vel ad ingressum templi, vel ad sacras oblationes, vel ad aliorum consortium. De hac purificatione breuiter agendum est per sequentes quæstiunculas.

2. Quæres 1. Quinam secundum legem Moysaicam erant immundi? Resp. Erant duplices immundi.

mundi. Alij in se: Alij ex contactu rei immundæ. In se immundi erant hi 1. Puerperæ, (Leuit. 12. 2.) 2. Leprosi, (Leuit. 13. & 14.) 3. Seminisflui, (Leuit. 15. 2.) 4. Polluti ex coitu, siue legitimo, siue illegitimo, (Leuit. 15. 16.) 5. Menstruatæ, (Leuit. 15. 19.) 6. hæmorroissæ, id est, quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis, extra tempus menstruale, (Leuitici 15. 25.)

3. Ex contactu autem rei immundæ fiebant immundi, qui sequuntur. 1. Qui tangebant leprosos, feminisfluos, pollutos ex coitu, menstruatæ, hæmorroissas, aut illorum vel illarum vestes, aut sedilia, vt patet ex locis allegatis. 2. Qui tangebāt reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. (Leuit. 11. 43.) 3. Qui tangebant cadauera animalium immundorum, (Leuit. 11. 24.) 4. Qui tangebant cadauera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua, (Leuit. 11. 39.) 5. Qui tangebant cadauera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum, (Num. 19. 11.) 6. Qui ingrediebantur domum vel tentorium, in quo iacebat mortuus. (Numerorum decimonono, vers. decimoquarto.) 7. Qui tangebant aquas expiationis, quibus immundi expiabantur. (Num. 19. 21.)

4. Quæres 2. Quomodo purificabantur, qui erant immundi in se? Respondeo. Non omnes eodem modo. Puerperæ purificabantur hoc modo. Si peperissent masculum, immundæ erant septem diebus, & manebant triginta tribus diebus in sanguine purificationis. Et tunc offerebant agnum anniculum in holocaustum, & pullam columbæ siue turturem pro peccato. Vel, si pauperes essent, duos turtures tantum, vel duos pullos colum

columbarum. Si autem peperissent fœmellam, immundæ erant quatuordecim diebus: & sexaginta sex diebus manebant in sanguine purificationis. Et tunc offerebant pro fœmella, sicut pro masculo. (Leuit. 12. per totum.)

5. Leprosi, antequam curata esset lepra, iubebantur hæc præstare. 1. habere vestes dissutas. 2. caput nudum. 3. os veste contactum. 4. clamare, sordidos se esse. (Leuit. 13. 44.) Quando autem curata erat lepra, expiabantur hoc modo. 1. Sacerdos aspergebat illos sanguine passeris, per alium passerem alligatum baculo cedrino, cum cocco & hyssopo: & mox passerem viuum permittebat auolare. 2. Ipsimet lauabant vestes suas, radebant pilos corporis, ac deinde lauabant se ipsos. 3. die octauo, si diuites erant, offerebant agnum pro delicto, & agnum pro peccato, & ouem anniculam in holocaustum, cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Sin pauperes, offerebant agnum pro delicto, & duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, cum tribus decimis similæ & olei sextario. 4. Sacerdos sanguine agni tingeat aurem illorum dexteram, & pollices dexteræ manus & pedis. 5. Ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo: reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus ac pedis dexteri, & super caput. (Leuit. 14. per totum.) Simili modo lustranda erat vestis aut domus, quando à lepra erat curata.

6. Seminiflui, id est, qui durantem seminis fluxum patiebantur ex debilitate naturæ, debebant sic purgari. Quando sanati erant, numerabant septem

ptem dies, & tunc lotis vestibus ac toto corpore erant mundi. Die autem octauo offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato; & alterum in holocaustum. (Leuitici decimoquinto, versu 13.)

7. Polluti ex coitu (siue viri, siue fœminæ) lauabant totum corpus aqua; & erant immundi vsque ad vesperam (Leuit. 15. 16.) Menstruatæ septem diebus separabantur, (ibidem vers. 19.) Hæmorrhoidiæ, quando sistebatur sanguis, numerabant septem dies, sicut feminiflui, & octauo die offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato, & alterum in holocaustum (ibidem vers. 28. & 29.)

8. Quæres 3. Quomodo purificabantur, qui erant immundi ex contactu rei immundæ? Respondeo. Hæc ferè regula seruabatur. Eo die, quo tangebant rem immundam, manebant immundi vsque ad vesperam, seu vsque ad Solis occasum, & loti aqua expiabantur, vt patet Leuit. 15. vbi hæc verba sæpe repetuntur: *Qui tetigerit* (hanc vel illam rem immundam) *lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua, immundus erit vsque ad vespem.* Excipiebantur tamen, qui fiebant immundi ex contactu mortui, vel morticini, vel sepulchri hominis mortui. Nam illi manebant immundi septem diebus: & die tertio & septimo aspergebantur aqua lustrali, & sic expiabantur. (Numerorum decimonono, v. 11.)

9. Quæres 4. An omnes immundi, quamdiu erant immundi, debuerint extra castra habitare? Respondeo. Omnes quidem arcebantur ab ingressu templi, & à sacris oblationibus: Non tamen omnes eiiciebantur extra castra. Sed hi soli. Pri-
mo,

mò, leprosi, seminisflui, & polluti super mortuo, (Num. 5. 2.) Secundò, polluti ex nocturno somnio, (Deut. 23. 10.) Præter hos immundos, omnes omnino, siue mundi, siue immundi, debebant egredi castra, quoties ibant ad requisita naturæ, iuxta illud Deuter. 23. 12. *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita natura, gerens paxillum in balneo: Cumque sederis, fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es.* Idque ob duas causas, vt ibidem insinuat. 1. vt castra seruari-entur munda contra morbos. 2. propter honorem Arce fœderis, in qua Deus habitabat in medio castrorum.

10. Quæres 5. An omnes immundi, qui contrahebant immunditiam legalem, simul contraxerint peccatum? Vel: An omnis immunditia legalis fuerit peccatum? Respondeo. Non omnis. Erat enim duplex immunditia Hebræorum. Vna erat vetita præcepto Dei; vt comedere carnes immundas, sanguinem, adipem, (Leuit. 11. per totum.) Item, comedere morticinum, vel laniatum à bestiis, (Leuit. 22. 8.) Item, tangere morticina immundorum, & tangere reptilia, (Leuit. 11. 43.) Igitur per horum esum, vel contactum, non tantum contrahebatur immunditia legalis, sed etiam peccatum. Altera immunditia non erat vetita præcepto Dei, sed solum indicata & statuta; vt tangere leprosum, vel seminisfluum, pati lepram, fluxum seminis, menstrua. Nam de his non dicitur: *Ne tangatis ea, sed, qui tetigerit, immundus erit.* Vnde hæc non erant peccata, sed tantum inducebant irregularitatem legalem. Vide Cornelium in caput decimumquintum Leuitici.

11. Quæ

11. Quæres 6. Qualis erat illa aqua, qua immundi aspergebantur & mundabantur? Respondeo. Erat aqua lustralis, seu aqua lustrationis, vel expiationis, cui cineres ruffæ vaccæ erant infusi. Fiebat autem hoc modo: Sacerdos accipiebat ruffam vaccam sine macula, quæ non portauerat iugum. Hanc immolabat extra castra, & totam comburebat cum ligno cedrino, cocco bis tincto, & hyssopo. Illius cineres collecti spargebantur in aquam viuam, i. fontanam, seu fluentem. Et tunc aqua illa cineribus inspersa adhibebatur ad immundos purificandos. Num. 19. 2.

12. Nota 1. Hæc vacca in deserto immolabatur extra castra. In terra verò Palæstina immolabatur Ierosolymis extra portam. Et inde cineres deferrebantur ad singula oppida, vt vbique haberent aquam lustrationis pro vsu quotidiano. Omnes enim immunditiæ per hanc aquam tollebantur, vt colligitur ex illo Hebr. 9. 13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis viuule aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, &c.*

13. Nota 2. Tradunt Hebræi, & ex eis Butgenis addit. 2. in cap. 19. Num. quod sex tantum vaccæ ruffæ fuerint immolatæ per totam durationem à Moyse vsque ad Christum. Prima tempore Moyse. Secunda, tempore Esdræ. Tertia & quarta, tempore Simeonis iusti, qui fuit Pontifex, per annos octoginta. Quinta & sexta, tempore Ioannis Pontificis, qui fuit pater Mathathæ, à quo descenderunt Machabæi. Quod tamen non est verisimile. Nam pauci cineres vnus vaccæ, quæ tempore Moyse immolata est, non poterant sufficere per tot annos, quot inter Moysen & Esdram.

Y

claphi

elapsi sunt, præsertim pro tâta Iudæorū multitudine, & pro quotidianis purificationib. quæ ex præcepto Dei fiebant. Vnde verisimilius est, quod tradunt Lyranus & Cornelius, singulis annis vnâ vaccam esse immolatam.

14. *Quæres 7.* Quid significabant tot ac tam diuersa purificationes Iudæorum? Respondeo. Erant figura Sacramenti Pœnitentiæ, & significabant, quam feria futura esset contritio, confessio, purificatio, & munditia Christianorum, quam accuratum examen conscientia, quam diligens sollicitudo ad eluendam vel minimam labeculam animæ.

CAPVT XV.

De Obseruantis Legalibus.

OBSERVANTIÆ legales, quibus Iudæi discernebantur à Gentilibus, erant variæ. 1. discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abstinencia à sanguine & adipe. 3. Ieiunia. 4. Vota. 5. Iuramenta. 6. Solennitates Festorum. 7. Annus remissionis. 8. Iubilæum. 9. Rasio vel tonsio capitis ac barbæ. 10. Certus vsus vestium. Vide D. Thom. in 1. 2. quæst. 102. art. 6. Dicam aliquid de singulis.

De discretione ciborum mundorum ab immundis.

1. De hac discretione potissimum agit Leuit. 11. & Deut. 14. Ex quibus locis colligi possunt aliquot

aliquot regulæ. 1. De pecoribus. 2. de piscibus. 3. de ambus. 4. de aliis. Et quidem de pecoribus est hæc regula generalis: Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis; vt bouem, ouem, capram, ceruum, capream, bubalum, tragelaphum, Pygargum, Orygem, camelopardalum, Leuit. 11. 3. & Deut. 14. 4.

2. Ex quo deducuntur aliæ tres. Prima, quod nec ruminat, nec vngulam diuidit, immundum est. Leuit. 11. 26. Secunda, Quidquid autem ruminat quidem, sed vngulam non diuidit, etiam immundum est, vt camelus, lepus, chetogryllus, Leuit. 11. 4. & Deut. 14. 7. Tertia, Quidquid non ruminat, etiam si vngulam diuidat, immundum est, vt sus, Leuit. 11. 7. & Deut. 14. 8.

3. De piscibus sunt duæ regulæ. Prior: Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari, quàm in fluminibus & stagnis, comedetis. Posterior: Quidquid non habet pinnulas & squamas, immundum & abominabile est, Leuitic. 11. 9. & Deut. 14. 9.

4. Aues immundæ, quibus non licebat vesci, erant hæc: Aquila, Gryps, Halicetus, Ixion, Miluus, Vultur, Coruus, Struthio, Noctua, Larus, Accipiter, Bubo, Mergulus, Ibis, Cygnus, Onocrotalus, Porphyrio, Herodius, Charadrius, Vpupa, Vespertilio, Leuit. 11. 13. & Deut. 14. 12.

5. De aliis erant hæc regulæ. Prima, Omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. Leuit. 11. 20. Secunda, Quidquid autem ambulat quidē super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, vt est bruchus, attacus,

elapsi sunt, præsertim pro tâta Iudæorū multitudine, & pro quotidianis purificationib. quæ ex præcepto Dei fiebant. Vnde verisimilius est, quod tradunt Lyranus & Cornelius, singulis annis vnam vaccam esse immolatam.

14. *Quæres 7.* Quid significabant tot ac tam diuersa purificationes Iudæorum? Respondeo. Erant figura Sacramenti Pœnitentiæ, & significabant, quam feria futura esset contritio, confessio, purificatio, & munditia Christianorum, quam accuratum examen conscientia, quam diligens sollicitudo ad eluendam vel minimam labeculam animæ.

CAPVT XV.

De Obseruantis Legalibus.

OBSERVANTIÆ legales, quibus Iudæi discernebantur à Gentilibus, erant variæ. 1. discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abstinencia à sanguine & adipe. 3. Ieiunia. 4. Vota. 5. Iuramenta. 6. Solennitates Festorum. 7. Annus remissionis. 8. Iubilæum. 9. Rasio vel tonsio capitis ac barbæ. 10. Certus vsus vestium. Vide D. Thom. in 1. 2. quæst. 102. art. 6. Dicam aliquid de singulis.

De discretione ciborum mundorum ab immundis.

1. De hac discretione potissimum agitur Leuit. 11. & Deut. 14. Ex quibus locis colligi possunt aliquot

aliquot regulæ. 1. De pecoribus. 2. de piscibus. 3. de ambus. 4. de aliis. Et quidem de pecoribus est hæc regula generalis: Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis; vt bouem, ouem, capram, ceruum, capream, bubalum, tragelaphum, Pygargum, Orygem, camelopardalum, Leuit. 11. 3. & Deut. 14. 4.

2. Ex quo deducuntur aliæ tres. Prima, quod nec ruminat, nec vngulam diuidit, immundum est. Leuit. 11. 26. Secunda, Quidquid autem ruminat quidem, sed vngulam non diuidit, etiam immundum est, vt camelus, lepus, chetogryllus, Leuit. 11. 4. & Deut. 14. 7. Tertia, Quidquid non ruminat, etiam si vngulam diuidat, immundum est, vt sus, Leuit. 11. 7. & Deut. 14. 8.

3. De piscibus sunt duæ regulæ. Prior: Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari, quam in fluminibus & stagnis, comedetis. Posterior: Quidquid non habet pinnulas & squamas, immundum & abominabile est, Leuitic. 11. 9. & Deut. 14. 9.

4. Aues immundæ, quibus non licebat vesci, erant hæc: Aquila, Gryps, Halicetus, Ixion, Miluus, Vultur, Coruus, Struthio, Noctua, Larus, Accipiter, Bubo, Mergulus, Ibis, Cygnus, Onocrotalus, Porphyrio, Herodius, Charadrius, Vpupa, Vespertilio, Leuit. 11. 13. & Deut. 14. 12.

5. De aliis erant hæc regulæ. Prima, Omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. Leuit. 11. 20. Secunda, Quidquid autem ambulat quidē super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, vt est bruchus, attacus,

cus, ophiomagus, locusta. Leuit. 11. vers. 21. Tertia, immunda seu polluta sunt, Mustela, mus, crocodilus, Mygale, Chamæleon, stello, lacerta, talpa, Leuit. 11. vers. 29. Quarta, Omne quod reptat super terram, abominabile erit, Leuitici 11. vers. 41. Quinta, Quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est, Leuit. 11. 42.

6. Nota 1. Immundum dupliciter sumitur in Scriptura. Primò, pro polluto, abominabili, execrando, quod non liceat comedere. Sic sumitur locis iam citatis. Secundò, pro debili vel maculoso, quod liceat quidem comedere, sed non offerre in sacrificium. Sic sumitur Deuteron. 12. 15. *Sin autem comedere volueritis, & te esus carnum delectauerit, occido, & comede iuxta benedictionem Dei tui, quam dedit tibi in urbibus: siue immundum fuerit, hoc est, maculatum & debile: siue mundum, hoc est, integrum & sine macula, quod offerri licet, sicut capream & ceruum, comedes, absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.*

7. Nota 2. Præter immunda animalia, de quibus iam dictum est, erant etiam alia, quæ tamen ex suo genere munda essent, tamen censebantur immunda propter aliquam circumstantiam. De quibus intelligi debent hæc scripturæ testimonia. Exod. 21. 28. *Si bos cornu percusserit virum, aut mulierem, & morui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedetis carnes eius.* Et Exodi 22. 31. *Carnem, quæ a bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus.* Et Leuit. 7. 19. *Caro, quæ aliquid tetigerit immundum non comedetur, sed comburetur igni.* Et Leuit. 11. 34.

Omnis

Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit. Et Deut. 14. 21. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo.

8. Quæres 1. Quid significabat illa discretio ciborum mundorum ab immundis, in veteri Testamento? Respondeo. Significabat discretionem Iudæorum & Gentilium. Nam Iudæi in veteri Testamento censebantur mundi, sancti, impolluti: Gentiles verò immundi, & polluti. De Iudæis dictum est Deut. 14. 2. *Populus sanctus es Domino Deo tuo.* De Gentilibus verò, Matth. 7. 6. *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Et Matth. 15. vers. 26. *Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus.*

9. Quæres 2. Quis sustulit hanc discretionem inter Iudæos & Gentiles? Respondeo. Christus, qui ex Iudæis & Gentilibus fecit vnam Ecclesiam: & abstulit medium parietem, quo à se mutuo diuidebantur, Ephes. 2. 14. Huc etiam spectat illud Rom. 3. 29. *An Iudæorum Deus tantum? Nonne & Gentium?* Et Rom. 10. 12. *Non est distinctio Iudæi & Græci.* Et Galat. 3. 28. *Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Iesu.*

10. Quæres 3. Quis primò cognouit hoc mysterium? Respondeo. In Veteri Testamento fuit incognitum, Ephes. 3. v. 5. In nouo, primo omnium reuelatum est Petro, quando vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, in quo erant simul animalia munda & immunda. Quo significabatur, in Ecclesia simul fore Iudæos & Gentiles. Actorum 10. vers. 12. Hoc intellige eo sensu, quo explicatum est cap. 2. q. 9. §. 2.

Y 3

11. Quæ

11. *Quæres* 4. An etiam in nouo Testamento sit discretio ciborum mundorum ab immundis? Respõ deo. Non est. Nam, vt ait Apostolus ad Titum 1. 15. *Omnia munda mundis.* Et 1. Timoth. 4. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Vbi nota discrimen inter Iudæos, Christianos, & Hæreticos. Iudæi abstinebant à quibusdam cibus, ex præcepto Dei, propter immunditiam legalem. Christiani abstinent in quadragesima à carnibus, ex præcepto Ecclesiæ, non propter immunditiam, sed propter deuotionem. Hæretici abstinent à quibusdam cibus ex errore, propter falsam persuasionem. 1. Tim. 4. versu 2.

De abstinentia à sanguine & adipe.

12. De hac abstinentia extat præceptum Leuit. 3. 17. *Iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris, nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.* Vbi aliqua notanda sunt. Primò, quod Iudæis in lege Mosàica non tantum prohibitus fuerit sanguis immolatus, id est, sanguis victimarum: sed etiam sanguis quorumcumque animalium, quæ domi ad esum mactabantur, vt patet Leuit. decimo septimo, versu decimo. *Homo quilibet de domo Israël, & de aduenis qui peregrinantur inter eos, si comed. rit sanguinem, obscurabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eum de populo suo, quia anima carnis in sanguine est.* Et infra, versu 4. *Sanguinem uniuersa carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est.*

13. Secundò, quod hoc præceptum non tantum

Iu

Iudæis fuerit datum in lege Mosàica, vt iam ostendi: sed etiam Noë & posteris eius in lege naturæ, Genes. 9. 3. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum. Et postea nouis Christianis in lege Euangelica, Act. 15. 29. *Vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato.* Itaque tribus vicibus prohibitus est esus sanguinis. 1. In lege naturæ, antequam introducta esset discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. In lege Mosàica, quando vigeat illa discretio. 3. In lege Euangelica, quâdo eadem discretio fuit abrogata.

14. Hæc triplex prohibitio facta est ob triplicem causam. Prima causa est, vt homines abstinerent ab effusione sanguinis humani, Genes. 9. 5. Altera est, quia sanguis est vehiculum, nutrimentum, & tutela vitæ ac spirituum vitalium. Vita autem solius Dei est: Ergo & sanguis soli Deo offerri debet. Quæ causa adducitur in secunda prohibitione, Leuit. 17. 11. *Quia anima carnis in sanguine est.* Tertia, vt Iudæi & Gentiles facilius possent vniri seu coalescere in vnam Ecclesiam. Quæ causa fuit, cur Apostoli interdicerent esum sanguinis. Nam Gentiles comedebant sanguinem: Iudæi nõ item. Ne ergo fieret inter illos dissensio, vtrique inssi sunt abstinere à sanguine (saltem ad initium nascentis Ecclesiæ) vt esset firmior illorum concordia & vnitas.

15. Hæc abstinentia à sanguine multum differbat ab abstinentia ab adipe. 1. Quia abstinentia à sanguine præcepta fuit in lege naturæ, & in

Y 4

lege

lege Mosaica, & in lege Euangelica, vt dixi. Abstinentia verò ab adipe, solùm in lege Mosaica. 2. Iudei debebant abstinere ab omni sanguine; non tamen ab omni adipe. Debeant quidem abstinere ab adipe, qui seorsim in intestinis continetur: non tamen ab eo, qui carni adhæret, & illi quodammodo immixtus est. Rursum, debebant abstinere ab adipe illorum animalium, quæ erant munda ad sacrificium, vt ab adipe ouis, capræ, bouis: Non tamen ab adipe aliorum, quæ tantùm erant munda ad comedendum; vt ab adipe cerui, bubali, & similitum, de quibus supra §. 1. Vide Cornelium in cap. 3. Leuit. versu 17.

De Ieiuniis.

16. Duplicita erant Iudeorum ieiunia. Alia communia seu publica: alia priuata. Communia rursum duplicita. Alia statuta & ordinaria, quæ singulis annis repetebantur. Alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præsentem, vel ingruentem calamitatem, & non repetebantur singulis annis. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. 19. *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiâ, & in solemnitates præclaras.* Vbi insinuantur quatuor ieiunia, quæ ordinariè à Iudeis seruabantur, vt notat S. Hieronymus, Rupertus, & Ribera in locum citatum, Turniellus in Annalibus, anno mundi 2545. num. 42. Cornelius in cap. 3. Exodi, versu 19. & alij.

17. Primum erat, ieiunium quarti mensis, quod Iudeis indictum fuit ob tabulas legis contractas. Cùm

Cùm enim Moses descendens de monte Sinai, deferret tabulas legis ad castra, & videret populum choros ducere, & vitulum aureum adorare, iratus est, & ex pio zelo proiecit tabulas ad radicem montis, & confregit. Exodi 23. 19. Putabat enim indignum esse, si tabulas legis, quas ieiunio quadraginta dierum obtinuerat, offerret populo, qui per ebrietatem & idololatriam factus erat transgressor legis. Hoc sensu Ambrosius libro de Helia & Ieiunio cap. 6. ait: *Tabulas legis quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas.* Et quia hæc contractio tabularum facta est die decimo septimo quarti mensis, ideo indictum fuit ieiunium eodem die, vt patet ex Calendario Hebræorum apud Genebrardum in commentariis super Psalmos.

18. Secundum erat, ieiunium quinti mensis, quod ideo fuit indictum quia Hebræi quinto mense prohibiti sunt ex Cadesbarne ascendere montem Idumæam, & sic breui compendio recta transire in proximam terram promissionis: sed iussi redire in solitudinem per viam maris rubri, & quadraginta annis errare in solitudine, in pœnâ mururationis contra Deum. Et quia non obtemperauerunt Deo, sed in montem Idumæam ascenderunt, plerique occisi sunt ab Amorrhæis, qui in illo monte habitabant. Numer. 14. 33. Et Deuter. 1. versu. 40. & sequentibus.

19. Tertium erat, ieiunium septimi mensis, quod indictum fuit ob cædem Godoliz, quæ fuit Hebræis valdè perniciofa. 4. Reg. 25. v. 25.

20. Quartum erat, ieiunium decimi mensis, quod ideo indictum fuit, quia illo mense Ezechiel, & cæteri qui erant cum illo in captiuitate Babylonica,

lonica, audierunt Hierusalem esse captam, & templum incensum. Vide auctores supra citatos, qui hoc ferè modo explicant hæc quatuor ieiunia.

21. Præter hæc ordinaria ieiunia, erant alia extraordinaria, quæ indiciebantur ob aliquam præsentem vel imminens calamitatem. Sic Iosaphat Rex Iuda indixit ieiunium vniuerso populo, quando Moabitæ, & Ammonitæ veniebant contra illum ad bellum. 2. Paralip. 20.3. Sic Esdras indixit ieiunium pro felici itinere, ne ab hostibus infestaretur, quando cum sociis suis, ex consensu Regis Artaxerxis, è captiuitate Babylonica profectus est in Hierusalem ad domum Domini instaurandam. (1. Esdræ 8. 21.) Sic filij Israël ieiunarunt tota die, quando à Beniamitis cæsi & fugati sunt. Iudic. 10. 26. Similiter, quando à Philistæis propter sua peccata affligebantur. 1. Reg. 7. 6. Item, quando Holofernes venit contra illos cum ingenti exercitu. Judith 4. 8. Itémque, quando crudele edictum Regis Assueri contra ipsos promulgatum est. Esther 4. 3. Ac denique, quando volebant auertere iram Dei, tempore Ioacim filij Iosia Regis Iuda. Ieremiæ 36. versu 9.

22. Hæc de publicis seu communibus ieiuniis. Priuata erant, quæ quisque sibi, vel ex propria deuotione, vel ex Dei instinctu assumebat. Sic Moses accepturus à Deo legem Decalogi, ieiunauit quadraginta diebus. Exodi 34. 28. Sic Helias, fugiens persecutionem Iezabelis, & tendens in montem Dei Horeb, ieiunauit totidem diebus. 3. Reg. 19. 8. Sic Dauid, audita morte Abner, ieiunauit vsque ad occasum solis. 2. Reg. 3. 35. Sic idem Dauid, ægrotante filiolo, deprecatus est pro eo Dominum

minum & ieiunauit. 2. Reg. 16. Sic Sara filia Raguelis, cum obiiceretur ipsi, quod septem viros occidisset, ieiunauit tribus diebus & tribus noctibus. Tobia 3. 10. Sic Daniel, orando & ieiunando obtinuit à Deo, vt abbreviarentur anni desolationis Hierusalem. Dan. 9. 3.

23. Christus in nouo Testamento, tribus potissimum modis commendauit nobis ieiunium. Primò, suo exemplo, quia ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus in deserto, Matt. 4. versu 2. Secundò, ostendendo, quanta sit vis & efficacia ieiunij, Matth. 17. versu 20. *Hoc genus demoniorum non eicitur, nisi per orationem & ieiunium.* Tertiò, prædicendo fore, vt ipsius discipuli, id est, veri Christiani, post ipsius mortem essent ieiunaturi. Matth. 9. v. 15. *Veniens dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.* Et hoc factum est tempore Apostolorum. Actor. 13. 2. *Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus.* Ecce Spiritus sanctus loquitur ieiunantibus. Idem post tempora Apostolorum obseruatum est ab omnibus veris Christianis, vsque ad hæc nostra tempora, vt patet partim ex historiis Ecclesiasticis, partim ex praxi & antiqua consuetudine, quam à maioribus nostris accepimus. Videant nunc, an sint veri Christiani, qui nunquam ieiunant. An de illis Christus locutus sit, cum dixit: *Veniens dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.*

De Votis.

24. Vouere nihil aliud est, quam Deo aliquid promitti

328 *Caput decimumquintum*
promittere. Porro in lege Mosaiica, de qua nunc
potissimum agimus, erant variae leges circa vo-
tum. Vna generalis: Aliae speciales. Generalis erat
haec, Deuteron. 23. 21. *Cum votum voueris Domino*
Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Do-
minus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi
in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.
Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis,
& facies sicut promissisti Domino Deo tuo.

25. Speciales erant triplices: Aliae de valore &
irritatione voti: Aliae de redemptione: Aliae de ma-
teria. Leges primi generis, de valore & irritatione
voti, erant haec. Prima de voto Nazaræorum, Num.
6. 4. *Vir, siue mulier, cum fecerint votum ut sanctifi-*
centur, & se voluerint Domino consecrare, à vino & om-
ni, quod inebriare potest, abstinerebunt. Hoc votum erat
ratum. Poterat tamen irritari, quoad mulieres, vt
patebit ex sequentibus.

26. Secunda de voto filiae, quae erat sub potestate
patris. Nam si aliquid vouisset, & pater, re cognita,
eodem die non contradixisset, votum erat ratum,
& seruandum: Si contradixisset, erat irritum, Num.
30. 4. Quod dicitur de filia, debet etiam intelligi
de filio, sub potestate patris existente. Et quod de
patre, debet etiam intelligi de tutore, qui mortuo
patre, succedit in ius & regimen paternum. Nota.
Si pater semel absolute consentisset in votum fi-
liae, non poterat illud postea irritare.

27. Tertia de voto vxoris, quae similiter si aliquid
vouisset, & vir eius, re intellecta, non statim eo-
dem die contradixisset, ratum erat votum: irritum,
si secus, ibidem v. 7. Nota. Si Sponsa antequam nu-
beret, fecisset votum patre consentiente, iuxta se-
cundam

cūdam legem: & postea nupsisset, poterat sponsus
statim post contractum matrimonium, votū eius
irritare: non minus, quam si votum fecisset in ma-
trimonio. Ita Abulensis in c. 30. Num. q. 35. Quod
intellige, si sponsus, ante initum matrimonium,
nihil sciebat de huiusmodi voto. Ratio est, quia
alioqui potuisset fieri, vt ipsi sponso, etiam inuito
& ignoranti, per huiusmodi votum praecedens, in-
iiceretur aliquod onus, quod ipse nec voluisset, nec
tenebatur acceptare.

28. Quarta de voto viduae & repudiatæ: quae si
aliquid vouissent, votum erat ratum, & teneban-
tur seruare. ibidem vers. 10. Non enim subiectæ
erant, vel patri, vel marito, à quo votum ipsarum
irritari posset.

29. Leges secundi generis, de redemptione vo-
ti, erant haec. Prima: Homo, qui seipsum Deo obtu-
lerat per votum, vt seruiret in Tabernaculo, redi-
mebat se pretio à lege taxato. Leuit. 27. 2. Hoc in-
tellige de laicis, non autem de Leuitis & Sacerdo-
tib. Erāt enim duplicia munia in Tabernaculo. Alia
propria Sacerdotum aut Leuitarum: Alia, quae po-
terant praestari à Laicis, vt portare aquam & ligna
pro sacrificiis; vertere Atrium; sarta tecta templi
curare. Ad priora soli Sacerdotes & Leuitæ po-
terant se offerre per votum. Ad posteriora, laici.
Si ergo Sacerdotes & Leuitæ vouissent, se semper
in suis officiis ministraturos Domino, tenebantur
id facere ex voto. Sic fecit Samuel Leuita, quem
mater Deo deuouerat, primo Regum primo,
versu vndecimo. Si autem laici vouissent, se reli-
qua munia obituros, id est, portaturos aquam
& ligna in usum Tabernaculi; debebant votum
suum

suum pretio redimere. Idque duplici de causa. 1. ut illud pretium daretur Leuitis & Sacerdotibus pro sustentatione. 2. quia non necesse erat, Hebræos portare aquam & ligna, cum Gabaonitæ in pœnam fraudis, qua deceperant Hebræos, ad id essent destinati, Iosue 9.22.

30. Secunda lex: Si quis vouisset Deo animal, quod immolari non poterat, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod pretium si ipse vouens dare voluisset, debebat insuper addere quintam pretij partem. Leuit. 27. 11. Nota. Omnia animalia, quæ Deo vouebantur, poterant redimi à vouente, exceptis animalibus mundis ad sacrificium. Quando autem redimebantur à vouente, tunc ultra pretium à Sacerdote taxatum, debebat addi quinta pars pretij pro ipso Sacerdote, qui sustinebat onus taxandi & reuendendi. Quod si vouens noluisse redimere animal, quod Deo vouerat; poterat Sacerdos illud retinere, vel alteri vendere aut donare, ut colligitur ex illo Num. 18. 14. *Omne, quod ex voto reddiderunt filij Israël, numerit.*

31. Tertia Lex: Si quis vouisset Deo domum suam, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod si vouens voluisset illam redimere, debebat ultra taxatum pretium addere quintam pretij partem. Leuit. 27. 14. Hæc lex est similis præcedenti.

32. Quarta lex: Si quis vouisset Deo agrum suum hereditarium, debebat æstimari pretium agri iuxta mensuram sementis. Et si vouens voluisset illum redimere, addebat quintam pretij partem, ut in præcedentibus. Leuit. 27. 16. Nota. Qui vouebant Deo rem aliquam immobilem, ut domum vel agrum;

agrum; libenter illam redimebant, etiam si ultra taxatum pretium deberent addere quintam pretij partem. Ratio est, quia si non redemissent, illa nunquam ad eos fuisset reuersa, ne quidem in Iubilæo; sed absolute transiisset in dominium Sacerdotum, qui quidem poterant eam vendere, sed ita, ut in Iubilæo ad eos tanquam ad veros Dominos reuerteretur. Leuit. 27. 21.

33. Quinta lex: Si vouens agrum, non fuisset hæres illius, sed emptor, debebat illum redimere pretio à Sacerdote taxando, & illud pretium dare Sacerdoti: ita ut ager in Iubilæo posset redire ad Dominum hereditarium. Leuitici vigesimo septimo, versu vigesimo secundo.

34. Lex tertij generis, de materia voti, erat hæc: Primogenita munda ad sacrificium, ut primogenitum bouis, ouis, capræ, non debebant Deo voueri. Leuit. 27. 26. & Num. 18. 17. Ratio ibidem insinuatur, quia illa primogenita iam antea erant Deo consecrata & debita, ratione primogenituræ: Ergo non debebant iterum consecrari & offerri per votum; ne votum videretur aliquid derogare priori consecrationi, quasi illa non fuisset plena & perfecta, sed voto potuisset perfici & firmari. Primogenita verò, quæ non poterant immolari; vel debebant redimi à vouente, vel si ipse noluisse redimere, Sacerdos poterat ea sibi reservare, aut alteri vendere vel donare, Leuit. 27. 27.

35. Tres super sunt difficultates. 1. de voto Iephte. 2. de votis Christianorum. 3. An liceat rem præceptam Deo vouere? Vel, an res, quæ est in præcepto, possit esse materia voti? Est ergo prima questio, quid statuendum sit de voto Iephte? In quo
duo

duo spectanda sunt. 1. ipsum votum. 2. Impletio voti. Votum ipsum describitur Iudic. 11. 30. his verbis: *Votum vouit Domino Iephte, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus mee, in hunc occurrerit reuerenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Impletio voti consistit in eo, quod ipse filiam suam vnigenitam, quæ ei reuerenti ex bello prima occurrebat, obrulerit Deo in holocaustum. Nunc quaeritur an ipse, & vouendo, & votum implendo, peccauerit, necne? Aliqui dubitant, vt Augustinus quaestione quadragesima nona super Iudices, vbi vtramque partem statuit esse probabilem. Item Caietanus in cap. 11. Iudicum.

36. Alij putant illum peccasse. Primò, quia votum ipsius, ratione materiae, repugnabat legi Moisaica. Vel enim vouerat se immolaturum Deo quemcunque hominem primo egrediètem & occurrentem; vel quodcunque animal. Neutrum licebat. Non prius, quia vetitum erat lege Moisaica, immolare hominem, Deuter. 12. 31. Nec postèrius, quia similiter vetitum erat, immolare quodcunque animal. Non enim licebat immunda animalia immolare. Numer. 18. 15. Secundò, quia si Deus approbasset ipsius votum, fuisset contentus solo voto, & impediisset executionem, non permitiendo filiam ipsius interfici: sicut fuit contentus pia voluntate Abrahami, & impediuit executionem, non permettendo filium eius Isaac immolari. Hanc sententiam sequuntur Tertullianus libro tertio contra Marcionem, cap. 4. Anastasius Nicænus quaestione 36. Procopius in cap. 11. Iudic.

Auctor

Auctor quaestionum veteris Testamenti, quaest. 43. apud Augustinum. Et multi Rabini, qui hoc insuper addunt, votum Iephte (quod aiunt fuisse stultum ac temerarium) potuisse quidem irritari à Phinees Pontifice, qui tunc vivebat; sed tantam fuisse superbiam vtriusque, vt nec Iephte, vt pote Princeps populi, dignatus sit petere ab eo voti relaxationem; nec Phinees, vt pote Pontifex, dignatus sit eam illi offerre. Ideo vtrumque à Deo punitum esse. Vide Serarium in c. 11. Iudicum q. 17.

37. Alij rectius putant, illum non peccasse. Primò, quia quod fecit, ex instinctu Spiritus sancti fecit, vt docent Chrysostomus hom. 14. ad populum, Emilianus sermone de natali virginum, Ioannes Arboreus lib. 9. cap. 6. Lorinus in cap. 23. Actorum. Et patet ex illo Iudic. 11. 28. *Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini.* Et mox sequitur: *Votum vouit Domino.* Sicut ergo Abraham non peccauit, offerendo filium suum in vnigenitum ad immolandum, quia ex instinctu diuino fecit: Ita nec Iephte peccauit, offerendo filiam suam vnigenitam ad immolandum, quia similiter ex instinctu diuino fecit.

38. Secundò, quia per illud votum impetrauit à Deo victoriam contra Ammonitas: Ergo signum est, Deo placuisse ipsius votum. Et, si votum placuit, etiam voti impletionem placuisse necesse est, praesertim cum à Deo non sit impedita. Et confirmatur, quia scriptura nunquam reprehendit ipsius votum, aut voti impletionem. Ipsum verò sæpè laudat, praesertim Hebr. 11. 32. vbi ait, illum per fidem vicisse regna, & operatum esse iustitiam.

Z

39. Ter

39. Tertiò, si peccasset vouendo, fuisset monitus ab aliquo Propheta vel Sacerdote, ne impleret votum. At à nullo monitus est, toto illo spatio duorum mensium, quod inter votum & voti impletionem intercessit. Ergo verisimile est, non peccasse vouendo: Maximè cum constet alios Reges ac Principes populi, si quando peccarent, fuisse monitos ac reprehensos.

40. Quarto, populus non fuisset passus filiam Iephte occidi & immolari, nisi putasset votum fuisse ratum & Deo acceptum; sed eripuisse illam à morte, sicut eripuit Ionatham filium Saülis, quando Saül, ratione iuramenti, quo se obstrinxerat, volebat illum interficere. 1. Regum 14. 45. Est enim par ratio. Nam populus putabat iuramentum Saülis fuisse stultum ac temerarium; & ideo impediuit impletionem. Si ergo similiter putasset, votum Iephte fuisse stultum ac temerarium, etiam illius impletionem impediuisse. At non impediuit. Putauit igitur votum & voti executionem fuisse bonam.

41. Quintò, sicut Abraham offerendo filium suum Isaac ad immolandum, expressit typum passionis & mortis Christi, quoad voluntatem, non quoad executionem: Ita consentaneum fuit, vt aliquis exprimeret typum illius, non solum quoad voluntatem, sed simul etiam quoad executionem. Hoc fecit Iephte, qui non solum paratus fuit immolare filiam suam vnigenitam, sed reipsa immolauit. Et sicut prior typus erat in sexu virili; ita posterior in sexu foemineo: quia pro vtroque sexu passus & immolatus est Christus. Et sanè filia Iephte videtur optimè expressisse si

se figuram Christi, quoad promptam moriendi voluntatem. Nam sicut Christus quando ipsi à Deo Patre proponebatur mors, promptum se obtulit, dicens: *Ecce venio, et faciam, Deus, voluntatem tuam.* Hebræor. 10. 7. Ita filia Iephte, quando intellexit à Patre, se ab ipso morti destinatum esse, respondit: *Pater mi, si aperueris os unum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es.* Iudic. 11. 36.

42. Ad argumenta contraria sic respondeo. Ad 1. Iephte vouerat se immolaturum, non generatim quodcumque animal; sed speciatim quemcumque hominem primo egredientem, & sibi occurrentem. Ita Augustinus questione 49. super Iudices. Et probatur 1. quia Iephte, ad tanti momenti victoriam impetrandam, voluit aliquid magnū vouere Deo. At non fuisset magnū, si vouisset bouem, aut ouem, aut capram. 2. quia illa ipsius verba: *Quicumque primus fuerit egressus, & occurrerit mihi reuerenti cum pace;* non possunt intelligi nisi de homine. Soli enim homines solent obuiam ire victori, & ipsi de victoria gratulari. Quod obicitur, vetitum fuisse lege Mosaica, immolare hominem, verum est: sed Deus, qui vetuit, potuit sua auctoritate permittere.

43. Ad 2. negatur consequentia. Non enim sequitur: Deus approbat hoc vel illud votum: Ergo impedit illius impletionem. Alioqui impediret impletionem omnium votorum, quæ laudabiliter facta sunt; quod est absurdum. Impediuit quidem impletionem boni propositi in Abrahamo, non tamen ideo necesse est, vt impediatur etiam in aliis, hoc ipsius arbitrio ac dispositioni

relinquendum est. Ipse habet iustas causas, cur in vno impediatur, in altero non impediatur. Et quidem, cur non impediuerit in filia Iephte, dari possunt hæc causæ. 1. vt esset typus Christi, promptè offerentis se ad mortem. 2. vt fides Iephte, & religio erga Deum magis inclaresceret. 3. vt similiter pietas filia erga Deum, erga parentem, erga patriam, & simul magnitudo animi in sexu fœmineo, commendaretur. 4. vt nos discamus hoc exemplo quam promptè præstanda sint, quæ vouemus Deo, etiam si videantur difficilia, & naturæ maximè contraria.

44. Altera quæstio est, An etiam Christianis in nouo Testamento licitum sit vouere, sicut licuit Iudæis in veteri? Respondeo. Omnino licitum est. Primum, quia Propheta prædixit hoc futurum. Isai. 19. 21. *In illa die colent eum in hostiis, & in muneribus: & vota vouebunt Domino, & soluent.* Vbi sermo est de Christianis, vt notant Hieronymus, Cyrillus, & alij Interpretes. Quò etiam spectat illud Psal. 75. 12. *Vouete & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius adfertis munera.* Quod etiam Augustin. interpretatur Christianis dictum esse. *Quisque, inquit, quod potest, voueat, & reddat. Non sicut pigri ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis.* Secundo, idem constat ex euentu. Nam quod prædictum est in V. Testamento de voto, hoc in nouo impletum est, & quotidie impletur. Eius rei habemus triplex exemplum in Scriptura. Primum, Beatæ Mariæ Virginis. Secundum, Eunuchorum, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Tertium, quarundam fœminarum, quæ propter voti continen-

tia transgressionem, ab Apostolo reprehensæ sunt.

45. De B. Virgine sic legimus Luc. 1. 34. *Dixit Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* q. d. Quomodo fieri potest, vt ego concipiam & pariam filium, cum propter votum continentia, non liceat mihi virum cognoscere? Sic explicat Augustinus in libro de sancta Virg. cap. 4. vbi ita scribit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset.* Similiter alij Patres.

46. De Eunuchis sic legimus Matthæi 19. 12. *Sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: Et sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. Quid est seipsum castrare propter regnum cælorum? Nihil aliud, quam ex desiderio obtinendi regnum cælorum, obstringere se voto continentia, & amputare libertatem contrahendi matrimonium.* D. Augustinus in libro de sancta Virginit. cap. 23. *Quid, inquit, veracius, quid lucidius dici potuit? Christus dicit: Veritas dicit, eos, qui pio proposito ab uxore ducentia se continerint, castrare seipfos propter regnum cælorum. Et contra, humana vanitas impia temeritate contendit (notent hoc Lutherani & Caluinistæ) eos, qui hoc faciunt, presentem tantummodo necessitatem molestiarum conjugialium deuicare: in regno cælorum amplius quicquam ceteris non habere.*

47. De fœminis sic legimus 1. Timoth. 5. 11. *Adolescentiores autem viduas deuota. Cùm enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes*

damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Vb per primam fidem intelligitur votum continentia, vt omnes antiqui Patres interpretantur. D. Augustinus in lib. de sancta Virginitate (quem aduersarij non libenter legunt) cap. 33. *Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, in eo, quod primo vouerunt, non steterunt.* Et lib. 1. de adulterinis coniugijs cap. 24. *Unde Apostolus de quibusdam, qua continentiam vouent, & postea nubere volunt: Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.* Et in Psal. 75. *Quid autem ait de quibusdam, qua vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: vouerunt, & non reddiderunt.*

48. Obiicit Petrus Martyr in lib. de votis & cœlibatu, vota pertinere tantum ad Iudæos, & non ad Christianos. Et probat quatuor argumentis. 1. Quia in veteri Testamento fit mentio votorum, non in nouo, saltem quoad Christianos. 2. Quia Christiani sunt toti ac penitus obstricti Christo per fidem: Ergo superuacaneum est, quod se obstringant per votum. 3. Quia libertas Evangelica minuitur per votum. Nam qui voto se astringit ad continentiam, amittit libertatem ducendi uxorem. 4. Quia qui vouet cōtinentiam, iniuriam facit Deo. Quod enim Deus reliquit illi liberum, hoc ipse vult esse necessarium.

49. Respondeo. Petrus Martyr, & sibi ipsi, & alijs repugnat. Sibi quidē dupliciter. Primò, quia ex vna parte dicit, eos, qui aliquid Deo vouent, facere iniuriam Deo: Ex altera; Iudæis licita & vñtata

vñtata fuisse vota. Hæc autem pugnant, nisi dicas, Iudæis licitum & vñtatum fuisse, facere Deo iniuriam, quod absit. Secundò, ex vna parte dicit, superuacaneum esse, per votum obstringere te Deo, cui iam totus per fidem obstrictus sis; ex altera, votum obstare libertati Christianæ; hæc etiã pugnant. Nam si per fidem æquè obstringimur Deo, ac per votum, quomodo libertas potest consistere cum fide, & non cum voto?

50. Quod etiam alijs repugnet, certo certius est. Omnes enim antiqui Patres, non modo admittunt, sed etiam confirmant vota in nouo Testamento. Epiphanius in Panario, hæc. 61. *Tradiderunt Sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem, ad nuptias reuert.* Et infra: *Si qua vidua fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit. Quanto magis, que Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuuit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit?* Videatur etiam Ambrosius ad virginem deuotam, Basilius in constitutionibus monasticis, Cyprianus in epist. ad Pomponium, Hieronymus libro primo contra Iouinianum, Chrysostomus ad Theodorum monachum, Augustinus epist. 137. ad clericum & populum Hipponensem, & alij.

51. Nec obstant argumenta Martyris. Primò, quia licet in nouo Testamento non fiat mentio votorum inter Christianos, quoad nomen; fit tamen quoad rem significatam. Quid enim aliud est, seipsum castrare, quàm vouere continentiam? Et quid aliud, primam fidem irritam facere, quàm voti trãgressorem esse? Secundò, quia Christiani

per fidem non ita sunt obstricti Christo, ut teneantur seruire continentiam. Igitur ad eam seruandam possunt se obstringere per votum. Tertio, quia libertas Evangelica non consistit in eo, ut quisque faciat, quod velit; sed in eo, quod per Christum liberari simus à seruitute peccati, Romanor. 6. versu 17. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Quarto, quia si Iudæi non fecerunt Deo iniuriam per vota, quomodo Christiani faciunt? Nec Christus, quando hortatur nos ad continentiam, hortatur ad iniuriam Deo faciendam, sed ad statum perfectionis.

52. Tertia quæstio est, An liceat nobis aliquid vouere Deo, quod aliàs ex præcepto tenemur facere? v.g. An liceat vouere, quod velimus Deum colere, parentes honorare, non occidere, non furari. Aliqui negant, asserentes, ea tantum, quæ sunt consilij, non autem, quæ sunt præcepti, posse nos Deo promittere seu vouere. Primo, quia Iudæi non poterant Deo vouere primogenita munda ad sacrificium, ut supra dictum est. Idque propterea, quia iam ante per præceptum legis Mosâicæ debebantur Deo: Ergo quod cadit sub præceptum, non potest cadere sub votum. Secundo, quia votum est oblatio spontanea: At quod debitum est ex præcepto, hoc non sponte offerimus Deo, sed necessario: Ergo quod debitum est ex præcepto, non possumus vouere.

53. Alij contra sentiunt, etiam ea, quæ præcepti sunt, voueri posse. Ratio est, quia bonum & laudabile est, eandem rem præstare ex duplici virtute: Nempe ex virtute obedientiæ, ratione præcepti, & ex virtute religionis, ratione voti.

Sic

Sic fecit Iacob, quando vouit Deo, se non culturum Deos alienos, sed solum verum Deum. (Genes. 28. versu 20.) Quod tamen tenebatur facere ex præcepto naturali. Vide Lessium de iure & iustitia, cap. 40. dub. 7. & alios ibidem.

54. Nec obstat, quod obiicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voueri & consecrari Deo, quia ipsemet Deus iam antea perfectè & integrè sibi ea consecrauerat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum ad sacrificium, alia animalium immundorum, ut cap. 8. quæst. 6. §. 15. dictum est. Igitur primogenita primi & tertij generis, erant quidem Deo debita & consecrata, sed non integrè & perfectè, quia poterant redimi, & reipsa redimebantur. At primogenita secundi generis tam perfectè erant Deo debita & consecrata, ut non possent redimi. Et quia ipsemet Deus ea sibi consecrauerat, non decebat, ut iterum ab homine per votum ipsi consecrarentur; ne priori consecrationi videretur aliquid defuisse, quod per posteriorem perfici & compleri possit.

55. Quod secundo obiicitur, votum esse oblationem spontaneam, distinguendū est. Nam duo spectari possunt in voto. 1. actus vouentis. 2. res ipsa, quæ vouetur. Igitur votum est oblatio spontanea, quoad actum vouentis. Nam qui vouet, spontè vouet, nec villo præcepto ad vouendum obligatur. (Deuter. 23. 22.) Non tamen semper est spontanea, quoad rem ipsam, quæ vouetur. Potest enim fieri, ut res illa, quam quis Deo vouet, non sit ipsi spontanea, sed præcepta. Non qui-

Z 5 dem

dem præcepta, quod teneatur eam vouere, sed quod teneatur eam præstare, etiam secluso voto.

56. Nota. Res præcepta potest dupliciter spectari. 1. Quatenus præcepta est. Sic proprie non cadit sub votum, sed sub præceptum. 2. Quatenus bona, honesta, & Deo grata est, abstrahendo ab obligatione præcepti. Sic proprie cadit sub votum. Vnde sequitur, quando quis vouet rem præceptam, duplicem concurrere obligationem: Vnam voti, alteram præcepti: & vnam ab altera non pendere. v. g. Ieiunium quadragesimale præceptum est. Si voueam hoc ieiunium, teneor duplici titulo illud obseruare. 1. Ex obligatione præcepti. 2. Ex obligatione voti. Et prior obligatio non pendet à posteriori, quia tamen non obligaret ieiunare ex voto, obligaret tamen ex præcepto. Nec vicissim posterior pendet à priori, quia posset fieri, vt durante obligatione voti, cessaret obligatio præcepti, si nimirum præceptum abrogaretur, aut in eo dispensaretur.

De Iuramentis.

57. Iurare nihil aliud est, quam Deum, qui falli aut mentiri non potest, in testem inuocare. Quod dupliciter fit. Vel enim vocamus eum in testem, quando aliquid asserimus, vel quando aliquid promittimus. Vnde duplex solet distingui iuramentum. Vnum asseritorium, quo nostram assercionem: alterum promissorium, quo nostram promissionem confirmamus. In priori, vocamus Deum in testem, quod assercio nostra sit vera; in posteriori, quod promissio nostra sincerè facta sit. (Diuus

(Diuus Thomas in 2. 2. quæstione octuagesimana. art. 1.)

58. Hoc posito, quaeritur 1. quæ leges in V. Testamento datae sint Iudæis de iuramento. 2. quid Pharisei ex suis Traditionibus ad has leges addiderint. 3. quid hoc tempore seruent Iudæi in praxi. 4. quid Christiani seruent, aut seruare debeant.

59. Igitur, quod ad primum attinet, hæ leges in V. Testamento à Deo datae sunt. Prima, *Per nomen Domini Dei tui iurabis.* (Deut. 6. 13.) Secunda, *Per nomen externorum Deorum non iurabis.* (Exodi 23. 13.) Tertia, *Non periurabis in nomine meo.* (Leuit. 19. 12.) Quarta, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* (Exodi 20. 7.) Vel, *Non usurpabis nomen Dei tui frustra.* (Deut. 5. 11.) Hæc quarta lex differt à tertia. Nam tertia prohibet solum periurium. Quarta non solum periurium, sed generatim omnem irreuerentiam, & abusum diuini nominis. Ita Theodoretus Exod. 10. & Cornelius Deut. 5.

60. Ad has leges addiderunt Pharisei, quæ sequuntur. Primum, *Quicumque iurauerit per Templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro Templi, debet.* Secundò, *Quicumque iurauerit in altari, nihil est; qui autem iurauerit in dono, quod est super altare, debet.* (Matth. 23. 16.) Vtrumque reprehendit Christus. Prius quidem his verbis: *Siculi & cæci: Quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Posterius his: *Quid enim maius est, donum, an altare, quod sanctificat donum?* Et mox addit: *Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt. Et qui iurat in templo, iurat*

iurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso. Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.

61. Iudæi hoc tempore seruant duplicem praxin: Vnam ex reuerentia diuini nominis: alteram ex cæcitate & superstitione. Prior est: Non audent expresse iurare per nomen Dei tetragrammaton; eò quòd hoc nomen sit ineffabile: sed sub hac formula per illud iurant: *Iuro per Iod, He, Van, & Iod*: quæ sunt quatuor literæ nominis tetragrammati. Et hoc iuramentum habetur apud eos sacratissimum. (Cornelius in caput sextum Exodi, versu secundo & tertio.) Posterior est: Putant se non obligari vllò iuramento, nisi iurent manu imposita super librum legis Mosàicæ. Quod si alio rita iurent, audacter iurabunt falsum. (Cornelius in caput quintum Leuitici vers. 1.) Notent hoc Principes & Magistratus Christiani; nec facile admittant Iudæos ad iuramentum præstandum in rebus forensibus contra Christianos, quia plerumque falsum iurant. Audio quidem Notibergenses, & quosdam alios, iam pridem aduerisse hanc fraudem; nec amplius admittere Iudæos ad iuramentum, nisi admota manu ad librum legis suæ Synagogæ. Sed neque hoc satis tutum est, ex alio capite. Nam Iudæi in festo expiationis à Rabinis suis absoluuntur ab omnibus votis & iuramentis, quæ malitiosè facta sunt. Et ex fiducia huius absolutionis, facile præsumunt falsam iurare, & Christianos decipere.

62. Christus in N. Testamento dedit nobis hanc legem, & Math. 5. 33. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non per iurabis: reddes autem Domino*
iura

iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neque per cælum, quia Thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Ierosolymam, quia ciuitas est magni Regis: Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non: quod autem his abundantius est, à malo est. Quam legem repetit Iacobus Apostolus in Epistola sua Canonica cap. 5. v. 12. his verbis: Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non.

63. Hinc oritur quæstio apud Theologos, an omne iuramentum Christianis sit prohibitum? hoc enim videtur colligi ex verbis citatis. Respondeo. Iuramentum non est absolutè prohibitum Christianis, sed abusus iuramenti. Prior pars patet, quia Apostolus Paulus sæpe legitur iurasse, vt infra ostendam. Et Heb. 6. 16. affirmat omnem controuersiam finiri per iuramentum. Quod etiam confirmari potest ex quotidiana praxi, quæ viget apud Christianos in iudiciis & Tribunalibus. Quando enim reus suam innocentiam non potest probare per testes, iubetur illam iuramento confirmare. Et sic cessat lis ac controuersia. Posteriorem partem sic explico. Abusus iuramenti in eo consistit, quod aliqui soleant facile, etiam in rebus parui momenti, & sine vlla necessitate, Deum in testem vocare: sicut faciebant Iudæi. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reuerentiam Deo debitam. Est enim contra reuerentiam Deo debitam, si quis illum sine necessitate,

te, & in rebus exiguis, in testem adhibeat. Imo nemo nostrum auderet principem aut Regem, sine necessitate, in testem adducere. (D. Thomas in 2.2. q. 89. art. 2.) Hunc abusum prohibet Christus. Et iam ante prohibitus fuit, Ecclesiastici 23. 9. *Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Eodem sensu intelligitur illud Exod. 10. 7. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Et Deut. 5. 10. Non usurpabis nomen Domini Dei frustra.* Nam illæ duæ particulae, *In vanum, & Frustra,* idem valent, ac si dicas, *Temerè & sine necessitate.* Vnde Augustinus lib. de mendacio c. 15. circa medium, sic ait: *Apostolus in Epistolis suis iurans, ostendit, quomodo accipiendum esset, quod dictum est: Dico vobis, non iurare omnino: ne scilicet iurando, ad facilitatem iurandi perueniatur; & ex facilitate iurandi ad consuetudinem; & à consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam precipuam.*

64. *Quæres 1. Quæ fuerit olim formula iurandi, & quæ nunc sit? Respondeo. In V. Testamento reperiuntur hæc formulae. Genes. 31. 43. Iuravit Iacob per timorem patris sui Isaac. Et Genes. 42. 15. Per salutem Pharaonis non egre diemini hinc, donec veniat frater vester minimus. Et Deut. 4. 26. Testes inuoco hodie cælum & terram, cito perituros vos de terra, &c. Et 1. Reg. 19. 6. Quod cum audisset Saul, iuravit: Viuit Dominus, quia non occidetur. Et 1. Regum 25. 34. Viuit Dominus Deus Israël. Et 28. 10. Iuravit ei Saul in Domino, dicens: Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem. Et 2. Regum 3. 35. Iuravit David dicens:*

cons: Hac faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum Solis gustauero panem. Et 19. 7. Iuro tibi per Dominum, quod si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum. Et Ierem. 4. 2. Et iurabis: Viuit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia. In N. Testamento sunt hæc formulæ, ab Apostolo Paulo usurpatae. Rom. 1. 9. Testis mihi est Deus. Et 2. Corinth. 1. 23. Testem inuoco Deum in animam meam. Et Philipp. 1. 8. Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. Et 1. Timoth. 5. 21. Testor coram Deo & Christo Iesu.

65. *Quæres 2. Quæ fuerit ceremonia adhibita in Veteri Testamento, quando quis iurabat? Respondeo. Duplex. Vna, leuare manum in cælum. Genes. 14. 22. Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum, id est, iuro, leuando manum meam in cælum, quasi ad Deum, quem testem inuoco. Hæc ceremonia adhuc hodie vsitata est. Solent enim, qui iurant, manum vel digitos in altum tollere, & Deum, qui in cælo est, testem inuocare. Altera, ponere manum subter femur illius, cui iurabatur. Quam ceremoniam exegit Abraham à famulo suo iurante, Genes. 24. 2. *Pone manum tuam subter femur meum, ut adiurem te, (i. vt iurare te faciam) per Dominum Deum cæli & terra, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananaorum. i. Pone sub femore meo manum tuam, & hoc ritu ac ceremonia, iura mihi, quod filio meo non accipies uxorem Chananaam.**

6. *Nota. Per femur intelliguntur etiam partes genitales, quæ inter femora sunt. Quo sensu, filij*

filijs Israël dicuntur egressi esse de femore Iacob, id est, de genitalibus illius. Gen. 46. 26. & alibi. Duplex igitur fuit causa, cur Abraham peteret à iurante, vt poneret manum suam subter femur ipsius. Vna naturalis, quia femur propter partes genitales, est causa generationis & vitæ. Itaque qui iurabant, tangendo femur, testabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quasi dicerent: Si verè & sincerè iuro, Deus det mihi longam vitam: sin secus, peream. Ita Martinus de Roa lib. 4. Singularium cap. 4. & ex illo Cornelius in cap. 24. Gen. v. 2. Altera mystica, quia Abraham per hanc ceremoniam significabat, ex suo femore nasciturum Messiam, à Deo sibi promissum. Ita Ambrosius lib. 1. de Abrahamo cap. vlt. Hieronymus in Traditionib. Hebræicis ad Genesim, Aug. ser. 7. de tempore, Gregorius & alij, quos sequitur Delt. in cap. 24. Genes. & Cornelius ibid. Hebræi aliam adferunt causam, teste Hieron. loco cit. vbi ait: *Tradunt Hebræi, quod in sanctificatione eius, hoc est, in circumcisione iurauerit. Nos autem dicimus, iurasse eum in femine Abrabæ, hoc est, in Christo, qui ex illo nasciturus erat.*

De solennitatibus Fæstorum.

67. Apud Iudæos erant duplicia festa. Alia instituta à Deo, alia ab ipsis Iudæis. A Deo instituta erant hæc octo. 1. Sabbatum. 2. Neomenia. 3. Pascha. 4. Pentecoste. 5. Festum Tubarum. 6. Festum propitiationis seu expiationis. 7. Festum Tabernaculorum, seu Scenopegia. 8. Festum cætus seu Collectæ. Hæc omnia (excepta Neomenia)

menia) describuntur Levit. 23. per totum. De Neomenia agitur Numer. 28. 11.

68. Ac primò, Sabbathum erat institutum in memoriam creationis mundi. Secundò, Neomenia, seu initium mensis Lunaris, seu Kalendæ pro beneficio diuinæ gubernationis. Nam initio mēsis Lunaris, seu in nouilunio, magis apparet diuina gubernatio in hisce inferioribus, quia tunc est magna corporum mixtorum mutatio. Tertiò, Pascha, in memoriam liberationis Iudæorum, cui annexa erat solennitas azymorum, quæ postridie Paschatis incipiebat in memoriam egressionis ex Ægypto. Quartò, Pentecoste, seu Solennitas hebdomadarū in memoriam legis datæ in monte Sinai. Quintò, festum Tubarum, in memoriã Isaac liberati. Cum enim Abraham vellet illum immolare, inuenit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem ipsius loco immolauit. Hebræi, vt illius facti memoriam retinerent, soliti erant tubis corneis clangere: ideòque festum tubarum, seu festum cornu appellatum est. Sextò, festum Expiationis, in memoriam illius beneficij, quo Deus, ad intercessionem Moysis, propitiatus est peccato populi, vitulum adorantis. Septimò, festum Tabernaculorum, in memoriam illius beneficij, quo Deus Iudæos voluit habitare in Tabernaculis, cum egressi ex Ægypto, versarentur in solitudine. Octauò, festum Cætus atque Collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant necessaria ad expensas diuini cultus, vt notat D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 4. ad 10.

69. Quatuor posteriora festa, id est, festum Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, & Col-

lectæ, incidebant in mensem septimum. Nam sicut dies septimus, ita mensis septimus, & similiter annus septimus, apud Iudæos erat in honore. Et quidem primus dies septimi mensis habebat duo festa: Vnum Neomeniæ, quod erat illi commune cum aliis mensibus: alterum Tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die, erat festum Expiationis. Decimo quinto, incipiebat festum Tabernaculorum, & durabat per septem dies sequentes. Vigesimo secundo die, erat festum Cætus atque Collectæ. In his festis tria spectari debent. 1. Vacatio à laboribus. 2. Oblatio sacrificiorum, de quibus supra. 3. Ceremonia cuique festo peculiaris. In festo Paschæ seu Azymorum, fiebat oblatio manipuli spicarum: In Pentecoste, oblatio nouorum panum: In festo Tubarum, erat clangor tubarum: In festo Expiationis, afflictio & ieiunium: In festo Tabernaculorum, habitabant in Tabernaculis, & ibi cum ramis & fructibus exultabant.

70. Porro inter omnia ista festa, præcipuum erat Sabbathum. Nam in eo non licebat cibum parare. Exod. 16. v. 29. Nec ignem accèdere. Exod. 35. v. 3. Quæ tamen licebat facere in aliis festis. Habebat insuper hanc prærogatiuam, quod nomen Sabbathi aliquando communicaretur aliis festis; ita vt alia etiam festa vocarentur Sabbatha. Sic festum primi diei azymorum, vocatur Sabbathum Leuit. 23. v. 11. Et similiter festum tubarum, ibidem v. 24. Et festum Expiationis, ibidem v. 31. Et generatim omnia alia festa (ibidem.) Immo, & tota hebdomada, à potiori sui parte & die, vocabatur Sabbathum, vt patet ex Euangelio, *leuitio*

bis

bis in Sabbatho, id est, in hebdomade.

71. Deus volebat festa à se instituta diligenter seruari à Iudæis. Et quidem seruantibus promittebat hæc tria. Isaia 58. 14. *Tunc delectaberis super Dominum, & sustollam te super altitudines terra, & cibabo te hereditate Iacob patris tui.* Vbi insinuantur tres fructus. 1. Suavis quædam voluptas spiritus, in rebus ad Deum pertinentibus. 2. Contemptus rerum terrenarum. 3. hæreditas Iacob. De qua Leuitic. 26. v. 2. *Custodite Sabbata mea.* & statim subditur: *Si feceritis, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur, &c.*

72. Transgressoribus verò dictum est Ierem. 17. 27. *Si autem non audieritis me, vt sanctificetis diem Sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die Sabbathi: succendam ignem in portis eius, & deuorabunt domos Ierusalem, & non exstinguetur.* Et Ezech. 20. 13. *Sabbatha mea violauerunt. Dixi ergo, vt effunderem furorẽ meum super eos in deserto, & consumerem eos.* Et 2. Esdræ 13. 15. *Vidi in Iuda calcantes torcularia in Sabbatho, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum & vuas, & sicus, & omne onus, & inferentes in Ierusalem die Sabbathi. Et obiurgavi optimates Iuda, & dixi eis: Quæ est hæc res mala, quam vos facitis, & prophanatis diem Sabbathi? Notet hoc Christiani, qui parui faciunt dies festos.*

73. Festa à Iudæis instituta, erant hæc quatuor. Primò, festum sortium, die decimoquinto Adar seu Februarij, in memoriam liberationis Iudæorum per Esther. Esther 9. v. 17. Secundò, festum, Encæniorum, seu Purgationis templi; quæ facta est sub Iuda Machabæo. 1. Machab. 4. 49. Tertio,

festum recepti ē cœlo ignis sacri. 2. Machab. 1. 18. Quartò, festum ob cœsum Nicanorem. 1. Machab. 7. 49. & 2. Machab. 15. 37. De quibus vide Riberam lib. 5. de Templo cap. 17. & sequentibus, & Genebrardum in Calendario Hebrœorum.

De Anno septimo seu Sabbatico, qui etiam vocatus est annus Remissionis.

74. Annus septimus in lege Mosâica vocabatur Sabbaticus; quia sicut Deus sex diebus operatus est, & septimo die, id est, in Sabbato quieuit: sic voluit, vt Iudæi sex annis colerent terram, & septimo anno cessarent ab omni cultura. De hoc anno sic legimus Leuitic. 25. 2. *Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, Sabbatizes Sabbatum Domino. Sex annis seres agrum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius: Septimo autem anno Sabbatum erit terra, requictionis Domini.*

75. Habebat autem hic annus quatuor privilegia. Primum, quòd Iudæi eo anno non poterant serere aut metere, putare aut vindemiare, sed quies dabatur agris & vineis; vt patet, partim loco citato; partim Exodi 23. 10. *Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies.* Voluit hoc Deus, ob has causas. Primò, vt Iudæos à nimia cura & sollicitudine huius vitæ abduceret. Secundò, vt terra post quietem vnus anni, quasi resumpto vigore, fieret deinceps feracior.

cior. Tertio, vt septimus ille annus esset symbolū & memoriale septimi diei, quo Deus cessauit ab opere Creationis mundi. Quartò, vt pauperes septimo anno gauderent fructibus agri, qui sponte nascuntur, iuxta illud Exod. 23. 11. *Anno autem septimo dimittes eam (id est, terram) & requiescere facies, vt comedat pauperes populi tui.* Nempe ea, quæ sponte nascuntur, vt explicatur Leuit. 25. 5.

76. Dices, Si Iudæi anno septimo non poterant terram colere. vnde viuebant illo anno, & sequenti? Respondeo. Hanc obiectionem proponit ipse Deus, & soluit. Leuit. 25. 20. his verbis: *Quod si dixeris: Quid comedemus anno septimo, si non seruerimus, neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum. seretisq; anno octauo, & comedetis veteres fruges usque ad annum nonum. Donec noua nascantur, edetis vetera.* Hinc colligitur, fertilitatem terræ sanctæ non fuisse purè naturalem, sed etiam diuinam, seu ex dono & promissione Dei. Nam Deus hic promittit Iudæis, si seruent legem de quiete anni Sabbatici, se daturum ipsis anno sexto fructus terræ, pro tribus annis, nempe pro anno sexto, septimo, & octauo.

77. Secundum privilegium anni septimi, seu Sabbatici erat, quòd eo anno fiebat remissio omnium debitorum, si is, qui debebat, genere Iudæus esset, non autem si peregrinus aut gentilis. Deut. 14. 1. *Septimo anno facies remissionem, qua hoc ordine celebrabitur, cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poteris, quia annus remissionis est Domini. A peregrino & aduena exiges. Ciuem & propinquum repetenda non habebis potestatem.*

Hic duo notanda sunt. 1. Quod sermo sit de debitore, qui Iudæus natus est; non autem de profelyto, qui Iudæus factus est. 2. Quod hoc intelligendum sit de debito ex mutuo aut vendito; non autem ex accommodato. Hoc enim propriè non est debitum, sed alienum, seu res ad alterum spectans. Vide Abulensem & Cornelium in illum locum.

78. Dices: Hæc lex videtur esse iniqua respectu creditoris, seu mutuum dantis. Posset enim dicere proximo suo instante anno septimo remissionis: Si dem tibi mutuum, non restitues mihi, quia instat annus remissionis. Non ergo dabo mutuum. Respondeo. Hæc obiectio ponitur & soluitur cap. citato, versu 9. his verbis: *Cave, ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & discas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo nolens ei, quod postulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: Nec ages quidpiam callidè in eius necessitatibus subleuandis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad quæ manum miseris. Solutio est hæc. Si in tali casu non des mutuum, peccabis in fratrem tuum. Si des, Deus sua benedictione abundè compensabit. Quo spectat illud Prouerb. 19. 17. *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis: & visitationem suam reddet ei.**

79. Tertium priuilegium erat, quod anno septimo fiebat remissio seruitutis. Serui enim Hebræi manumittebantur. Exod. 21. 2. *Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo egredietur liber gratis.* (Quod etiam reperitur Deuter.

15.12. & Ieremiæ 34. 14.) Sin seruus non esset Hebræus, sed alienigena, perpetuo manebat seruus. Leuitici 25. 44. *Seruus & ancilla sint vobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt: & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra. Hos habebitis famulos, & hereditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum.*

80. Quantum priuilegium erat, quod anno septimo debebat à Sacerdotibus publicè legi Deuteronomium coram toto populo. Deuter. 31. versu 10. *Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate Tabernaculorum, conuenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis huius coram omni Israël, &c.*

81. Quæres 1. Quando primum cœperint hi anni Sabbatici? Vel, quo tempore cœperit inchoari numeratio anni septimi seu Sabbatici? Respondeo 1. Non cœpit in deserto, quando lex data est. Nam annus Sabbaticus fuit institutus ad remissionem culturæ, debitorum, & seruitutum, ut ex dictis patet. At Iudæi in deserto non colebant terram, sed alebantur pane de cælo misso: nec habebant debita aut seruitutes, quæ postea propter necessitates corporales inducta sunt. Respondeo 2. cœpit post ingressum filiorum Israël in terram sanctam, & post eiusdem terræ diuisionem, quæ à Iosue facta est. Tunc enim primum cœperunt terram colere & putare vineas. Vide Serarium in cap. 13. Iosue quæst. 14. in fine, Corneliū in cap. 25. Leu. v. 2. Et colligitur ex textu ibidem: *Quando ingressi fueritis terram, quam ego*

dabo vobis, Sabb. vii. Sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum. Vbi illa particula, Agrum tuum, satis insinuat, quod post diuisionem terræ, quando quisque habuit proprium suum agrum, cœperit inchoari numeratio anni Sabbatici. Igitur primus annus possessionis & culturæ, erat primus annus respectu Sabbatici; ita vt annus Sabbaticus fuerit septimus, post inchoatam possessionem & culturam.

81. *Queres 2.* An Iudæi semper seruauerint annos Sabbaticos? Respondeo. Non semper, vt patet Ietem, 34. 14. Vbi Deus per Prophetam cōqueritur, quod anno septimo non dimiserint suos seruos in libertatem, sed eos perpetua seruitute oppresserint. Et ideo puniti sunt à Deo variis pœnis, quæ ibidem recensentur. Et insuper priuati beneficio fertilitatis sexti anni, vt aliqui colligunt ex 1. Machab. 6. 49. & 43.

83. *Queres 3.* Quid Christiani hinc discere debeant? Respondeo. Hæc duo porissimum 1. vt sint benigni erga seruos, ancillas, & debitores. 2. vt diebus festis libenter abstineant ab agricultura, & aliis quæstiuolis operibus: neque putent propterea fore defectum in frumento, vino, & aliis ad vitam necessariis. Nam si Deus concessit Iudæis tantam fertilitatem sexto anno, vt sufficeret pro tribus annis; non negabit hoc beneficium Christianis, si parati sint dies festos colere, & ipsi obtemperare. Hoc docet experientia. Aliquando vno anno crescit tantum vini & frumenti, quantum satis est pro duobus, vel tribus annis. Aliquando, propter nostra peccata, pereunt omnia per grandinem, pruinam, & alias tempestates.

De

De anno Iubileo.

84. Præter annum septimum seu Sabbaticum, habebant Iudæi alium annum solemnem, nempe annum quinquagesimum, seu Iubileum, qui erat etiam annus remissionis. De quo Leuit. 25. 10. Sanctificabis annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iubileus. Initium numerationis huius anni cœpit cum initio numerationis anni Sabbatici. Vnde sicut primus annus Sabbaticus fuit septimus à primo anno possessionis & culturæ Terræ sanctæ: ita primus Iubileus fuit quinquagesimus ab eodem primo anno possessionis & culturæ Terræ sanctæ.

85. Priuilegia Iubilæi erant hæc tria. 1. Quod in eo remittebantur omnia debita. 2. Quod serui manumittebantur, & fiebant liberi. 3. Quod auitæ possessiones, quæ erant venditæ & alienatæ, redibant ad legitimos & pristinos hæredes, sine vlllo pretio aut compensatione. Propter hæc tria vocabatur Remissio, seu annus remissionis; quia in eo fiebat remissio debitorum, seruitutum, & bonorum alienatorum. Leuitici vigesimo quinto, versu decimo, & sequentibus. Vide Abulcusem & Cornelium ibidem.

86. Primum priuilegium erat illi commune cum anno Sabbatico. Nam in vtroque fiebat remissio debitorum. Secundum erat etiam commune, sed maius ac perfectius in anno Iubileo, quam in Sabbatico. Nam serui, qui in anno Sabbatico non erant egressi è seruitute, propter legitimam

A a 5

causam;

causam; egrediebantur in Iubilæo. Tunc enim non poterant amplius detineri. Tertium erat peculiare Iubilæo. Nam in solo Iubilæo, non autem in Sabbatico, redibant possessiones venditæ, vel alienatæ ad suos pristinos dominos. Nota. Quando quis vendebat agrum aut vineam, eo carius vendebat, quo magis distabat annus Iubilæus; & eo vilius, quo magis appropinquabat. Leuit.

25. 14.

87. Quæres 1. Quare Deus instituit huiusmodi Iubilæum? Respondeo. Ob has causas. 1. Ut consuleret pauperibus, ne illi perpetuo excluderentur à bonis & hereditate paterna; sed liberati ab omnibus debitis & ære alieno, redirent ad suas possessiones. 2. Ut annus Sabbaticus & Iubilæus seruiret Chronologiæ. Nam sicut apud Græcos omnia diuendebantur, censebantur, & computabantur secundum Olympiadas; & apud Romanos, secundum Lustraria apud Iudæos, secundum annos Sabbaticos & Iubilæos. 3. Ut Iubilæus Hebræorum esset typus, seu figura Iubilæi Christianorum, in quo per Christum liberamur ab omni seruitute diaboli, & asserimur in perfectam libertatem filiorum Dei.

88. Quæres 2. An etiam Christiani in nouo Testamento habeant annum Iubilæum, ad imitationem Hebræorum? Respondeo. Habent. Nam Bonifacius 8. instituit Iubilæum anno Christi 1300. & simul ordinauit, ut anno centesimo renouaretur. Postea, Clemens sextus instituit Iubilæum anno Christi 1350. & ordinauit, ut anno quinquagesimo renouaretur. Postremo, Sixtus quartus reduxit illum ad annum vigesimum quintum. Legan

Legantur auctores, qui ex professo de Iubilæo disputarunt.

De Rasione & tonsione capitis, ac barba.

89. De hac re variz existant leges ceremoniales. Prima pro Nazaræis, qui toto tempore voti, seu separationis, nec radebantur, nec tondebantur; sed alebant comam vsque ad completum tempus separationis: Et tunc radebantur, & coma ipsorum comburebatur. Vide supra cap. 9. §. 3. Secunda pro Leuitis, qui quando initiabantur ministerio Leuitico, debebant radere omnes pilos carnis suæ. Vide supra cap. 7. quæst. 3. Tertia pro leprosis, qui idem tenebantur facere: sed ob aliam causam, quam Leuitæ, supra cap. 7. quæst. 3. §. 5. Quarta pro Sacerdotibus. Ezech. 44. 20. *Caput suum non radent, neque comam nutrient: sed tondent attondent capita sua.*

90. Quinta pro reliquis Iudæis in communi. Leuit. 19. 27. *Neque in rotundum attondebitis comam; nec radetis barbam.* Vbi duplex prohibitio comprehenditur. Vna, *Non attondebitis comam in rotundum;* id est, Non imitabimini Ægyptios & alios Gentiles, qui id facere soliti sunt, ut patet Ierem. 9. 26. & cap. 25. 23. & c. 49. 32.

Nota. Ægyptij & alij Gentiles putabant suos Deos figurâ rotundâ, utpotè omnium capacissima & perfectissima, præ cæteris delectari: Ideoque in illorum gratiam, capita sua in rotundum attondebant. Immo etiam templa rotunda suis Diis ædificabant; ut Numa Pompilius Vestæ: Augustus Cæsar, omnibus vniuersim Diis: Alij, alius

aliis speciatim. Igitur Iudæi, ne similes essent Gentilibus, prohibiti sunt sectari hanc superstitionem.

91. Altera prohibitio est, *Non radetis barbam.* Nota. Hæc duo distincta sunt, radere barbam, & tondere barbam. Rasio fit per nouaculam: tonsio per forficem. Ratione, tota barba usque ad cutem excinditur: tonsione, decurtatur, & in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus, Hebræos non excindere suas barbas usque ad cutem, sed eas retinere, ut etiam in vultu quandam virilitatis & sapientiæ formam ferre viderentur. Nam barba virilitatis ac virtutis insigne est.

92. Quæres 1. An omnes Hebræi hac lege fuerint obligati? Respondeo. Excipiebantur Leuitæ & leprosi, qui in legali purificatione, ut supra dixi, omnes corporis pilos radere iuebantur.

93. Quæres 2. An hæc lex pertinet etiam ad Christianos? Respondeo. Non pertinet; quia cum sit ceremonialis, abrogata est. Vnde liberum est Christianis, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi consuetudo inualuit radendi, vel tondendi, seruari potest.

De certo usu vestium.

94. De vestibus Pontificum & Sacerdotum dictum est cap. 7. quæst. 5. De populi vestitu extat præceptum Numer. 15. 38. *Loquere filiis Israël, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas*

cum

cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, &c. Hic tria insinuantur. Primò, quod Iudæi debuerint in extremitate vestium seu palliorum gestare fimbrias. Hoc etiam fecit Christus, ut patet Luca 8. 44. Vbi mulier hæmorrhøifsa legitur retigisse fimbriam vestimenti Christi, & continuo sanata esse. Secundò, quod super has fimbrias, circumcirca debuerint inducere & extendere filum, vel tæniam, seu vittam hyacinthinam, ut hoc signo à gentilibus distinguerentur. Tertio, quod gestando & videndo huiusmodi fimbrias, debuerint esse memores mandatorum Dei. Refert Hieronymus in cap. 13. Matth. Iudæos solitos esse acutissimas spinas inferere suis fimbriis, ut ambulantes, per earum puncturam, diuinæ legis recordarentur. Utinam Christiani sint tam solliciti circa memoriam mandatorum Dei.

CAPVT XVI.

De Regibus Veteris Testamenti.

ACTENVS actum est de iis, quæ spectant ad Synagogam & Regimen Ecclesiasticum veteris Testamenti. Nunc agendum de iis, quæ concernunt Regimen & politiam temporalem. Ac primo de Iudicibus ac Regibus, qui in regimine temporali præfuerunt. De quibus hæc breuiter discutienda sunt.

1. Quæ fuerit differentia inter Reges & Iudices?

2. Qui

aliis speciatim. Igitur Iudæi, ne similes essent Gentilibus, prohibiti sunt sectari hanc superstitionem.

91. Altera prohibitio est, *Non radetis barbam.* Nota. Hæc duo distincta sunt, radere barbam, & tondere barbam. Rasio fit per nouaculam: tonsio per forficem. Ratione, tota barba usque ad eutem excinditur: tonsione, decurtatur, & in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus, Hebræos non excindere suas barbas usque ad eutem, sed eas retinere, ut etiam in vultu quandam virilitatis & sapientiæ formam ferre viderentur. Nam barba virilitatis ac virtutis insigne est.

92. Quæres 1. An omnes Hebræi hac lege fuerint obligati? Respondeo. Excipiebantur Leuitæ & leprosi, qui in legali purificatione, ut supra dixi, omnes corporis pilos radere iuebantur.

93. Quæres 2. An hæc lex pertinet etiam ad Christianos? Respondeo. Non pertinet; quia cum sit ceremonialis, abrogata est. Vnde liberum est Christianis, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi consuetudo inualuit radendi, vel tondendi, seruari potest.

De certo usu vestium.

94. De vestibus Pontificum & Sacerdotum dictum est cap. 7. quæst. 5. De populi vestitu extat præceptum Numer. 15. 38. *Loquere filiis Israël, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas*

cum

cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, &c. Hic tria insinuantur. Primò, quod Iudæi debuerint in extremitate vestium seu palliorum gestare fimbrias. Hoc etiam fecit Christus, ut patet Luca 8. 44. Vbi mulier hæmorrhøifsa legitur retigisse fimbriam vestimenti Christi, & continuo sanata esse. Secundò, quod super has fimbrias, circumcirca debuerint inducere & extendere filum, vel tæniam, seu vittam hyacinthinam, ut hoc signo à gentilibus distinguerentur. Tertio, quod gestando & videndo huiusmodi fimbrias, debuerint esse memores mandatorum Dei. Refert Hieronymus in cap. 13. Matth. Iudæos solitos esse acutissimas spinas inferere suis fimbriis, ut ambulantes, per earum puncturam, diuinæ legis recordarentur. Utinam Christiani sint tam solliciti circa memoriam mandatorum Dei.

CAPVT XVI.

De Regibus Veteris Testamenti.

ACTENVS actum est de iis, quæ spectant ad Synagogam & Regimen Ecclesiasticum veteris Testamenti. Nunc agendum de iis, quæ concernunt Regimen & politiam temporalem. Ac primo de Iudicibus ac Regibus, qui in regimine temporali præfuerunt. De quibus hæc breuiter discutienda sunt.

1. Quæ fuerit differentia inter Reges & Iudices?
2. Qui

2. Qui, & quot fuerint Iudices? 3. Qui, & quot fuerint Reges? 4. Qui fuerint boni, & qui mali Reges? 5. Quomodo creati fuerint Reges? 6. Quomodo inaugurati? 7. Quomodo vncti? 8. Quod fuerit officium Regum? 9. Quod ius in subditos? 10. An potuerint habere plures vxores? 11. An magnas diuitias? 12. An copiosum equitatum? 13. Quales fuerint ipsorum consiliarij? 14. Quid ex his omnibus discere debeant Reges & Principes Christiani?

QVÆSTIO I.

*Quæ fuerit differentia inter Reges
& Iudices?*

1. **R**еспублика Hebræorum ab exordio sui, vsque ad captiuitatem Babylonicam, variis modis fuit gubernata. 1. per Moysen in deserto. 2. per Iosue in ingressu & diuisione terræ promissionis. 3. per Iudices post diuisionem terræ, vsque ad Samuelem. 4. per Reges, vsque ad captiuitatem Babylonicam. Nunc quæstio est, quæ fuerit differentia inter Iudices & Reges. Respondeo. Fuit triplex potissimum differentia.

2. Primo, Iudices erant Principes populi, qui extraordinariè, & in necessitate à Deo suscitabantur, eo fine, vt populum à seruitute, & de manu hostium liberarent. Vnde & Saluatores dicti sunt. Iudic. 2. 16. *Suscitauit Dominus Iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus.* Et cap. 3. 9. *Clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem,*

rem; & liberauit eos. Et 2. Esdræ 9. 27. *Deasti eis Saluatores, qui saluarent eos de manu hostium suorum.* Tametsi enim Deus fuerit primarius populi Saluator. 1. Reg. 14. versu 39. tamen Iudices erant secundarij & subordinati, vt notat Augustinus quæst. decima octaua super Iudices. At verò Reges, vt plurimum, non excitabantur à Deo extraordinariè; sed multi, vel iure successionis, vel electione, vel per vim & tyrannidem, regnum occupabant, vt quæst. 5. videbimus. Nec eo duraxat sine, vt liberarent populum à seruitute hostium; sed vt illum, siue pacis, siue belli tempore, gubernarent.

3. Secundò, Iudices non succedebant sibi inuicem immediatè, sed post interuallum temporis. Nam quando vnus Iudex, qui liberauerat populum ab vna seruitute, moriebatur; non succedebat alius, nisi populus, propter noua peccata, noua seruitute oppressus, peteret nouum à Deo Saluatorem. Iudicum 3. versu 9. & cap. 4. versu 3. Vnde fiebat aliquando, vt per multos annos nullus omnino esset Iudex. Verbi gratia. Post mortem Othonielis, qui fuit primus Iudex inter eos, quorum fit mentio in libro Iudicum, transferunt 18. anni, antequam Aod, secundus Iudex, à Deo suscitaretur. Nam populus, non nisi post tot annos afflictionis, petiuit à Deo liberari. Iudicum 3. v. 14. At mortuo vno Rege, mox alius succedebat. Nam Reges, vt dixi, non tantum belli & seruitutis, sed etiam pacis tempore, gubernabant populum. Certè Salomon 40. annis in summa pace gubernauit. Vnde & Rex pacificus appellatus est. 1. Paralip. 2. 9.

4. Tertio, tempore Iudicum, non tam ipsi Iudices, quam Deus, qui eos suscitabat, dicebatur regere populum. At tempore Regum, Reges ipsi censebantur gubernare. Nam cum populus, tempore Samuelis, qui tunc erat Iudex, non amplius vellet habere Iudices, sed Reges, dixit Dominus Samueli: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnum super eos.* (1. Reg. 8. 7.) Et Samuel populo: *Vos hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus salvauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris.* ibidem cap. 10. 19. Et iterum: *Dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis; cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.* (cap. 12. 12.) Ex quibus testimoniis constat, Deum regnasse tempore Iudicum: Reges, tempore Regum. Et Iudicos ideo fuisse reprehensos, quod non amplius vellent à Deo, per Iudices; sed à Regibus, more gentilium gubernari. Quo etiam spectat illud Iudic. 7. 18. *Quando personuerit tuba in manu mea* (inquit Gedeon Iudex) *vos quoque per circumum clangite, & conclamate: Domino & Gedeoni.* Et ibidem v. 20. *Clamaueruntque: Gladius Domini & Gedeonis.* Vbi Deo tribuitur primum officium: Iudici secundarium.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BUENOS AIRES
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

QVÆSTIO II.

Qui, & quot fuerint Iudices Hebraeorum?

1. **I**N libro Iudicum numerantur hi. 1. Othoniel, ex tribu Iuda. 2. Aod, ex tribu Benjamin. 3. Samgar, filius Anath. 4. Debbora Prophetissa,

phetissa, vxor Lapidoth. 5. Barac, filius Abinoën. 6. Gedeon, ex tribu Manasse. 7. Abimelech filius Gedeonis. 8. Thola, ex tribu Issachar. 9. Iair, Galaadites. 10. Iephth. 11. Abefan Bethleemites. 12. Achialon Zabulonites. 13. Abdon Pharathonites. 14. Sampson filius Manue, de tribu Dan. Hos secuti sunt Heli & Samuel, de quibus lib. 1. Regum.

2. Othoniel liberauit Israëlitas de manu Cusan Regis Syria. Aod de manu Eglon, Regis Moabitaram. Samgar de manu Philistinorū. Debbora & Barac (qui simul iudicarunt) de manu Iabin, Regis Chanaan. Gedeon, de manu Madianitarum & Amalecitarum. Iephth defendit illos contra Ammonitas. Sampson contra Philistæos. Abimelech non tam fuit Iudex, quam Tyrannus, quia vi principatum inuasit, interfectis septuaginta fratribus suis, excepto Ioatham, qui solus euasit. Thola, Iair, Abefan, Achialon, Abdon, fuerunt quidem Iudices; sed à quibus hostibus defenderint Israël, non constat ex libro Iudicum.

3. De plebisque narratur aliquid speciale. De Aod: *Prebatur viraque manu pro dextra.* cap. 3. vers. 15. De Samgar: *Percussit de Philisthym sexcentos viros uoluerunt.* cap. 3. vers. 31. De Iair: *Habuit triginta filios, sedentes super triginta pullos asinarum, & Principes triginta ciuitatum.* cap. 10. 3. De Abefan: *Habuit triginta filios, & totidem filias in matrimonio.* cap. 12. vers. 8. De Abdon: *Habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes.* cap. 12. 13.

4. Plura de Gedeone, Iephth, & Sampson. Et quidē de Gedeone hæc potissimum. 1. Ab Angelo vocatus est, vt liberaret populum de manu Madianitarum. 2. Petiuit duo miracula pro con-

firmatione suæ vocationis. Vnum, vt posito velle-
re in sicca area ros matutinus madefaceret vellus,
& non aream. Alterum, vt madefaceret aream, &
non vellus. Vtrumque factum. 3. Ante pugnam
obtulit Deo sacrificium, igne de petra miraculo-
sè erumpente, & sacrificium conflumente. 4. De-
struxit aram Baal, & ædificauit altare Domino.
5. Ex omni populo assumpsit trecentos tantum vi-
ros pro bello contra Madianitas. 6. Ex alterius
somnia, & somnij interpretatione, intellexit, se fo-
re victorem. 7. Mox ipse, & trecenti viri cum eo
cæperunt buccinis clangere, & confringere lages-
nas in circuitu castrorum hostilium, clamantes:
Gladus Domini, & Gedeonis. 8. Hostes territi, subito
fugerunt, & plerique propriis gladiis perierunt.
9. Reliqui à Gedeone fugati & interfecti sunt.
cap. 6. & duobus sequentibus.

5. De Iephthe hæc. 1. Fuit filius meretricis. 2. Eie-
ctus est à fratribus tamquam spurius, & habitauit
in terra Tob. 3. Inde reuocatus à Galaaditis, vt
pro ipsis pugnaret contra Ammonitas. 4. Consen-
sit ea lege, si deuictis Ammonitis, facerent illum
populi Principem. 5. Iturus ergo contra Ammoni-
tas, fecit votum Deo. (De quo voto supra, cap. 15.
§. 29. & sequentibus.) 6. feliciter pugnauit. Iudi-
cum cap. 11. per totum.

6. De Sampsonè hæc. 1. Natus fuit ex sterili ma-
tre, sicut Angelus futurum prædixerat. 2. Vinum
& ficeram non bibit. Erat enim Nazareus. 3. Suis
manibus leonem dilacerauit. 4. In Ascalone per-
cussit trecentos viros. 5. Cepit trecentas vulpes,
& ligatis ad caudas earum facibus, combussit se-
getes Philistinorum. 6. Dirupit vincula, quibus
erat

erat ligatus. 7. Arripiens mandibulam asini, inter-
fecit in ea mille viros. 8. Sitiens bibit aquam, mi-
raculosè egredientem ex dente maxillæ. 9. Appre-
hendit ambas portæ fores cum postibus suis, & se-
ra; & impositas humeris suis, portauit ad verticem
montis. 10. Significauit Dalilæ meretrici, in quo
haberet vires suas. 11. Ablatis viribus, & effossi-
oculis, catenis vincetus est à Philistæis, & in carce-
rem positus. 12. Inde in locum conuiuij ductus, vt
ludibrio afficeretur. 13. Tunc, inuocato Domino,
recepit vires: Et apprehendit columnas domus
conuiuij, & sic tota domus corruit; ex cuius lapsu,
& ipse, & tria millia Philistinorum perierunt. Iu-
dic. 13. 14. 15. & 16.

7. Quidam ex supradiçtis Iudicijs commen-
dantur in Scriptura, tamquam sancti, vt nomina-
tim Barac, Gedeon, Iephthe, Sampson. Hebr. vnde-
cimo v. 32. Ex quo sequitur, falsum esse, quod ali-
qui Caluinistæ asserunt, spurios seu illegitimè na-
tos saluari non posse. Nam Iephthe fuit spurius; &
tamen, teste Apostolo, saluatus est. Aliqui etiã mi-
raculosè, vel nati sunt, vt Sampson ex sterili matre:
vel vocati, vt Gedeon: vel victoriam consecuti, vt
plerique omnes.

Q V Æ S T I O III.

Qui, & quot fuerint Reges Hebræorum?

1. **A**Nte diuisionem regni fuerunt hi tres. 1.
Saul. 2. Dauid. 3. Salomon. Post Salomo-
nem secuta est diuisio regni: & ex vno, duo facta
sunt. Alterum Iuda, quod continebat duas tribus,

Iuda & Benjamin : Alterum Israël, quod reliquas tribus complectebatur. Et quidem Reges Iuda habitabant in Ierusalem : Reges Israël, primò in Sichem, deinde in Thersa, postremo in Samaria.

Reges Iuda fuerunt hi :

1. Roboam, filius Salomonis.
2. Abia, filius Roboam.
3. Afa filius Abiæ.
4. Iosaphat, filius Afa.
5. Ioram, filius Iosaphat.
6. Ochozias, filius Ioram.
7. Athalia, mater Ochoziæ, vxor Ioram.
8. Ioas, filius Ochoziæ.
9. Amasias, filius Ioæ.
10. Azarias, seu Ozias, filius Amasias.
11. Ioathan, filius Azariæ.
12. Achaz, filius Ioathan.
13. Ezechias, filius Achaz.
14. Manasses, filius Ezechias.
15. Amon filius Manassis.
16. Iosias, filius Amon.
17. Ioachaz, filius Iosias.
18. Ioacim, seu Eliacim, filius Iosias.
19. Ioachin, seu Ieconias, filius Ioacim.
20. Sedechias, seu Mathanias, patruus Ioachin.

Reges Israël fuerunt hi.

1. Ieroboam, filius Nabat, Ephrataeus.
2. Nadab, filius Ieroboam.
3. Baasa, filius Abiæ, de domo Issachar.
4. Ela, filius Baasæ.
5. Zambri, filius Elæ.

6. Amri.

6. Amri.
7. Achab, filius Amri.
8. Ochozias, filius Achab.
9. Ioram, frater Ochoziæ.
10. Iehu, filius Iosaphat, filij Namfi.
11. Ioachaz, filius Iehu.
12. Ioas, filius Ioachaz.
13. Ieroboam, filius Ioæ.
14. Zacharias, filius Ieroboam.
15. Sellum, filius Iabes.
16. Manahem, filius Gadi.
17. Phaceia, filius Manahem.
18. Phacee, filius Rometiæ.
19. Osee, filius Ela.

2. Hic triplex differentia notanda est inter Reges Iuda & Israël. Prima, quod omnes Reges Iuda fuerint ex eadem tribu. nempe ex tribu Iuda : Et omnes ex familia Dauid. (Excipio Athaliam, quæ habuit quidem maritum ex familia Dauid, nempe Ioram Regem; sed ipsa fuit filia Achab, filij Amri.) At Reges Israël fuerunt ex diuersis tribubus & familiis. Altera, quod Reges Iuda, si non omnes, saltem multi, manserunt in cultu veri Dei. At Reges Israël, nullo excepto, fuerunt omnes Idololatræ. Etiam Iehu. 4. Regum 10. versu 29. Tertia, quod Reges Iuda, vt plurimum, iure successionis peruenierint ad regnum. At Reges Israël variis titulis ac modis, vt quæstione quinta explicandum est.

QVÆSTIO IV.

Qui fuerint boni, & qui mali Hebræorum Reges?

1. **R**atio dubitandi sumitur ex Scriptura, quæ vno loco asserit, tres tantum fuisse bonos, vt Ecclesiast. 49. 5. *Præter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt.* At alibi significat, etiam alios fuisse bonos, vt Asam, Iosaphat, Ioam, Amaziam, Azariam & Ioathan. Nam in gestis singulorum ponit hanc laudem: *Fecit rectum in conspectu Domini, vt pater 3. Regum 15. 1. & cap. 22. 43. Et quarto Regum 12. 2. & cap. 14. 3. & cap. 15. 3.*

2. Hæc difficultas sic soluitur. Hi sex posteriores fuerunt quidem boni, sed non zelosi in religione & cultu Dei. Et ideo laudantur quidem, quod fecerint rectum in conspectu Domini, sed simul reprehenduntur, quod excelsa non abstulerint, neque impediuerint cultum idololatriæ. Nam sicut de singulis dicitur: *Fecit rectum in conspectu Domini;* ita mox additur: *Verumiamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat & adolebat incensum in excelsis.* 3. Reg. 22. 43. & alibi.

3. At Dauid, Ezechias, & Iosias non tantum fuerunt boni, sed etiam zelosi in religione. Nam de Ezechia & Iosia disertè legimus, quod abstulerint excelsa, ad impediendam idololatriam. 4. Reg. 18. 3. & cap. 23. 8. De Dauide verò, quod in excelsis non immolauerit. 3. Regum. 3. 3. Quod cum magna solemnitate deduxerit Arcam Domini in Ierusa

Ierusalem. 2. Reg. 6. 12. Quod desiderauerit Deo Templum ædificare, ibid. cap. 7. 2. Quod in rebus maioris momenti nihil voluerit aggredi, nisi consulto prius Deo. 1. Reg. 22. 15. & cap. 33. 1. & sequentibus. Quod ad placandum Deum erexerit altare in area Ornan, & obtulerit holocausta & pacifica. 1. Paralip. 21. 26.

4. Illud ergo, *Præter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt,* sic debet intelligi: Omnes Reges Iuda, præter illos tres, in eo peccarunt, quod ex quodam neglectu religionis, non abstulerint excelsa, nec impediuerint idololatriam in suis subditis. Qui sensus colligitur ex ipso contextu. Nam initio capitis laudatur Iosias à zelo religionis, quod abstulerit abominations pietatis, id est, excelsa, lucos, sculptilia, stataas, vt explicatur 4. Reg. 23. 4. & 2. Paral. 34. 4. Item, quod gentem suam, id est, Iudæos, qui sub Amon & Manasse erant impij & idololatræ, perduxerit ad pœnitentiam & pietatem, quod etiam prolixè recensetur 2. Paral. 35. per totum. Mox additur, nullum alium Regem fuisse parem Iosias in hoc genere, nisi Dauidem & Ezechiam: Cæteros omnes peccasse, permittendo idololatriam, & relinquendo legem Altissimi. 4. Reg. 12. 13. Et hoc modo dedisse occasionem, vt regnum Iuda, in pœnam delicti, occuparetur ab alienigenis, id est, à Chaldæis; & vasa templi cum populo transferrentur in Babylonem.

5. Dices, Non videtur ille esse sensus istius loci. Nam etiam Asa & Iosaphat abstulerunt excelsa, vt expressè habetur 2. Paralipom. 14. 2. & cap. 17. 6. Factum ergo est, omnes præter Dauidem,

Ezechiam, & Iosiam, in eo peccasse, quod ex neglectu religionis, excelsa nō abstulerint. Respondeo. Alia abstulit quaedam excelsa, sed non omnia. Prius patet ex illo 2. Paralip. 14. 2. *Subuertit altaria peregrini cultus, & excelsa.* Posterius ex illo 3. Reg. 15. 12. *Purgauit vniuersas sordes idolorum, quae fecerunt Patres eius.* Postea sequitur: *Excelsa autem non abstulit.* Iosaphat verò, cum primum cepit regnare, nō ausus fuit auferre excelsa, in quo fuit culpabilis, iuxta illud 3. Reg. 22. 44. *Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.* Postea tamen, factus audacior, abstulit. 2. Paralip. 17. 6. *Cūque sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Iuda abstulit.* Vterque ergo, tam Alia, quam Iosaphat, in hac re peccauit: ille quidem, quod non abstulerit omnia excelsa: hic verò, quod tardè abstulerit.

6. Nota. Per excelsa intelliguntur fana, vel sacella, vel altaria in altioribus locis, vt in montibus & collibus, ad colendum Deum aedificata. Erant autem duplicia. Quaedam facta ad cultum falforum deorū, & seuerè prohibita. Num. 21. 41. *Duxit eum ad excelsa Baal.* Et Numer. 33. 51. *Quando transieritis Iordanem, inirantes terram Chanaan: disperdate cunctos habitatores terrae illius, confringite vitulos, & statuas conminuite, atque omnia excelsa vastate.* Et Deuter. 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos suos super montes excelsos & colles: dissipate aras eorum, & confringite statuas.* Et 3. Reg. 11. 7. *Tunc aedificauit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte, qui est contra Hierusalem.* Et cap. 12. 31. *Teroboam fecit vana in excelsis.* Et 4. Reg. 17. 9.

Adsi

Aedificauerunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis. Et ibid. v. 19. *Vnaquaque gens fabricata est Deum suum: posueruntque eos in finibus excelsis.* Alia ad cultum veri Dei facta, antequam templum esset aedificatū. De quibus 3. Reg. 3. 2. *Populus immolabat in excelsis: non enim aedificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum.* Inter illa, praecipuum erat in Gebaon, vt habetur ibid. v. 4. *Abiit itaque in Gebaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelsum maximum.* Et 2. Paral. 1. 3. *Abiit Salomon cum vniuersa multitudine in excelsum Gebaon, ubi erat Tabernaculum foederis Dei.*

7. Haec etiam excelsa, non tantum post, sed etiam ante templum aedificatum, fuerant prohibita, vt docent Theodoretus quaest. 11. Procopius & Abulensis in 3. Reg. cap. 3. Ribera lib. 1. de templo, cap. 2. Ratio est, quia Deus expressè mandauit Iudaeis, vt non offerrent sacrificia in variis montibus & collibus, more gentium, sed tantum in vno certo loco, vbi vel Tabernaculum esset, vel templum. Deut. 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos suos super montes excelsos & colles.* Et paulo post sequitur: *Non facietis ita Domino Deo vestro: sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suū ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras.* Et infra v. 13. *Cave, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris; sed in eo quem elegerit Dominus.* Hinc Salomon fuit reprehensus, quod ante templi aedificationem, immolaret in excelsis. 3. Reg. 3. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in praecipis David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat.* Et reliqui Reges, qui illum secuti sunt, similiter fuerunt reprehensi,

Bb 5 quod

quod excelsa non abstulerint: tam ea, quæ facta erant ad cultum veri Dei; quam reliqua, quæ facta ad colendos falsos deos. Excipio Ezechiam & Iosiam, qui, vt supra dixi, abstulerunt. Excipio etiam excelsum Gabaon, in quo licuit offerre & immolare, ratione Tabernaculi, quod ibi conseruabatur. (2. Paralip. 1. 3.) In reliquis non licuit.

8. Arque hæc obiter dicta sint ad concilianda Scripturæ loca, initio quæstionis allata, quæ videbantur inter se pugnare. Nunc, vt clarius constet de probitate, vel malitia singulorum Regum, de singulis in particulari agendum est. Ac primo de Saule, Dauid, & Salomone, qui regnarunt ante diuisionem regni. Deinde de Regibus Iuda, & de Regibus Israël, qui postea secuti sunt. Igitur

9. SAUL, initio regni fuit bonus, rectus ac simplex. 1. Reg. 9. 2. Saul electus & bonus: & non erat vir ac filius Israël melior illo. Et cap. 13. 1. Filius vnus anni erat Saul, cum regnare cõpisset, id est, Erat innocens, sicut puer vnus anni, vt explicatur cap. 15.

17. Cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es, vnique te Dominus Regem super Israël. Mansit autem in illa probitate duobus annis.

1. Reg. 13. 1. Duobus autem annis regnauit super Israël. Postea à Deo desertus est propter inobedientiam. Fuit autem duplex illius inobedientia. Vna, quia Samuel dixerat illi, vt differret offerre holocaustum, donec ipse adesset. Non paruit. (1. Reg. 13. 9.) Altera, idem Samuel mandauerat illi, vt interficeret omnes Amalecitas, nullo excepto. Neque tunc paruit. (1. Reg. 15. 3.) Propter vtramque inobedientiam priuatus est regno, sicut primi parentes propter vnam inobedientiam expulsi sunt

ex

ex paradiso. Et ab eo tempore cõpuit deferri à Deo, nec iam amplius bono, vt solet, sed malo spiritu agitabatur. 1. Reg. 15. 23. Pro eo, quod abiecti sermonem Domini, abiecti te Dominus, ut sis Rex. Et cap. 16. 14. Spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam. Et tunc, in locum illius, vnctus est Dauid. (1. Reg. 16. 13.) Nihilominus Saul adhuc vixit in regno 38. annis: & toto illo tempore Dauidem persecutus est, quem sciebat à Samuele vnctum esse in Regem (primo Regum 18. 19.)

10. DAVID fuit bonus, & vir secundum cor Dei, iuxta illud 1. Reg. 13. 14. Quasiui Dominus sibi virum iuxta cor suum. Et Actor. 13. 22. Suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

11. At peccauit, inquires. Verum est. Neque hoc dissimulauit Scriptura, cum ait 3. Reg. 15. 5. Eo quod fecisset Dauid reatum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ praeceperat ei, cunctis diebus vita sua, excepto sermone Vria Heibai, id est, excepto duplici peccato. Vno, quod adulterium commiserit cum vxore Vriæ. Altero, quod ad occultandum hoc adulterium, curauerit occidi ipsum Vriam. (2. Reg. 11. 4.)

12. Quomodo ergo vir secundum cor Dei? Id triplici sensu intelligi potest. Primò, spectando ipsius zelum in religione, de quo supra. Secundò, conferendo illum cum plerisque aliis Regibus, qui non fuerunt tam boni, quam Dauid. 3. Reg. 11. 4. Nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Et alibi. Tertiò, conferendo

ferendo illum speciatim cum Saule, ut hic sit sensus: Quia Saul fuit inobediens Deo, priuatus est regno, successit illi Dauid, qui erat obediens, & faciebat omnes voluntates eius. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam 1. Regum 13. 13. sic legimus: *Dixitque Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quae praecepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc preparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum ultra conseruet. Quae sunt sibi Dominus virum iuxta cor suum: & praecepit ei Dominus, ut esset Dux super populum suum, eo quod non seruauerat, quae praecepit Dominus.* Et Act. 13. 21. *Exinde postularunt Regem: Et dedit illis Deus, Saul filium Cui, virum de tribu Benjamin. Et amoto illo, suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

13. Vtrobique fit comparatio inter Saulem & Dauidem. Huius obedientia commendatur; illius inobedientia reprehenditur. Et iuxta hunc sensum, qui est litteralis, haec duo idem sunt: *Vir secundum cor Dei, &, faciet omnes voluntates Dei.* Vbi per voluntates, non intelligit praecepta Dei, quae in lege Moisaica scripta sunt; quia certum est, Dauidem hoc sensu non fecisse omnes voluntates Dei, cum peccauerit contra praecepta Decalogi, per homicidium & adulterium: sed intelligit mandata, quae viua voce solent dari per Prophetas aut Pontifices. Haec enim seruauit Dauid, non item Saul. Itaque in eo est differentia inter virumque; quod quando mandabatur aliquid circa regni administrationem, Dauid parebat; Saul non parebat.

14. SALOMON, initio bonus ac sapiens; postea per mulieres alienigenas deprauatus est, & idololatra factus. 3. Regum 12. 1. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas. Ac deinde subditur: Cumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, ut sequeretur deos alienos. In poenam huius peccati, diuisum est regnum ipsius, & maior pars data Ieroboam. ibidem v. 11. Quia non custodisti pactum meum, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. An autem egerit poenitentiam, & saluatus sit, disputat Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, & alij plures.*

15. ROB O A M, filius Salomonis, fuit malus. Peccauit autem tribus potissimum modis. Primò, Quia initio regni, spreto consilio senum, secutus est consilium iuuenum. Et sic dedit occasionem diuisionis regni, quam Salomon suo peccato erat promeritus. 3. Regum 12. 8. & 2. Paralip. 10. 8. Secundò, quia post tres annos, tam ipse, quam subditi deseruerunt Deum. 2. Paralipomenon 11. 17. & cap. 12. 1. Tertiò, quia idololatriam, & multas alias impuritates concessit. 3. Regum 14. 22. Et ideo, quinto regni sui anno, punitus est à Sefac Rege Aegypti. 2. Paralipomenon 12. 2. Mansit autem in sua impietate vsque ad finem vitae. ibidem v. 14.

16. A B I A fuit etiam malus. Initio quidem regni coluit Deum, & spem suam in illo collocauit, ut patet ex concione ipsius, quam habuit in bello contra Ieroboam, Regem Israël. 2. Paralipomenon 13. 4. Ideoque insignem victoriam obtinuit. At postea, ambulauit in omnibus peccatis Patris sui, quae fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo. 3. Regum 15. 3.

17. ASA filius eius, fuit bonus. Ac 1. abstulit effeminatos de terra. 2. purgavit omnes sordes idolorum, quæ fecerāt Roboam & Abia. 3. Maacham, matrem suam amouit, ne esset Princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat. 4. Subuertit specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron. (3. Reg. 15. 11.) Hæc tamen in illo reprehenduntur. Primò, quod excelsa non abstulerit. Aliqua quidè abstulit: (2. Paralip. 14. 2.) non tamen omnia. (3. Reg. 15. 14.) Secundò, quod pugnaturus contra Baasan Regem Israël, habuerit fiduciam in Rege Syriæ, & non potius in Domino Deo, sicut fecerat in bello contra Æthiopes. Quod obiecit illi Hanani Propheta. (2. Paralip. 16. 7.) Tertiò, quod eundem Prophetam, propter hanc increpationem, coniecero in vincula. (ibidem versu decimo.) Quartò, quod circa finem vitæ, cum laboraret podagra, non quaesierit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus sit. (ibidem versu duodecimo.)

19. IOSAPHAT fuit bonus, & multa præclare gessit. Primò, misit Leuitas & Sacerdotes per omnes ciuitates Iuda, vt docerēt populum legem Dei. (2. Paralip. 17. 8.) Secundò, abstulit reliquias effeminatorum quæ remaserant in diebus Asa patris eius. (3. Reg. 22. 47.) Tertiò, cum antea non ausus fuisset auferre lucos & excelsa. (3. Regum 22. 44.) tandem factus audacior, abstulit. (2. Paralipomenon 17. 6.) Quartò, progressu temporis instituit nouam populi reformationem. (ibidem capite decimo nono, vers. 4.) Quintò, cum Moabitæ & Ammonitæ contra illum insurgerent, ipse publico ieiunio

iunio indicto supplex ad Deum confugit, & insignem victoriam obtinuit. (ibidem cap. 20. 1.) In duobus tamen reprehensus est. Primò, quod Achab Regi Israël præbuerit auxilium contra Regem Syriæ, in oppugnanda Ramoth Galaad. Hoc obiecit illi Propheta 2. Paralip. 19. 2. *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris. Et idcirco iram quidem Dei merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda. Secundò, quod amicitiam contraxerit cum Ochozia, filio Achabi. Quod etiam illi obiectum est à Propheta 2. Paralipomenon 20. 35. Post hæc inuit amicitias Iosaphat Rex Iuda cum Ochozia Rege Israël, cuius opera fuerunt impiissima. Et particeps fuit, vt facerent naues, qua irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber. Prophetauit autem Eliezer ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussu Dominus opera tua, contritaque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.*

19. IORAM fuit malus. Acta eius sunt hæc. 1. Accepit vxorem idololatricam, nempe Athaliam, filiam Achab Regis Israël. 2. Occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de Principibus Israël. 3. Derelicto Deo, fabricauit excelsa in vrribus Iuda, & præuaricati fecit habitatores Ierusalem. 4. Ideo ab Elia Propheta per litteras reprehensus est. (Quod contigit multis annis post raptum Elia.) Et grauius à Deo punitus. Pœnæ fuerunt hæc. Primò, Defecerunt ab eo Idumæi, & rebellauerunt. Secundò, Defecit etiam vrbs Lobna, quæ erat in tribu Iuda. Tertiò, Philistæi & Arabes vastauerunt terram Iuda: Et diriperunt omnem substantiam Regis Ioram: Et

Et insuper occiderunt eius uxores & filios, excepto vnico Ioachar, qui & Ochozias dictus est. Quarto, Deus percussit illum insanabili languore alui, quo toto biennium affligebatur. Et tandem longa tabe consumptus, egressit viscera, & mortuus est. Quinto, Populus non fecit illi exequias, nec sepeliuit in sepulchro Regum. Hæc omnia habentur, partim 4. Regum 8. 17. partim 2. Paralip. 21.

20. **OCHOZIAS** fuit etiam malus. Nam primo, Seductus est à matre sua Athalia. Secundo, Vtebatur Consiliariis ex domo impiissimi Achab, qui erat pater Athaliae. Tertio, Cum Ioram filio Achab, Rege Israël iuit ad bellum contra Hazaël Regem Syriæ, in Ramoth Galaad. Quarto, Eundem Ioram in bello vulneratum, & reuersum in Iezrahel, inuisit. Quinto, Sibi superueniens Iehu, vtrumque occidit: ac simul deleuit totam domum Achab, vt ipsi erat mandatum à Deo per Prophetam. 4. Regum 8. 25. & cap. 9. 7. & 2. Paralipomenon 22. 2.

21. **ATHALIA**, mater Ochoziæ, fuit impiissima. Mortuo filio, occupauit regnum: Et, vt sola possit regnare, interfecit omnes masculos stirpis Regiæ, præter Ioas filium Ochoziæ, qui à sorore sua Iosaba, vxore Ioiadæ Pontificis, occultè subtractus & absconditus est. Deinde, anno septimo, Ioas, autoritate eiusdem Pontificis, publicè promulgatus est Rex, & Athalia interfecta. 4. Regum 11. & 2. Paralip. 22.

22. **IOAS**, primò bonus, postea pessimus. Optimè se gessit, quamdiu vixit Ioiada Pontifex, ex cuius directione & consilio hæc fecit. Primò, Curauit instaurari templum, quod sub Athalia, Ochozia,

zia, & Ioram, fuerat neglectum, & ferè collapsum. Secundo, Liberauit Ierusalem à periculo obsidionis. Misit enim Hazaëli Regi Syriæ magnam pecuniæ summam, partim ex thesauro Templi, partim ex Palatio Regio, vt non obsideret Ierusalem, cum ad eam obsidendam appropinquaret. At mortuo Pontifice, delinitus est obsequiis Principum Iuda, & hæc patrauit. Primò, Concessit exercitium idololatriæ. Secundo, Interfecit Zachariam, filium Ioiadæ Pontificis, qui ipsum & Principes Iuda, totumque populum increpabat, propter idololatriam. Sed non impunè. Nam sequenti anno post mortem Zachariæ, tam Rex ipse, quam alij omnes ab exercitu Syrorum puniti sunt. Et tandem Rex à seruis suis interfectus. (4. Reg. 12. & 2. Paralipomenon 24.)

23. **AMASTIAS** imitatus est patrem suum. Nam initio fuit bonus; deinde malus. Gesta eius describuntur 4. Reg. 14. & 2. Paralip. 25. Sunt autem hæc. 1. Confirmato regno, iussit iugulari eos, qui interfecerant patrem suum Ioas. Non tamen filios eorum, propter legem, quæ prohibet filios occidi pro patribus. Tunc enim adhuc erat obseruans legis Mosaicæ. 2. Collegit duplicem exercitum contra Idumæos, qui iam pridem rebellauerant: Vnum ex populo Iuda; alterum ex populo Israël. 3. Monitus à Propheta, vt dimitteret exercitum Israël, vt pote impium, & à Deo alienum: obtemperauit, & victoriam obtinuit contra Idumæos. Ex quibus interfecit decem millia: & totidem ex altissima petra præcipitauit. Hactenus benè. Deinceps malè. 1. Rediens ex victoria, asportauit secum Deos Idumæorum, quos

quos cœpit in Ierusalem adorare, & incensum illis adolere. Ob quam causam, missus ad eum Propheta, dixit illi: *Cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua?* Cui respondit Amasias: *Num consiliarius Regis es? Quiesce, ne interficiam te.* Tunc abiens Propheta, inquit: *Sero quod cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquiescisti consilio meo.* 2. Post hæc traditus est in reprobum sensum, & insolentior factus propter supra dictam victoriam, inito pessimo consilio, prouocauit Regem Israël ad bellum, putans quod & illum posset sibi subiugare. Rex Israël, miratus temeritatem hominis, proposuit illi parabolam de Carduo & Cedro Libani: Volens significare, quod sicut Carduus nullo modo potest comparari cum Cedro; ita Rex Iudæ nullo modo possit comparari cum Rege Israël. Non acquieuit Amasias. Itaque Rex Israël venit cum exercitu in Bethsames, quod est oppidum Iudæ, & ibi fugauit exercitum Amasias. Ipsum Amasiam cepit captiuum, & duxit in Ierusalem: ibique diripuit omnem thesaurum Templi, & Palatii Regis; ac tandem relicto ibidem Amasia cum obsidibus reuersus est in Samariam. 3. Interea moritur Rex Israël. 4. Contra Amasiam verò conspirant Ciues in Ierusalem, eo quod propter ipsius defectionem à cultu Dei, & introductionem idololatriam, multas calamitates paterentur. 5. Ipse, cognita eorum conspiratione, fugit in Lachis: sed frustra. Nam ibi à conspiratis interfectus est.

24. OZIAS, seu ASARIAS, filius Amasias, cum esset 16. annorum, à toto populo electus est Rex.

Rex. Fuit quidem bonus, sed propter usurpatum officium Sacerdotale, quod ipsi non congruebat, à Deo punitus est lepra. Acta eius describuntur 4. Regum 15. & 2. Paralip. 26. Sunt autem triplicia. Nam quædam contigerunt tempore belli: alia tempore pacis: alia circa finem vitæ. Tempore belli fecit hæc, ex consilio & directione Zachariæ Videntis. 1. Muniuit Ierusalem multis turribus. 2. In turribus collocauit machinas diuersi generis, quæ sagittas & saxa iaciebant. 3. Instruxit exercitum trecentorum & septem millium, & quingentorum. 4. Comparauit illis omnia armorum genera, clypeos, hastas, galeas, loricas, arcus, fundas, & his similia. 5. Edificauit Ailath, siue Elath, siue Ailam, in finibus Idumæorum, & restituit eam Iudæ. 6. Sæpè sæliciter pugnavit contra Philistæos. 7. Destruxit murum vrbis Geth, & Iabina, & Azoti. 8. Edificauit oppida in ditone Azoti Philistijm. 9. Vicit etiam Arabes & Ammonitas, qui postea coacti sunt illi dare tributum. Et propter tam celebres victorias, diuulgatum est nomen eius vsque ad introitum Egypti. Tempore pacis, deditus erat agriculturæ. Habebat plurimos vinitores in Carmelo, & alibi. Fodiebat cisternas ad colligendam aquam pro pecoribus, quorum numerosissimos alebat greges. Tandem circa annum regni 43. propter multa præclare gesta in superbiam elatus, Sacerdotale officium ausus est usurpare. Nam ingressus in templum Domini, voluit adolere incensum super altare thymiamatis, obsistente Pontifice. Mox lepra in frontem percussus, & à Sacerdotibus è templo

eiectus est. Et sic mansit leprosus vsque ad finem vitæ suæ, habitans in domo s̄ parata extra Ierusalem. Interea Ioathan, filius eius, administrabat regnum.

25. IOATHAN, filius Ozias, fuit bonus. De quo scriptum est 2. Paralipomenon 27. 2. *Fecit quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia, que fecerat Ozias pater suus; excepto, quod non est ingressus templum Domini, ad usurpandum officium sacerdotale. In quo præcelluit patri. Vnum in eo reprehenditur. 4. Reg. 18. 35. Veruntamen excelsa non abstulit. De cætero in omnibus benè se gessit, iuxta illud 2. Paralipomenon 27. 6. Corroboratusque est Ioathan, eo quod arexisset vias suas coram Domino Deo suo.*

26. ACHAZ, filius Ioathan, fuit impius. De quo 4. Reg. 1. & 2. Paralip 28. habemus hæc. Primò, derelicto Domino Deo patrum suorum, secutus est idololatriam Regum Israël. 1. Fecit statuas, & coluit eas in excelsis, in collibus, & sub omni ligno frondoso, immolando victimas, & incensum adolendo. 3. Lustravit filios suos in igne, & consecrauit eos idolis. Propter has causas, tam ipse, quam subditi eius grauissimè puniti sunt, & sapius bello oppressi. Primò, à Rasin Rege Syriæ. 2. A Phacee Rege Israël. (2. Paralipomenon 28. 5. & sequentibus.) 3. Ab utroque coniunctim (4. Reg. 16. 5. & Isaia 7. 5.) 4. Ab Idumæis. 5. A Philistæis. 6. A Rege Assyriorum. Hæc omnia contigerunt propter peccata Regis Achaz. (2. Paralipomenon vigesimo octauo, versu decimo septimo, & sequentibus.)

27. EZECHIAS, filius Achaz, fuit optimus, iuxta

iuxta illud 4. Reg. 18. 5. *Post eum non fuit similis ei de cunctis Regibus Iudæ: sed neque in his qui ante eum fuerunt. Et ibidem: Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad que procedebat, sapienter se agebat. Gestas eius describuntur, partim loco citato, partim 2. Paralipomenon 29. & tribus sequentibus. Præcipua sunt hæc. Primò, sustulit idololatriam, & verum Dei cultum restituit, hoc ordine. 1. Contriuit statuas & idola, quæ Achaz pater eius fabricauerat. 2. Dissipauit excelsa, & succidit lucos. 3. Confregit serpentem æneum, quem fecerat Moses; quia filij Israël adolebant ei incensum. 4. Curauit per Leuitas & Sacerdotes repurgari templum, Tabernaculum, vasa sacra; quæ à patre ipsius fuerant contaminata. 5. Ipsos quoque Leuitas ac Sacerdotes monuit sui officij, vt offerrent sacrificia, & restituerent vsum organorum, psalteriorum, cithararum. 6. Curauit celebrari Phase in Hierusalem, conuocatis eo non tantum subditis, qui erant in regno Iudæ; sed etiam filiis Israël, qui remanserant ex aliis tribubus, & non erant cum reliquis ducti in captiuitatem à Rege Assyriorum.*

28. His peractis, venit Sennacherib Rex Assyriorum cum ingenti exercitu contra Ezechiam, & obsedit Hierusalem. Ezechias totam spem suam ponebat in Deo, eumque supplex orabat pro liberatione. Nec frustra. Nam quadam nocte Angelus Domini venit in castra Assyriorum, & percussit centum octoginta quinque millia hominum. Mox fugit Sennacherib, & rediit in Ninive, ibique à filiis suis interfectus est.

29. Post hæc ægrotauit Ezechias, & ab Isaia

Propheta monitus est, vt disponeret se ad mortem. Iterum orauit cum fletu; & responsum est illi à Domino per eundem Prophetam: *Audui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas; & ecce sanauit te: Die tertio ascendes templum Domini. Et adda in diebus tuis quindecim annos.* Ezechias audita hac promissione, petiuit signo seu miraculo eam confirmari. Factum est. Erat autem hoc signum. Umbra rediit decem gradibus retrorsum in horologio, quibus descenderat.

30. Rex Babylonis, cum intellexisset de morbo Ezechiae, misit ad eum Legatos & munera; quibus ipse laetatus est. Et ostendit Legatis omnem suum thesaurum. Quo nomine reprehendit illum Isaias, ac praedixit fore, vt omnis thesaurus regius auferatur à Babyloniis, quod postea, tempore captiuitatis Babylonicæ, factum est.

31. MANASSES, filius Ezechiae, fuit pessimus, sicut Achaz avus eius. Duo generatim fecit mala. Primò, abrogauit cultum Dei, quem Ezechias, pater eius, instaurauerat. Secundò, reuocauit idololatriam, quam Achaz introduxerat. Speciatim hæc. 1. Aedificauit excelsa. 2. Erexit aras Baal. 3. Fecit lucos, & adorauit omnem militiam cæli. 4. Exstruxit aras idolorum in templo Domini. 5. Traduxit filium suum per ignem. 6. Ariolatus est, obseruauit auguria, fecit pythones, multiplicauit aruspices. 7. Fudit sanguinem innoxium. Propter hæc minatus est Deus per Prophetas: *Ecco ego inducam mala super Ierusalem & Iudam, vt quicumque audierit, unniant amba aures eius.* (4. Reg. 21. 12.) Postea venerunt Principes Assyriorum

riorum cum exercitu, & Manassen vinctum catenis ac compedibus duxerunt in Babylonem. ibi, præ angustia animi, cœpit orare Deum, & agere pœnitentiam. Deinde, reuersus in Hierusalem, sustulit idololatriam, & cultum Dei restaurauit. (2. Paralipom. 33. 11.) Aliqui putant, Isaiam Prophetam, iubente Manasse, serra lignea in duas partes dissectum esse, vt Epiphanius, Isidorus, Eusebius, Hieronymus, & alij apud Turniellum in Annalibus, Anno mundi 3338. num. 4. Vide Baronium in Martyrologio, die 6. Iulij.

32. AMON, filius Manassis, fuit impius. Secutus est impietatem patris, sed non pœnitentiam. In propria domo à suis subditis interfectus est. (4. Reg. 21. 29. & 2. Paralip. 33. 11.)

33. IOSIAS, filius Amon, fuit optimus. Cœpit regnare, cum esset octo annorum. Et multa præclare gessit, vt habetur 4. Regum 22. & 2. Paralipomen. 34. & 35. Primò, abstulit ex Iuda & Hierusalem, itémque ex vniuersa terra Israël, omnia excelsa, lucos, aras Baalim, sculptila & simulacra. Secundò, iis ablatis, curauit per Helciam Sacerdotem instaurari Templum Domini. Tertiò, In instauracione Templi inuentus est liber Legis seu Deuteronomij, quem Helcias misit Regi legendum. Quarto, Rex, lecto libro, scidit vestimenta sua, & exterritus est propter maledictiones, quæ in illo libro habebantur contra transgressores legis. Sciebat enim multos Reges ex suis antecessoribus, vnà cum populo, deruisse legem Dei, & coluisse idola: ac proinde merito timebat, ne omnes istæ maledictiones venirent super Iudam & Hierusalem. 5. Itaque

misit Helciam, & alios primarios, vt orarent Dominum ad auerrendas huiusmodi maledictiones: Et simul consulere, quid facto opus esset. 6. Quod cum Regi nunciatum esset, conuocauit vniuersum populum, & lecto publicè libro Deuteronomij, pepigit fœdus cum Deo, & adiurauit omnes, vt idem facerent: ac promitterent, se seruaturus præcepta Legis, quæ in illo libro continebantur. Quod etiam factum est. 7. His peractis, celebravit Phasè in Hierusalem, & curauit, vt Sacerdotes & Levitæ iuxta ordinem suum distributi, ministrarent in Templo, & officia sua peragerent. 8. Tandem, cum Nechao Rex Ægypti veniret cum exercitu contra Regem Assyriorum, occurrit illi Iosias, vt ipsum impediret. In pugna, quæ fiebat in campo Mageddo, vulneratus & mortuus est. De quo sic legimus 2. Paralip. 35. 24. *Vniuersus Iuda & Hierusalem luxerunt cum: Ieremias maxime.*

34. IOACHAZ, filius Iosia, à populo terræ constitutus fuit Rex. Quod indignè ferens Nechao Rex Ægypti, venit post tres menses in Hierusalem. Ac primo deposuit Ioachaz, & captiuum duxit in Ægyptum. 2. Exegit à populo centum talenta argenti, & talentum auri, eo quod sine ipsius auctoritate constituisset sibi Regem. 3. In locum depositi Regis subrogauit Eliacim, alterum filium Iosia, quem alio nomine vocauit Ioacim. Fuit autem Ioachaz impius, & in Ægypto mortuus est. (4. Regum 23.3. & 2. Paralipomenon 36.1.)

35. IOACIM, seu ELIACIM, fuit etiã impius. Sub illo, & sequentibus Regibus, comple-

tæ sunt maledictiones & captiuitates, quas Deus, propter peccata Manassis & aliorum Regum, minatus erat Iudæis. (4. Regum 24.3.) Nam anno regni eius tertio, venit Nabuchodonosor Rex in Hierusalem, & ipsum Regem Ioacim, cum magna populi parte & vasis Templi, captiuum duxit in Babylonem. (2. Paralipomen. 36.6. & Dan. 1.1.) Postea tamen regno fuit restitutus, cum certum quotannis tributum promississet. Soluit hoc tributum tribus tantum annis, & tum coniunxit se Ægyptiis, & Regi Nabuchodonosori rebellauit. (4. Regum 24.1.) Quod ægrè ferens Nabuchodonosor, rediit in Hierusalem, anno vndecimo regni Ioacim, & cepit illum captiuum, & extra Hierusalem interfecit, ac insepultum reliquit. Quod Deus prædixerat per Prophetam, Ieremiam 22.18. *Hæc dicit Dominus ad Ioacim, filium Iosia, Regem Iuda: Non plingent eum. Et infra: Sepulchra asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Hierusalem.*

36. IOACHIN, filius Ioacim, (qui & Iechonias dictus est) fuit similiter malus, & tribus tantum mensibus regnavit. Tunc iterum venit Nabuchodonosor Rex in Hierusalem, & captiuos abduxit Regem, matrem eius, vxores, seruos, Principes, & decem millia virorum fortium in Babylonem: Et asportauit omnia vasa Templi, & thesauros domus Domini, & thesauros domus Regiæ: Nihilque reliquit in Iuda & Hierusalem, nisi pauperes populi terræ Pro Ioachin verò cõstituit alium Regem, Mathaniam, patrum eius, & vocauit illum Sedeciam. (quarto Regum vigesimo-quarto, versu vndecimo.)

37. SEDECIAS, seu Mathanias, à Nabuchodonosore constitutus Rex, fuit malus. Hic confirmato regno, cœpit rebellare contra Nabuchodonosorem. Itaque Nabuchodonosor venit cum ingenti exercitu, & obsedit Hierusalem, ab anno nono regni Sedeciae vsque ad vndecimum. Quo anno, cum fames praualeret in ciuitate, nec haberent amplius panem, quem comederent; quadam nocte fugit Rex Sedecias, & omnes bellatores cum eo, per viam, quæ ducit ad campestria solitudinis. Tunc exercitus Nabuchodonosoris persecutus est illum, & comprehendit in planitie Iericho. Omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. Inde ductus est ad Nabuchodonosor in Reblatha. Vbi hæc contigerunt. 1. Nabuchodonosor occidit omnes filios Sedeciae coram eo. 2. Oculos eius effodit. 3. Vinctum catenis duxit in Babylonem. Postea misit Nabuzardam Principem exercitus sui in Hierusalem; qui hæc patravit. 1. Templum Domini, domum Regiam, & omnes domos Hierusalem combussit igni. 2. Muros Hierusalem in circuitu destruxit. 3. Omnia vasa & ornamenta Templi abstulit. 4. Quotquot residui erant in ciuitate, vel occidit, vel abduxit: relictis tantum vinitoribus & agricolis. 5. His præfecit Godoliam. Et hæc fuit tertia captiuitas Babylonica, sub qua periit regnū Iuda. (4. Reg. 25. & 2. Paralipomen 36. 13.) Nota. Hæ tres captiuitates contigerunt propter peccata Iudæorum. Cum enim Deus per Prophetas nihil apud eos efficeret; voluit illos bellis, cædibus, & captiuitatibus castigare, vt vel sic tandem ad saniolem mentem redirent.

38. Hæc

38. Hæc sufficiant de Regibus Iuda. Sequuntur Reges Israël, qui omnes, post factam regni diuisionem, fuerunt impij & idololatræ. Author idololatriæ, vt paulo post dicam, fuit Ieroboam. Habuerunt primariam regni sedem, primo quidem in Sichem, tribus Ephraim: deinde in Thersa, tribus Manasse: postremo in Samaria, quæ erat in finibus tribus Ephraim, prope tribum Manasse. Durauit hoc regnum vsque ad annum sextum regni Ezechiae, Regis Iuda. Tunc enim filij Israël ab Assyrijs in captiuitatem ducti sunt.

39. Igitur primus Rex Israël, post mortem Salomonis, fuit Ieroboam, filius Nabat, Ephraetæ, & à Deo speciatim electus per Ahiam Silonitem Prophetam: cum hac promissione, vt si Deo adhereret, & mandata eius custodiret, in regno confirmaretur, non solum ipse, sed etiam posterius eius. (3. Regum 11. 29.) sed dupliciter peccauit. Primò, quia fuit ingratus pro beneficio. Nam statim accepto regno, recessit à Deo, & factus est idololatra. Secundò, fuit incredulus. Non enim credebat regnum suum stabilendum à Deo, sed per propriam prudentiam & industriam. Res sic contigit. Soliti erant filij Israël ter singulis annis ire in Ierusalem, vt ibi orarent, & Deo offerrent sacrificia. Timebat ergo Ieroboam, ne si deinceps id facerent, redirent ad obedientiam Roboam Regis Iuda, filij Salomonis, qui habitabat in Ierusalem, & erat legitimus regni hæres, à quo defecerant. Et sic ipse regni administratione excluderetur. Ne id fieret, excogitato pessimo consilio, conflauit duo

duos vitulos aureos, & dixit filius Israël: *Nolite vltra ascendere in Ierusalem: Ecce Dyus, Israël, qui te e-luxerunt de terra Egypti.* Et vnum posuit in Berhel, alterum in Dan. (3. Reg. 12. 26.) Et sic effecit, vt filij Israël, relicto Deo, fierent idololatrae, & vitulos aureos adorarent. Vnde sæpè de illo dicitur: *Qui peccare fecit Israël.* Et quia reliqui Reges Israël exemplum ipsius imitati sunt, solet de illis dici: *Ambulauit in via Ieroboam, & in peccatis eius, quibus peccare fecit Israël.*

40. Deinde extruxit altare in Bethel: constituit novos Sacerdotes ex infima plebe, qui non erant de filiis Leui: instituit solennitatem, mense octauo. die 15. mensis celebrandam, similem ei, quæ celebrabatur in Ierusalem: Et in ista solennitate ipse tanquam Pontifex obtulit solennes victimas, & incensum adoleuit. (3. Reg. 12. 31.) Propter hanc impietatem variis modis à Deo punitus est. 1. Altare scissum est, in quo ipse incensum adolebat. 2. Exaruit manus illius. 3. Abia, filius eius mortuus est. 4. Tota familia paulo post deleta. 5. Omnes, qui ex familia ipsius interfecti sunt, manserunt insepulti, & à canibus & feris dilacerati sunt. 6. Regnum ad aliam familiam translatum. Quæ omnia fuscè narrantur tertio Regum, decimo tertio & decimo quarto. De reliquis Regibus, qui Ieroboam successerunt, nihil necesse est dicere. Constat fuisse impios.

QVÆSTIO

QVÆSTIO V.

Quomodo creati fuerint Reges Hebræorum?

1. **D**icam 1. de Creatione. 2. de Inauguratione. 3. de Vnctione. Igitur, quod ad creationem attinet, notandum est, Reges variis titulis creati, seu ius regni adipisci posse. 1. Electione. 2. Successione. 3. Iure belli. 4. Vi & tyrannide. 5. Donatione. 6. Emptione aut permutatione. 7. Adoptione. 8. Superioris, aut potentioris autoritate. Et si qui alij sunt.

2. Est ergo quæstio, Quo titulo Reges Hebræorum ad regnum peruenerint? Aliqui putant, electione seu suffragiis populi creatos esse, & regnandi potestatem accepisse. Ita Carolus Sigonius, & Gulielmus Barclaius, apud Pincdam lib. 2. de rebus Salomonis cap. 2. Quod dupliciter probari potest. Primò, quia Deus permisit populo ius suffragij in eligendo Rege, iuxta illud Deuteronomij 7. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Secundò, quia constat multos à populo electos esse. Sic electus est Saul. 1. Reg. 22. 13. *Nunc ergo præsto est Rex vester, quem elegistis & petistis.* Sic Dauid 1. Reg. 5. 1. *Venerunt vnversa tribus Israël ad Dauid in Hebron, & vnixerunt in Regem super Israël.* Sic Salomon 1. Paralip. 29. 23. *Sedit Salomon super solium Domini in Regem pro Dauid patre suo, & cunctis placuit, id est, cuncti consenserunt & suffragati sunt.* Sic Roboam 3. Reg. 12. 1.

Veni

Veni autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum Regem. Sic Ieroboam ibidem versu 20. Factum est autem, cum audisset omnis Israël, quod reuersus esset Ieroboam, miserunt, & vocauerunt eum congregatio eorum, & constituerunt eum Regem super omnem Israël. Sic Ochozias 2. Paralip. 22. 1. Constituerunt autem habitatores Ierusalem, Ochoziam, filium eius minimum, Regem pro eo. Sic Ozias 2. Paralip. 26. 1. Omnis autem populus Iuda, filium eius Oziam annorum sexdecim constituit Regem pro Amasia patre suo. Sic Iosias 2. Paralip. 23. 25. Reliqua populi multitudo, castis iis, qui Amon percusserant, constituit Regem Iosiam filium eius pro eo. Sic Ioachaz secundo Paralipomenon trigesimo sexto, versu primo. Tuli ergo populus terra Ioachaz, filium Iosia, & constituit Regem pro patre suo in Ierusalem.

3. Respondeo. Aliud est loqui de iure, aliud de facto. Si loquamur de iure, non poterat alius constitui vel creari Rex à populo, nisi qui à Deo electus & designatus esset, iuxta illud Deut. 17. 15. Eum constituas Regem, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Et quia hoc non semper seruatum est, ideo conqueritur Deus apud Oseam cap. 8. v. 4. Ipsi regnauerunt, & non ex me. Si autem loquamur de facto, seruandæ sunt sequentes Conclusiones.

4. PRIMA CONCLUSIO. Aliqui per Electionem diuinam creati sunt Reges Hebræorum; vt Saul, Dauid, Ieroboam, Baasa, Iehu. Nam Saul à Samuele, iussu Dei, priuatum vnctus est in Regem, nec præsentem, nec scientem populo. 1. Reg.

Reg. 10. 1. Tulu autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hereditatem suam in Principem. Hoc enim mandauerat Deus Samueli 1. Reg. 9. 16. Hac ipsa hora, qua nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum Ducem super populum meum Israël. Postea per sortes, Deo item dirigente, publicè electus est. 1. Reg. 10. 20. Applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit fors super Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes eius, & cecidit cognatio Meiri, & peruenit vsque ad Saul filium Cis. Huic electioni à Deo factæ, consensus populus, dicens: Fiat Rex. Non tamen omnis populus, sed pauci duntaxat, quorum Deus tetigerat corda, vt loquitur Scriptura ibidem versu 26.

5. Idem constat de Dauide. Cum enim Saul à Deo Rex constitutus, vt dixi, non obediret Deo, abiecit illum Deus, & regnum eius transtulit in Dauidem. 1. Reg. 13. 13. Dixit Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, qua precepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc preparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum; sed nequâquam regnum tuum ultra consurget. Quasiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum: & precepit ei Dominus, vt esset Dux super populum suum. Et cap. 15. ver. 28. Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Et Actorum decimotertio, versu vigesimo secundo. Et amoro illo (Saul) suscitauit illi Dauid Regem.

6. Similiter de Ieroboam, qui à Deo per Prophetam monitus est, quod facta regni Salomonis diui

diuisione, ipse futurus esset Rex super decem tribus. 3. Regum 11. *Et ait Ahas ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras: Hec enim dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego scindam regnum Salomonis, & dabo tibi decem tribus.*

7. Et de Baasa, cui Dominus dixit per Prophetam 3. Reg. 16. 2. *Pro eo, quod exaltauit de puluere, & posuit te Ducem super populum meum Israël: in autem ambulasti in via Ieroboam, & peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum: Ecce ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus eius: & faciam domum tuam, sicut domum Ieroboam filij Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eum canes: Et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volueres cæli.*

8. Et de Iehu, qui à Propheta, iussu Dei, in Regem Israël vnctus est. 3. Reg. 19. 25. *Au Dominus ad Heliam: Vade & reuertere in viam tuam per desertum in Damascum: cumque perueneris illuc, unges Hazael Regem super Syriam, & Iehu filium Namsi unges regem super Israël. Et 4. Regum 9. 1. Tolle lenticulam olei, & vade in Ramoth Galad: cumque veneris illuc, videbis Iehu, tenensque lenticulam olei, fundes super caput eius, & dices: Hec dicit Dominus: Vnxisti te Regem super Israël. De vnctione dicam plura quæst. 7.*

9. SECUNDA CONCLUSIO. Aliqui facti sunt Reges per successionem, vt Salomon, Roboam, & plerique alij Reges Iuda. Itemque ex Regibus Israël, Nadab, Ela, Achab, Ochozias, Ioram, Ioachaz, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Phaccia. Hi enim suis parentibus in regno successerunt, vt ex Scriptura pater. Sed notandum est, hanc successionem

successionem aliquando coniunctam fuisse, vel cum expressa Dei, vel cum expressa hominum electione. Prius patet exemplo Salomonis, qui quidem successit Dauidi, patri suo, in regno; sed ex peculiari Dei ordinatione, vt fatetur ipsemet Dauid 1. Paralip. 28. 5. *De filiis meis (filios enim multos dedi mihi Dominus) elegi Salomonem filium meum, vt sederet in throno regni Domini super Israël. Et similiter Salomon 2. Paralipomenon 1. 9. Tu me fecisti Regem super populum tuum multum. Et Sapient. 9. 7. Tu elegisti me Regem populo tuo. Posteriorius constat exemplo Abiæ, quem Roboam patet eius, præ aliis suis filiis designauit Regem, 2. Paralipomenon 11. 22. Constituui vero in capite Abiam, filium Maacha. Ducem super omnes fratres suos: ipsum enim Regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios eius.*

10. TERTIA CONCLUSIO. Aliqui facti sunt Reges per vim & tyrannidem, vt Athalia in regno Iuda: Et Zambri, Sellum, Manahem, Phacee, Ofee, in regno Israël. De Athalia sic legimus quarto Regum vndecimo, versu primo. *Athalia vero mater Ochozias, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. Et postea subditur: Porro Athalia regnavit super terram. De Zambri 3. Reg. 16. 9. Rebellauit contra eum (Elam filium Baasa) seruus suus Zambri. Et infra: Irruens ergo Zambri percussit & occidit eum, & regnavit pro eo. De Sellum 4. Regum, 15. 10. Coniurauit autem contra eum (Zachariam Regem) Sellum filius Tabes, percussitque eum palam & interfecit, regnavitque pro eo. De Manahem ibidem versu 14. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa, venitque in Samariam, & percussit Sellum filium Tabes*

in Samaria, & interfecit eum, regnavitq; pro eo. De Phacee ibidem vers. 25. Coniuravit contra eum (Phaceiam filium Manahem) Phacee filius Romelia, & percussit eum in Samaria, in turri domus regia, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitq; pro eo. Denique de Osee ibidem versu 30. Coniuravit autem, & tetendit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romelia, & percussit eum, & interfecit, regnavitq; pro eo.

11. QUARTA CONCLUSIO. Aliqui facti sunt Reges Hebræorum à Regibus gentilium; ut Iocim à Pharaone Rege Ægypti: Et Sedecias à Nabuchodonosore Rege Babylonis. Nam Pharao deposuit Ioachaz Regem Iuda, & vincitum duxit in Ægyptum, ac in eius locum substituit Eliacim filium Iosæ. 4. Reg. 23. vers. 34. Similiter Nabuchodonosor, capta Ierusalem, deposuit Ioachin Regem Iuda, & captivum transtulit in Babylonem, subrogato in locum eius Sedecia. 4. Reg. 24. v. 15.

12. Argumenta, quæ initio allata sunt, nihil aliud probant, quàm populum publicè ac solenniter approbasse quorundam Regum, vel electionem, vel successionem: quod non negamus. Sic enim fieri solet, etiam hoc tempore. Quando enim eligitur novus Princeps aut Rex, vel quando filius succedit patri in regno, vel principatu; solet populus applaudere & consentire.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VI.

Quo ritu inaugurati fuerint Reges Hebræorum?

1. **B**oni authores tradunt varios ritus ac ceremonias, quæ adhiberi solent in publica Regum consecratione seu inauguratione: Sunt autem hæc potissimum. Prima, Futurus Rex in throno seu solio collocabatur. 3. Reg. 1. 48. Secunda, Vngebatur à summo Sacerdote, tertio Regum 1. 39. & 2. Paralipomenon 2. 11. Tertia, ponebatur diadema super caput eius. 4. Regum 11. 12. & 2. Paralip. 23. 11. Quarta, Dabatur illi in manus liber Deuteronomij, in quo lex erat scripta. 2. Paralipomenon 23. 11. Quinta, Iurabat in legis observationem. Psalm. 118. 106. Sexta, Clamabatur à populo: Vivat Rex. 1. Regum 10. 24. & 3. Regum 1. 39. & 4. Regum 11. 12. Septima, fiebant sacrificia omnis generis. 1. Regum 11. 15. Octava, Edebantur varia lætitiæ & approbationis signa. 1. Regum 11. 15. & 3. Regum 1. 40. Vide Abulensem 3. Regum 1. quæstione 37. & Serarium 1. Regum 10. in Commentario.

2. Norandum tamen est, aliquando plures, aliquando pauciores ritus fuisse adhibitos; nec sæper eo ordine, quo iam enumerati sunt. Quod aliquot exemplis demonstrabo. Inauguratio Saulis describitur primo Regum 10. 24. Clamavit omnis populus, & ait: Vivat Rex. Et capite 11. versu 15. Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino in Galgala, & immolaverunt

Dd 2 ibi

ibi victimas pacificas coram Domino: Et latatus est Saul, & cuncti viri Israël nimis.

3. Inauguratio Salomonis, tertio Regum primo v. 38. Descendit ergo Sador Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias filius Ioiada, & Cerethi, & Phelethi: Et imposuerunt Salomonem super mulam Regis David, & adduxerunt eum in Gihon. Sumpsitque Sador Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: Et cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vivat Rex Salomon. Et ascendit uniuersa multitudo post eum, & populus canentium tibis, & letantium gaudio magno, & insonuit terra à clamore eorum. Et infra v. 47. Et ingressi sunt Regis benedixerunt Domino nostro Regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum eius supra thronum tuum. Et adorauit Rex in lectulo suo: & locusus est, Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit habitum sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

4. Inauguratio Ioas quarto Regum II. vers. 12. Ioiada Sacerdos produxit filium Regis, & posuit super eum diadema & testimonium, feceruntque Regem, & unxerunt: Et plaudentes manu, dixerunt: Vivat Rex. Et secundo Paralip. 23. 11. Et eduxerunt filium Regis, & imposuerunt ei diadema, & testimonium; dederuntque in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum Regem. Unxit quoque illum Ioiada Pontifex, & filij eius: imprecantique sunt ei, & dixerunt: Vivat Rex.

QVÆSTIO VII.

Quomodo uncti fuerint Reges Hebræorum?

1. **D**Vplex erat unctio Regum apud Hebræos: Vna priuata, altera publica. Priuata fiebat ante solennem inaugurationem: publica in ipsa solenni inauguratione. Priuatim uncti sunt Saul, David, Iehu, Saul à Samuele in extrema parte ciuitatis, nullo alio præfente. 1. Reg. 9. 27. David ab eodẽ Samuele, in domo patris sui in Bethlehem. 1. Regum 16. 13. Iehu à filio Prophetæ, in cubiculo seorsum, nullo alio conscio. 4. Reg. 9. 6. Publicè uncti sunt David, Salomon, Ioas, Ioachaz. Et quidem de unctio Salomonis & Ioas dictum est quæstione præcedente. De unctio Ioachaz sic legimus 4. Regum 23. 30. Tulit populus terra Ioachaz filium Iosia, & unxerunt eum, & constituerunt eum Regem pro patre suo. De Dauide notandum est, ter unctum fuisse in Regem. Primò, priuatim à Samuele, in domo patris sui, vt paulò antè dixi. Secundò, publicè in Hebron, in Regem Iuda. 2. Regum 2. v. 4. Tertio publicè in Hebron, in Regem Israël. 2. Regum 5. v. 3.

2. **Q**uæres, An fuerit aliquod discrimen inter unctioem Regum & Pontificum apud Hebræos? Respondeo. Fuit triplex discrimen. Primò, quia omnes Pontifices ex præscripto legis ungebantur: Et nisi uncti essent, non admittebantur ad officium pontificale. Exodi 29. 7. & Leuit. 8. 1. At nullum exstabat præceptum Dei, quo omnes Reges ad unctioem astringerentur. Secundò, Pontifices

semper ungebantur publice coram populo apud Tabernaculum Domini. Exodi 29. 4. & Leuit. 8. 3. At Reges aliquando priuatim, aliquando publice, vt dictum est. Tertio, Pontifices ungebantur oleo sancto, id est, unguento composito ex oleo, myrrha, cinnamomo, calamo, casia. Exodi 29. 7. & Exodi 30. 23. At Reges oleo simplici, id est, non composito ex supradictis aromatibus. Quod tamen aliqui negent, verissimum tamen est. Et tribus argumentis probari potest.

3. Primum sumitur ex lege Dei. Nam Deus præceperat, vt nullus hominum ungeretur oleo sancto, quale iam descriptum est, nisi Pontifex & Sacerdotes. Sic enim legimus Ex od. 30. 30. *Aaron & filios eius unges, sanctificabisq; eos, vt sacerdotio fungantur tibi. Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit tibi in generationes vestras. Caro hominis non ungetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis. Homo, quicumque tale composuerit, & dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo.* Ex quo præcepto duo colligimus. 1. Quod nemo præter Aaronem & filios eius, id est, præter Pontificem & Sacerdotes, potuerit ungi oleo sancto, quod ex variis aromatibus confectum erat. 2. Quod nulli licuerit conficere simile oleum, aut alicui alteri communicare.

4. Alterum sumitur ex phrasi Scripturæ. Nam oleum sanctum, quo Pontifex & Sacerdotes utebantur, nunquam in Scriptura appellatur oleum simpliciter; sed oleum unctionis, vel oleum unctionis sanctum, vel oleum sanctæ unctionis, vel unguentum, Exodi 29. 7. *Oleum unctionis fundes super*

super caput eius. Et cap. 30. 25. *Faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarij.* Et infra, ver. 31. *Hoc oleum unctionis sanctum erit vobis.* Et Leuit. 21. 12. *Oleum sancta unctionis Dei sui super eum est.* Et alibi sæpius. Et ratio est, quia non erat oleum simplex ac purum, sed unguentum confectum ex oleo & variis aromatibus, vt iam ante dixi: ac proinde non oleum simpliciter, sed oleum unctionis, vel unguentum appellari debuit. At oleum, quo Reges ungebantur, nunquam appellatur oleum unctionis, aut unguentum; sed oleum simpliciter, quia non erat compositum ex oleo & aromatibus, sed purum ac simplex oleum. 1. Reg. 10. 1. *Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius,* id est, Saulis. Et cap. 16. 1. *Tulit Samuel cornu olei, & unxit Dauidem in medio fratrum eius.* Et 4. Reg. 9. 1. *Tolle lenticulam olei, & fundes super caput eius,* nempe Iehu. Hinc infero, Reges non fuisse unctos oleo composito, quo Pontifex & Sacerdotes ungebantur, sed oleo puro ac simplici.

5. Tertium sumitur ex illis verbis Leuit. 21. 10. *Pontifex, id est, Sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fustum est unctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est S. vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum non ingreditur omnino: super patre quoque suo & matre non contaminabitur. Nec egredietur de Sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sancta unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.* In quibus verbis continetur hæc lex, vt Pontifex externo ritu non iugeat mortuos, nec egredietur de Sanctuario, prosequatur funera mortuorum, ne quidem parentum suorum. Et ratio legis

additur, quia oleum sanctæ vñctionis fufum est super caput eius; ac proinde nullo modo debet contaminari. Contaminaretur autem, si lugeret mortuos, aut funera eorum prosequeretur. Vnde sic argumentor: Ideo Pontifex non poterat lugere mortuos aut eorū funera prosequi, quia oleum sanctæ Vñctionis fufum erat super caput eius. At Reges poterant lugere mortuos, & prosequi funera mortuorum. Hoc enim fecit Dauid in morte Saulis & Ionathæ, iuxta illud 2. Reg. 1. 11. *Apprehendens autem Dauid vestimenta sua, scidit, omnesque viri, qui erant cum eo & plauerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathā filium eius.* Ergo oleum sanctæ Vñctionis non erat fufum super caput Regum.

6. Vbi notandum est discrimen inter Pontificem, Sacerdotes & Reges. Solus Pontifex vngebatur oleo vñctionis in capite, & ideo non lugerebat vllōs mortuos, ne quidem parentes. Sacerdotes non vngebantur quidem in capite, sed tamen in vestibus aspergebantur, partim in sanguine arietis immolati, partim oleo sanctæ Vñctionis, Exodi 29. 21. Et ideo poterant quidem lugere propinquos & consanguineos, non tamen alios. Leuit. 21. 2. Reges nec in capite, nec in vestibus habebant oleum sanctæ Vñctionis, sed oleum simplex & vulgare, & ideo poterant lugere omnes mortuos, quos volebant. Sic Dauid luxit filium suum Absalonem. 2. Reg. 18. 33. & cap. 19. 1. Sic luxit Abner filium Ner, & feretrum illius ad sepulturam secutus est. 2. Reg. 3. 31.

7. Præter hæc tria argumenta, quæ videntur esse solida, accedunt alia tria, valde probabilia.

Primum,

Primum, quia oleum sanctæ Vñctionis non poterat attraheri, nisi à Pontifice & Sacerdotibus: At Saul, Dauid, Iehu non sunt vñcti à Pontifice vel Sacerdotibus, sed à Prophetis: Nō ergo vñcti sunt oleo sanctæ Vñctionis. Alterum, quia Helias Prophetæ à Deo iussus est vngere Iehu in Regem Israël, & Hazaëlem in Regem Syriæ, & Helisæum in Prophetam. 3. Reg. 19. 15. Et verisimile est, quod ex eadem lenticula, vel ex eodē cornu olei potuisset eos vngere. At Hazaëlem nō poterat vngere oleo sanctæ Vñctionis, quia erat homo gentilis. Ergo verisimile est, nec Iehu, nec Helisæum oleo sancto, sed simplici vñctos esse. Tertium, quia Dauid ter vñctus est, vt supra dixi. Nec credibile est, toties vñctum esse oleo sancto; quia ne quidē Pontifex, pro quo factū erat oleū sanctū, toties vngebatur.

8. Dices: Dauid & Salomon videntur vñcti esse oleo sancto. De Dauide constat ex illo Psal. 88. 21. *Inueni Dauid seruum meū: oleo sancto meo vñxi eum.* De Salomone ex illo 3. Reg. 1. 39. *Sumpsit Sadoc Sacerdos cornu olei de Tabernaculo, & vñxit Salomonem.* At oleum, quod in Tabernaculo asseruabatur, erat sanctū. Respondeo. Authores hic dissentiunt. Aliqui putant, oleum sanctū cōmune fuisse Regibus & Sacerdotibus. Hoc iam refutatū est. Alij Dauidem & Salomonem ex peculiari dispensatione vñctos esse oleo sancto. Ita Genebrard. in Psal. 21. vbi ex Cabala & traditione Hebræorum hæc asserit. Primò ex cōsilio Samuelis & Prophetarum illius temporis, dispensarū fuisse cum Dauide, & reliquis Regibus familiae Dauidicæ, vt vngerentur oleo sacerdotali: non autē cum aliis Regibus. Itaque Saulem, Iehu, Hazaëlem, non fuisse

unctos oleo sacerdotali. 2. Id propterea factū esse, quia Christus erat nasciturus ex familia Davidis. 3. Externam & corporalem vnctionē Davidis & Salomonis, fuisse typū seu figuram internæ & spiritalis vnctionis Christi. 4. Tametsi Pontifices, & Reges familie Davidis, fuerint vncti eodem oleo sancto; Reges tamen vnctos fuisse per modū coronæ; Pontifices, per modū crucis decussatæ. 5. Illud oleum sanctū, (quod à Mose confectū erat) durasse à tempore Moysi vsque ad captiuitatem Babylonicā, id est, per nongētos annos, & tametsi omnes Pontifices & Reges familie Davidis, ex eo fuerint vncti, nunquā tamen diminutum esse, sed per miraculū, integrū perstitisse. 6. Pontifices post captiuitatem Babylonicā vnctos fuisse oleo nouo, quod ad similitudinem prioris erat confectum.

9. Alij rectius sentiunt, nec Dauidem, nec Salomonem, nec vllum alium Regem potuisse vngi oleo Pontificali. Ita Oleaster, Caietan. Lippoman. quos citat & sequitur noster Lorin. in Psal. 88. v. 21. Et hoc continent argumenta superius à nobis allata. Nec obstat illud: *Oleo sancto meo unxi eū.* Nam inde non sequitur, Dauidem vnctum fuisse oleo vnctionis, seu vnguento cōposito ex oleo & variis aromatis. (de quo solo hīc disputamus) sed tantum vnctum fuisse oleo sancto. At oleum sanctum latius patet, quā oleum vnctionis Pontificali. Cum enim duplex oleū fuerit vsitātū in lege Mosāica; alterum compositū ex oleo & aromatis, alterum simplex ac purum: vtrumque poterat dici sanctū, sed diuerso modo. Oleum vnctionis dicebatur sanctū, quia per illud sanctificabantur & consecrabantur Pontifices & Sacerdotes.

Oleum

Oleum simplex, quo vnctus est Dauid, & alij Reges ac Prophetæ, dicebatur sanctum, ratione mysterij; quia erat figura illius olei, quo postea sanctificatus est Christus. Vnde sicut de Dauide dicitur; *Oleo sancto meo unxi eum*; ita de Christo: *Vnxit te Deus oleo latina, pra consortibus tuis.* Psal. 44. 10.

10. Neque verum est, quod obicitur, non aliud oleum quā oleum vnctionis, quo vngebantur Pontifices & Sacerdotes, asseruatū fuisse in Tabernaculo. Nam præter illud asseruabatur etiā oleum, quo quotidie lucernæ instaurabantur à Sacerdotibus, de quo Leuit. 24. *Præcipe filiis Israel vt adferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas vngiter, extra velum testimonij in Tabernaculo fœderis.* Cur similiter non poterat asseruari oleum pro vngendis Regibus & Prophetis?

11. Quod dicitur de facta dispensatione, non est probabile. Nam neque Samuel, neque alij Prophetæ poterant dispensare in lege diuina, quæ vtabat, ne quis alius præter Pontifices & sacerdotes, vngeretur oleo vnctionis. Multo minus alij, ex eorum consilio, poterant dispensare. Quod additur, vnctionem Davidis fuisse figuram vnctionis Christi, lubens concessero. De quo paulo post. Nec improbabile est, oleum vnctionis per nongentos annos, sine vlla sui diminutione, suffecisse pro vngendis Pontificibus & sacerdotibus. Nam etiam Rhemis in Gallia, conseruatur ampulla cum sacro Chrismate, quæ similiter sine vlla sui diminutione, per mille & centum annos suffecit pro vngendis Regibus. De qua Genebrard, & Lorin, loco citato. Reliqua quæ adferuntur, parum ad rem faciunt.

12. Quæ

12. *Quæres: Quare Reges fuerint vncti in veteri Testamento? Non disputo iam de genere olei, de quo satis dictum est, sed de ipsa vnctione, quare adhibita fuerit in Regum inauguratione? Respondeo. Adhibita fuit propter has causas. Primò, vt sicut per vnctionem Pontificum significabatur summa illorum dignitas & excellentia inter Ministros Synagogæ: ita per vnctionem Regum significaretur summa illorum dignitas & excellentia inter Principes seculares. (Abulens. in 1. Reg. 10. quæst. 1.) 2. vt per hanc ceremoniã insinuaretur Regibus dari gratiam & robur animi, ad defensionem religionis & subditorum. (Augustinus Triumphus de potest. Ecclesiastica quæst. 38. artic. 2.) Tertiò, vt repræsentarent Messiam, siue Christum Regem. Sicut enim Pontifices per suam vnctionem, erant figura Christi Pontificis; ita Reges per suam vnctionem erant figura Christi Regis. Vnde Reges in Scriptura vocantur Christi Domini, vt patet 1. Reg. 24. 7. vbi Dauid loquens de Saule, ait: *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Christo Domini, vt mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est.* Et 2. Reg. 1. 14. de eodem: *Quare non timuisti mittere manum tuam, vt occideres Christum Domini?* Et Psal. 104. 15. *Nolite tangere Christos meos.* Et Isaia 45. 1. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro.* Vide Seraratum lib. 1. Reg. cap. 10. in Commentario.*

QVÆSTIO VIII.

Quod fuerit officium Regum apud Hebræos?

1. **O**fficium Regis summatim describitur Deut. 17. 18. his verbis: *Postquam sederit in solio regni sui, describat sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuitica tribus, & habeat secum, legetque illud omnibus diebus vite sue, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt, nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos; neque declinet in partem dextram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse, & filij eius super Israël.*
2. Hic tria potissimum præscribuntur Regi. Primò, vt habeat apud se exemplar legis Deuteronomij: illud assidue legat: præcepta eius custodiat. Quod etiam mandatum fuit Iosue cap. 1. v. 8. *Non recedat volumen legis huius de ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.* Contra hoc peccarunt aliqui Reges Iuda, præsertim qui Iosiam proximè præcesserunt. Nam tempore Iosia, repertus est liber Deuteronomij in domo Domini, vbi multo tempore latuerat occultus & incognitus. 2. Paralip. 34. 14. Vnde necesse est, proximos illius antecessores, Manassen & Amon, nec habuisse, nec seruasse legem Deuteronomij. Quod etiam dicendum est de Regibus Israël, qui omnes, vt dixi, fuerunt idololatæ. Longè aliter Dauid, qui de seipso fatetur Ps. 118. 93. *Quomodo dilexi legem tuam Domine: nota die meditationis mea est.*
3. Se

3. Secundò, vt non superbè effetat se supra fratres suos, id est, supra Hebræos, vel supra gentem suam. Rex enim debebat eligi ex gente Hebræorum, Hebræus ex Hebræis, iuxta illud Deut. vers. 17. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* At frater non debet se superbè eleuare supra fratrem. Non, quod non possit autoritate vel iurisdictione, aut alio titulo esse superior suo fratre: sed quod non debeat pretextu regie dignitatis & eminentiæ, vel opprimere subditos, vel facere contra fraternâ charitatem. Cõtra hoc peccauit Salomon, qui grauiissimum iugum imposuit suis subditis, immoderatas exactiones & tributa ab eis exigendo. 3. Regum 12. 4. Et Roboam filius eius, qui rogatus, vt minueret aliquid de grauiissimo illo iugo, respondit: *Pater meus posuit super vos iugum graue: Ego autem addam super iugum vestrum. Pater meus cecidit vos si igellis: Ego autem eadem vos scorpionibus.* ibidem v. 11. Et Achab, qui iniuste occidit Naboth & vineam eius occupauit. 3. Reg. 21. v. 16. Et alij multi.

4. Tertiò vt non declinet in partem dextram vel sinistram. Quod potest dupliciter intelligi. Primò, vt seruet iustitiam, & ab ea non declinet, vel in dextram, vel in sinistram partem: quod solet fieri, vel ex fauore & acceptione personarum; vel ex spe lucri & utilitatis; vel ex odio aut alia peruerfa affectione. Secundò, vt constanter & perfectè custodiat legem Dei. Hic sensus colligitur ex illo Deut. 28. 14. *Si auaseris mandata Domini Dei tui, que ego præcipio tibi hodie, & non declinaueris ab eis, neque ad dextram, neque ad sinistram, &c.* Et c. 31. v. 29. *Non, quod post mortem meam iniquè ageris, & declinaberis euo de via, quam præcepi vobis, id est, Non eritis constan-*

tes in obseruatione legis Dei. Et Iosue 1. vers. 7. *Confortare igitur & esto robustus, vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepi tibi. Moses seruus meus: ne declines ab ea ad dextram vel ad sinistram.* Vbi hortatur illum ad constantiam in obseruatione legis. Hanc constantiam habuit Dauid, Psal. 118. 157. *Multis qui persequuntur me, & tribulant me: a testimonio tuis non declinaui.* Non habuit Saul, Salomõ, Roboam, Ieroboam, Ioas, Amalias, qui initio quidem seruauerunt legem, sed postea ab ea declinauerunt, & impij facti sunt. De quibus supra.

5. Præmium autem temporale, quod constitutum est Regi, qui hæc tria seruauerit, insinuat in illis verbis: *Vi longo tempore regnet ipse, & situs eius super Israël.* Quod non contigit Sauli qui post bienniũ amisit ius regni, nec potuit illud transferre in filios suos; sed in familiam Davidis à Deo translatum est. Nec Salomoni, qui filio suo reliquit minimam regni partem. Nec Ieroboam, Baasa, Ichu, & similibus, qui propter peccata sua meruerunt spoliari regno, vel in se, vel in proximis filiis suis: Neque potuerunt ultra tertium aut quartum hæredem, illud propagare. Quo spectant sequentia testimonia. 1. Reg. 13. 13. *Dixit Samuel ad Saul: Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, que præcepi tibi. Quod si non fecisses iam nunc preparasses Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultra consurget.* Et cap. 15. 26. *Proiecisti sermonem Domini, & proiecisti te Dominus, ne sis Rex super Israël.* Et infra: *Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Et Ecclesiast. 10. 8. *Regnum à gente in gentem transferitur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.* Non de

QVÆSTIO IX.

Quod fuerit ius Regum in subditos?

1. **H**Oc Samuel ostendit 1. Reg. 8. 11. his verbis:
Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis:
Filiis vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque
sibi equites & præcursores quadrigarum suarum: Et
constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agro-
rum suorum, & messorum segetum, & fabros armorum
& currum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi vin-
guentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque ve-
stros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis
suis. Sed & fructus vestras, & vinearum redditus addecimabit,
ut det Eunuchis & famulis suis. Seruos etiam
vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet,
& ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit,
vosque eritis ei serui. Et clamabitis in die illa i. facie Re-
gis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Do-
minus in die illa, quia petistis vobis Regem.

2. Quæres 1. Quale fuerit hoc ius regale? Re-
spondeo. Fuit ius tyrannicæ potestatis, quod Reges
gentilium solent sibi usurpare, vt rectè docet D.
Thomas in 1. 2. quæst. 105. a. 1. ad 5. Serarius 1. Reg.
8. Turnicellus in Annalibus, anno mûdi 2959. num.
3. Azor 2. p. Instit. Moralium lib. 11. cap. 4. & plures
alij. Et probatur primo, quia tria potissimum cõti-
nentur hoc iure. 1. Subditos, qui liberi sunt, facere
mancipia, & in seruitutem redigere. 2. Eorû filios
& filias pro libito in propria seruituta & commoda
destina

destinare. 3. Eorum vineas, agros, oliueta, & alia
bona externa, vel penitus auferre, vel omni tribu-
torum genere vexare. At hæc tria, nec iure natura-
li, nec diuino licita sunt; sed tantum usurpantur
iure quodam, seu consuetudine tyrannorum.

Secundò, quia populus petierat à Samuele ta-
lem Regem sibi dari, qualem habebant aliæ gen-
tes. 1. Reg. 8. v. 5. *Constituere nobis Regem, vt iudices nos,*
sicut & vniversa habent nationes. Et infra vers. 19. *Rex*
erit super nos: & erimus nos quoque, sicut omnes gentes. Ita-
que Samuel volens eos deterrere ab hac petiti-
one (qua grauitè Deum offendebant) prædixit illis
ius, quo vti solent Reges gentilium, vt eo audito
mutarent sententiam.

Tertiò, quia si illud ius, de quo Samuel loqui-
tur, esset verum ac legitimum ius regium; certè
Achab Rex non peccasset, petendo vineam Na-
both, quia vsus fuisset suo iure: sed potius peccas-
set Naboth, non obtemperando Regi, vtenti suo
iure. At hoc falsum est: Ergo & illud ex quo se-
quitur.

Quartò, consentit Clemens Alexandrinus lib.
3. Pædagog. cap. 4. vbi sic ait: *Deus petenti Regem po-*
pulo, non humanum pollicetur Dominum, sed quendam se
insolentem daturum eis minatur tyrannum, libidini &
voluptati deditum. Et D. Gregorius lib. 4. expositio-
nis cap. 1. *Iura hominum proponuntur contemnentibus*
intra Dei: & his, qui mitia & salubria diuinitatis consilia
spreuerant, dura & importabilia humane seruitutis onera
predicuntur. Et ibidem: *Ad hoc Propheta graue ius Re-*
gis exposuit, vt nequaquam peteretur.

3. Quæres 2. An hoc ius fuerit concessum
Regibus, ita vt licitè potuerint illud usurpare?

Duplex sententia est. Vna, fuisse ius concessum, tanquam bonum, non quidē simpliciter bonum; respectu Iudæorum contumacium, quos tyrannicē gubernari expediebat, in perpetuā eorum pœnam & correctionem. Altera, fuisse ius prauum & illegitimum, ac malè usurpatum. Sed tamen à Samuele propositum, per modum prædictionis, non approbationis. Prædixit enim, vt si Iudæi peterent sibi Regem dari, fore, vt Rex abutatur suo iure, & redigat ipsos in seruitutem. Et hac ratione, vt ante dixi, voluit eos deterrere à petendo Rege. Hæc sententia verior est, quam sequitur D. Thomas, Serarius, Azor, & Turniellus, locis supra citatis. Et iuxta hanc sententiam, nomen iuris non sumitur pro vero iure, sed pro iure vel consuetudine usurpata à Tyrannis, vt sensus sit: Reges vestri sequentur consuetudinem Tyrannorum, redigendo vos in seruitutem, & vestra iniquè diripiendo. Quod etiam factum est à Salomone, Roboam, Achab.

4. Nota. Aliud est, Regem vti personis & bonis subditorum, quando id postulat commune bonum totius regni: Aliud, vti personis & bonis subditorum, in proprium commodum ac libidinem. Prius licet; posterius non licet. Et de posteriori loquitur Samuel. Vide D. Thomam ibidem.

Qvæ

QVÆSTIO X.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures uxores?

1. **D**icam 1. quid re ipsa factum sit. 2. quo iure factum. Primò igitur constat, aliquos Reges habuisse plures uxores. Saül habuit duas: Vnā primariam, nomine Achinoam: alteram secundariam, nomine Respha (Quæ aliquando vocatur concubina, vt 2. Regum 3.7.) Ex priori genuit tres filios, Jonathan, Iessui, & Melchisua: & duas filias, Merob, & Michol. 1. Regum 14.49. Ex posteriori, duos filios, Armoni & Miphiboseth. 2. Regum 21.8.

2. Daud, antequam regnaret, habuit duas, nempe Achinoam Iezraëlitem, & Abigail, quæ fuerat vxor Nabal Carmeli 1. Regum 25.39. & 43. Deinde, septem annis regnavit in Hebron, super solam tribum Iuda. 2. Reg. 2.11. Et 3. Reg. 2.11. Intra hoc septennium, præter duas supradictas uxores, accepit alias quatuor. 1. Maacha, filiam Tholmai Regis Gessur. 2. Aggith. 3. Abital. 4. Eglam. Habuit igitur sex uxores, & ex iis genuit sex filios in Hebron, singulos filios ex singulis vxoribus. 1. Amnon, primogenitum, ex Achinoa. 2. Cheleab, ex Abigail. 3. Absalonem, ex Maacha. 4. Adoniam, ex Aggith. 5. Sapphatiam, ex Abital. 6. Ichrahan, ex Eglam. 2. Reg. 3.2. & 1. Paralip. 3.1. Postea verò, cum factus esset Rex super reliquas tribus, & habitaret in Ierusalem, duxit aliam uxorem, nempe Betsabee, ex qua natus est Salomon, qui postea successit

Ee 2 cessit

cessit in regno. 2. Reg. 11. 27. Et hæ omnes fuerunt fecundæ Præter has habuit vnam, ex qua nullam suscepit prolem, nempe Michol, filiam Saülis Regis; quæ primò quidem fuit illi desponsata à Saüle. 1. Reg. 18. 20. Deinde, rursus abducta, & alteri tradita: ibidem cap. 25. 44. Postremò, Dauidi restituta. 2. Reg. 3. 14. Fuit autem sterilis in pœnam peccati; quia illuserat Dauidi, coram Arca Domini saltanti. 2. Reg. 6. 20. & 23.

3. Salomon habuit vxores, quasi Reginas, septingentas, & concubinas trecentas, vt Scriptura loquitur 3. Reg. 11. 3. Vbi nomine concubinarum intelliguntur vxores minus principales, vt notat Serarius. Habuit igitur vxores mille, quarum septingentæ dicuntur quasi Regina, quia vel regio cultu vtebantur, vel Regum ac Principum erant filia. Mirum autem est, quod ex tanto vxorum numero, non nisi vnum filium genuerit, nempe Roboam; eumque ex matre Ammonitide, vt notat Suidas, & ex eo Serarius: 3. Reg. 12. Sine dubio fuit pœna peccati, vt paulo post dicam.

4. Roboam, filius Salomonis habuit vxores octodecim, & concubinas sexaginta. Et genuit 28. filios, & 60. filias. 2. Paralip. 11. 21. Similiter Abia, filius Roboam, confortato regno suo, accepit vxores 14. Et procreauit 22. filios, & 16. filias. 1. Paralipomenon 13. 21.

5. Nunc quæstio est, An iure potuerint habere plures vxores, necne? Ratio dubitandi ex vna parte, quia Polygamia ex peculiari Dei dispensatione fuit Hebræis concessa: ex altera, quia Regi speciatim fuit prohibita Deuter. 17. versu 17. *Non habebit vxores plurimas.* Et quia Salomon transgressus

sus est hoc præceptum, ideo peccauit, & punitus est, vt colligitur ex illo 3. Reg. 11. 4. *Deprauatum est cor eius per mulieres.* Respondeo. Polygamia fuit concessa populo Hebræorum, cum hac duplici limitatione. Primò, vt non alio fine, quam prolis propagandæ causa, acciperent plures vxores, vt docet D. Thom. in Supplem. quæst. 65. art. 2. & alij. Secundò, vt non acciperent vxores alienigenas, seu idololatricas, propter periculum subuersionis. Exod. 34. 16. & Deuter. 7. v. 3. Et huc spectat illud citatum: *Non habebit plurimas vxores quæ allisciam animum eius,* nempe ad cultum falsorum Deorum. Itaque duplici nomine poterat quis peccare contra concessionem polygamia. 1. Si voluptatis aut libidinis gratia plures vxores acciperet. 2. Si acciperet alienigenas seu idololatricas. Vtroque modo peccauit Salomon. 1. Quia plures accepit libidinis gratia, iuxta illud 3. Reg. 11. 2. *His inaque copulatus est Salomon amore ardentissimo.* Et in pœnam huius peccati, non habuit ex tot vxoribus & concubinis, nisi vnum filium, in gratiam Dauidis, ne familia Dauidis regia deficeret. 2. Quia accepit plures alienigenas, à quibus deprauatus est, & idololatra factus. (ibidem.) Et in pœnam huius peccati, scisum est regnum illius, & datum Ieroboam. 3. Reg. 11. versu 11. Verum de polygamia dicam plura inferius cap. 21.

QVÆSTIO

Ee 3

QVÆSTIO XI.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures equos?

1. Videtur hoc illis prohibitum esse Deut. 17. 16. *Cumq; fuerit constitutus Rex, non multiplicabit sibi equos.* Et ita sentiunt Haymon & Arias Montanus apud Pinedam lib. 7. de rebus Salomonis c. 14. Et probatur 1. quia in Scriptura nusquam legimus de equo regio, sed tantum de mulo, vel mula regia. 2. Reg. 13. v. 29. *Omnes filij Regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt.* Et cap. 18. v. 9. *Accidit autem, ut Absalon, (filius Regis) occurreret seruum David, sedens mulo.* Et 3. Reg. 1. 38. *Imposuerunt Salomonem super mulam Regis David.*

2. Secundò, quia Scriptura solet ferè in malam partem loqui de equis & equitibus, tanquam de rebus propriis Ægyptiorum & aliorum gentilium, vt Exodi 15. 1. *Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est: equum & ascensorem deiecit in mare.* Et Psal. 19. 8. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.* Et Psal. 32. 17. *Fallax equus ad salutem.* Et Psal. 75. 7. *Dormitauerunt, qui ascenderunt equos.* Et Pl. 146. 10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Et Isa. 31. 1. *Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes.* Et infra: *Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & nõ spiritus.* Et Zach. 10. 15. *Confundentur ascensores equorum.* Vnde etiã Dominus exprobrat Iudæis, quod more gentiliū malant equos, Isaia 2. 7. *Repleta est terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius.*

3. Te

3. Tertio, idem sentiunt Patres, qui asserunt non solum Regi, sed toti Hebræorũ populo prohibitum fuisse vsum equorum; vt Origenes homilia 15. in Iosue, & Hieronymus in illud Psalm. 75. 7. *Dormitauerunt, qui ascenderunt equos.* Vbi sic ait: *Præceptum est in lege, vt Hebræus non habeat equos.* Et confirmari potest primo ex illo Iosue 11. 9. *Equos eorum subneruabis.* Vbi Deus mandat Iosue, vt pugnaturus contra Reges gentilium, non accipiat eorum equos, sed potius subneruet, id est, pedes & crura eorum incidat, & inutiles reddat. Quare hoc? Quia nolebat populum Hebræorum habere equos, more gentiliũ. Volebat potius debilitari & interfici, quam ab Hebræis possideri. Secundò, ex illo Isaia 36. 8. *Dabo tibi duo milia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.* Vbi Rapsaces, missus à Rege Assyriorum, obiicit Ezechia Regi, quod non habeat homines, qui possent equos ascendere, eo quod nullus esset equorũ vñs apud Hebræos: Vel, vt interpretatur Hieronymus, quod Hebræi non auderent ascendere equos, propter legem Dei, quæ id prohibeat. Tertio, ex illo, tertio Regum decimo, versu 28. *Educebantur equi Salomonis de Ægypto:* quia scilicet in Iudæa non erant equi, sed aliunde habebantur; vt notat Hieronymus priori loco citato. *Salomon, inquit, non habebat equum de Hierusalem aut de Iudæa, sed emebat sibi de Ægypto.*

4. His non obstantibus, dicendum est, in Deuteronomio non fuisse Regi absolute prohibitum vsum equorũ, sed excessum & abusum. Hoc enim significat illud: *Non multiplicabit sibi equos.* Excessus

E e 4 autem,

autem, seu multiplicatio equorum fuit illi prohibita, triplici de causa. Primò, ne tempore belli confideret in multitudine & robore equorum, contra illud Psal. 32. 17. *Fallax equus ad salutem: in abundantia autè virtutis sue non saluabitur.* Et illud Isaia: 31. vers. 1. *Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes.* Secundò, ne erigeretur in superbiam ex nimio equorum fastu ac pompa. Tertiò, ne ad alendos tot equos, & ad pompam sustinendam, imponeret subditis graui onera ac tributa. Contra hanc prohibitionem peccauit Salomon, qui alebat mille quadringentos currus, & duodecim millia equitum. 3. Regum 10. vers. 26. Et ad eos alendos, onerabat subditos, vt ipsi postea apud filiũ ipsius Roboam conquesti sunt 3. Regum 12. 4. *Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis.*

5. Ad contraria argumenta sic respondeo. Ad 1. Falsum est, Reges habuisse tantum mulas, & non equos. Nam Dauid, cum in bello superasset Adarezer Regem Sabæ, & cepisset equos & quadrigas ipsius, quosdam ex illis sibi reseruauit, iuxta illud 1. Paralipomenon 18. versu 4. *Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & septem millia equitum, subneruauitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reseruauit sibi.* Ex quo facto Davidis duo colligimus. Vnum, quod Regibus Hebræorum licuerit habere aliquos equos; alioqui peccasset Dauid, aliquos sibi reseruando. Alterum, quod non licuerit illis habere nimis multos; & ideo plerisque subneruauit, iuxta mandatum Dei, quod Iosue datum esse diximus.

6. Ad 2. Illa testimonia nihil aliud probant, quam

quam quod Hebræi, tempore belli, non debuerint fiduciam ponere in multitudine equorum & curruum, sicut faciebant Ægyptij & alij gentiles; sed potius in virtute & protectione Dei. Hoc enim disertè significatur illis verbis: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini.* Et similiter illis: *Va qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multa sunt: & super equitibus, quia praualidi nimis: & non sunt confisi super sanctum Israël, & Dominum non requisierunt.*

7. Ad 3. Eodem sensu, quo Regi prohibitum fuit, multiplicare equos; fuit etiam prohibitum aliis Hebræis. Nam neque illi debebant tempore belli confidere in equis, sed in Deo. Atque hinc factum est, vt rarus fuerit vsus equorum apud Hebræos, ante tempora Salomonis: quia ad agriculturam, vel ad onera portanda utebantur alinis & aliis iumentis. Salomon introduxit copiam equorum, ad luxum & splendorem. Ioram & alij Reges, ad vsus belli. 2. Paralip. 21. versu 9. *Cumque transisset Ioram cum Principibus suis, & cuncto equitatu, qui erat secum, &c.* Reliqua, quæ obiecta sunt, ex dictis facile diluuntur. Illud solum, quod Rapsaces obiecit Ezechia: *Dabo tibi duo milia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum;* indiget explicatione. Sensus est: Vis tu resistere Regi meo potentissimo, cum habeas tam paucos & imbelles tecum homines, vt ex iis non sint bis mille, qui possint equos ascendere & pugnare? In quo errauit Rapsaces.

QVÆSTIO XII.

*An Reges Hebræorum potuerint habere
magnas diuitias?*

1. **H**Oc etiam videtur prohibitum Deuter. 17. versu 17. Nam sicut ibi dicitur: *Non multiplicabu sibi equos.* Et rursum: *Non habebu vxores plurimas:* ita etiam additur: *Neque auri & argenti immensa pondera.* Sed facilis est responsio. Sicut enim non prohibetur vsus vxorum aut equorum; ita nec vsus auri & argenti. Et è contrario: Sicut prohibetur excessus & abusus vxorum & equorum; ita etiam excessus & abusus diuitiarum. Et quidem triplici titulo. 1. Ne Reges, cupiditate auri & argenti, incidant in peccatum auaritiæ. 2. Ne ex eadem cupiditate spolient suos subditos. 3. Ne, si habeant copiam auri & argenti, in fastum & luxuriam diffuant. Quæ omnia contigerunt Salomoni. Is enim, primò quidem, ex cupiditate factus est auarus, vt ipse confitetur Ecclesiastæ 2. versu 8. *Coaceruau mihi argentum & aurum, & substantias Regum ac Prouinciarum.* Deinde, spoliavit suos subditos, exigendo immodica tributa & vectigalia, vt supra ostensum est ex querela ipsorum subditorum. Tertio, in libidinem ac luxuriam prolapsus est, accipiendo septingentas vxores & trecentas concubinas.

2. Quæres, An igitur Reges & Principes non debeant habere fiscum, in quo recondant aurum & argentum? Respondeo. Debent habere, quantum necesse est ad conseruationem iustitiæ, & defensio

fensionem patriæ. Sed non debet esse immodicus. Quod eleganter expressit Traianus Imperator, cum dixit, fiscum suum esse lienem. Sicut enim crescente & intumescente liene, cæteri artus & membra tabescunt; ita crescente & intumescere fisco, signum est, subditos exhauriri & spoliari. Nota: Duplex vitium cauendum est. Vnum, ne Reges & Principes omnia consumant, vel in priuata commoda & luxum conferendo, vel in aulicos & consiliarios dissipando. Alterum, ne auaritiæ dediti, iniquè exhauriant subditos, & accumulent thesauros sine modo & mensura. Vtrumque reprehensione dignum.

QVÆSTIO XIII.

*Qui & quales fuerint Consiliarij Regum
Hebræorum?*

1. **P**rimò, certum est ex Scriptura. Reges gentiles habuisse apud se viros sapientes, ex quorum consilio agerent omnia, quæ alicuius essent momenti, vt constat de Assuero Rege Persarum, de quo legimus Esther 1. 13. *Rex interrogauit sapientes, qui ex more Regis semper ei aderant, & eorum faciebat cuncta consilio, scientiu leges ac iura maiorum.*

2. Secundò certum est Reges Hebræorum, de quibus nunc agimus, habuisse etiam suos Consiliarios, vt nominatim constat de Dauide, Salomone, Roboam, Ochozia, Ioa, Ozia. Dauidis Consiliarij fuerunt hi duo potissimum, Achitophel, & Chusai Arachites. 2. Regum 15. 12. & cap. 16. v. 16. Achitophel postea defecit à Dauide,

&

& adhæsit filio eius Absaloni. Fuit autem vir prudentissimus, cui Scriptura dat hoc testimonium: *Consilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cum esset cum Dauid, & cum esset cum Absalon.* (cap. 16. v. 23.) Tandem, cum videret consilium suum, quod dederat Absaloni contra Dauidem, negligi & consilio Chusai postponi, laqueo se suspendit. capite 17. versu 23. Porro *Achitophel videns, quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque & abiit in domum suam, & in ciuitatem suam: & disposita domo suo, suspendio interiit.*

3. Chusai mansit fidelis Dauidi. Et vt magis illi prodesset accessit Absalonem, & simulauit se illi fideliter seruiturum, sicut antea fideliter seruiert Dauidi patri ipsius. (cap. 16. 18.) Idque propterea fecit. 1. Vt coram intelligeret, quid Absalon, ex consilio Achitophelis, moliretur contra Dauidem. 2. Vt hoc ipsum consilium suo consilio dissiparet. 3. Vt Dauidem de his omnibus certiore faceret. Quæ tria ex animi sententia successerunt. capite 17. per totum. An autem Chusai, hac sua simulatione, mentitus sit, disputant Interpretes. Serarius putat, ab officioso mendacio excusari eum non posse. Quod probabile est. Et colligitur ex his ipsius verbis, quæ dixit Absaloni: *Illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & vniversus Israël, & cum eo manebo. Sed, vt & hoc inferam, cui seruiturus sum? Nonne filio Regis? Sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.* Priora prudenter, posteriora mendaciter dicta sunt.

4. Consiliiarij Salomonis, post mortem ipsius facti

facti sunt consiliiarij Roboami, filij Salomonis. Habuit autem Roboam duplices consiliiarios: alios senes & expertos, quos acceperat à patre suo: alios iuuenes & inexpertos, qui cum ipso fuerant enutriti. (3. Regum 12. 6.) Priores dabant illi sanum consilium; posteriores perniciosum: Hos secutus est Roboam; ideoque & stultè fecit, & maiorem regni sui partem amisit. Quo spectat illud Ecclesiastici 47. versu 26. *Finem habuit Salomon, cum patribus suis: Et dereliquit post se, de semine suo, gentis stultitiam, & imminutum à prudentis, Roboam, qui auertit gentem consilio suo, id est, consilio iuuenum, quod ipse approbavit.*

5. Ochozias seductus ab Athalia matre sua, vsus est consiliiariis ex domo impiissimi Achabi, qui erat pater Athaliae. De quo secundo Paralipomenon, vigesimo secundo, versu quarto: *Fecit Ochozias malum in conspectu Domini, sicut domus Achab. Ipsi enim fuerunt ei consiliiarij post mortem patris sui, inmeritum eius. Ambulauitque in consilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab, Rege Israël, in bellum contra Hazael Regem Syria. Euentus consilij & belli fuit malus, vt ibidem patet. Et hoc insinuat illa particula, Inmeritum eius.*

6. Ioas, initio regni, habuit optimum consiliiarium, Ioiadam Pontificem. Et optimè se gessit, quamdiu illius consilio vsus est: pessimè, quando mortuo Pontifice, consilio Principum aulicorum acquieuit. 4. Regum 12. 2. *Fecit Ioas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada Sacerdos.* Et 2. Paralipomenon 24. 17. *Postquam autem obiit Ioiada, ingressi sunt Principes Iuda & adorauerunt Regem, qui delinuit obsequijs eorum, acquieuit eis. Et* dere

dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, serui eruntque lucis & sculpsilibus, & facta est ira contra Iudam & Ierusalem, propter hoc peccatum.

7. Ozias multa præclare gessit ex consilio & directione Zachariæ Videntis. Sic enim de illo legimus 2. Paralipomenon 26. 5. *Exquisiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: Cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus. Iste Zacharias (vt notant Lytanus, Dionysius, Caietanus) putatur fuisse filius Zachariæ Pontificis, occisi à Rege Ioa; & consequenter nepos Ioiadæ Pontificis, de quo iam dictum est. Itaque per illum, tanquam Prophetam, Ozias Rex requirebat, id est, consulebat Deum, & per illum à Deo in suis actionibus dirigebatur.*

8. Nota. Ioiada Pontifex, & Zacharias Videns, quorum alter fuit consiliarius Ioa, alter Ozia, debent dupliciter spectari. 1. quatenus erant viri boni & prudentes. 2. quatenus alter erat Pontifex, alter Propheta. Vtroque modo poterant dare consilium. Priori quidem, ex prudentia humana. Posteriori verò, ex oraculo seu responso Dei. Nam Pontifices solebant coram Propitiatorio consule- re Deum, & ab eo responsa accipere. Similiter Propheta, vel per internam locutionem, vel per visiones, vel per alia signa docebantur à Deo de futuris rerum eventibus. Hic posterior modus erat certior priori. Et in eo Pontifices & Propheta superabant alios consiliarios, qui solum ex solertia & prudentia humana dabant consilium, & ideo poterant errare. Vnde David, Iosaphat, & quidam alij Reges, vt essent tutiores in conscientia, soliti erant in rebus maioris momenti consulere Pontifices

fices aut Prophetas, vt cap. 7. quæst. 4. §. 5. & sequentibus, & cap. 8. explicatum est.

9. Nota 2. Ioa & Ozias, quod attinet ad præsens institutum, in duobus fuere similes. 1. Quia ambo benè se gesserunt initio regni, eo quod ambo haberent bonos consiliarios ac directores: Ioa quidem Ioiadam Pontificem; Ozias verò Zachariam Videntem. 2. Ambo postea, mortuis illis consiliariis, degenerarunt. Nam Ioa, mortuo Ioiada Pontifice, cõcessit publicum idololatriæ exercitium: Et Ozias, mortuo Zacharia Vidente, temerè vsurpauit sibi officium sacerdotale. Ex quo manifestè apparet, salutè Regum ac Principum, magna ex parte, pendere à consiliariis. Qui si tales sint, quales esse necesse est, benè agitur: secus, si tales non sint. Quod etiam ostendunt alia exempla iam allata. Quales autem esse debeant, dicam seq. quæst. §. 4.

QVÆSTIO XIV.

Quid Christiani Reges ac Principes discere debeant ex iis, quæ hoc capite dicta sunt?

1. **M**ulta sanè. Et hæc quidem generatim. Primo, vt sint viri boni. Vel, vt faciant, quod rectum est in conspectu Dei, sicut fecit David, Afa, Iosaphat, Ioathan, Ezechias, Iosias. Non possunt autem esse viri boni, nisi sint Catholicis, nisi coniuncti cum Deo, nisi iustitiæ amantes. Vt autem sint tales, postular illorum dignitas & Tituli, quibus ornati sunt. Vocantur enim Dij, Exodi 22. 8. & Psalm. 81. 6. Vocantur Christi seu vncti Domini. 1. Regum 24. 11. & Psalm. 104. 15. & Isaia 45. 1. Vocantur

Vocantur serui, Ministri, Vicarij Dei. 2. Paralip. 6. 15. & Rom. 13. 4. Vocantur lucernæ populorum, 2. Regum 21. 17. Nutritij Ecclesiæ. Iaiæ 49. versu 23. Hi tituli, vt veri sint, requirunt magnam sanctitatem.

Secundò: Vt non solùm sint boni, sed etiam zelosi in Catholica fide & religione: neque patiantur in suis regnis & prouincijs vllam aliam fidem, quam Catholicam doceri & exerceri. Non sint similes illis, de quibus dictum est: *Focu bonum in conspectu Domini: Veruntamen excelsa non abstulit. Adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.*

3. Tertio, vt non contrahant matrimonia, vel affinitates, vel amicitiam, vel societatem belli cum infidelibus. In quo genere peccarunt, & puniti sunt, tum alij, tum Salomon, Ioram, Iosaphat. Nam Salomon contraxit matrimonium cum filia Regis Ægypti, quæ erat idololatræ, Ioram cum Athalia, filia Regis Israël, quæ similiter erat idololatræ. Vterque malè, & malo euentu. Iosaphat, tamen aliàs bonus, iniit societate belli cum impio Achabo, & negotiationis cum Ochozia filio Achabi. Propterea dictum est illi: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: Et idcirco iram quidem Domini mereris; sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda, & preparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* 2. Paralipomenon 19. 1. Et iterum: *Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contriteque sunt naues, nec potuerunt ire in Tarsis.* ibidem cap. 20. v. 37. Audiant hoc Christiani Principes. Si volunt vxores ducere, amicitias contrahere,

contrahere, belli aut nauigationis societatem inire; abstineant à consortio Turcarum & aliorum infidelium. Alioqui dicetur ipsis, quod pio Iosaphat dictum est: *Quia habuisti fœdus cum infidelibus, percussit Deus opera vestra: contrite sunt naues vestra: amissa victoria: thesauri consumptie subditi ad egestatem redacti: familiae extinctæ. Non desunt exempla, quibus id confirmem. Sed quia nota & recentia, malim præterire.*

4. Quarto, Vt habeant apud se bonos Consiliarios: Non iuuenes, imperitos, inexpertos, sicut habuit Roboam: non idololatræ aut hæreticos, sicut habuit Ochozias: non perfidos & infideles, qualis fuit Achitophel: Sed qui sincerè Catholici sint; qui periti, prudentes, experti, cordati; qui immunes ab auaritia & adulatione; qui liberi à passionibus & inordinatis affectibus; qui pacis, iustitiæ, patriæ amantes; qui religionis & Ecclesiæ patroni. Denique, quibus vnicus scopus sit, vbique Dei honorem & bonum publicum promouere. Procul verò facessant, & ab omnibus Regum ac Principum aulis arceantur illi, qui palam quidem suam operam addicunt Principi Catholico, & ordinarium stipendium ab eo percipiunt; sed occulta conspiratione de duplicato vel triplicato paciscuntur cum alio Principe hæretico aut infideli, ea conditione, vt quidquid apud Catholicos in secreto consilio decisum est, ei integrè aperiant, & de omnibus certiores faciant. Non Consiliarij isti, sed proditores sunt. Et tamen non paucos esse, fama est.

5. Et hæc quidem communia sunt, quæ discant Reges ac Principes Christiani. Speciatim

verò ista imitentur. Primò, Dauid in rebus magni momenti confulebat Deum. 1. Asa matrem suam, quæ erat Princeps in sacris Priapi, amouit ab officio, malens illam offendere, quàm Deum. 3. Iosaphat misit Leuitas & Sacerdotes, vt in omnibus ciuitatibus docerent populum legem Dei. 4. Ioas curauit instaurari templum Domini. 5. Amasias, collecto duplici exercitu contra Idumæos, altero ex populo Iuda, altero ex populo Israël, monitus à Propheta, vt posteriorem tanquam hæreticum dimitteret, mox obtemperauit, & victoriam obtinuit. Quam non obtinuisset, si vtroque exercitu pugnasset. 6. Ozias, in omnem euentum maturè prospexit regno suo de firmis munitiõibus, & omni belli apparatu. Ideòque terrori erat vicinis hostibus. 7. Ezechias reformauit cultum Dei, & in quauis occurrente necessitate ad Deum confugebat. 8. Iosias populum adiurauit, vt inito cum Deo fœdere, promitteret se seruaturum legem à Deo datam.

6. Hæc caueant. Primò, Saul amisit regnum, quia non obediuit Deo & Samueli. 2. Dauid, tempore pacis & prosperitatis, in adulterium lapsus est. 3. Salomon, Regum sapientissimus, per mulieres deprauatus, & idololatra factus. 4. Roboã, quia relicto seniorum consilio, secutus est consilium imperitorum iuuenum, qui præter delicias aulicas, nihil nouerant, maiori parte sui regni spoliatus est. 5. Asa, cæteroqui bonus, cum laboraret podagra, magis in Medicorum arte, quàm in Dei ope confidebat. Quod in illo reprehensum est. 6. Ioram, cum antea esset Catholicus, & Catholico natus parente, accepit vxorem hæreticam, & in

gratiam illius hæreticus factus est. Sed non impunè. Nam insanabili dolore alui per biennium cruciatus, tandem egestis visceribus, miserè periit. 7. Ochozias patti similis, à matre in hæresin pertractus est, & in pœnam defectionis, à Iehu Rege Israël interfectus. 8. Ioas, Rex Catholicus, mortuo Ioiada Pontifice, à quo dirigebatur, concessit publicum exercitium falsæ religionis in gratiam Nobilium aulicorum. Et postea à seruis suis interfectus est. 9. Amasias, propter eandem culpam, à ciuibus trucidatus. 10. Ozias, ob vsurpatum temerè officium sacerdotale, lepra percussus. 11. Achaz propter cultum impiæ religionis, sæpè bello oppressus. 12. Manasses, quia restituit idololatriam, quam pater eius exterminauerat, catenis vincetus, & in captiuitatem abductus. 13. Amon, simili de causa, in propria domo à suis subditis iugulatus. 14. Sedecias, quia non seruauit fidem Nabuchodonosori datam, effossis oculis, in Babylonem ductus. Denique, vt alia omitram, Ieroboam, primus Rex Israël, vt regnum suum confirmaret, subditos abstraxit à vera religione, vt hoc modo, vera religione destitutos, facilius contineret in rebellione, ne ad legitimum suum Regem, à quo defecerant, reuertentur. Nam sicut Catholica religio aptissima est, vt subditos efficiat pios, & Magistratui suo obtemperantes: ita hæresis ad rebelliones & defectiones concitandas efficacissima. Res nota, & multis exemplis, tum hoc tempore, tum superiori sæculo confirmata.

CAPVT XVII.

De Bello, Castris, & munditia Castrorum.

VERITVR I. An bellum fuerit licitum in veteri Testamento. 2. Quam fuerint leges belli à Deo præscriptæ? 3. Quæ iustæ causæ gerendi bellum? 4. An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos? 5. An contra quosuis Gentiles? 6. An in bello potuerint implorare auxilium à Gentilibus, seu infidelibus? 7. Quam Iudæorum Reges aut Principes feliciter gesserint bellum? 8. Quid in lege Mosæica statutum fuerit de munditia castrorum?

QVÆSTIO I.

An bellum fuerit licitum in veteri Testamento?

1. **M**Anichæi docuerunt, bellum ex natura rei illicitum esse, & ideo Moysen, Iosue, Dauidem, & alios V. T. Reges ac Principes qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, vt refert Augustin. 3 lib. 22. contra Faust. cap. 74. & seqq. Nos duo asserimus. 1. Bellum ex natura rei licitum esse. 2. Ex eo rectè colligi, etiam Iudæis in vet. Testamento fuisse licitum, præsertim cum illis specialiter non fuerit prohibitum.

2. PRI

1. **PRIMA CONCLUSIO.** Bellum ex natura rei tunc licitum est, quando adsunt hæ tres conditiones. 1. Legitima autoritas indicendi bellum: qualis est in Principe vel Republica, non agnoscente superiorem in temporalibus. 2. Iusta causa. 3. Recta intentio. Tunc illicitum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deest. Ita D. Thom. in 2. 2. quæst. 40. artic. 1. Et quidem, si desit prima vel secunda conditio, non solum charitati, sed etiam iustitiæ contrarium est, cum onere restitutionis. Si desit sola tertia, non est contrarium iustitiæ, sed charitati, vt bene notat Bellarmin. lib. de Laicis cap. 15.

3. Ratio conclusionis est, quia bellum vel est defensiuum, quod solius defensionis causa suscipitur; vel offensiuum, seu aggressiuum, quod ad vindicandam seu compensandam iniuriam inferitur. Si defensiuum, constat ex natura rei licitum esse. Nam si iure naturali licitum est homini priuato, vim vi repellere; multo magis id licitum est Principi aut communitati. Si offensiuum, tunc etiam licitum est propter similem rationem. Nam si homo priuatus potest aduersario suo intentare litem, vel actionem iniuriarum, per viam iuris; cur Princeps vel communitas non possit idem facere per viam belli, quando via iuris non est sufficiens? Alioqui publica iniuria, quæ Principi vel communitati facta est, nunquam posset retaliari aut vindicari: & consequenter, nec publica iustitia & indemnitas custodiri, quod est absurdum.

4. Dices: Etiam si seruentur conditiones, quæ in conclusione assignatæ sunt, nihilominus bellum

Ff 3

lum

lum videtur esse contrarium paci charitatis. Nam inter illos, qui bellū contra se mutuo gerunt, non est pax, sed pugna & dissensio. Respondeo. Ex parte illius, qui iniustā causam fouet, aut malā intentionem habet, contrarium est paci charitatis. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui iustam causam fouet, & rectam habet intentionem, non est contrarium, sed conforme charitati. Quod sic ostendo. Homo priuatus qui ex charitate diligit se & proximum suum, potest secundum ordinem charitatis præferre se proximo. Vt si occurrat casus, in quō vel ipse, vel proximus debeat pati aliquod damnum, vel incommodum; potest salua charitate, seipsum saluare, cum damno vel incommodo proximi, modo non faciat iniuriam proximo; vt Theologi constanter docent. Idem dico de Principe, vel communitate. Si ergo Principi inferatur iniuria ab alio Principe, potest salua charitate, vindicare iniuriam per bellum, & se indemnem conseruare. In quō facto seruat simul charitas & iustitia. Charitas, quia seruat regulam charitatis. *Proximus sum egomet mihi.* Iustitia, quia officium iustitiæ est, illatam iniuriam legitime vindicare.

5. SECUNDA CONCLYSIO. Bellum fuit licitum in veteri Testamento, seruatis illis conditionibus, quæ supra positæ sunt. Ratio sumitur ex dictis. Nā quod ex natura sua licitum est, hoc etiam licitum fuit Iudæis, nisi speciali mandato fuerit illis prohibitum; At bellum ex natura sua licitum est, vt dixi: Nec vllō speciali mandato fuit Iudæis prohibitum, cum nullum extet tale mandatum in veteri Testamento. Et confirmatur tripliciter.

Pri

Primò, quia Deus non solum permisit bellum in veteri Testamento, sed etiam imperauit. (Numer. 25. 16. & 1. Reg. 15. 2. & alibi.) Secundò, præscripsit leges & præcepta gerendi bellum, vt dicam sequenti quæstione. Tertiò, laudantur in Scriptura, qui in veteri Testamento fortiter se gesserunt in bello. Sic laudatur Abraham (Gènesis 14. 19.) sic Leuitæ (Exodi 17. 29.) sic Gedeon, Barac, Sampson, Iephthæ, Samuel, Dauid, & alij. (Hebr. 11. 31.)

QVÆSTIO II.

Quæ fuerint leges belli à Deo præscripta in veteri Testamento?

1. Respondeo. Erant variz. Nam quædam obligabant; quando castra erant mouenda de loco in locum. Aliæ, quando eundem ad prælium. Aliæ, quando iam inchoandum prælium. Aliæ, quando ciuitas obsidenda. Aliæ, quando obsidio continuabatur. Aliæ denique, quando victoria parta.

2. Primò igitur, quando castra erant mouenda, obligabat hæc lex, Numerorum decimo, versu secundo: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra. Cūque increpaueris tubis, congregabuntur ad te omnis turba ad ostium Tabernaculi fœderis.* Si semel clangueris, venient ad te Principes, & capita multitudinis Israël. Si autem proluxior atque concisus clangor increpauerit, mouebunt castra primi, qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitu &

Ff 4 pari

pari ululatu tuba, leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem: & iuxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectiorem. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concisè ululabunt. Filij autem Aaron Sacerdotes clangenti tuis: eritque hoc legiimum sempiternum in generationibus vestris.

3. Hæ tubæ debebant esse argenteæ; tum propter reuerentiam diuini cultus, tum vt essent magis sonora. Seruiebant autem ad varios vsus. 1. ad conuocandum populum ad concionem, iuxta ostium Tabernaculi. 2. ad conuocandos Principes ad cōsultationem. 3. ad mouenda castra. Quæ tria patent ex citato textu. 4. ad bellum. 5. ad festa & sacrificia. Hæc duo patent ex textu sequenti in eodem capite. Debebant autem inflari à Sacerdotibus: Et ex modo inflandi constabat, in quem vsum inflarentur, vt ex textu colligitur.

4. Secundò, quando erandum erat ad prælium, triplex lex obligabat. Prima, Num. 10. 9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimittant aduersum vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, vt eruamini de manu inimicorum vestrorum. Secunda, Deuter. 23. 9. Quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, id est, ab omni peccato, vt à scortatione, ebrietate, rapinis, iuramentis, blasphemis, duellis, emulationibus. Itemque ab omni immunditia legali. Tertia, Deuter. 20. 5. Duces per singulas turmas, audiente exercitu, proclamabant: Quis est homo, qui adificauit domum nouam, & non dedicauit eam? Vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedi-

cet eam. Quis est homo, qui plantaui vineam, & necdum feci eam esse communem, de qua vesti omnibus liceat? Vadat, & reuertatur in domum suam: ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo, qui despondit uxorem, & non accepit eam? Vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Itaque vt summatim dicam, quando ibatur ad prælium, hæc tria debebant seruari. 1. Instandæ erant tubæ per modum ulularis, ad implorandum à Deo subsidium. 2. Omnes debebant esse puri à peccato, & immunditia legali. 3. Non admittebantur pauidi, sponsi, nouam domum aut vineam ædificantes.

5. Tertio, quando iam prælium erat inchoandum, seruabatur hæc lex, Deuteronomij 20. 2. Appropinquante iam prælio, stabit Sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum: Audi Israel: Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non perimescit cor vestrum. Nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Magna consolatio.

6. Quarto, quando ciuitas erat obsidenda, dabatur hæc lex, Deuteronomij 20. 10. Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, saluabitur, & serues tibi sub tributo. Sin autem fuerit inire noluerit, & cepit contra te bellum, oppugnabis eam. Cūque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis masculini est; in ore gladij, absque

mulieribus & infantibus, iumentis & ceteris, qua in ciuitate sunt. Omnem pradam exercitus diuides, & comedes de spoliis hostium tuorum, qua Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, qua à te procul valde sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. De his autem ciuitatibus, qua dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere: sed interficies in ore gladij, Hethæum videlicet, & Amorrahæum, & Chananeum, Pherezæum & Heuæum, & Iebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, & peccatis in Dominum Deum vestrum.

7. Quinto, quando obsidio ciuitatis continuabatur, debebat seruari hæc lex, Deuteronom. 20. 19. Quando obsideris ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in ceteros apta usus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem, qua contra te dimicat.

8. Sexto, quando victoria erat parata, ordinari non licebat occidere innocentes, ut mulieres, infantes, & pecora. Hoc colligitur ex dictis Deuteronomij 20. 13. Percuies omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladij, absque mulieribus, & infantibus, & iumentis. Non obstante hac lege ordinaria, mandabat aliquando Deus, ut etiam mulieres, infantes, & iumenta interficerentur, ut 1. Reg. 15. versu 3. *Vade, & percuti Amalec, & demolire*

demolire vniuersa eius. Non parcas ei, sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactantem, bouem & ouem, camelum & Asinum. Aliquando, ut omnes mulieres, exceptis puellis & virginibus, Num. 31. 17. Cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis: Et mulieres, qua nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes feminas virgines reseruate vobis. In his, & similibus casibus, Dei iussio pro lege est, ut ex Augustino notat Serarius in caput 6. Iosue quaestione 36.

9. Quæres, quid Deus promiserit Iudeis, si seruarent has leges bellicas? Respondeo. Hæc duo. Primum, *Persequimini inimicos vestros, & corruet coram vobis.* Leuit. 26. versu 7. Secundò, *persequentur quinque de vestris centum alienos: Et centum de vobis, decem milia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro.* ibidem v. 8. Si autem non seruarent, minatus est contrarium: *ponam faciem meam contra vos, & corruet coram hostibus vestris, & subiciemini his, qui oderunt vos: fugietis, nemine persequente.* ibidem v. 17. & sequentibus. Vide plura Deut. 28. versu 7. & 25.

10. Hinc discant Christiani, quomodo se gerere debeant in bello. Tamen enim quædam ex supra dictis legibus fuerint ceremoniales, quæ iam abrogatæ sunt, tamen aliqua erant morales, quæ nunquam abrogantur, sed æquè nunc obligant Christianos, ac olim Iudeos obligabant. Cuiusmodi sunt hæc. 1. ut sint puri ab omni peccato. 2. ut seruent ordinem præscriptum in castris. 3. ut confidant in Deo, & ab ipso petant subsidium. 4. ut parcant innocentibus, quantum fieri potest.

sunt hosti offerant prius pacem, antequam illum bello offensiuo inuadant. Si seruarentur hæ leges à Christianis, fœlicius pugnarent contra hostem, quam hæcenus pugnarunt. At raro seruantur. Nam multi inter milites ac Duces solent esse scortatores, ebriosi, blasphemi, raptores, & similibus flagitijs inquinati, qui merito à Deo deseruntur, & infœliciter rem gerunt.

QVÆSTIO III.

Quæ fuerit iusta causa gerendi bellum in veteri Testamento?

1. **S**uppono, iustam causam indicendi bellum, generatim loquendo, esse grauem iniuriam, quæ alicui Principi aut Reipublicæ, vel imminet, vel facta est. Si imminet, vt impediatur per bellum defensiuum, iure defensionis. Si facta est, vt vel refarciatur per bellum offensiuum, iure iustitiæ commutatiuæ: vel vindicetur, iure iustitiæ vindicatiuæ. Vide Augustinum quæst. 10. super Iosue, D. Thomam q. 40. art. 4. Molinam de iure & iustitia disp. 102.

2. Hoc posito, quæstio est, quænam fuerint speciales causæ belli in veteri Testamento? Vel, propter quas iniurias, legitimè indicta fuerint bella in veteri Testamento? Respondeo. Ex scriptura colliguntur hæ causæ. Prima, publica Principis contumeliæ. Sic Dauid mouit bellum contra Hanon Regem Ammonitarum, eo quod nuncios à Dauide missos affecisset magna ignominia, quæ describitur 2. Regum 10. 4. his verbis: *Tulu*
uaque

itaque Hanon seruos Dauis, rasiuque dimidiam partem barba eorum, & præcidit vestes eorum medias usque ad nates, & dimisit eos.

Secunda, Rebellio subditorum. Sic enim Dauid suscepit bellum contra Seba filium Bocri, qui cum quibusdam alijs separauerat se à Dauide, legitimo suo Rege. 2. Reg. 20. 1.

Tertia, Defensio malefactorum, ne iustè puniantur. Sic filij Israël pugnaverunt contra Beniamitas, eo quod nolent tradere quosdam ex sua tribu, qui nefandum flagitium perpetrauerant. Quin eos potius defendebant. Iudic. 20. 1.

Quarta, Suppetiæ inimicis lata. Sic Dauid percussit viginti duo millia virorum de Syria Damasci, quia suppetias tulerant Adarezer Regi Soba. 2. Reg. 8. 5.

Quinta, Negatio innoxij transitus per alienam terram, quæ iure naturali negari non potest. Sic Israëlita indixerunt bellum Arad Regi Chanano, quod negaret illis transitum per suam prouinciam. Num. 21. 1.

Sexta, Violatum fœdus. Sic Rex Ioram indixit bellum Regi Moab, qui nolebat illi soluere centum millia ouium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur soluere. 4. Reg. 3. 5.

Septima, Idololatria subditorum. Sic Moyses cum filiis Leui, bello aggressus est filios Israël, & interfecit triginta tria millia hominum, propterea quod aureum vitulum adorassent. Exodi 32. 26.

QVÆSTIO IV.

An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos?

1. **R**atio dubitandi est, quia quando Roboam Rex cum domo Iudæ & Benjamin, voluit bellum gerere contra domum Israël, (qui omnes ex utraque parte erant Iudæi) dixit illi Deus per Prophetam: *Non ascendetis, neque bel- labitis contra fratres vestros, filios Israël.* 3. Regum 12. versu 24. Et tamen Roboam habuit legitimam causam indicendi bellum, quia volebat subditos rebelles ad obedientiam reuocare. Ergo, quod prohibitus fuerit gerere bellum, non erat alia causa, quam quia volebat illud gerere contra Iudæos, fratres suos.

2. Sed contrarium facile probari potest ex dictis. Primò, exemplo Moysis & Leuitarum, qui pugnarunt contra fratres suos, propter peccatum idololatriæ commissum. Exod. 32. versu 26. Secundò, exemplo filiorum Israël, qui communi consensu, & consulto prius Deo, pugnarunt contra Beniamitas, & totam ferè ipsorum tribum extinxerunt. Iudicum 2. per totum. Tertio, exemplo Davidis, qui pugnavit contra subditos rebelles. 2. Regum 20. versu 1. Accedit ratio, quia si Iudæi contra Iudæos non potuissent bellum gerere, non potuissent inter illos conservari iustitia, nec iniuria vindicari. Nam sæpè contingit, ut iniuria ab vna parte illata, non possit vindicari, nisi bello. Et si non vindicaretur, nulla servaretur iustitia

iustitia in communitate, quod est absurdum. Denique conditiones illæ, quæ efficiunt ut bellum sit iustum & legitimum, tam benè reperiiri possunt inter homines eiusdem gentis, quam inter extraneos.

3. Nec obstat exemplum Roboam. Nam is non est iussus cessare à bello, ex eo præcisè, quod illud suscepisset contra fratres suos; sed ex eo, quod vellet illos ad suum regnum reducere, quod erat contra Dei ordinationem. Nam Deus volebat regnum Salomonis, propter ipsius peccata, in duas partes diuidere: & maiorem partem dare Ieroboam, seruo Salomonis, minorem vero relinquere Roboam, filio Salomonis. Roboam autem nitebatur totum regnum solus obtinere; & omnes, qui adharebant Ieroboam, ad se reducere. Et quia hoc volebat perficere armata manu, monitus est à Deo, ut à cæpto desisteret. 3. Reg. 12. 21. & sequentibus.

QVÆSTIO V.

An Iudæi potuerint bellum gerere contra quosuis Gentiles?

1. **R**espondeo. Poterant, servatis conditionibus supra positis. Nam si Gentiles, quicumque tandem illi fuissent, vel iniuste inuasissent Iudæos, vel grauem aliquam iniuriam irrogassent, poterant ipsi se defendere, & illatam iniuriam vindicare. Sic fecerunt contra Chananæos, Amorrhæos, & Madianitas, tempore Moysis. Sic contra habitatores Ierico, & Hai, & vicinarum

cinitatum, tempore Iosue. Sic contra Syros, Madianitas, Amelecitas, Ammonitas, Philistæos, tempore Iudicum. Sic contra eisdem Philistæos, Syros, Arabes, Æthiopes, Moabitas, Idumæos, tempore Regum. Sic contra Antiochum, Apollonium, Nicanorem, Lysiam, Gorgiam, Bacchidem, Tryphonem, Alexandrum, tempore Machabæorum. Et ratio est, quia sicut homo priuatus, iure naturali, potest se legitimè defendere contra quemcunque iniustum inuadentem, aut iniuriantem; Ita etiam Princeps vel Respublica potest.

2. Dices, Deus per prophetam prohibuit Iudæis, ne susciperent bellum contra Nabuchodonosorem Regem Babylonis, sed sponte se illi subiicerent. Ierem. 27. 11. Respondeo. Veram est, quia Iudæi non poterant iusto bello, de quo hic agimus, contra Regem illum pugnare. Idque ex duplici capite. Primò, quia Deus dederat Nabuchodonosori regnum Iuda, & omnia regna vicina. Ierem. 27. 6. Ergo nec Iudæi, nec vicini populi poterant iusto bello hanc donationem impedire. Secundò, quia Iudæi propter sua peccata meriti erant hanc pœnam, vt seruirent Nabuchodonosori: Et nisi vellent sponte eam subire, futurum erat, vt grauiorem pœnam sustinere cogerentur. Ibidem versu duodecimo. Ergo non poterant iusto titulo reluctari.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VI.

An Iudæi in bello potuerint implorare auxilium à gentilibus & infidelibus?

1. **A**liqui affirmant, quia Asa Rex Iuda implorauit auxilium Benadab Regis Syriæ in bello contra Regem Israël. 2. Paralipomenon 16. 2. Similiter Iudas Machabæus iniit fœdus cum Romanis Gentilibus, vt in bello se mutuo iuuarent. 1. Machab. 8. 1.

2. Alij negant; quia Deus seuerè prohibuit Iudæis, ne contraherent fœdus & amicitiam cum infidelibus. Et graues pœnas comminatus est, nisi obtemperarent. Deuter. 7. 2. & Iosue 23. 12. & Iudic. 2. 2. Et quia non obtemperarunt, puniti sunt. Nam Deus permisit illos à gentilibus opprimi, & in seruitutem redigi, vt patet ex libro Iudicum, & libro 4. Regum, & libro Tobia, Esther, Prophetarum. Sed distinguendum est, iuxta sequentes Conclusiones.

3. **PRIMA CONCLUSIO.** Per se, & ex natura rei, licitum est in bello iusto implorare auxiliũ infidelium, etiam contra fideles. Ita Dominicus Bannes in 2. 2. quæst. 40. artic. 1. dub. 3. & alij ab eo citati. Ratio est, quia infideles possunt ex se suscipere iustum bellum contra quoscunque hostes: ergo possunt etiam alios iuuare in iusto bello contra quoscunque hostes: ergo licitum est ab iis petere, vt nos iuuent in iusto bello. Et confirmatur 1. quia actus iustitiæ loquendo præcisè ex natura rei, potest ab omnibus, tam fidelibus, quam infidelibus,

G g

exer

exerceri. At gerere iustum bellum, vel iuuare in iusto bello, est actus iustitiæ: ergo potest ab omnibus exerceri. 2. quia in iusto bello licitum est vti subsidio equorum, Elephatorum, & aliorum brutorum animalium: ergo etiam hominum infidelium. 3. Licitum est in iusto bello præbere auxilium infidelibus contra fideles: ergo etiam licitum est ab eis petere auxilium, cum sit par ratio. Antecedens patet exemplo Davidis, qui auxilium præbuit Achis Regi Philistinorum, contra populum Israël. 1. Reg. 29. & 28. Videatur ibidem Abulensis cap. 18. quæst. 5.

4. SECUNDA CONCLUSIO. Nihilominus Iudæi triplici titulo prohibebantur inire fœdus cum infidelibus. Primò, ratione periculi subuersionis; quia periculum erat, ne ex tali fœdere & societate, desererent cultum Dei, & fierent idololatra. Exodi 34. 12. & Deut. 7. & alibi. Secundò, ratione periculi perfidiæ, ex parte infidelium. Nam infideles sæpè non seruabant pacta cum Iudæis inita. Non seruauit Rex Moab. 4. Reg. 3. 5. Nec Demetrius, 1. Machab. 11. 53. Nec Tryphon. 1. Machab. 12. 48. Nec Ptolomæus. 1. Machab. 16. 16. Nec multi alij. Tertio, ratione scandali, quod erat duplex. Vnum, quia qui in bello petebant auxilium ab infidelibus, videbantur fiduciam suam in illis potius ponere, quam in Deo. Quod, quia erat contra legem Dei, erat scandalosum. Et hoc nomine reprehensus fuit Asa Rex Iudæ, qui à Benadab Rege Syriæ petiuerat auxilium, iuxta illud 2. Paralip. 16. 7. *Veni Hanani Propheta ad Asa Regem Iudæ, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco euasit Syria Regis exercitus de manu*

manu tua. Alterum, quia sicut erant socij & fautores infidelium in bello, sic etiam putabantur esse socij & fautores in impietate, quod æquè erat scandalosum. Vnde dictum Iosaphat Regi Iudæ, qui auxilium præbuerat impio Regi Achab. 2. Paralipom. 19. 2. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sum in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iudæ.*

QVÆSTIO VII.

Quinam Iudeorum Reges aut Principes fœliciter gesserint bellum?

1. **R**espondeo. Illi potissimum, qui seruauerunt leges belli à Deo præscriptas: Et maximè, qui spem suam ponebant in Deo, & ab eo subsidium petebant. Sic fecerunt Moyses, Iosue, Othoniel, Aod, Barac, Gedeon, Iephte, Sampson. Sic fecit Rex David, quando consulto prius Deo, pugnauit contra hostes. Sic Abia Rex Iudæ, quando pugnaturus contra Ieroboam, Regem Israël, totam suam fiduciam collocauit in Deo, secundo Paralipomenon 13. 4. & sequentibus. Sic Iosaphat Rex Iudæ, qui omnibus in circuitu hostibus erat terrori, quia Deus pugnabat pro ipso. 2. Paralipomenon 17. 3. & 10. Sic Ezechias, quando obsessus à Sennacherib Rege Assyriorum cum ingenti exercitu, orauit Dominum pro liberatione, & obtinuit. Nam Angelus Domini missus in castra Assyriorum, vna nocte percussit centum octoginta quinque millia hostium. 2. Paralipomenon 32. 10. & 4.

Regum 19.35. Sic Machabæi, quorum bella & victoria describuntur in libris Machabæorum. Illi verò infeliciter pugnarunt, qui neglecto Deo confidebant in multitudine & potentia suorum exercituum.

QVÆSTIO VIII.

Quid in lege Mosâica statutum fuit de munditia castrorum.

1. **G**eneralis lex erat hæc Deuteron. 23. versu 14. *Sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat sordidum.* Ratio additur: *Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos.* Speciatim verò statuta fuerunt hæc tria. Primò, *Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus su somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur, priusquam ad vesperam lauetur aqua: Et post solis occasum regredietur ad castra, ibidem versu decimo.* Secundò, *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita natura. gerens paxillum in balteo: cumq; sederis, fuderis per circuitum. & egesta humo. operies, quorclenarius es, ibidem versu duodecimo.* Tertio, *Præcipe filijs Israël, ut ciciam de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, & qui pollutus est super mortuo.* Num. 5. versu 2.

2. Igitur castra debebant esse munda à pollutione, & semine, & stercore, & lepra, & immunditia legali ex mortuo contracta. Idque duplici de causa. Primò, propter Arcam Dei, quæ erat in medio castrorum, in qua Deus dicebatur habitare. Secundò, ad conseruandam in castris valerudinē.

Quæ

Quæres, an ista lex semper obligauerit Iudæos? Abulensis putat, tunc solum obligasse, quando Iudæi erant in deserto: non autem postea, quando habitabant in terra promissionis. Nihilominus Esfensi, de quibus supra cap. 10. dictum est, dicuntur etiam in Iudæa obseruasse eandem legem, ut refert Iosephus libro 2. de bello Iudæico cap. 7. Erant enim valde studiosi legis & puritatis. Vide Cornelium in cap. 23. Deuteronomij.

CAPVT XVIII.

De Furto, & Vsura.

1. **D**vo quæri possunt. 1. Quæ fuerint leges circa furtum? 2. An vsura Iudæis fuerit licita, necne? Ad prius sic respondeo. Principalis lex circa furtum fuit hæc: *Non furtum facies.* Exodi 20. versu decimoquarto. Ad hanc reuocari debent sequentes.

Prima, non decipiet vnusquisque proximum suum, Leuit. 19. 11.

Secunda, Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, clamabunt ad me, & ego exaudiam eos: Percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestrae viduæ, filij vestri pupilli. Exod. 22. vers. 22. & Deuteron. 10. 18.

Tertia, Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Leuit. 19. 35.

Quarta, Statera iusta, & æqua sint pondera: lustus modius, æquusque sextarius. ibidem v. 36.

Gg 3 Quin

Regum 19.35. Sic Machabæi, quorum bella & victoria describuntur in libris Machabæorum. Illi verò infeliciter pugnarunt, qui neglecto Deo confidebant in multitudine & potentia suorum exercituum.

QVÆSTIO VIII.

Quid in lege Mosâica statutum fuit de munditia castrorum.

1. **G**eneralis lex erat hæc Deuteron. 23. versu 14. *Sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat sordidum.* Ratio additur: *Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos.* Speciatim verò statuta fuerunt hæc tria. Primò, *Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus su somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur, priusquam ad vesperam lauetur aqua: Et post solis occasum regredietur ad castra, ibidem versu decimo.* Secundò, *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita natura. gerens paxillum in balteo: cumq; sederis, fuderis per circuitum. & egesta humo. operies, quorclenarius es, ibidem versu duodecimo.* Tertio, *Præcipe filijs Israël, ut ciciam de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, & qui pollutus est super mortuo.* Num. 5. versu 2.

2. Igitur castra debebant esse munda à pollutione, & semine, & stercore, & lepra, & immunditia legali ex mortuo contracta. Idque duplici de causa. Primò, propter Arcam Dei, quæ erat in medio castrorum, in qua Deus dicebatur habitare. Secundò, ad conseruandam in castris valerudinē.

Quæ

Quæres, an ista lex semper obligauerit Iudæos? Abulensis putat, tunc solum obligasse, quando Iudæi erant in deserto: non autem postea, quando habitabant in terra promissionis. Nihilominus Esfensi, de quibus supra cap. 10. dictum est, dicuntur etiam in Iudæa obseruasse eandem legem, ut refert Iosephus libro 2. de bello Iudæico cap. 7. Erant enim valde studiosi legis & puritatis. Vide Cornelium in cap. 23. Deuteronomij.

CAPVT XVIII.

De Furto, & Vsura.

1. **D**vo quæri possunt. 1. Quæ fuerint leges circa furtum? 2. An vsura Iudæis fuerit licita, necne? Ad prius sic respondeo. Principalis lex circa furtum fuit hæc: *Non furtum facies.* Exodi 20. versu decimoquarto. Ad hanc reuocari debent sequentes.

Prima, non decipiet vnusquisque proximum suum, Leuit. 19. 11.

Secunda, Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, clamabunt ad me, & ego exaudiam eos: Percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestra viduæ, filij vestri pupilli. Exod. 22. vers. 22. & Deuteron. 10. 18.

Tertia, Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Leuit. 19. 35.

Quarta, Statera iusta, & æqua sint pondera: lustus modius, æquusque sextarius. ibidem v. 36.

Gg 3 Quin

Quinta, Non habebis in sacco diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum: & modius æqualis & verus erit tibi. Deut. 25. 13.

Sexta, Non assumes & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua. Deuteron. 19. 14.

Septima, Non facies, quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Leuit. 19. 15.

Octaua, Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animal pro animali. Leuit. 24. v. 18.

Non, Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit aut vendiderit; quinque boues pro vno restituet, & quatuor oves pro vna ovis. Exodi 22. 1.

Decima, Si vinēs bos, aut ovis, aut asinus, apud eum inuentus fuerit, duplum restituet. ibid. v. 4.

Vndecima, Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipse vendetur. ibid. v. 3.

Duodecima, Occidens furem nocturnum, innocens habeatur: occidens vero furem diurnum occidatur. ibid. v. 2.

Decimatertia, Qui damnum fecerit proximo suo, confitebitur peccatum suum; & compensabit damnum; & insuper addet quintam partem. Numer. 5. 6.

Decimaquarta, Si laeserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum, et depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea, pro damni æstimatione restituet. Exodi 22. 5.

Decima

Decimaquinta, Si egressus ignis inuenerit spicas, & comprehenderit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit. ibidem vers. 6.

Decimafexta, Plagiarius, qui furatur hominem vt vendat, occidatur. Deuter. 14. 7.

2. Dices, Aliquæ ex illis legibus videntur inter se pugnare, vt octaua, nona, & decima. Nam octaua præcipit simplum restitui: nona, quadruplum aut quintuplum: decima, duplum. Respondeo. Non pugnant, sed discrepant. Primò, quia octaua est moralis, sumpta ex iure naturali: reliquæ duæ sunt iudiciales, sumptæ ex libera voluntate legislatoris. Deinde, octaua præcipit, quod iure naturali debitum est: reliquæ duæ, quod per modum liberae pœnæ à iudice, vel legislatore imponi potest. Iuxta octauam, qui furatur bovem, tenetur iure naturali illum restituere. Iuxta reliquas, tenetur iure positiuo & pœnali, vel duplum, vel quadruplum, vel quintuplum restituere, pro arbitrio legislatoris. Itaque qui vnum bovem pro boue restituit, satisfacit iure naturali, non tamen positiuo. Vel, quod idem est, satisfacit iustitiæ commutatiuæ, non tamen vindicatiuæ.

3. Quæres, Quare fur pro vno boue debuerit quinque boues restituere, & pro vna ovis quatuor tantum oves, & non quinque? Respondet Theodoretus, quia maius fuit furtum maiori pœna plectendum est: At maius furtum est bouis, quam ovis; quia bos est maioris pretij quam ovis. Dicit Thomas in 1. 2. quæst. 105. artic. 2. ad 9. sic respondet. Iubet Deus, vt fur pro vno boue reddat quinque, quia bos habet quinque vtilitates. 1. Immolatur.

Gg 4

2. pascit

2. pascit nos carne sua. 3. arat. 4. dat lac. 5. dat corium. At ouis adfert quatuor tantum commoda. 1. Immolatur. 2. pascit nos sua carne, dat lac. 4. dat lanam. Alij addunt mysticam causam; quia bos significat doctorem populi; ouis discipulum & auditorem. At grauius punitur, qui aufert, vel peruertit Doctorem, quam qui auditorem. Ita Rabanus Exodi 22. versu 1. *Quæ omnia probabilia sunt. Vera causa est, quia Deo, qui est supremus legislator, illa placuit.*

4. *Quare 2. Quare furem nocturnum licebat occidere, non autem diurnum? Respondeo. Ob has causas. 1. quia non constat, an fur nocturnus veniat tantum ad furandum, an etiam ad occidendum. Et quia præsumitur ad vtrumque venire, occidi poterat in veteri Testamento. 2. quia noctu agnosci non potest & ideo is, qui damnum patitur, non potest eum postea in iudicio accusare, & rem suam reperere. 3. quia nocturnus non potest tam cito ac facile deprehendi, ac diurnus. Nam nocte omnes dormiunt, ac proinde paterfamilias non potest statim habere famulos paratos, qui furem apprehendant. Secus est de die. Eandem distinctionem furis diurni ac nocturni, quoad eius occisionem habet Augustinus, & ex eo translata est in ius Canonicum, Extrauag. de homicidijs cap. Si perfodiens. Notandum tamen est, si fur diurnus non tantum furaretur, sed etiã gladio vel armis vellet tueri suum furtum, licere etiam illum occidere. Ita Augustinus quæst. 8. 4. supra Exodum. Et sancitum est in iure civili l. furem, ff. ad legem Corneliam, de Sicarijs.*

De

De usura.

5. De usura extat duplex lex. Vna, Exod 22. 25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum, nec usuris opprimes. Altera, Deuter. 23. 19. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo.* Hic duo decernuntur. 1. vt Iudæi non exigant usuram à Iudæis, id est, à fratribus suis. 2. vt possint exigere ab extraneis.

6. Quæstio est, quomodo hoc posterius sit intelligendum? Triplex est opinio. Prima Iudæorum, qui putant sibi concessum esse à Deo, vt à quolibet extraneo possint usuram exigere sine peccato. Ac proinde, etiam hoc tempore se non peccare, exigendo usuram à Christianis & Gentilibus. Altera quorundam Theologorum, qui asserunt, Iudæis nõ quidem concessum, sed tamen permissum esse, vt exigant usuram ab extraneis, propter duritiam cordis ipsorum. Ac proinde ipsos quidem peccare usuram exigendo, non tamen per legem Mosaicam puniri. Ratio illorum est, quia usura absolute, & sine vlla distinctione fratris vel extranei, mala & prohibita est, vt patet Psal. 14. 5. & Psal. 54. 12. & Ezech. 18. 8. Ergo non potuit licite concedi Iudæis. Potuit tamen permitti, tanquam minus malum, ad vitandum maius malum, ne scilicet suos fratres per usuram exhaurirent. Ita D. Thom. in 2. 2. quæst. 78. artic. 1. ad 2. & multi alij. Tertia est, Iudæis non tantum permissum, sed etiam

G g 5

etiam

etiam concessum fuisse, exigere usuram à vicinis hostibus, nempe Chananæis, Amorrhæis, Amalecitis; ita vt exigendo non peccarent. Ratio est, quia Deus concesserat illis, vt occiderent vicinos hostes, & eorum bona diriperent. Itaque sicut nō peccabant occidendo Amorrhæos, & Chananæos in bello; ita non peccabant, accipiendo illorum pecuniam per usuram. Ita Conradus quæst. 24. de contractibus. Medina quæst. 2. de usura, & apertè D. Ambrosius lib. de Tobia cap. 15. Vbi inter cætera sic ait: *Cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur usura.* Item: *Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere.* Item: *Vbi ius belli; ibi etiam ius usura.* Hæc dux posteriores opinioniones sunt probabiles: prima manifestè falsa.

CAPVT XIX.

De homicidio, & ciuitatibus
Refugij.

HOMICIDIUM est duplex. Vnū voluntariū, quod culpabiliter; alterum inuoluntariū, quod sine culpa committitur. De priori hīc agā. Posterius pertinet ad ciuitates Refugij, de quibus paulò post. Igitur de homicidio voluntario. extat vna lex moralis, Exodi 20. 13. *Non occides.* Et vna ceremonialis, Deuter. 21. 1. *Si inuentum fuerit cadaver hominis occisi in agro, seniores vrbs vicine adducunt vitulum ad vallem asperam, ibique eam mactabunt, ac super eam tenebunt manus suas, & dicent: Manus nostra non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. Propitius esto*

esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel. Et auferetur ab eis reatus sanguinis. Tu autem alienus eris ab innocenti cruore, qui fusus est, cum feceris, quod præcepit Dominus. Videantur Interpretes illius loci,

2. Iudiciales sunt plures. Prima: *Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur.* (Leui. 24. 17.)

Secunda: *Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis; statim & ipse morietur.* (Numeror. 35. 31.)

Tertia: *Qui irrogauerit maculam cuiuslibet ciuium suorum: sicem fecit, sic fiet ei: Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Qualem insixerit maculam, talem sustinere cogetur.* (Leui. 24. 19.)

Quarta: *Qui percusserit seruum suum vel ancillam virga, & mortuus fuerit in manibus eius, criminis reus erit. Sin autem vno die, vel duobus superuixerint, non subiacebit pena, quia pecunia illius est, q. d. Emit eos sua pecunia.* (Exod. 21. 20.)

Quinta: *Si rixati fuerim viri, & percusserit quis mulierem pregnantem, & abortum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno, quantum mortuus mulieris expectauerit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit subsecuta, reddet animam pro anima.* (Ibid. v. 22.)

Sexta: *Si percusserit quis oculum serui sui aut ancille, & luscus eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit: pari modo si dētem eius excusserit.* (Ibid. v. 26.)

Septima: *Facies murum recli per circuitum, nō quis ex eo labatur, si que sanguinis reus.* (Deut. 22. 8.)

Octaua: *Si quem Iudices plagis dignum iudicent, pro mensura delicti erit & plagarum modus: sed numerum quadragenarium non excedet.* (Deut. 25. 2.)

Nona: *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur.* (Exodi 21. 12.)

De cima:

Decima: Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille surrexerit, & ambulauerit foris, innocens erit, qui percusserit; ita tamen, ut operas & impensas in medicos restituat. Ibid. v. 18.

De ciuitatibus refugij.

3. Leuita & Sacerdotes (vt cap. 7. quæst. 6. §. 3. dictum est) habebant quadraginta octo ciuitates sibi deputatas. Ex illis, sex erant ciuitates refugij, ad quas tanquam ad asylum, confugere poterant illi, qui sine sua culpa homicidium commiserant (Iosue 20. 4. & Numer. 35. 11.) Erant autem hæc ciuitates Refugij. 1. Cedes in Nephtali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Iuda. 4. Bosor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manasse. Tres primæ citra, reliquæ trans Iordanem: (Iosue 20. 7.) Omnes æquali spatio inter se distabant. (Deut. 19. 7.) Omnes sitæ erant in montibus, vt eminus videri possent, excepta Bosor, quæ sola erat in plano, sed tamen patente loco & conspicuo. (Iosue 20. versu 8.) Hæc aliqua notanda sunt.

4. Primum, ad vnã ex his ciuitatibus, tanquam ad asylum poterat confugere homicida, & coram Senioribus illius loci, qui omnes erant Leuita & Sacerdotes, probare suam innocentiam, id est, se sine sua culpa homicidium fecisse, iuxta illud Iosue 20. 2. *Separate vrbes fugiuorum, vt confugiat ad eas, & cumque animam percusserit nescius, & possit euadere iram proximi, qui vltor est sanguinis. Cum ad vnã harum confugerit ciuitatum, stabit ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea, qua se comprobent innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.*

5. Secun

5. Secundò debbat autem in aliqua istarum ciuitatum, ad quam confugerat, manere vsque ad mortem Summi Pontificis. Quod si ante mortem Pontificis inuentus fuisset extra ciuitatem Refugij, poterat interfici à propinquis illius, quem interfecerat. (Num. 35. 25.)

6. Tertio, præter sex ciuitates Refugij, erat aliud asylum, ad quod confugere poterant homicidæ, nempe altare & Tabernaculum. Eo confugit Ioab, qui occiderat Abner & Amasam. 3. Reg. 2. 28. *Fugit Ioab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris. Sed quia non erat innocens, iussu Salomonis interfectus est, nec profuit illi asylum, ad quod confugerat. (ibid. v. 31.)* Erat enim lex lata, vt homicida voluntarius abstraheretur ab asylo, & interficeretur. Exod. 21. 14. *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euellat eum, ut moriatur.*

7. Quattò, sicut Iudæi poterant perfugere ad asylum, sic etiã aduenæ & peregrini. (Num. 35. 15.) Disputant Interpretes, an quilibet aduenæ & peregrini, etiam Gentiles? Affirmant Masius, & Magalianus in cap. 20. Iosue. Negant Abulensis & Serarius ibid. afferentes aduenas & peregrinos ad Iudaismum conuersos, id est, profelytos, non autem Gentiles in gentilismo manentes, habuisse hoc priuilegium. Nota. Iudæi ex genere, habebat quædam priuilegia propria, quibus carebant profelyti: quædam communia cum profelytis. Propria erant hæc tria. Primum, seruus, genere Iudæus anno septimo & quinquagesimo fiebat liber; non autem profelytus. (Leuit. 24. 3. 9. & sequentibus.) Secundum, Iudæi gaudebant priuilegio remissionis debitorum

torum anno septimo; non autem profelyti. Deut. 15.3. Tertium, Iudæi non poterant dare ad vsuram Iudæis, sed profelytis, Deut. 23. 19. Reliqua erant communia. Ita ex Abulensi Cornelius in cap. 35. Num. v. 15.

8. Quinto, Homicidæ voluntarij, vt supra dictum, non gaudebant priuilegio asyli, sed tantum inuoluntarij. Excipiebatur vnus casus, vt si quis voluntariè occidisset iniustum inuasorem, vim vi repellendo. Is enim habebat ius asyli; & si probaret suam innocentiam, statim ex loco asyli domum remittebatur, nec tenebatur expectare mortem Pontificis; quia non erat propriè homicida, sed inculpatus vitæ suæ defensor. Ita Abulensis in cap. 20. Iosue quæst. 5. Serarius ibidem q. d. Cornelius loco citato. Quid autem dicendum de eo, qui in ipso asylo, seu in ipsis Refugij ciuitatibus homicidium perpetrasset? Abulensis ibid. quæst. 19. putat, non habuisse ius asyli.

9. Quæres, an etiam Christiani habeant aliqua asyla pro homicidis? Respondeo. Habent: sed in multis differunt à Iudæis. 1. quia Christiani habent asyla iure humano: Iudæi habebant iure diuino constituta. 2. apud Christianos omnes Ecclesiæ, cœnobita, domus religiosæ & Ecclesiasticæ, sunt asyla. Apud Iudæos erant multo pauciora, vt ex dictis patet. 3. Iudæi poterant extrahi ab asylo, vt causa eorum examinaretur. Christiani non possunt extrahi, ne quidem à Iudice aut Magistratu. 4. Asyla Iudæorum erant tantum pro homicidis inuoluntariis. Asyla Christianorum pro omnibus ferè reis. Excipiuntur nocturni agrorum depopulatores, publici latrones, & viarum obse-

fores

fores (cap. inter alia, De immunitate Ecclesiarum.) Item raptores virginum, proditores, sacrilegi, blasphemii, hæretici, apostatæ, Iudæi, & quotquot in ipsis asylo delinquant. Vide Serarium in caput 20. Iosue, quæstione 9.

CAPVT XX.

De Matrimonio veteris Testamenti.

DE Matrimonio extant hæc leges in veteri Testamento. Prima: Nemo contrahet matrimonium in gradu prohibito. (Leuit. 18. 6.) Secunda: *Ad mulierem, quæ patitur menstrua, non accedes,* (ibidem vers. 19.) Tertia: Si vnus ex fratribus mortuus fuerit sine prole, vxorem illius accipiet alter frater, & suscitabit semen fratri suo: Et primogenitum nomine illius nominabit. (Deut. 25. 5.) Quarta: Si alter frater noluerit accipere vxorem fratris sui, tunc vxor mortui, corâ senioribus, tollet calceamētum de pedibus eius, & spuet in faciem illius, dicens: *Sic fiet homini, qui non adificat domum fratris sui,* (ibidem v. 7.) Quinta: Si quis in bello captam mulierem alienigenam adamauerit propter pulchritudinē, & voluerit habere vxorem, introducet eam in domum suam: quæ rader caput suum, & præcidet vngues, & mutabit vestē, & fl. bit patrem & matrē suam vno mense. Et tunc fiet vxor illius. Si postea ei displicuerit, non vendet, sed liberam dimittet. (Deut. 21. 11.) Sexta, si quis habuerit duas vxores, *vnam dilectam, alterã odiosam;* & filius odiosæ fuerit primogenitus, dabit

torum anno septimo; non autem profelyti. Deut. 15.3. Tertium, Iudæi non poterant dare ad vfuram Iudæis, sed profelytis, Deut. 23. 19. Reliqua erant communia. Ita ex Abulensi Cornelius in cap. 35. Num. v. 15.

8. Quintò, Homicidæ voluntarij, vt supra dictum, non gaudebant priuilegio afyli, sed tantum inuoluntarij. Excipiebatur vnus casus, vt si quis voluntariè occidisset iniustum inuasorem, vim vi repellendo. Is enim habebat ius afyli; & si probaret suam innocentiam, statim ex loco afyli domum remittebatur, nec tenebatur expectare mortem Pontificis; quia non erat propriè homicida, sed inculpatus vitæ suæ defensor. Ita Abulensis in cap. 20. Iosue quæst. 5. Serarius ibidem q. d. Cornelius loco citato. Quid autem dicendum de eo, qui in ipso afylo, seu in ipsis Refugij ciuitatibus homicidium perpetrasset? Abulensis ibid. quæst. 19. putat, non habuisse ius afyli.

9. Queret, an etiam Christiani habeant aliqua afyla pro homicidis? Respondeo. Habent: sed in multis differunt à Iudæis. 1. quia Christiani habent afyla iure humano: Iudæi habebant iure diuino constituta. 2. apud Christianos omnes Ecclesiæ, cœnobicia, domus religiosæ & Ecclesiasticæ, sunt afyla. Apud Iudæos erant multo pauciora, vt ex dictis patet. 3. Iudæi poterant extrahi ab afylo, vt causa eorum examinaretur. Christiani non possunt extrahi, ne quidem à Iudice aut Magistratu. 4. Afyla Iudæorum erant tantum pro homicidis inuoluntariis. Afyla Christianorum pro omnibus ferè reis. Excipiuntur nocturni agrorum depopulatores, publici latrones, & viarum obfeso-

fores

fores (cap. inter alia, De immunitate Ecclesiarum.) Item raptores virginum, proditores, sacrilegi, blasphemii, hæretici, apostatae, Iudæi, & quotquot in ipsis afylis delinquant. Vide Serarium in caput 20. Iosue, quæstione 9.

CAPVT XX.

De Matrimonio veteris Testamenti.

DE Matrimonio extant hæc leges in veteri Testamento. Prima: Nemo contrahet matrimonium in gradu prohibito. (Leuit. 18. 6.) Secunda: *Ad mulierem, quæ patitur menstrua, non accedes,* (ibidem vers. 19.) Tertia: Si vnus ex fratribus mortuus fuerit sine prole, vxorem illius accipiet alter frater, & suscitabit semen fratri suo: Et primogenitum nomine illius nominabit. (Deut. 25. 5.) Quarta: Si alter frater noluerit accipere vxorem fratris sui, tunc vxor mortui, corâ senioribus, tollet calceamētum de pedibus eius, & spuet in faciem illius, dicens: *Sic fiet homini, qui non adificat domum fratris sui,* (ibidem v. 7.) Quinta: Si quis in bello captam mulierem alienigenam adamauerit propter pulchritudinē, & voluerit habere vxorem, introducet eam in domum suam: quæ rader caput suum, & præcidet vngues, & mutabit vestē, & fl. bit patrem & matrē suam vno mense. Et tunc fiet vxor illius. Si postea ei displicuerit, non vendet, sed liberam dimittet. (Deut. 21. 11.) Sexta, si quis habuerit duas vxores, *vnam dilectam, alterã odiosam;* & filius odiosæ fuerit primogenitus, dabit

dabit ei iura primogenituræ, nec præferet ei filium dilectæ. (ibid. v. 15.) Septima, *Omnes viri ducent uxores de tribu & cognatione sua: Et cuncta femina de eadem tribu maritos accipient, ut hereditas permaneat in familiis, nec sibi miscantur tribus, sed ita maneant, ut à Domino separata sunt* (Num. 36. 7.)

2. Circa has leges aliqua examinanda sunt. 1. An matrimonium fuerit præceptum in Vet. Testam. 2. In quoto gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere? 3. An Iudæi potuerint accipere uxores alienigenas? 4. An potuerint accipere uxores extra suam tribum & familiam? 5. Quæ sit differentia inter matrimonium veteris ac noui Testamenti: Est igitur

Q V Æ S T I O I.

An matrimonium fuerit præceptum in veteri Testamento?

1. Ratio dubitandi est. Primò, quia Gen. 1. 28. & Gen. 9. 1. præcepit Deus: *Crescite & multiplicamini*. Secundò, quia Deuter. 7. 14. similiter præcepit: *Non erit apud te sterilitas viriusque sexus*. Tertio, quia non legimus, aliquos in Vet. Testam. vixisse cœlibes. Quarto, quia ignominiosum erat, non habere prolem, vnde vulgare erat omnium axioma: *Maledictus, qui non reliquerit semen in Israël.*

2. Respondeo. Neque naturali, neque diuino præcepto, singuli in V. Testam. fuerunt obligati ad matrimonium. Prior pars patet, quia tametsi tota communitas naturali præcepto fuerit obligata, sicut etiam nunc est, conferuare se per procrea-

tionem

tionem proles, & consequenter per matrimonium; hoc tamen præceptum non obligabat singulos de communitate, sed totam communitatem generatim, vt docet D. Thom. in supplemento, q. 41. art. 2. Simile est de agricultura. Nam præceptum naturale est, colere agros ad conferuandam vitam humanam, non minus, quam procreare prolem: & tamen præceptum illud non obligat singulos; alioqui singuli deberent agros colere, quod est contra communem hominum sensum ac consuetudinem.

3. Posterior pars probatur, quia in veteri Testamento nullum exat diuinum præceptum, quod obliget singulos ad matrimonium. Nam illa verba, *Crescite & multiplicamini*, non continent præceptum, sed benedictionem. Nam Deus bis legitur dixisse illa verba hominibus. Semel primis parentibus in paradiso: & semel Noë, & filiis eius post diluuium, cum ex arca egressi essent. Vtrisque dixit post matrimonium iam contractum. Igitur per illa verba non præcepit illis, vt matrimonium contraherent, quod iam contractum erat; sed impertiuit illis benedictionem, vt copiosam sobolem procrearent ad multiplicandum genus humanum, quod tunc valde exiguum erat. Hoc constat ex ipso textu. Nam primo certum est, Noë & filios eius, antequam arcam ingrederentur, habuisse suas uxores. Gen. 7. 7. *Ingressus est Noë, & filij eius, uxor eius, & uxores filiorum eius, cum eo in arcam, propter aquas diluuij.* Secundò, certum est, eundem Noë & filios eius cum suis vxoribus, peracto diluuiio, egressos esse ex arca, Genes. 8. 18. *Egressus est ergo Noë, & filij eius, uxor*

Hh

illius

illius, & uxores filiorum eius cum eo. Tertio, certum est, postquam cum suis vxotibus egressi sunt ex arca, tunc illis dictum esse à Deo: *Crescite & multiplicamini*. Hoc enim disertè habet historia. Vnde euidenter sequitur, his verbis non contineri præceptum de matrimonio inuendo, quia matrimonium iam initum erat, sed benedictionem in propaganda posteritate. Et hoc significat textus, cum ait: *Benedixit Deus Noë, & filiis eius, & dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & replete terram.*

4. Idem dico de primis parentibus. Nam matrimonium inter illos statim contractum est, quando Deus ex costa Adæ dormientis formauit Euam. Tunc enim euigilās ex sopore, dixit Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hac vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ. Quibus verbis tria indicat. 1. Euam esse vxorem suam. 2. maius esse vinculum inter virum & vxorem, quam inter parentes & filios. 3. hanc coniunctionem conjugalem, quæ tunc inter ipsum & Euam facta est, fuisse figuram coniunctionis Christi cum Ecclesia. sic enim verba Adami interpretatur Apostolus ad Ephes. 5. 32. cum ait: *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico, in Christo & Ecclesia.* Igitur quod postea dictum est primis parentibus: *Crescite & multiplicamini*: non continet præceptum de matrimonio contrahendo, sed solennem benedictionem in propagando humano genere.*

5. Similiter illa verba: *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus*, habent eundem sensum. Est autem

hic

hic sensus: Si custodieritis præcepta mea, dabo vobis benedictionem temporalem, tam in procreacione liberorum, quam in aliis rebus. Hoc etiam constat ex textu, qui sic habet: *Si postquam audieris hæc iudicia, & custodieris ea, & feceris, custodiet & Dominus Deus pactum tibi, & misericordiam quam iurauit patribus tuis: & diliget te, & multiplicabit, benedictique fructus ventris tui, & fructus terre tue, frumento tuo, atque vindemia, oleo, & armentis, gregibus ouium earum super terram, pro qua iurauit patribus tuis, ut daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non eris apud te sterilis vtriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.*

6. Quod autem obiicitur, nullum in V. Testamento fuisse cœlibem, verum non est. Cœlibes fuerunt Melchisedech, Iosue, Helias, Helisæus, Ieremias, Ioannes Baptista, vt testatur S. Ignatius in epist. ad Philadelphos. Item Abel frater Cain, vt tradunt Hieronymus, Basilus, Ambrosius, & alij apud Cornelium in cap. 4. Gen. v. 2. Vide Genebard. in Chronologia.

7. Nec obstat, ignominiosum fuisse apud Hebræos, non habere prolem. Nam hæc ignominia non proueniebat ex virginitate, vel cœlibatu, sed ex sterilitate matrimonij. Cum enim Deus promississet iis, qui in matrimonio vinebant benedictionem & fecunditatem, sub hac conditione, si custodirent legem Dei; suspicio erat illos puniri à Deo, qui non habebant prolem, tamquam legis transgressores. Quæ erat magna ignominia. Nota: Aliqui in Ver. Testamento propter suam culpam non habebant prolem, ita vt sterilitas

Hh 2 esset

esset pœna peccati: Aliqui, sine sua culpa. Prioris generis fuit Abimelech, Rex Geraræ, qui non potuit habere prolem in sua familia, propterea quod eripuisset Abrahæ suam vxorem, iuxta illud Genes. 20. 18. *Concluserat Dominus omnem vuluam domus Abimelech, propter Saræ vxorem Abrahæ.* Item, Michol vxor Dauidis, quæ quod derisisset Dauidem saltantem coram Arca Domini, mansit sterilis vsque ad finem vitæ. (2. Reg. 6. 23.) Item, illæ de quibus Oseæ 9. 13. *Da eis Domine. Quid dabis eis?* (nempe propter peccata sua.) Sequitur: *Da eis vuluam sine liberis, & vbera arenia.*

8. Posterioris generis fuerunt sanctæ scæminæ, Sara, vxor Abrahæ: Rebecca, vxor Isaac: Rachel, vxor Iacob: Anna, vxor Elcanæ: Sara, filia Raguelis: Elisabeth, vxor Zachariæ, & aliæ plures. Quæ quidem longo tempore fuerunt steriles, non propter suam culpam; sed vt Deus nouo miraculo ostenderet, filios, qui ex illis nascerentur, non naturæ viribus, sed Dei beneficio natos esse. Et quanquam supradictæ scæminæ coram Deo non fuerint passæ opprobrium aut ignominiam, quia Deus sciebat sanctas esse; tamen passæ sunt coram hominibus, qui putabant eas à Deo puniri per sterilitatem. Hoc sensu dixit Rachel, postquam peperisset, Genes. 30. 23. *Absulit Deus opprobrium meum.* Et Sara filia Raguelis, post longam sterilitatem, orauit Deum dicens: *Peto Domine, vt de vinculo improperij huius absoluas me, aut certe desuper terram eripias me.* (Tob. 3. 15.) Et Elisabeth, ablata sterilitate, cum iam concepisset in vetero, occultabat se mensibus quinque, dicēs:

Quia

Quia sic fecit Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. (Luc. 1. 24.)
Vide Maldonatum ibid. v. 25.

QVÆSTIO II.

In quo gradu licuerit, vel non licuerit contrahere matrimonium in veteri Testamento?

1. **V**EL, qui gradus consanguinitatis & affinitatis fuerint prohibiti in lege Mosæica? Respondeo. Ex Leuitic. cap. 18, colliguntur hæc duo. Primò, ratione consanguinitatis, non licebat contrahere cum his. 1. Cum patre vel matre: vel quod idem est, cum filio vel filia. 2. cum sorore. 3. cum nepte. 4. cum amita vel matertera. Secundò, ratione affinitatis, non licebat cum his. 1. cum nouerca, 2. cum sorore priuigna. 3. cum filia aut nepte priuigna. 4. cum vxore patruj. 5. cum vxore fratris relicta, (nisi frater reliquisset illam sine prole, iuxta tertiam regulam supra assignatam.) 6. cum vxore filij. 7. cum sorore vxoris propriæ, vxore adhuc viuente. Nam si mortua esset vxor, licebat.

2. **QVÆRES:** An iidem gradus sint etiam prohibiti apud Christianos? Respondeo. Omnino sunt: & præter illos alij plures, vt patet ex Concilio Trident. Sessione vigesimaquarta, Canone tertio. Et quidem in consanguinitate, prohibiti sunt quatuor gradus. Vel, quod idem est, consanguinitas vsque ad quartum gradum inclusuè reddit matrimonium inualidum. (cap. Non

Hh 3 debet,

debet, de consanguinitate.) Similiter in affinitate prohibiti sunt quatuor gradus (cap. citato.) Nisi quod in Concilio Tridentino sess. 24. cap. 4. statutum sit, ne affinitas ex fornicatione orta extendatur ultra secundum gradum.

3. Hic pro maiori intelligentia duo notanda sunt. Primo: Consanguinitas est propinquitus duarum personarum, orta ex naturali propagatione: quarum vel una descendit ex altera, ut filius ex patre, nepos ex auo, pronepos ex proauo: Vel amba descendunt ex eadem, ut duo fratres ex eodem patre, duo nepotes ex eodem auo, duo pronepotes ex eodem proauo. (Valentia quart. §. de Matrimonio puncto; §. Cognatio, & alij passim.) Affinitas est propinquitus duarum personarum, orta ex carnali copula vnius cum alterius consanguineo vel consanguinea: siue copula fuerit licita, siue illicita. Quo pacto inter nouercam & priuignum est affinitas, quia intercessit carnalis copula inter nouercam & consanguineum priuigni, nempe priuigni patrem. (Valentia ibidem, §. Affinitas.) Hinc sequitur, gradus affinitatis distinguendos esse per ordinem ad gradus consanguinitatis, ut paulo post clarius explicabo.

4. Secundo, Ut autem sciatur, quoto gradu consanguinitatis vna persona distet ab alia, tres regulae seruandae sunt. *Prima*: In linea recta, quae est ascendentium & descendentium, tot gradus numerandi sunt, quot numerantur personae, excepta prima. Itaque filius est in primo gradu consanguineus patri, nepos in secundo, pronepos in tertio, & sic deinceps. *Secunda*: In linea trans-

uersa,

uersa, quando vtraque persona aequaliter distat ab eodem stipite communi, totidem gradibus distant inter se, quot gradibus distant à stipite. Vnde fratres, qui aequaliter distant à patre, sunt consanguinei in primo gradu; quia quilibet illorum est consanguineus patri in primo gradu. Similiter filij fratrum sunt consanguinei in secundo gradu, propter eandem causam. *Tertia*: In linea transuersa, quando vtraque persona inaequaliter distat à communi stipite, quot gradibus distat persona remotior à stipite, totidem etiam distat ab altera. Vnde filius fratris distat à suo patre in secundo gradu. Hae tres regulae valent in iure Canonico, & seruantur in causis matrimonialibus. Vide Valentiam loco citato, Bellarminum de matrimonio capite vigesimo quarto, & alios.

5. Ad cognoscendos autem gradus affinitatis, tradi solet haec regula: posita copula carnali inter virum & foemina, quo gradu aliquis viro consanguineus est, eodem est affinis foeminae vicissim, quo gradu consanguineus est foeminae, eodem affinis est viro. Nota. Licet omnes consanguinei viri contrahant affinitatem cum vxore illius: Et rursum, omnes consanguinei vxoris contrahant affinitatem cum viro; consanguinei tamen viri & vxoris non contrahunt affinitatem inter se. (cap. super his, de consanguinitate.)

6. Iam facile intelligetur differentia veteris ac noui Testamenti, quoad gradus consanguinitatis & affinitatis. In veteri prohibiti erant duo gradus consanguinitatis in linea recta. Primus,

Hh 4 inter

inter patrem & filiam: vel inter matrem & filium. Secundus, inter auum & nepem: vel inter auam & nepotem. In linea transuersa, similiter duo. Primus, inter fratrem & sororem. Secundus, inter nepotem & amitam vel materteram. Non tamen inter nepem & patrum vel auunculum, vt notat Bellarminus cap. 17. At in nouo, prohibiti sunt quatuor gradus in vtraque linea. In recta quidem, primus inter patrem & filiam: inter matrem & filium. 2. inter auum & nepem. 3. inter proauum & proneptem. 4. inter abauum & abneptem. In transuersa autem, primus inter fratrem & sororem. 2. inter fratrem & fratris vel sororis filiam: inter nepotem & amitam vel materteram: inter nepem & patrum vel auunculum. 3. inter fratrem & fratris vel sororis nepem: inter pronepotem & amitam vel materteram magnam. 4. inter fratrem & fratris vel sororis proneptem.

7. Rursum, in veteri testamento prohibiti erant tres gradus affinitatis. In primo non licebat contrahere cum nouerca: cum sorore priuigna: cum filia priuigna: cum vxore fratris: cum vxore filij: cum sorore vxoris. In secundo, cum vxore patruj. In tertio, cum neptre priuigna. At in nouo, prohibetur etiam quartus gradus affinitatis. Itaque non licet contrahere cum vxore aui vel pronepotis.

8. Solet disputari, An omnes gradus, qui lege Mosaicâ erant prohibiti, sint etiam iure naturali prohibiti? Respondeo. Non omnes. Nam Ecclesia in quibusdam potest dispensare, vt definit Concilium Tridentinum sess. 24. Can. 3. Non possit

possit autem dispensare, si omnes iure naturali essent prohibiti. Qui ergo hoc modo prohibiti sunt? Primo certum est, omnes gradus consanguinitatis lineæ rectæ inter ascendentes & descendentes, iure naturali prohibitos esse. An autem primus gradus in linea transuersa, qui est fratris cum sorore prohibitus sit, dubium est. Plerique affirmant. Caietanus negat, quia Cain filius Adami accepit sororem suam in vxorem. Nec peccauit contra ius naturale. Bellarminus cap. 27. componit hanc litem. Ait quidem esse præceptum naturale, non contrahere cum sorore, sicut est præceptum naturale, non accipere alienum; sed non obligare in extrema necessitate. Sicut ergo licitum est, in extrema necessitate, accipere alienum panem & comedere; sic etiam licere in extrema necessitate, contrahere matrimonium cum sorore. Fuit autem extrema necessitas in principio Mundi. Nam Cain non poterat aliam vxorem habere, nisi sororem suam.

9. Secundo probabile est, primum gradum affinitatis, qui est inter priuignum & nouercam, lege naturali prohibitum esse, vt docet Bellarminus loco citato. Et probat ex eo, quia qui contraherant matrimonium in gradibus lege naturali prohibitis, puniebantur morte: qui autem contraherant in gradibus lege tantum Mosaicâ prohibitis, puniebantur leuiori pœna. Leuit. 20. At contrahentes cum nouerca puniebantur morte: Ergo verisimile est, lege naturali prohibitum esse, contrahere cum nouerca. Ex dictis sequitur, reliquos gradus consanguinitatis & affinitatis, qui lege naturali non sunt prohibiti, prohibitos tan-

tum esse lege humana apud Christianos: quia tamen apud Iudæos prohibiti fuerint lege diuina Mosaica, tamen illa lex nunc abrogata est, nec Christianos obligat. Secundo sequitur, Pontificem in illis omnibus gradibus, qui lege naturali prohibiti non sunt, posse dispensare, sicut in multis dispensatum est.

QVÆSTIO III.

An potuerint accipere uxores alienigenas?

1. **V**idetur non potuisse. Primò, quia Deus seuetè id prohibuit in veteri Testamento. Exodi 34. 16. & Deuteronomio 7. v. 3. & 3. Regum 11. 2. Secundo, quia grauitèr puniuit illos, quod contra prohibitionem ipsius accepissent alienigenas, post mortem Iosue, Iudicum 3. versu quinto, & sequentibus. Tertio, quia cum Sampson vellet accipere uxorem Philistæam, dixerunt ei parentes: *Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philistinis, qui incircuncisi sunt?* Iudicum 4. versu 3. Quibus verbis significabant, non licere accipere uxorem gentilem. Quarto, quia iuxta septimam legem superius assignatam, omnes viri debebant ducere uxores ex sua tribu & cognatione.

2. Sed contra est. Primò, quia lex quinta superius assignata concedebat illis, vt acciperent alienigenas in bello captas. Secundo, quia multi acceperunt alienigenas, sine vlla culpa aut re-

prehensione. Sic Iacob accepit filias Laban idololatæ, Genes. 30. versu 25. Ioseph filiam Putipharis Ægyptiam. Gen. 41. versu 45. Moyses filiam Iethro Æthiopiæ. Exodi 2. versu 21. Mahalon & Cheilon, uxores Moabitidas. Ruth 1. 4. Similiter Booz, Ruth Moabitidem. Ruth 4. 10. Salmon, Rahab Chananzam. Matth. 1. 5. Sampson, Philistæam. Iudic. 14. 2. Dauid filiam Regis Gessur. 2. Reg. 3. v. 3. Salomon, filiam Pharaonis Regis Ægypti. 3. Reg. 3. v. 1. Denique Esther nupsit Assuero Regi Persarum, qui erat Gentilis. Esther 2. 17.

3. Respondeo cum distinctione. Ordinariè non licebat Iudæis accipere uxores alienigenas seu gentiles: extraordinariè licebat in tribus casibus. Prior pars patet, quia erat illis prohibitum, propter periculum subuersionis & idololatriæ. Hoc patet ex locis citatis. Exodi 34. versu 16. *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis: ne, postquam ipsa fuerint fornicata, fornicari faciant & filios tuos in Deos suos, id est, ne sint illis occasio idololatriæ.* Et Deut. 7. versu 3. *Nec sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius: nec filiam illius accipies filio tuo; quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat Dijs alienis.* Et 3. Regum 11. versu 2. *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum.* Quæ testimonia intelliguntur potissimum de feminis Chananzæis, quarum terram possessuri erant Iudæi. Et quia post mortem Iosue contempserunt hanc prohibitionem, merito à Deo puniuit sunt, iuxta illud Iudic. 3. versu 5. *Filij Israël habitauerunt*

runt in medio Chananei, & Hethai, & Amorrhai,
& Pherezai, & Heuai, & Iebusai, & duxerunt vxores
filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt,
& seruiuerunt Dus eorum. Feceruntque malum in consp
pectu Domini, & obliuiscunt Dei sui, seruientes Baalim
& Astaroch. Iratusque contra Israël Dominus, tradidit
eos in manus Chusan Ruzathaim regis Mesopotamia,
seruiueruntque ei octo annis.

4. Posterior pars probatur, quia extraordina
re poterant accipere vxores gentiles, in his tri
bus casibus. Primò, si vxores relicto gentilismo,
conuerterentur ad cultum veri Dei. Tunc enim
cessabat periculum subuersionis & idololatriæ.
Sic conuersa fuit Ruth Moabitis: sic Rahab: sic
aliae plures, & hoc sensu concessum fuit, accipe
re alienigenas bello captas. Deut. 21. 11. Non enim
fuit concessum, nisi prius raso capite, præcisus
vnguibus, mutata veste, desseto patre & matre.
Nam per huiusmodi ceremonias significabatur,
quod prius deberent eiurare ritus & mores pa
triae, ac præcipuè cultum falsorum Deorum. Vide
Serarium in cap. 6. Iosue quæst. 50.

5. Secundò, si Deus excitaret aliquem Iu
dæum, vt acciperet vxotem gentilem, etiam
in gentilismo permanentem. Sic excitauit Samp
sonem, vt acciperet Philistæam; quod pa
rentes illius ignorabant, iuxta illud Iudic. 14.
versu 4. *Parentes autem eius nesciebant, quod res à
Domino fieret, & quæreret occasionem contra Phi
listim.* Sic excitauit Estherem, vt nuberet As
sueri regi gentili; quia ex tali matrimonio mul
ta bona toti Iudæorum genti erant obuenu
tura.

6. Ter

6. Tertio, si esset aliqua necessitas vel vrgens
causa, cur acciperent vxores alienigenas. Sic ex
cusari poterant Mahalon & Chelion, accipiendo
vxores Moabitidas. Erant enim iuuenes in feruo
re ætatis; erant in aliena patria; erant egentes &
famelici. Nullum apparebat remedium, vel con
tra feruorem libidinis, vel contra famem & ege
statem, nisi ducerent vxores illius loci, à quibus
sustentarentur. Vnde Rupertus lib. 1. in Mat
thæum: *Mahalonem non lex iustificat, sed necessitas
excusat, scilicet fames, qua facta fuerat, & propter
quam, vt Scriptura refert, abiit homo de Bethlehem.* Et
ibidem: *Nisi necessitas illos excusaret, nec ipsi vxores
ducere debuissent Moabidas.* Quo etiam spectat
illud Valentiniiani Imperatoris in Nouellis L. 11.
Theodosiani codicis: *Nihil turpe, nihil vitium cre
ditur esuries. Sola cura est, vt quilibet forte viuatur.*
Vide Serarium in cap. 1. Ruth. quæst. 11.

7. Porro, an omnes illi, quos ante diximus
accepisse vxores gentiles, potuerint excusari vno
istorum casuum, non est huius loci disputare.
Constat aliquos excusari potuisse, vt iam di
ctum est: Salomonem non potuisse, vt patet 3.
Reg. 11. 1. & sequentibus. De reliquis disputant
suo loco interpretes. Quod vltimo loco obiicie
batur, viros debuisse ex sua tantum tribu &
coguatione accepisse vxores, iam examinandum
est.

QVA

QVÆSTIO IV.

An Iudai potuerint accipere uxores extra suam
tribum & cognationem?

1. **D**ictum est, ordinariè non potuisse accipere uxores gentiles, sed tantum Hebræas. Nunc quæstio est, an promiscuè potuerint accipere Hebræas ex quacunque tribu? An verò necesse fuerit, vnumquemque accipere ex sua tribu, & non ex alia? Ratio dubitandi sumitur ex illa lege, quam supra allegaui: *Omnes viri ducent uxores de tribu & cognatione sua: & cuncta femina de eadem tribu maritos accipient; ut hæreditas permaneat in familiis, nec sibi miscantur tribus, sed ita maneant, ut à Domino separata sunt.* (Numerorum trigesimo sexto, versu septimo.) Quæ sanè lex, si spectemus verba, videtur fuisse generalis; ita ut nulli licuerit contrahere matrimonium extra suam tribum aut cognationem. Et sic sentiunt Lyranus & Abulensis in illum locum, & Turniellus in *Annalibus*, Anno mundi 2583. numero 31. Nisi quod excipiant Leuitas. Nam illa lex propterea lata est, ne paternæ hæreditates, per matrimonia diuersarum tribuum, de vna tribu in aliam transferrentur; sed singulæ hæreditates manerent in suis tribubus. At Leuitæ non habebant paternas hæreditates, nec vllius alterius hæreditatis erant capaces; ac proinde non fuissent translatae hæreditates ex vna tribu in aliam, etiamsi Leuitæ contraxissent matrimonia cum hominibus aliarum tribuum.

2. Alij

2. Alij probabiliter putant, non fuisse legem generalem, sed tantum obligasse eas fœminas, quæ succedebant in hæreditatem patris, propter defectum masculæ prolis: Et similiter eos tantum viros, qui tales fœminas ducebant in matrimonium. Huiusmodi enim viros ac fœminas debuisse esse eiusdem tribus & cognationis. Ita Burgensis, Caietanus, Oleaster, Vatablus, Cornelius, in cap. 36. Num. Ratio sumitur ex occasione illius legis, quæ fuit huiusmodi. Deus dederat duplex præceptum Moysi in deserto. Vnum, ut filij Israel, quando venirent in terram promissionis, sorte eam deiderent, & vnaquæque tribus ac familia haberet suam certam portionem, ac hæreditatem, excepta tribu Leui. Alterum, ut si aliquis paterfamilias moreretur sine filiis, filia essent hæredes. (Numerorum 27. 8.) Contigit postea, ut Salphaad, qui erat de tribu Manasse, moreretur sine filiis, & relinqueret tantum filias. Itaque filia erant hæredes. Hinc oriebatur quæstio, An istæ filia possent nubere maritis aliarum tribuum? Nam si nubèrent, hæreditas illarum erat transitura ad alias tribus. Sin minus, non erat libertas nubendi, quibus vellent. Igitur ad hanc quæstionem respondit Deus per Moysen, ut non nubèrent, nisi in sua tribu: ne, si extra suam tribum nubèrent, hæreditas ad alias tribus deriuaretur. Hæc autem responsio non erat generalis, sed pertinebat ad eas tantum fœminas, quæ erant hæredes suorum parentum: ad alias minimè.

3. Hæc sententia dupliciter confirmari potest.
Primò

Primò ex Hebræo textu, qui sic habet: *Omnis femina hereditans hereditatem, nubet viro ex tribu sua.* Deinde exemplo eorum, qui, quod isto casu non comprehenderetur, extra suam tribum contraxerunt matrimonia. Sic Dauid, qui fuit de tribu Iuda, duxit Michol, filiam Saulis, de tribu Benjamin. Sic filij Israël iurarunt, quod non vellent filias suas dare Benjamitis. (Iudic. 21. 1.) Ex quo colligimus, solitas id antea facere. Sic denique omnes illi, quos supra diximus accepisse vxores gentiles seu alienigenas.

QVÆSTIO V.

Qua sit differentia inter Matrimonium Veteris ac Novi Testamenti?

1. **R**espondeo, Vnum differt ab altero, sicut Synagoga ab Ecclesia: Vel, sicut matrimonium Abrahamæ cum ancilla, à matrimonio eiusdem cum libera: vel generatim, sicut umbra imaginis ab ipsa imagine. Nam sicut Synagoga fuit imperfectior, quam Ecclesia: Et matrimonium cum ancilla, imperfectius, quam cum libera: Et umbra imaginis imperfectior, quam ipsa imago: Ita matrimonium Mosaicum fuit imperfectius, quam matrimonium nostrum. Et quidem multis modis.

2. Primò, quia nostrum matrimonium est Sacramentum à Christo institutum, quod confert gratiam, sicut Baptismus & alia Sacramenta. (Trident. sess. 24. Can. 1. D. Thomas in Supplemento, quæst. 42. artic. 1. & 3. & alij passim.)

At

At Mosaicum non fuit Sacramentum. Itaque duo spectanda sunt in nostro matrimonio. 1. Contractus ciuilibus. 2. Ratio Sacramenti, quæ contractui superuenit. In priori conuenit cum Mosaico: in posteriori differt.

3. Secundò, Mosaicum poterat dissolui per libellum Repudij, vt dicitur cap. 23. Nostrum non potest hoc modo dissolui. (Trident. can. 5. & 7.) Sicut Synagoga à Deo repudiata est; Ecclesia nunquam repudiabitur. Et hoc aptè significatur per Abraham, qui repudiavit Azar, quæ erat ancilla; non autem Saram, quæ erat libera.

4. Tertio, Mosaicum admittebat Polygamiam; nostrum non admittit. Itaque licebat per legem Mosaicam, habere plures simul vxores. (c. sequenti.) per Euangelicam non licet (Trident. can. 2.) Sicut Deus in Veteri Testamento non solum habebat filios adoptiuos ex Synagoga, sed etiam ex gentilitate. At in nouo nullum habet, nisi ex Ecclesia, quam solum agnoscit pro sua sponsa.

5. Quarto, in Mosaico, duo tantum gradus consanguinitatis, & tres affinitatis erant prohibiti, in nostro, plures (supra q. 2. §. 6. & 7.) Quintò, Mosaicum, vt plurimum, debebat contrahi inter virum & feminam eiusdem tribus: nostrum non astringitur ad certam tribum. Sextò, in lege Mosaica, frater debebat accipere vxorem fratris sui defuncti, si mortuus esset sine prole: in Evangelio nulla talis est obligatio.

6. In eo tamen conueniunt, quod sicut iuxta legem Mosaicam non licebat contrahere matrimonia cum infidelibus & idololatriis; ita iuxta Euangelicam non licet cum infidelibus & hæreticis, hoc

¶ interest,

interest, quod si Christianus contrahat cum femina infideli non baptizata, matrimonium sit irritum: Sic cum hæretica, sit quidem illicitum, non tamen irritum.

CAPVT XXI.

De Polygamia.

1. **P**OLYGAMIA idem est, quod pluralitas vxorum: Est ergo quæstio, an in Veteri Testamento licuerit vni viro habere simul plures vxores? Ratio dubitandi est, quia nec Adam, nec vllus alius ab initio mundi, vsque ad diluuium, habuit simul plures vxores, nisi solus Lamech. (Genes. 4. 19.) Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in Epist. ad Lotharium Regem, vbi illum vocat adulterum. cap. an non 24. quæst. 3. At si licuisset habere plures, cur Lamech eo nomine reprehenderetur? Cur nullus alius, ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluuium, plures habuit?

2. At contra est, quia multi sancti viti post diluuium Polygamia vti sunt; quod non fecissent, si fuisset prohibita. Nam Abraham habuit duas vxores, Saram & Agar. Iacob duas, Liam & Rachel: Elcana duas, Annam & Phenennam: David plures, Achinoam, Abigail, Maacha, Aggith, Abital, Eglam, Berfabee, Michol. Et sic deinceps.

3. Respondeo 1. Polygamia repugnat primæ institutioni matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso. 2. Repugnat etiam aliquo modo legi nature.

3. Deus

3. Deus tamen concessit, vt post diluuium liceret habere plures vxores, quod ante diluuium non licebat. 4. Hæc concessio, quam alij dispensationē vocant, confirmata est per Legem Mosaicam. 5. Sed reuocata per Euangelicam, quia Christus in Euangelio reduxit matrimoniū ad primam institutionem, ita vt non amplius liceat habere plures simul vxores. Hæc singula confirmanda sunt per totidem conclusiones.

CONCLUSIO I.

Polygamia repugnat primæ institutioni Matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso.

4. **S**ic docent Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselm. in c. 19. Mat. Ambros. in libr. de viduis circa finē, August. l. 1. de nuptiis & concupiscentia cap. 9. asserentes matrimonium initio institutum fuisse inter vnum & vnam, & consequenter exclusam polygamiam. Quod dupliciter probari potest. Primò ex Scriptura, quæ vtitur numero singulari. Gen. 1. 27. *Masculum & feminam creauit eos.* Et cap. 2. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ: Et erunt duo in carne vna.* Non dixit in plurali; Masculum & duas, vel tres feminas creauit: Nec, adhaerebit vxoribus suis: Nec, erunt plures in diuersa carne. Secundò, ex ipsa hominis creatione. Nam si Deus voluisset Adamū habere plures vxores, sine dubio creasset illi plures feminas, quas in vxores ducere potuisset. At vnam tantū creauit. Voluit ergo vna

ii 4

interest, quod si Christianus contrahat cum femina infideli non baptizata, matrimonium sit irritum: Sic cum hæretica, sit quidem illicitum, non tamen irritum.

CAPVT XXI.

De Polygamia.

1. **P**OLYGAMIA idem est, quod pluralitas vxorum: Est ergo quæstio, an in Veteri Testamento licuerit vni viro habere simul plures vxores? Ratio dubitandi est, quia nec Adam, nec vllus alius ab initio mundi, vsque ad diluuium, habuit simul plures vxores, nisi solus Lamech. (Genes. 4. 19.) Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in Epist. ad Lotharium Regem, vbi illum vocat adulterum. cap. an non 24. quæst. 3. At si licuisset habere plures, cur Lamech eo nomine reprehenderetur? Cur nullus alius, ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluuium, plures habuit?

2. At contra est, quia multi sancti viti post diluuium Polygamia vti sunt; quod non fecissent, si fuisset prohibita. Nam Abraham habuit duas vxores, Saram & Agar. Iacob duas, Liam & Rachel: Elcana duas, Annam & Phenennam: David plures, Achinoam, Abigail, Maacha, Aggith, Abital, Eglam, Bersabee, Michol. Et sic deinceps.

3. Respondeo 1. Polygamia repugnat primæ institutioni matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso. 2. Repugnat etiam aliquo modo legi nature.

3. Deus

3. Deus tamen concessit, vt post diluuium liceret habere plures vxores, quod ante diluuium non licebat. 4. Hæc concessio, quam alij dispensatione vocant, confirmata est per Legem Mosaicam. 5. Sed reuocata per Euangelicam, quia Christus in Euangelio reduxit matrimoniū ad primam institutionem, ita vt non amplius liceat habere plures simul vxores. Hæc singula confirmanda sunt per totidem conclusiones.

CONCLUSIO I.

Polygamia repugnat primæ institutioni Matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso.

4. **S**ic docent Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselm. in c. 19. Mat. Ambros. in libr. de viduis circa finē, August. l. 1. de nuptiis & concupiscentia cap. 9. asserentes matrimonium initio institutum fuisse inter vnum & vnam, & consequenter exclusam polygamiam. Quod dupliciter probari potest. Primò ex Scriptura, quæ vtitur numero singulari. Gen. 1. 27. *Masculum & feminam creauit eos.* Et cap. 2. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ: Et erunt duo in carne vna.* Non dixit in plurali; Masculum & duas, vel tres feminas creauit: Nec, adhaerebit vxoribus suis: Nec, erunt plures in diuersa carne. Secundò, ex ipsa hominis creatione. Nam si Deus voluisset Adamū habere plures vxores, sine dubio creasset illi plures feminas, quas in vxores ducere potuisset. At vnam tantū creauit. Voluit ergo vna

Ii 2

vxore contentum esse. Vnde Innocentius cap. Gaudemus, de diuortiiis, accommodatè ait, vnam tantum costam in vnam fœminam, non plures in plures fœminas fuisse conuersas,

CONCLUSIO II.

Polygamia repugnat etiam aliquo modo legi naturæ.

5. **I**Ta Innocentius loco citato, D. Thomas qu. 165. art. 1. & alij passim Theologi, excepto Durando, & aliis pauculis. Et probatur 1. ex dictis, quia si Polygamia omnino conformis esset naturæ, Deus, qui est auctor naturæ, ab initio illam instituisset, præsertim cum eo tempore fuisset maximè necessaria ad propagandum genus humanum. At Deus non instituit tunc Polygamiam, sed Monogamiam; Ergo Polygamia non est omnino cõformis legi naturali. Secundò, quia contra legem naturæ fit, quando res vni tradita, & ab eo legitime possessa, alteri traditur possidenda; sed maritus in matrimonio tradit corporis sui potestatem vxori; ergo iure naturæ non potest illam alteri tradere. Tertio, quidquid repugnat fini matrimonij à natura intento, hoc repugnat legi naturali: At pluralitas vxorum repugnat fini matrimonij à natura intento. Et quidem duplici fini. Alter est, mutuuum obsequium viri & fœminæ. Alter, remedium concupiscentiæ. Vtrique repugnat pluralitas vxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutux charitati & obsequio coniugum in domestica viuendi ratione, quam rixæ & contentiones. At si

vnus

vnus vir habet plures vxores, facillimè inter eas diriretur cõtentio, æmulatio, & inuidia; maximè si vna plus, alia minus à viro diligeretur: Vel si vna esset sterilis, altera fœcunda. Exempla sunt in Scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar. (Genesis 21. 9.) Rachel inuidebat Liæ propter fœcunditatem. (Genesis 30. 1.) Phenenna affligebat Annam. (1. Reg. 1. 6.) Posteriori verò, quia qui plures haberet vxores, non posset omnibus & singulis satisfacere, quoad ipsarum libidinem & cõcupiscentiam.

6. Dixi in conclusione, *Aliquo modo*. Nò enim absolutè & simpliciter contra naturam est, habere plures vxores, sed tatum ex parte. Quod sic explicò. Finis matrimonij triplex est. Primus, procreatio seu propagatio prolis. Secundus, mutuuum obsequium coniugum in domestica viuendi ratione. Tertius, remedium cõcupiscentiæ. Primus est primarius seu principalis: reliqui duo, secundarij. Igitur Polygamia non repugnat fini primario, id est, procreationi prolis; quia quo quis habet plures vxores, potest plures liberos procreare: sed repugnat finibus secundariis, vt ostensum est: Vnde sequitur, Polygamiam, ratione finis primarij, conformem esse legi naturæ; ratione secundarij, repugnantè. Et hoc probant tria argumenta pro conclusione allata. Sed secundum debet explicari hoc modo. Contra legem naturæ fit, quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis impediatur: Non autem, quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis non impediatur. Si ergo vir daret potestatem sui corporis vni fœminæ, vel ad mutuuum obsequium, vel ad remedium concupiscentiæ, faceret contra

li a legem

legem naturæ, si eandem traderet alteri fœminæ ad eundem finem, quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret vni ad procreationem prolis, & alteri ad eundem finem; non faceret contra legem naturæ, quia per hoc finis ille non impediretur.

CONCLUSIO III.

Deus concessit post diluuium, vt liceret habere plures vxores, quod antea non licebat.

1. **I**Ta authores citati. Ratio sumitur ex ipso facto. Nam constat, vt initio dixi, quosdam sanctos viros habuisse plures vxores, quas procul dubio non accepissent, nisi fuisset illis à Deo concessum, & quamuis aliqui dubitent de Abrahamo (de quo paulo post) tamē de Iacob, Elcana, Davide, & quibusdam aliis dubitari non potest. De Iacob constat ex illo Gen. 30. 25. *Dixit Iacob socero suo: Da mihi vxores & liberos meos, pro quibus seruiui tibi, vt abeam.* De Elcana 1. Reg. 1. 2. *Elcana habuit duas vxores: nomen vni, Anna: & nomen secunde, Phenenna.* De Davide 1. Reg. 25. 42. *Surrexit Abigail, & secuta est nuncios David, & facta est illi vxor. Sed & Achinoā accepit David, & fuit viraque vxor eius.* Et secundo Regum 1. 2. *Ascendit ergo David, & dua vxores eius, Achinoā & Abigail.*

8. **Q**uæres 1. An hæc cōcessio Polygamia primo omnium facta sit Abrahamo? Resp. Non legimus quemquam post diluuium habuisse plures vxores, ante tempora Abrahami. De Abrahamo quæ-
stio

stio est. Plerique docent, habuisse illum duas vxores, Saram & Agar. Alij contra, Saram fuisse legitimam vxorem; Agar non vxorem, sed concubinam. Quod tripliciter probant. Primò ex illo Genes. 25. 5. *Dedit Abraham cuncta, qua possederat, Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera.* Vbi per concubinas intelliguntur Agar & Cetura. Secundò ex verbis Iudæorum Ioann. 8. 41. *Nos ex fornicatione non sumus nati, id est, Non fumus nati ex Agar concubina Abrahamæ, sed ex Sara legitima eius vxore.* Tertio, quia aliqui Patres ita sentiunt, vt Ambrosius libro 1. de Abrahamo capite 4. & Augustinus libro 2. contra aduersarium Legis & Prophetarum capite 9. & lib. 22. contra Faustum capite 30. & lib. 16. de Ciuitate Dei capite 25. Ambo enim excusant Abrahamum, quod viuente legitima vxore quæsiuerit filium ex ancilla: asserentes eum id fecisse, non ex libidine, sed ex amore posteritatis. Quod si putassent Agar fuisse legitimam eius vxorem, non opus erat tali excusatione.

9. Hæc tamen sententia non placet. Primò, quia magnam iniuriam facit Abrahamo, quasi sciens commiserit adulteriū; quod absit à tanto Patriarcha. Secundò, quia repugnat Apostolo ad Galatas 4. 21. Vbi ait Abrahamum habuisse duos filios, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et per hoc fuisse significatum, quod **D**e **v**s habiturus esset duos populos: Vnum ex Synagoga; alterum ex Ecclesia. Ergo ex sententia Apostoli, Abraham fuit figura Dei: Duo filij Abrahamæ, Ismaël & Isaac, fuerunt figura duorum populorū, nempe populi Iudæici, & populi Christiani: Agar, mater Ismaëlis, fuit figura Synagoga; & Sara, mater Isaac, figura Ec-
lesiæ

clesia: At sicut Ecclesia est legitima, non autem adulterina mater Christianorum; ita Synagoga fuit legitima, non autem adulterina mater Iudeorum. Ergo similiter, sicut Sara fuit legitima mater Isaac; ita Agar, legitima mater Ismaëlis. Et consequenter, utraque legitima vxor Abrahamæ.

10. Ad argumenta contraria sic respondeo. Ad 1. Nomen concubinarum sæpè sumitur pro veris vxoribus, sed secundariis & ignobilioribus. Nam inter plures vnus viri vxores, solebat vna esse primaria, quæ erat domina & gubernatrix familiæ, cui reliquæ deferebāt. Sic Sara erat domina; Agar, ancilla. Utraque tamè vxor. Tamen si igitur Agar & Cetura, loco citato, vocentur concubinae Abrahami, erant tamen vxores: Et alibi sic vocantur. Agat quidem Genesis 16. 3. Cetura vero Genesis 24. 1. Vide Pererium & Cornelium in cap. 25. Genesis, versu 5; & Bellaminum de matrimonio capite 11. **NOTA.** Abraham habuit tres vxores: vnam primariam, quæ erat Sara: duas secundarias, quæ erant Agar & Cetura. Non tamen habuit tres simul, sed tantum duas, Saram & Agar. Nam post mortem Sara, duxit Ceturam (Genesis vigesimo quinto, versu 1.)

11. Ad 2. Iudæi non loquuntur de fornicatione carnali, sed de spirituali, id est, de idololatria. Itaque sensus illorum non est hic: Nos non sumus nati ex Agar, concubina Abrahamæ; sed hic potius: Nos non sumus idololatæ, sed cultores veri Dei. Hoc patet ex illis ipsorum verbis: *Nos ex fornicatione non sumus nati: vnum patrem habemus Deum.* Quæ posteriora verba non cohererent cum prioribus, si esset sermo de fornicatione carnali. Non enim esset bona

connexio,

connexio, si dixissent: Nos nõ sumus nati ex concubina Abrahamæ, sed vnũ patrem habemus Deum. Hæc autem est bona connexio: Nos non sumus cultores idolorum, sed vnus veri Dei. Vel, Nos non descendimus ex gentilibus idololatræ, sed ex Patriarchis vnus Dei cultoribus. Vide Augustinum & Maldonatum in illum locum, & Bellaminum de Matrimonio, cap. 11.

12. Ad 3. Ambrosius & Augustinus nõ dissentiant à nobis. Nam Ambrosius tripliciter excusat Abrahamum. Primò, quod eo tempore nondum esset prohibitum adulterium per legem scriptam. Secundò, quod amore posteritatis, non ardore libidinis, id fecerit, vxore consentiente: & tandem pœnitentiam egerit. Tertio, quod non peccauerit, sed futurum mysterium significauerit; nempe illud mysterium, quod explicat Apostolus ad Galatas quarto, versu 22. (de quo supra §. 8.) Hæc tertia excusatio est vera. Ex qua sequitur, Abrahamum ex instinctu Dei fecisse, quod fecit; vt suo facto significaret, fore aliquando, vt Deus coniungat sibi Synagogam & Ecclesiam, sicut ipse coniunxerat sibi Agar & Saram. Porro Augustinus nõ negat, Agar fuisse vxorẽ Abrahami (cum Scriptura disertè hoc affirmet, Genesis 16. 3.) sed solum defendit Abrahamum contra Manichæos, asserens, illum, viuente adhuc Sara vxore, accepisse Agar ancillam, non ex libidine, vt putabant Manichæi, sed ex amore posteritatis. Et quidem Sara consentiente & instigante. Quod est verissimum, vt patet Genesis 16. versu 1. **NOTA.** Sara, cum aduerteret se esse sterilem, videtur ex diuina inspiratione instigasse Abrahamum, vt acciperet

li 5 ret

ret Agar ancillam, & ex illa prolem suscitaret, ad præfigurandum mysterium, de quo dictum est. Sicut etiam Rebecca, ex diuino instinctu, instituit Iacob filium suum, vt fingeret se esse primogenitum, & hoc prætextu peteret à patre suo Isaac benedictionem. Quæ res etiam non carebat mysterio.

13. Quæres 2. Quare Deus post diluuium concessit Polygamiam, quæ antea non erat concessa? Respondeo. Concessit illam duplici de causa. Primò, ad propagandam prolem, qui est primarius finis matrimonij. Secundo, vt esset figura seu typus pluralitatis, seu multitudinis gentium, quæ Christo, tanquam sponso, erat coniungenda. (Augustinus libro de bono coniugali, capite decimo octauo. Diuus Thomas quæstione 65. articulo secundo ad quintum. Valentia quæstione prima de matrimonio, parte tertia.) Sed quare propter easdem causas, non concessit illam in principio mundi? Respondeo. Hoc pendet ex libera ipsius voluntate. Potest tamen dari hæc causa, quia Monogamia, quam instituit in principio mundi, poterat vtrumque præstare. Primò, quia erat sufficiens ad propagandam prolem. Secundo, quia erat typus seu figura coniunctionis Christi cum Ecclesia. **N O T A.** Christus potest conferri, vel cum Ecclesia, quæ est vna: vel cum multitudine gentium, quæ recipiuntur in Ecclesiam. Priori modo fuit representatus per Monogamiam; posteriori per Polygamiam. Nam sicut ante diluuium, vir coniunctus vni tantum vxori, erat figura coniunctionis Christi cum vna Ecclesia: ita post diluuium, vir coniunctus pluribus vxoribus, erat figura

coniun

coniunctionis Christi cum multis populis ac gentibus.

14. Sed cur Deus ad eundem planè finem, nempe ad propagandam prolem, primo ordinauit Monogamiam, deinde Polygamiam? Respondeo. Deus solet pro diuersitate temporum, ordinare diuersa media ad eundem finem. Sic ad dirigendū hominem in suis actionibus, ordinauit primo legem naturalem: deinde legem Mosaicam: postremo legem Euangelicam. Similiter, ad sustentationem hominis, concessit primò carnes animalium, sine vlla restrictione: postea restrinxit hanc concessionem ad carnes eorum tantum animalium, quæ in lege Mosaiica habebantur munda: tandem, sublata hac restrictione, rediit ad primam concessionem. Idem dico in proposito. Ad propagationem prolis ordinauit primo Monogamiam: deinde concessit Polygamiam: demum, explosa Polygamia, reuocauit monogamiam; & simul commendauit cœlibatam ac virginitatem.

15. Dices, Polygamia est vtilior ad propagandam prolem, quam monogamia. Respondeo. Ita quidem nos putamus. Sed aliter res habet in consilio & prouidentia Dei. Quod patet ex euentu. Nam quando instituit monogamiam in paradiso, dixit Adamo & Euz: *Crescite & multiplicamini.* Quibus verbis dedit illis, & posteris eorum benedictionem & fecunditatem. Itaque monogamia coniuncta cum hac benedictione, erat sufficientissima ad humani generis propagationem. Quando autem, cessante hac benedictione, cœperunt fœminæ esse steriles, tunc concessit Polygamiam, vt hac ratione sterilitatē

com

compensaret. Sic contigit Abrahamo. Habebat uxorem sterilem: concessa est illi alia vxor, vt prolem suscitaret. Genes. 16. versu 2. Postea, multæ aliæ steriles scæminæ subsecutæ sunt, vt Rachel, vxor Iacob; Anna, vxor Elcanæ; Michol, vxor Dauid, & sic deinceps.

16. Dices 2. Polygamia, vt supra ostensum est, repugnat secundo fini matrimonij, qui est mutuuum obsequium coniugum, & remedium libidinis. Cur ergo Deus illam concessit? Respondeo. Deus pro sua prouidentia obtulit sufficiens subsidium, vel ad tollendam illam repugnantiam: vel certe ad cauendum, ne obesset, sed potius prodesset. Primò, quia scæminas, quæ nubebant vni viro, hortabatur ad conseruandam concordiam. Sic per Angelum hortatus est Agar ancillam Abrahamæ, vt se submitteret & accommodaret Saræ, ad cauendas contentiones, Genes. 16. versu 9. Secundò, aliquando permittebat huiusmodi contentiones ad exercitium patientiæ, & postea magno beneficio compensabat. Sic permisit Annam affligi à Phenenna; Et postea consolatus est eam concessione insperatæ prolis, primo Regum primo, versu vigesimo, & cap. 2. versu primo. Tertio, aliquando mitigabat æstum libidinis, vt non opus esset frequenti vsu matrimonij. Sic fecit Saræ filia Raguelis. Quod ipsa fatetur, Tobia tertio, versu decimo sexto. *Tu scis Domine, inquit, quia nunquam concupisui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia.* Et infra. *Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensu suscipere.*

IV. CON

IV. CONCLUSIO.

Hæc concessio diuina, qua licebat habere plures uxores, confirmata est per legem Mosaicam.

17. **H**Oc tripliciter probari potest. 1. Quia nusquã est reuocata per legem Mosaicam. 2. Quia viri sancti, qui vixerunt in lege Mosaicam, habuerunt plures uxores, vt Elcana, Dauid, & alij. 3. Quia lex Mosaicam videtur Polygamiam approbare, Deuteronomio vigesimo primo, versu decimo quinto. *Si habuerit homo uxores duas, vnam dilectam, & alteram odiosam; & fuerit filius odiosa primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos diuidere, non poterit filium dilectam facere primogenitum, & preferre filio odiosa; sed filium odiosa agnoscat primogenitum.* Vbi sermo est de veris vxoribus. 1. quia in textu vocantur uxores, 2. quia filij illarum poterant esse hæredes patris, & diuidere substantiam illius; quod non licuisset, si altera fuisset vxor, & altera tantum concubina. Nam filij concubinæ non potuissent esse hæredes.

V. CONCLUSIO.

Hæc concessio reuocata est à Christo, vt iam non liceat habere plures uxores.

18. **S**ic definitum est in Concilio Tridentino, Sessione 24. Canone secundo contra Lutherum & Anabaptistas. Kemnitius & alij Lutherani idem sentiunt, contra Lutherum. Et meritò. Nam

Nam Christus in Euangelio reducit matrimonium ad primam institutionem, & reuocat concessionem, quæ Iudæis erant factæ. Nam duo erant illis concessa ex Indulgentia. 1. vt dato libello repudij, possent suas uxores dimittere, & alias ducere. 2. vt possent plures simul habere uxores. Vtrumque à Christo reuocatum est, Matth. 19. v. 3. Prius quidē his verbis: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, Et infra: *Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: Ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur*. Postterius vero his: *qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos: Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ*.

19. Vbi illa particula, *Ab initio non erat sic*, manifestè significat, ea quæ Iudæis erant permissa, fuisse contra primam matrimonij institutionem. Et est hic sensus. 1. Ab initio nõ licebat dimittere uxores. 2. Ab initio fecit Deus masculum & feminam, id est, vni viro dedit vnam tantum uxorem. Igitur ab initio, nec fuit libellus Repudij, nec Polygamia: sed vtrumque permissum fuit Iudæis ex quadam Indulgentia. Nunc permissio illa reuocatur, & reditur ad primam institutionem. Sic explicat Interpretes. Eodem sensu loquitur Apostolus Romanorum septimo, versu tertio. *Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro. Quod est contra concessionem repudij. Et prima Corinthiorum septimo, versu secundo. Propter fornicationem*
autem

autem vnusquisque suam uxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Et rursum. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quod est contra concessionem Polygamia.*

10. Ex dictis colligo tria argumenta contra Polygamiam. Primum, Christus vult eo modo seruari matrimonium apud Christianos, quo ab initio fuit institutum in Paradiso: sed ab initio fuit institutum inter masculum & vnam feminam, non inter masculum, & plures feminas: Ergo Christus vult eo modo seruari apud Christianos. Alterum, Christus dicit eum mœchari, qui dimissa uxore, aliam duxerit: Ergo nec licet priorem dimittere, nec plures simul habere. Nam si non licet nouam accipere, priore viuente; certè pluralitas vxorum prohibita est. Tertium, sicut mulier non habet potestatem sui corporis, ita nec vir: sed mulier, ex eo præcisè, quod non habeat potestatem sui corporis, quam viro tradidit, non potest alterum virum accipere, priore adhuc viuente. Ergo similiter de viro dicendum est. Hoc argumentum fundatur in iure Euangelico, quidquid sit de iure naturali. Nam secundum legem Euangelicam, vir & mulier, in hac parte, sunt pari conditione. Sicut ergo secundum legem Euangelicam, non licet mulieri habere duos viros; ita nec viro duas uxores. Quare? Quia sicut vxor dat viro plenam potestatem sui corporis, quoad vsum matrimonij; ita vicissim vir vxori: Ergo sicut illa non potest alteri viro eandem potestatem dare,

dare, nisi per iniuriam; ita nec vir potest alteri uxori dare, nisi per iniuriam. Vide Augustinum libro primo de adulterinis coniugiis capite 8. & 9. Vbi pulchrè explicat æqualitatem viri & uxoris, de qua hîc agimus.

21. Dices, Valentinianus Imperator, qui fuit pius & Catholicus, legem promulgauit, vt liceret vnicuique duas uxores habere, teste Socrate libro quarto historiarum, capite vigesimo septimo. Respondeo. Valentinianus meritò reprehenditur ab omnibus Catholicis. Et quidem duplici titulo. Primò, Quod arrogauerit sibi potestatem, quam non habuit. Non enim licebat illi abrogare legem Euangelicam à CHRISTO latam, & aliam contrariam statuere. Secundò, Quod prætextu huius legis, voluerit suam turpitudinem & libidinem occultare. Nam ipse, cum haberet legitimam uxorem, nomine Seueram, ex qua susceperat Gratianum; aliam insuper duxit, nomine Iustinam, cuius amore tenebatur. Ne igitur solus esset Polygamus, quæsiuit socios sui sceleris, permittendo omnibus Polygamiam.

22. Iuxta ea, quæ hætenus dicta sunt, tria tempora distingui possunt. Primum, ab initio mundi vsque ad Abrahamum. Secundum, ab Abrahamo vsque ad CHRISTVM. Tertium, à Christo vsque ad finem mundi. In primo fuerunt primi parentes cum suis posteris. In secundo, Iudæi cum suis progenitoribus, Abrahamo, Isaac, & Iacob. In tertio sunt Christiani. In primo viguit sola monogamia. In secundo concessa est Polygamia: In tertio reducta est monogamia, & explosa Polygamia. Quid hoc significat? Nihil aliud, quàm quod
Deus

Deus initio Mundi instituerit matrimonium in perfecto statu. Deinde, ex quadam indulgentia permiserit quædam Iudæis, quæ multum derogabant perfectioni matrimonij. Denique reduxit matrimonium ad primæuam perfectionem. Hoc in multis aliis solet euenire. Verbi gratia. Natura humana ab initio fuit creata in sua perfectione. Paulatim degenerauit per peccatum. Tandem per Christum restaurata est. Omitto similia exempla, quæ nota sunt.

CAPVT XXII.

De Zelotypia.

1. ZELOTYPIA, vt hic sumitur, frequens inter coniuges malum est, & in eo consistit, quod alter alterû de adulterio suspectum habeat. De qua lata fuit lex Mosaïca Num. 5. 14. præscribens modum inuestigandi, an mulier, quam vir suspectam habebat de adulterio, verè adultera esset, nec ne: Adulteria enim solent occultè committi, vt per testes probari non possint. Deus igitur, qui occultorum Iudex est, præscripsit hunc modum explorandi.

2. Primò, Vir suspectam uxorem ducebat ad Sacerdotem coram Tabernaculo. 2. Offerebat ibi oblationem Zelotypiæ, nempe, farinam hordeaceam, sine oleo & thure. 3. Sacerdos accipiebat aquam sanctam in vase fictili, & in eam immittebat pauxillum terræ de pauimento Tabernaculi.

Kk

bernaculi.

bernaculi. Et ista aqua, terræ permixta, vocabatur *aqua amarissima*. 4. Super hanc aquam proferebat maledictiones. 5. Discooperiebat caput mulieris & in manibus eius ponebat oblationem Zelotypiæ, id est, farinam hordeaceam. 6. Tum similiter proferebat maledictiones super mulierem, dicens: si innocens es, non nocēbit tibi aqua ista amarissima, in quam maledicta congesti: si rea, subiacebis his maledictionibus: *Dominus Deus, in cuius conspectu stas, putresce- ve faciat femur tuum, & tumens uterus tuus disrum- patur*. Septimò, Mulier respondebat, *Amen, amen*. Octauo, Sacerdos has secundas maledictiones scribebat in libro; mox scripturam abluebat aquâ, quam habebat in vase fictili. Nonò, Farinam hordeaceam accipiebat ex manu mulieris: & partem illius adolebat, partem sibi reseruabat. Decimò, Aquam maledictam dabat mulieri bibendam. Et si erat rea, statim femore putrescente, & utero intumescēte, disrumpebatur, & sic exspirabat. Addunt Rabbini, eodem tempore, quo adultera puniebat, diuinitus puni- tum fuisse adulterum, etiam absentem, cum quo occultè peccauerat. Quod an verum sit, non satis constat.

3. Quæres 1. Quare Deus instituerit hunc modum inuestigandi adulterium? Respondeo. Quia volebat ostendere. 1. Se esse prælidem ac vindicem fidei coniugalis. 2. Se esse testem & protectorem innocentia, ne scilicet zelotypia, si nullus esset innocentia testis, gigneret in matrimonio lites, rixas, homicidia. 3. Se occulta scelera, videre, manifestare, punire. 4. adulterium esse grauis

grauiſſimum scelus, publica pœna & confusione plectendum; vt vxores, si non amore castitatis, saltem timore pœna & confusionis in officio continerentur.

4. Quæres 2. Quid significauerit illa ceremoniæ, quæ adhibebantur. Respondeo. Erant variz ceremoniæ. Primò, oblatio farina hordeaceæ sine thure & oleo. Quare sine thure? Quia thus symbolum est deuotionis & bonæ famæ. At zelotypia infamiæ plena. Quare sine oleo? Quia oleum est symbolum lenitatis & misericordiæ. At zelotypia crudelis; tum ex parte adulteræ; tum ex parte pœna, quæ illi imponitur. Secundò, Terra de pavimento sumpta, & in aquam immissa. Vtrumque vile & abiectum. Et declarat adulteram esse vilem instar lutosi pulueris, qui pedibus calcatur, iuxta illud Ecclesiastici 9. 10. *Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi sterens in via concutabitur*. Tertio, Aqua amarissima. Quorsum? Quia adultera, coram Sacerdote & populo, afficiebatur magna amaritudine animi, propter publicam confusionem. Quarto, aqua maledictionibus Sacerdotis onusta: quæ significabat, adulteras diuinis maledictionibus obnoxias esse. Quintò, caput mulieris discoopertum. Nempe, quia omnia Deo nuda & aperta sunt; Nec adulteria, quia in occulto fiunt, latere eum possunt. Vide Theodoretum q. 10.

5. Quæres 3. An etiam in Nouo Testamento sit similis modus explorandi adulteria? Respondeo. Olim inter Christianos fuit hic modus vlitatus, vt mulier, quæ erat suspecta de adulterio,

probaret suam innocentiam tangendo ferrum candens. Et si adureretur à ferro candente, habebatur adultera; sin minus, innocens. Verum cum talis probatio seu purgatio non sit à Deo instituta, merito à Canonibus damnata est (cap. Omnibus, & cap. Consulisti 2. quæstione 4.) Vide Martinum Delrium libro quarto de Magia, capite quarto.

CAPVT XXIII.

De Libello Repudij.

QUERTUM est, permissum fuisse Iudæis, vxores suas dimittere, & dare illis libellum Repudij, iuxta illud Deuteronomij 24. 1. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum Repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum Repudij, & dimiserit de domo sua, vel ceriè mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in vxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino. Hic aliqua examinanda sunt. 1. Quo sensu permissum fuerit Iudæis, dimittere seu repudiare suas vxores? An ita, vt dimittendo non peccarent? An verò, vt peccarent quidem, sed lege non punirentur? 2. quibus de causis licuerit vxores dimittere

mittere seu repudiare? 3. quæ ceremoniæ adhiberi soleant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus Repudij scribebatur? 4. An sicut viri poterant repudiare vxores, ita vicissim vxores poterint repudiare viros?

QVÆSTIO I.

Quo sensu permissum fuerit Iudæis vxores dimittere?

1. **M**ulti putant, non fuisse licitum Iudæis dimittere, seu repudiare suas vxores; sed solum permissum, vt impunè facerent, ad maius malum euitandum. Ita Magister in 4. dist. 33. Bonauentura & Richardus ibidem, ac nonnulli alij. Et iuxta hanc sententiam peccabant Iudæi dimittendo suas vxores, nec matrimonij vinculum dissoluebatur: ac proinde, si vxores acciperent novos matitos, non erat nouum matrimonium, sed adulterium.

2. Probatum est. Quia loco citato (Deut. 24.) dicitur, mulierem repudiatam, si alteri nupserit, fieri pollutam & abominabilem coram Deo; quia scilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Ierem. 3. 1. his verbis: vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum; nunquid reuertetur ad eam ultra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Secundò, quia repudium fuit Iudæis permissum propter duritiam cordis eorum.

probaret suam innocentiam tangendo ferrum candens. Et si adureretur à ferro candente, habebatur adultera; sin minus, innocens. Verum cum talis probatio seu purgatio non sit à Deo instituta, merito à Canonibus damnata est (cap. Omnibus, & cap. Consulisti 2. quæstione 4.) Vide Martinum Delrium libro quarto de Magia, capite quarto.

CAPVT XXIII.

De Libello Repudij.

QUERTUM est, permissum fuisse Iudæis, vxores suas dimittere, & dare illis libellum Repudij, iuxta illud Deuteronomij 24. 1. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum Repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum Repudij, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in vxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino. Hic aliqua examinanda sunt. 1. Quo sensu permissum fuerit Iudæis, dimittere seu repudiare suas vxores? An ita, vt dimittendo non peccarent? An verò, vt peccarent quidem, sed lege non punirentur? 2. quibus de causis licuerit vxores dimittere

mittere seu repudiare? 3. quæ ceremoniæ adhiberi soleant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus Repudij scribebatur? 4. An sicut viri poterant repudiare vxores, ita vicissim vxores poterint repudiare viros?

QVÆSTIO I.

Quo sensu permissum fuerit Iudæis vxores dimittere?

1. **M**ulti putant, non fuisse licitum Iudæis dimittere, seu repudiare suas vxores; sed solum permissum, vt impunè facerent, ad maius malum euitandum. Ita Magister in 4. dist. 33. Bonauentura & Richardus ibidem, ac nonnulli alij. Et iuxta hanc sententiam peccabant Iudæi dimittendo suas vxores, nec matrimonij vinculum dissoluebatur: ac proinde, si vxores acciperent novos matitos, non erat nouum matrimonium, sed adulterium.

2. Probatum est. Quia loco citato (Deut. 24.) dicitur, mulierem repudiatam, si alteri nupserit, fieri pollutam & abominabilem coram Deo; quia scilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Ierem. 3. 1. his verbis: vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum; nunquid reuertetur ad eam ultra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Secundò, quia repudium fuit Iudæis permissum propter duritiam cordis eorum.

(Matth. 19. 8.) Ergo fuit permiffum, tanquam minus malum, ad euitandum maius malum, ne fcilicet Iudæi fuas vxores occiderent, fi non permitterentur eas dimittere. Nam minus malum erat dimittere illas, quàm occidere.

3. Alij rectius docent, permiffum fuiffe Iudæis dimittere vxores, non folum impunè, fed etiam licitè, ita vt non peccarent dimittendo. Sic D. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus in 4. dift. 37. Bellarminus de matrimonio cap. 17. ad obiect. 1. Maldonatus in cap. 19. Matthæi, Abulensis ibidem quæft. 49. & 50. Et iuxta hanc fententiam, quando quis dato Libello Repudij, dimittebat vxorem, verè diffoluebatur matrimonium, & vterque tam vir quàm fœmina, poterat cum altero contrahere.

4. Probat 1. Quia fi matrimonium non fuiffet folutum per libellum Repudij, deteriori conditione fuiffent fœminæ, quàm viri. Nam viri poterant alias vxores ducere, cum eo tempore licita effer polygamia, vt fupra dixi. At fœminæ non potuiffent alios viros accipere, quia nunquam licuit vni fœminæ habere plures fimul viros. Itaque vel debuiffent fieri adulteræ, vel perpetuam continentiam feruare. Non effer autem verifimile, coactas fuiffe ad perpetuam continentiam, cum id in veteri Testamento effer planè inuitatum.

Secundò: Quando mulier à fuo viro repudiata, nubebat alteri viro, poterat impunè cum alterò manere vique ad mortem illius. (Deut. 24. 4.) Ergo manens cum illo, non erat adultera, fed legitima vxor. Si enim fuiffet adultera, debuiffet fecundum

fecundum legem Mofaicam lapidari. (Ioan. 8. 4. & Leuit. 20. 10.)

Tertiò: Quando nupferat alteri viro, poterat etiam ipfe dare illi libellum repudij, ficur prior maritus. (Deut. 24. 3.) Ergo non minus erat ipfius vxor quàm antea fuerat prioris mariti. Nam libellus repudij non fuit concessus viro, nifi ratione fuæ vxoris.

Quartò, lex prohibebat, ne repudiata, post mortem fecundi mariti, rediret ad priorem maritum. (Deut. 24. 4.) At fi per repudium non fuiffet folutum vinculum matrimonij, non erat prohibendum, fed potius optandum, vt vxor rediret ad fuum legitimum maritum.

Quintò, neque Moyfes, neque alij Propheta vnquam reprehenderunt matrimonia cum repudiatis: At fi eiusmodi matrimonia fuiffent adulterina, fine dubio debuiffent illa palam reprehendere, ficur reprehendebant alia vitia.

Sextò, lex vetabat Sacerdoti, ne duceret viduam, aut repudiatam, aut meretricem, fed tantum virginem. (Leuit. 21. 13.) Ergo aliis, qui non erant Sacerdotes, licebat ducere repudiatas, ficur licebat ducere viduas & meretrices.

5. Ad contraria argumenta fic refpondeo. Ad 1. Mulier repudiata vocabatur polluta & abominabilis coram Deo, non ideo, quod alteri viro nupfiffet; fed quia à priori viro publica infamia erat notata, hoc ipfo, quod publicè effer repudiata. Ac proinde non decebat, vt ab illo iterum reciperetur, (Bellarminus loco citato.) Nec aliud colligi potest ex loco Ieremiæ, vbi Deus fic argumentatur: Si vir non recipit repudiatam, qua

nupsit alteri; multo minus ego deberem te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed cum multis amatoribus fornicata es.

6. Ad 2. verum est, Deum permisisse Iudæis repudium, propter duritiam cordis eorum, ne scilicet suas vxores, quas repudiare non possent, occiderent. Sed inde non sequitur, eos peccasse repudiando suas vxores, ex diuina permissione. Potuit enim Deus hoc illis permittere, vt non peccarent, quia potuit dissolnere matrimonium inter ipsos contractum, & dare potestatem, vt viri acciperent alias vxores, & repudiatæ nubent aliis viris. Nec illa permissio carebat mysterio. Nam Deus per illam volebat significare, se repudiaturum Synagogam Iudæorum, & in locum illius desponsaturum sibi Ecclesiam ex gentibus colligendam.

QVÆSTIO II.

Quibus de causis licuerit vxores dimittere seu repudiare?

1. **R**espondeo. Non satis constat. Tametsi enim Scriptura dicat, licuisse eas dimittere propter aliquam *fornicationem*, disputant tamen Interpretes, quid per illam fornicationem intelligendum sit. Tertullianus libro quarto contra Marcionem capite 34. intelligit solum adulterium seu fornicationem. Quod alij authores refellunt. Primò, quia mulier adultera, secundum legem Mosaicam, non dimittebatur: sed vel lapidabatur, si constaret adulteram esse: vel per aquas

aquas zelotypiæ examinabatur, si suspecta esset de adulterio. Secundò, quia Pharisei interrogabant Christum, *an quacunque ex causa liceret vxorem dimittere?* Matth. 19. 3. Ergo supponebant, varias esse causas, sed cupiebant intelligere, an Christus omnes approbaret.

2. Quæ autem fuerint istæ causæ in particulari, non omnes eodem modo explicant. Lyranus putat fuisse quamcunque rem turpem, matrimonio superuenientem, quæ posset bonum prolis impedire: siue in corpore, vt est sterilitas, lepra, morbus caducus: siue in anima, vt si vxor esset prauis moribus prædita. Consentit Cornelius, qui assignat has causas, lepram, & sterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, ebriositatem, & alios prauos mores incorrigibiles. Adulterium videtur excludere. Pro quo notandum est, dimissionem vxoris potuisse fieri dupliciter: vel palam, vel occultè. Prior dimissio fiebat per libellum Repudij. De posteriori intelligendum est illud Matth. 1. 19. *Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam, nempe Mariam sibi desponsatam, eo quod videret illam, antequam conuenirent, grauidam esse.* Quomodo occultè id facere voluerit, variæ sunt sententiæ apud Maldonatum, quæ non faciunt ad nostrum propositum. Itaque prior dimissio per Libellum Repudij, vel nunquam, vel raro fiebat propter adulterium. Nam tribus modis possumus loqui de muliere adultera. Primò, Si in adulterio esset deprehensa. Sic iubebatur lapidari. Secundò, Si solum esset suspecta de adulterio. Sic debebat examinari per aquas zelotypiæ. Tertiò, Si

K k 5 quidem

quidem constaret adulteram esse, sed nec publicè constaret, nec in adulterio esset deprehensa, sed maritus aliunde id sciret. Sic fortasse poterat occultè dimitti. Si tamen maritus voluisset illum publicè accusare, & dato Libello Repudij solenniter dimittere, non video, cur id fieri non poterit.

QVÆSTIO III.

*Quæ ceremonia fuerint adhibita in Repudio,
& quibus verbis Libellus Repudij
consignatus?*

1. **C**eremoniæ, & cautiones, quibus Libellus Repudij solebat dari, recitantur decem ab Hebræis, vt notat Maldonatus. Primò, Vt vxor non discederet, nisi volente marito. Secundò, Vt libellus in manu vxoris traderetur. Tertio, Vt scriberentur, vt minimum, nomina duorum testium. Quattò, Vt exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris, vt ex libelli formula intelligeretur. Quintò, Vt scriberetur Libellus litteris rotundis, distinctis, atque perspicuis, ita vt vna aliam non attingeret, ne aliquod scripturæ vitium irreperet. Sextò, vt si inter scribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, Libellus auctoritatem non haberet, sed alius de nouo scriberetur. Septimò, Vt in Libello nullum rasuræ vestigium appareret, ne posset esse suspectus de vitio. 8. Vt charta longior esset, quam latior. 9. Vt omnes testes, qui aderant, suum quisque sigillum adhiberent. 10. Vt maritus diceret:

Accipe

Accipe Libellum Repudij, & esto à me abiecta, & cuiuscumque viro permissa.

2. Formula Libelli Repudij, secundum Hebræos, erat hæc. Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filij Rabbi Dauid, filij Rabbi Salomonis, die prima mensis secundi, Anno 5296. à creatione mundi, hic & in hac ciuitate, ex animi mei consensu, & sine vlla coactione, Repudiaui Rachel, filiam Rabbi Mosi, filij Rabbi Ioseph, filij Rabbi Iacob: & dedi illi Libellum Repudij in manu, schedam abscissionis, & signaculum diuisionis, vt sit à me abiecta, & abeat quocumque velit, & nemo possit illi prohibere, iuxta constitutiones Moysi & Israël. Ita referunt Varablus, Oleaster, Cornelius in cap. 24. Deuteronomij, & Maldonatus in cap. 19. Matthæi.

3. **Q**uæres, An Libellus Repudij datus fuerit publicè coram Iudice, & in forma iudicaria? Respondeo. Id verisimile est. 1. Quia datus fuit coram testibus, vt ex dictis patet. 2. Quia repudium apud Romanos fiebat coram Iudice, vt patet ex iure ciuili, titulo de diuortijs, vbi etiam describitur hæc formula apud Romanos vsitata: *Res tuas curato, res tuas tibi habeto.* An etiam alij, præter Iudæos & Romanos, vsi fuerint Repudio? Respondeo. Etiam Medi & Persæ vsi sunt, vt patet exemplo Assueris Regis, qui vxorem suam Vasthi repudiauit. (Esther 1.19.)

QVÆSTIO IV.

An sicut viri poterant repudiare uxores, ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

1. **R**espondeo. Non poterant. Nam solis maritis concessum fuit ius Repudij: Nulquam in lege Mosâica inuenies, vxoribus concessum esse. Quod etiam fatetur Iosephus lib. 15. c. 11. vbi refert, Salome sororem Herodis, præter legem Mosâicam fecisse, quod maritum suum Costobarum repudiauerit. *Lex enim nostra, inquit, solis maritis ius Repudij permittit: mulieribus autem, ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permissu.* Quæ posterior pars non habetur expresse in lege Mosâica. Videtur tamen colligi ex formula Libelli Repudij, in qua vir dimittens uxorem, sic ait: *Abeat quocunque velit.* Quibus verbis concedit illi potestatem nubendi alteri marito. Et clarius ex decima ceremonia superius recensita, in qua maritus dicit: *Esto à me abiecta, & cuiuscunque viro permissa.*

2. An ergo mulieres nullo modo poterant dimittere suos viros? Respondeo. Aliud est repudium, aliud diuortium. Non poterant illos dimittere per repudium; poterant tamen eos deserre per diuortium; vel propter adulterium, vel propter alias legitimas causas. Hoc enim & Christianis, & gentilibus mulieribus, iure naturali permissum est. **NOTA.** In diuortio fit tantum separatio cohabitationis & thori, manente vinculo matri

matrimonij. In Repudio, etiam hoc vinculum dissoluitur, vt patet ex auctoribus, quæstione prima, §. 3. allegatis.

CAPVT XXIV.

De adulterio & stupro.

IN Lege Mosâica prohibentur & puniuntur hæc potissimum peccata carnis. Primò, Adulterium. Secundò, Incestus, id est, congressus cum consanguinea vel affini intra gradus prohibitos. Tertio, Stuprum, id est, violatio virginis, maximè si per vim fiat. Quarto, Scottatio. Quintò, Sodomia. 6. Bestialitas. De singulis dicam aliquid.

2. Primò igitur, de adulterio extant tres leges. Prima moralis, *Non mœchaberis.* (Exodi 20. 13.) Secunda iudicialis, *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, morte moriantur mœchus & adultera.* (Leuit. 20. 10.) Tertia partim iudicialis, partim ceremonialis, quæ præscribit modum inuestigandi occultum adulterium, de quo supra dictum est cap. 22. de zelotypia.

3. De incestu extat vna generalis, & plures speciales. Generalis est, *Omnis homo ad prox mam sanguinis sui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius.* (Leuit. 18. 6.) Speciales sunt hæc. Prima, *qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo.* (Leuit. 20. 11.) Secunda, *Si quis dormierit cum nuru sua, victr-*
que

que moriatur. (ibidem v. 12.) Tertia, qui supra uxorem filiam, duxerit matrem eius, viuis ardebit cum eis. (ibidem v. 14.) Quarta, qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris sue, occidantur in conspectu populi sui. (ibidem v. 17.) Quinta, qui coierit cum matertera, vel amita sua, aut cum vxore patris aut auunculi sui, portabunt ambo iniquitatem suam: absque liberis morientur. (ibidem v. 19. 20.) Sexta, qui duxerit uxorem fratris sui, absque liberis erunt. (ibidem v. 21.)

4. De stupro duæ extant. Vna, Si aliquis in ciuitate concubuerit cum puella virgine, quæ alteri desponsata est, & illa non clamauerit; educes vtrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur. Si autem in agro id fecerit, ipse morietur solus: puella nihil patietur. Præsumitur enim clamasse, sed quia sola erat, non potuit audiri & liberari. (Deuteron. 22. 23.) Altera, qui vimintulerit puellæ non desponsatæ, ducet illam in uxorem, nec vquam poterit eam dimittere: & insuper patri illius dabit quinquaginta siclos argenti. (ibid. v. 28.)

5. De scortatione similiter duæ. Vna, non eris meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. (Deuteron. vigesimo tertio, versu decimo septimo.) Altera, Ne prostituas filiam tuam, ne contamineur terra, & impleatur piaculo. (Leuit. 19. 29.)

6. De sodomia sic statutum est: Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est. (Leuitici vigesimo octauo, versu vigesimo secundo.) Et iterum: Qui dormierit cum masculo coitu femineo, morte moriantur. Sit sanguis eorum super

per eos. (Leuit. 20. 13.) Solet hoc vocari peccatum contra naturam, de quo Apost. Rom. 1. 27. Masculi eorum, relicto naturali vsu femina, exarserunt in desideriis suis inuicem: masculi in masculos turpitudinem exercentes.

7. De bestialitate sic: Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscbitur ei; quia scelus est. (Leuitici 18. 23.) Et iterum: Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidit. Mulier, qua succubuerit cuiuslibet iumento, simul interficietur cum eo. (Leuit. 20. 15.)

8. Hæc de legibus. Porro, quæ calamitates ex supradictis peccatis in V. T. secutæ sunt, notum est. Ego paucis insinuabo. Dauid commisit adulterium cum Bersabee, vxore Vriæ Hethæi. Punitus est octo modis. Primo, morte filij ex adulterio nati. 2. Incestu primogeniti filij sui Amnon cum Thamar. 3. Eiusdem primogeniti cæde: quia Absalon frater Thamar, occidit Amnon propter incestum. 4. rebellionem Absalonis. 5. Publica violatione vxorum, 6. Bello contra se illato ab Absalone. 7. Morte Absalonis. 8. Noua seditione à Seba, filio Bochri excitata. (2. Reg. 12. & sequentibus.)

9. Amnon, filius Dauidis, de quo iam dixi, oppressit Thamar sororem Absalonis. (2. Reg. 13. 1.) Absalon inuitauit illum ad conuiuium; & cum temulentus esset curauit illum occidi. (ibidem versu 28.)

10. Quidam ex tribu Benjamin, in Gabaa, abusi sunt vxore cuiusdam Leuitæ peregrinantis. (Iudic. 19. 25.) Hoc facinus vlti sunt filij Israël,

& communi consensu progredientes ad bellum contra Beniamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominum. (Iudic. 10. 46.) Adeo ut ex toto numero Beniamitarum, remanserint tantum sexcenti viri. (ibidem versu 47.)

11. Zambri ex tribu Simeon, publicè ingressus est in lupanar ad scēminam Madian iridem. Pœna sequitur: *Quod cum vidisset Phinees, arrepto pugione, perforat ambos simul in locis genitalibus.* Et propter hoc factum laudatus est Phinees, tanquā vir zelosus pro honore Dei: Et loco præmij accepit à Deo promissionem sempiterni sacerdotij in sua familia. (Num. 25. 6.)

12. Sichem, filius Hemor, oppressit Dinam filiam Iacob ex Lia, sororem Simeonis & Leui. (Genesis 34. v. primo.) Secuta est ultio. Nam Simeon & Leui, arreptis gladiis, occiderunt non tantum Sichem & Hemor, sed omnes masculos totius ciuitatis; & ciuitatem deprædati sunt, auferentes eorum oues, armenta, asinos, vxores, paruulos. (ibidem v. 24.)

13. De Sodomitis, quomodo puniti sint, narratur Genes. 19. 24. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem de caelo: & subuertit ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuersos habitatores urbium, & cuncta terra videntia.*

14. Hæc omnia (teste Apostolo 1. Cor. 10. 11.) scripta sunt ad correptionem nostram, ut caueamus ab adulteriis, & aliis peccatis carnalibus, quæ iam recensita sunt: ne similiter, ac Iudæi, à Deo puniamur. Potest & aliud hinc colligi. Nempe,
Legem

Legem Mosaicam, ut a libi dixi, multo fuisse imperfectionem, quam sit Euāgelica. Illa prohibebat peccata externa; hæc etiam interna. Quo spectat illud Christi in Euangelio: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo* Matthæi 5. 27.

CAPVT XXV.

De Seruis & Ancillis, de Mercenariis, peregrinis, & pauperibus.

1. **D**E Seruis & Ancillis multa statuta sunt in lege Mosaica, præsertim Exodi 21. Leuit. 25 & Deuteronomij 15. Compendium omnium est hoc. Primum, Hebræi non poterant ex suo populo habere seruum vel ancillam, per modum mancipij, sed tantum ex gentilibus. Itaque soli gentiles (quod etiam intelligitur de profelytis ad Iudaismum conuersis) poterant esse perpetui & hæreditarij Hebræorum serui. 2. Si aliquis Hebræus fieret seruus gentilium, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret seruus Hebræorum, non tractabatur, ut mancipium, sed ut mercenarius. 4. Nec seruebat perpetuo, sed ad certum tempus. 5. Si habebat vxorē Hebræam, seruebat vsque ad annum septimum, seu sabbaticum. Et tunc ambo liberi exhibant. 6. Si autem herus ipsius, qui ipsum emerat, dedisset illi vxorem gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè esset serua seu

& communi consensu progredientes ad bellum contra Beniamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominum. (Iudic. 10. 46.) Adeo ut ex toto numero Beniamitarum, remanserint tantum sexcenti viri. (ibidem versu 47.)

11. Zambri ex tribu Simeon, publicè ingressus est in lupanar ad scēminam Madian iridem. Pœna sequitur: *Quod cum vidisset Phinees, arrepto pugione, perforat ambos simul in locis genitalibus.* Et propter hoc factum laudatus est Phinees, tanquā vir zelosus pro honore Dei: Et loco præmij accepit à Deo promissionem sempiterni sacerdotij in sua familia. (Num. 25. 6.)

12. Sichem, filius Hemor, oppressit Dinam filiam Iacob ex Lia, sororem Simeonis & Leui. (Genesis 34. v. primo.) Secuta est ultio. Nam Simeon & Leui, arreptis gladiis, occiderunt non tantum Sichem & Hemor, sed omnes masculos totius ciuitatis; & ciuitatem deprædati sunt, auferentes eorum oues, armenta, asinos, vxores, paruulos. (ibidem v. 24.)

13. De Sodomitis, quomodo puniti sint, narratur Genes. 19. 24. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem de caelo: & subuertit ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuersos habitatores urbium, & cuncta terra videntia.*

14. Hæc omnia (teste Apostolo 1. Cor. 10. 11.) scripta sunt ad correptionem nostram, ut caueamus ab adulteriis, & aliis peccatis carnalibus, quæ iam recensita sunt: ne similiter, ac Iudæi, à Deo puniamur. Potest & aliud hinc colligi. Nempe,
Legem

Legem Mosaicam, ut a libi dixi, multo fuisse imperfectionem, quam sit Euāgelica. Illa prohibebat peccata externa; hæc etiam interna. Quo spectat illud Christi in Euangelio: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo* Matthæi 5. 27.

CAPVT XXV.

De Seruis & Ancillis, de Mercenariis, peregrinis, & pauperibus.

1. **D**E Seruis & Ancillis multa statuta sunt in lege Mosaica, præsertim Exodi 21. Leuit. 25 & Deuteronomij 15. Compendium omnium est hoc. Primum, Hebræi non poterant ex suo populo habere seruum vel ancillam, per modum mancipij, sed tantum ex gentilibus. Itaque soli gentiles (quod etiam intelligitur de profelytis ad Iudaismum conuersis) poterant esse perpetui & hereditarij Hebræorum serui. 2. Si aliquis Hebræus fieret seruus gentiliū, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret seruus Hebræorum, non tractabatur, ut mancipium, sed ut mercenarius. 4. Nec seruebat perpetuo, sed ad certum tempus. 5. Si habebat vxorē Hebræam, seruebat vsque ad annum septimum, seu sabbaticum. Et tunc ambo liberi exhibant. 6. Si autem herus ipsius, qui ipsum emerat, dedisset illi vxorem gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè esset serua seu

mancipium, & ex illa haberet liberos; tunc quidem poterat liberari anno septimo, si vellet, sed relicta apud herum vxore & liberis. 7. Si tamen maluisset manere apud herum suum, & apud vxorem & liberos; poterat quidem id facere, sed tantum vsque ad annum iubilæum. Vxor tamen & liberi manebant in perpetua seruitute: Nisi vel redimerentur à suis gentilibus: Vel certè, nisi herus excussisset illis dentem aut oculum. Tunc enim pro compensatione illius iniuriæ, debebat eos liberos dimittere.

2. Hic tria notanda sunt. Primò, Libertas Hebræorum erat corporalis, & opponebatur seruituti corporali. At libertas Christianorum est spiritualis, & opponitur seruituti spirituali. De quo loquitur Christus Ioannis 8.34. *Omnis, qui facit peccatum seruus est peccati.* Et paulo post. *Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis.* Et Apostolus Rom. 8.2. *Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis.* Et ad Galat. 4.31. *Non sumus ancilla filij, sed libera: qua libertate Christus non liberauit.*

3. Secundò, sicut vetus Testamentum fuit figura noui Testamenti; ita libertas Mosaica fuit figura libertatis Euangelicæ. Et sicut Moses eduxit Hebræos ex corporali seruitute Ægyptiorum; ita Christus eduxit nos ex spirituali seruitute diaboli & peccati.

4. Tertiò, Tanta est perfectio & prærogatiua libertatis Euangelicæ, vt non curet aut timeat seruitutem corporalem. Vnde Apostolus prima Corinth. septimo, versu 26. *Vnusquisque in qua uocatione (id est, vitæ conditione) uocatus est, in ea permaneat. Seruus uocatus es? Non sit tibi cura: sed & si*

potes

De Seruis & Ancillis, &c. 511
 potes fieri liber, magis utere: scilicet seruitute ob maiorem humilitatem & patientiam.

De Mercenariis.

5. De Mercenariis sic statutum est: *Non morabitur opus mercenarij apud te vsque mane.* Leuit. 19. 13. Quod alibi sic explicatur: *Non negabis mercedem indigenis & pauperis fratris tui, siue aduena, qui tecum moratur intra portas tuas: sed eodem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.* Deuteronomij vigesimo quarto, versu decimo quarto. Eodem sensu senior Tobias dixit iuniori. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.*

6. Nota. Nomen mercenarij in nouo Testamento sumitur dupliciter. 1. In sensu iam dicto. Nempe pro famulis, seu operariis, qui mercede conducuntur ad laborandum, vt Marci 1.20. *Et relicto patre suo Zebedæo in nauicula mercenariis, secuti sunt eum.* Et Luca 15. v. 17. *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo.* 2. Pro Pastoribus Ecclesiæ, qui etiam accipiunt mercedem pro labore prædicandi Euangelium, & Sacramenta administrandi. Hi iterum duplices sunt. Alij boni Pastores, qui nihil aliud accipiunt, quam necessariam vitæ sustentationem: Neque tam pecuniam subditorum desiderant, quam salutem. De quibus Apostolus prima Timoth. 5.18. *Dignus est operarius mercede sua.* Et 1. Corinth. 9.11. *Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos*

Ll 2 *carne*

carnalia vestra metamus? Et infra v. 14. Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Alij mali, qui magis quærunt mercedem & proprium commodum, quam salutem & utilitatem ovium sibi commissarum. De quibus Christus Ioannis 10. 11. Ego sum pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. Et paulo post: Non perinet ad eum de ovibus. De similibus conqueritur Deus per Prophetam Ezech. 34. *Va Pastoribus Israël, qui pascebatis semetipsos: Nonne greges à pastoribus pascentur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis: Gregem autem meum non pascebatis.* Tales non pauci hoc tempore.

De peregrinis & pauperibus.

7. De his sancita sunt hæc. Primò, *Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges: neque in vinea tuâ racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpèda dimittes.* Leuit. 19. 9. Idem facies in manipulo, quem oblitus es in agro, & in frugibus oliuarum. Deut. 24. 19.

8. Secundò, *Indigens & mendicus non erit inter vos; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.* Deuter. 15. 4. Duplex potest esse sensus. Prior, Ne patiaris Hebræum mendicare, sed subueni, ut benedicat tibi Deus. Posterior, Tanta erit bonorum abundantia, si legem Dei serues, ut nemo cogatur mendicare. Vide Emanuelem Sa in notationibus.

9. Tertiò,

9. Tertiò, *Si unus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum, sed aperies eam pauperi & dabis miscuum, quo eum indigere perspexeris.* ibidem v. 7. & 8. Hæc sententia conformis est priori sensui præcedentis.

10. In lege Evangelica, omnes debent se æstimare peregrinos, iuxta illud 1. Petri 2. 11. *Charissimi, obsecro vos, tanquam advenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* Et secunda Corinth. 5. 6. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino.* Sicut enim Iudæi quadraginta annis peregrinati sunt in deserto, antequam venirent ad terram promissionis; ita nos, toto tempore huius vitæ, peregrinamur in hoc mundo, antequam perueniamus ad patriam nostram cælestem. Illorum peregrinatio fuit figura nostræ peregrinationis.

11. Paupertas, propter exemplum Christi, desinit esse ærumnosa & pudenda. Lucæ 6. 20. *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Et Iacobi 2. 5. *Audite fratres mei dilectissimi: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni quod repromissit Deus diligentibus se?* Et 1. Corinth. 1. 28. *Ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus.* Et capite quarto, versu undecimo. *Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus.* Et infra: *Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.*

CAPVT XXVI.

De Reformatione.

RESPUBLICA Hebræorum ab initio fuit benè à Deo constituta, & optimis ac sanctissimis legibus roborata. Sed quia sæpè defecit à primæ suæ perfectione, & in varios abusus degenerauit, necesse fuit sæpè illam reformare, & in pristinum statum restituere. De hac reformatione aliquid dicendum est. Fuit autem triplex reformatio. Prima circa cultum Dei. Altera circa iustitiam inter Hebræos seruandam. Tertia circa bellum. Incipiam à prima.

Reformatio circa cultum Dei.

1. Igitur Reformatio circa cultum Dei fuit valde frequēs, quia Hebræi sæpè à cultu veri Dei ad idolatriam delapsi sunt. Primò sub Mose, quādo vitulum aureum adorauerunt. Exodi 32. 4. Secundò, post mortem Iosue, quando cœperunt adorare Baal & Astaroth. Iudic. 2. 11. & cap. 3. 7. Tertio, post mortem singulorum Iudicum sequentium. Iudic. 2. 19. Et hoc durauit vsque ad initium Samuelis. 1. Reg. 7. versu 3. Quarto tempore Salomonis, quando & ipse, & vxores illius colebant idola. 3. Reg. 11. 4.

3. Post Salomonē, facta regni diuisione, cœperunt esse duo regna: alterum Iuda, in quo erant duæ tribus: alterum Israël, in quo erant decem. Et quidem

quidem regnum Israël, sub primo suo Rege Ieroboā, defecit à cultu veri Dei, & cœpit vitulos aureos adorare. 3. Reg. 12. versu 28. In qua defectio- ne permansit. At in regno Iuda sæpè quidem defectio facta est, sed non durauit. Prima facta est sub Roboam. 2. Paralipom. 12. 1. Secunda sub Ioram. 2. Paralipomenon 21. 11. Tertia sub Iosias, mortuo Ioiada Pontifice. ibidem, cap. 24. 17. Quarta sub Amasia. cap. 25. 14. Quinta sub Achaz. cap. 28. 2. Sexta sub Manasse. 4. Regum 21. versu 3. Hæ sunt præcipuæ defectioes.

4. Reformatio fuit etiam multiplex. Prima à Mose facta per interfectionem viginti trium milium hominum, qui vitulum adorauerunt. Exodi 32. 28. Secunda à Deo, per varias calamitates & oppressiones, tempore Iudicum. Iudic. 2. 14. & deinceps. Tertia à Samuele, per paternam monitionem. 1. Regum 7. 3. Quarta ab Asa, qui purgauit terram à sordibus idolorum. 3. Regum 15. 13. Quinta à Iosaphat, qui perfecit purgationem ab Asa inchoatam. Ibidem cap. 22. 47. Sexta à Iosias, viuentem adhuc Ioiada Pontifice, per instaurationem templi. 2. Paralip. 24. 4. Septima ab Ezechia, qui abstulit omnem idolatriam, & verum Dei cultum restituit. 4. Regum 18. 4. & 2. Paralip. 29. 3. Octaua à Iosia, qui iterum abstulit omnia idola, excelsa, lucos; & instaurauit templum Domini; & fecit Phasē Domino; & adiurauit subditos, vt promitterent se legem Dei seruatuos. 4. Regum 22. & 2. Paralipomenon 34. & 35.

5. Hæ reformationes factæ sunt in regno Iuda. Porro in regno Israël bis aliquid tentatum. Primò ab Eliā Propheta, qui tempore Achab & Ieza-

belis, reduxit populum in duas partes claudican-
tem ad Deum, miraculo ignis de cælo missi super
sacrificium, & occidit 450. Prophetas Baal. 3. Reg.
18. 21. Secundò à Iehu Rege Israël, qui deleuit to-
tam familiam Achab, & interfecit omnes Prophe-
tas & Secerdotes Baal; & statuam Baal conbussit
igne; & ædem Baal conuertit in latrinam. 4. Reg.
10. 11. Nihilominus non restituit cultum veri Dei.
Sic enim habet textus ibidem v. 28. *Deleuit itaque
Iehu Baal de Israël: veruntamen à peccatis Ieroboam filij
Nab. it. qui peccare fecit Isr. èl. non recessit, nec dereliquit
vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.* Tamen si
ergo sustulerit vnam sectam idololatriæ, quæ ad-
hærebatur Baal, non tamen sustulit, sed promouit
aliam sectam idololatriæ, quæ vitulos aureos a-
dorabat.

6. Similis vicissitudo in Ecclesia CHRISTI ha-
ætenus seruata est. Multæ factæ sunt defectiones à
vera fide: non quidem vniuersales, sed particula-
res. Prima, tempore Apostolorum, per Simonem
Magum, Cerinthum, Ebionem, Menandrum,
Nicolaum Antiochenum. Aliæ per alios hæreti-
cos subsequentes, vt per Saturninum, Basilidem,
Cerdonem, Valentinum, Marcionem, Mōranum,
Nouatianos, Donatistas, Manichæos, Sabellia-
nos, Arianos, Macedonianos, Priscillianistas, Pe-
lagianos, Nestorianos, Eutythianos, Berengarios.
Nouissimè per Hussitas, Lutheranos, Caluini stas,
Anabaptistas.

7. Multæ etiam reformationes adhibitæ. 1. Per
vigilantiam Apostolorum. 2. Per alios Ecclesiæ
Præatos & Doctores, inter quos excelluerunt Ire-
næus, Cyprianus, Athanasius, Hilarius, Optatus
Mile

Mileuiranus, Ambrosius, Hieronymus, Augusti-
nus, Prosper. 3. Per Cœcilia generalia, in quibus he-
retici damnati sunt; vt Ariani in Nicæno, Macedo-
niani in Cōstantinopolitano, Nestoriani in Ephe-
sino, Eutythes & Dioscorus in Chalcedonensi, &
sic deinceps. 4. Per Synodos provinciales. 5. Per
Religiosos. Nā sicut in V. T. multi extraordinarij
Iudices à Deo excitabantur ad liberandum popu-
lū à seruitute & oppressione: ita in Ecclesia Chri-
sti, varij variis temporibus Religiosi Ordine exci-
tati sunt, qui populum in doctrina & moribus re-
formarent, hæreticos euerterent, sanam fidem re-
stituerent. 6. Per seueras Principum & Imperato-
rum leges & pœnas in hæreticos constitutas, qua-
les multæ sunt in Codice Iustiniani. 7. Per violentam
hæreticorū extirpationem. 8. Per disputatio-
nes, scriptiones, & similia certamina contra hære-
ticos suscepta & inita. Denique, quæ optima re-
formandi ratio est, per seriā Cleri ac Prælatorum
emendationē. Quæ si non adest, parum proficitur.

8. Et, vt nihil deesset ad plenā analogiā veteris
ac noui Testamenti, sicut in veteri idololatriæ
idololatrias aliquādo persequebantur; ita in nouo
hæretici hæreticis infesti sunt. In qua re imitantur
exemplum Iehu. Nam is quidem, vt iam dixi, erat
idololatra, & colebat vitulos aureos; & tamen ex
quodā zelo reformationis, interfecit Prophe-
tas & cultores Baal. Sic faciunt hæretici. Non pro-
feram vetera exempla: noua sufficiunt. Lutherani
infesti sunt Caluini stas. Caluini stas seipso lacerat,
perdunt, execrantur. Nam alij Arminiani sunt,
alij Gommaristæ. Hi illos acerrimè persequuntur.
Illi vicissim hos damnant, & diris omnibus

Reformatio circa iustitiam inter Hebræos
seruandam.

9. Huius reformationis illustre exemplum habemus in Iosaphat rege Iuda, qui facta prius reformatione circa cultum Dei, voluit etiam externam politiam reformare, & pacis ac iustitiæ conseruandæ normam præscribere. Quo pacto id præstiterit, refertur 2. Paral. 19. 4. his verbis: *Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem, rursusque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim; & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum suorum. Constituitque Iudices terra in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca, & præcipiens Iudicibus; Videte, ait, quid faciatis: Non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: & quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit. Si timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.*

In Ierusalem quoque constituit Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, ut iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcepitque eis, dicens: *Sic agatis in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem & cognationem, ubicunque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus; ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos & super fratres vestros. Sic ergo agentes non peccabitis.*

Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidet. Porro Zabadias filius Ismabel,

Ismabel, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.

10. Dixi c. 11. q. 1. duplex fuisse Tribunal seu Iudiciu apud Iudæos. Vnū maius, quod erat in Ierusalem, ad difficiliore contouersias decidendas: Alteru minus, quod erat in aliis ciuitatibus Iuda, ad cõmunes & quotidianas causas iudicandas. Vtrūque progressu temporis fuerat pene collapsum. Hoc loco Iosaphat vtrūque restituit ac reformat. Et primo generatim monet Iudices, vt cogitēt se nō hominis, sed Dei iudiciu exercere. Et hoc sensu vocari solent dij, id est, Vicarij Dei. (Exodi 22. 8.) Deinde speciatim, vt abstineant à tribus peccatis, quæ solēt esse in corruptis & peruersis Iudicibus. 1. Ab iniquitate. 2. A personarū acceptione. 3. Ab acceptione munerum. Huiusmodi peruersi Iudices fuerunt Samuelis. 1. Reg. 8. 3. *Non ambulauerunt filij illius in viis eius: sed declinauerunt post auaritiā, acceperuntque munera, & peruererunt iudicium.*

Reformatio circa Bellum.

11. In hac reformatione duo spectanda sunt. 1. Leges belli à Deo præscriptæ, de quib. c. 17. q. 2. dictu est. 2. Apparatus belli, de quo hic dicendum. Est autem duplex apparatus. Vnus cõsistit in munitionibus, præsidis militaribus, armatura, comeatu. Alter in ipsa exercitus dispositione, ductione, & ad certamen itione. De priori agam. Est autem hæc regula seruanda, quod eiusmodi apparatus non debeat fieri in ipso belli initio aut progressu, sed lōgè ante belli susceptionem, iuxta illud Christi Lucæ 14. 31. *Quis Rex sturnus, committere bellum aduersus*

sus alium Regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea quae pacis sunt. Quod hic dicitur de apparatu militum, debet etiam intelligi de apparatu armorum, munitionum, & aliorum, quae ad bellum necessaria sunt.

12. Ex hac parte fuit magnus defectus tēpore Saulis, quando filij Israël debebant pugnare cōtra Philistaeos. 1. Quia erant tantum sexcenti Israelitae (reliqui enim praeter timore erant dilapsi) cōtra infinitam Philistaeorum multitudinem. 2. Quia nullus in toto exercitu Israelitarum habebat gladiū aut hastam, nisi solus Saül, & filius eius Ionathas. 1. Reg. 13. 5. Philistim congregati sunt ad praliandum cōtra Israël, triginta millia curruum, & sex millia equitū, & reliquum vulgus, sicut arena, quae est in litore maris plurima. Et infra: Quod cū vidissent viri Israël, abscederunt se in speluncis & in abditiis. Et iterum v. 15. Recensuit Saül populum, qui inuenti fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. Et ibidem v. 19. Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël. Cauent enim Philistim, ne forte facerent Hebraei gladiū aut lanceā. Et denique v. 22. Cumque venisset dies prali, non est inuentus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cū Saule & Ionatha, excepto Saule & Ionatha filio eius.

13. Hunc defectum restaurauit Azarias, seu Ozias Rex Iuda, qui & in munitionibus, & in militibus, & in omni armorū genere, & in comeatu, fecit magnum belli apparatus, ita vt omnibus vicinis hostibus esset terrori. Sic enim de eo legimus 2. Paralip. 26. 9. Edificauit Ozias turres in Ierusalem super portam anguli, & super portam vallis, & reliqua

in eodem muri latere, firmavitque eas. Extruxit etiam turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in eremi vastitate. Vineas quoque habuit, & vitiores in montibus, & in Carmelo: erat quippe homo agricultura deditus. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad praelia sub manu Ichiel scribae, Maasique Doctoris, & sub manu Hananiae, qui erat de Ducibus Regis. Omnisque numerus Principum, per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum. Et sub eis vniversus exercitus trecentorum & septem millium quingentorum, qui erant apud ad bella, & pro Rege contra aduersarios dimicabant. Preparauit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, & lorias, arcusque & fundas ad iaciendos lapides. Et fecit in Ierusalem diuersi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent sagittas & saxa grandia. Egressumque est nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroboreasset illum.

14. Ex hoc Oziae exemplo discant Reges & Principes, duo potissimum esse necessaria ad apparatus bellicum. 1. Vt sint coniuncti cum Deo. Hoc enim significatur vltimis illis verbis: *Eo quod auxiliaretur ei Dominus.* 2. Vt etiam adhibeant humana praesidia. Cuiusmodi sunt haec. 1. Munitiones. *Edificauit Ozias turres in Ierusalem.* 2. Exercitus. *Vniversus exercitus trecentorum & septem millium quingentorum.* 3. Armatura. *Preparauit cuncto exercitui clypeos, & hastas, & galeas.* 4. Comeatus. *Eo quod haberet multa pecora, & vineas.*

FINIS.

INDEX RERVM
ET VERBORVM
HVIVS LIBRI.

Nota: Prior numerus Paginam, posterior Parag-
phum denotat.

A

- A** Aron primus fuit Pontifex à Deo constitutus, &
à Mose consecratus, cum iure successionis. pag.
115. §. 1.
- Abaris apud Hyperboreos habuit donum Prophetia.
184. 5.
- Abraham fuit figura Dei: eius filij figura duorum popu-
lorum. 481. & 482. 9.
- Abraham habuit duas legitimas uxores. ibidem.
- Abraham non fuit iustificatus per solam fidem. 45. 1.
- Abstinencia à sanguine & adipe. 310. 12.
- Abusus iuramenti Christianis prohibitus. 343. 63.
- Abusus iuramenti in quo consistit. ibid. 63.
- Acetabula V. T. 259. 29.
- Actus fidei est voluntarius & liber, non autem necessa-
rius. 30. 7.
- Adamus primus credidit in Christum, fuit primus ho-
mo, & primus vates. 40. 1.
- Adulterium gravissimum scelus. 492. 3.
- Adulterium gravissimè in V. T. puniunt. 473. 1. pag.
505. 9. 10.
- Affinitas quid? 464. 3.

Agar

Index rerum & verborum.

- Agar ancilla, figura Synagoga. 16. §. 4. 481. §. 9.
- Agnus Paschalis figura Christi. pag. 16. §. 5. p. 281. §. 23.
- Agnus Paschalis qualis debuerit esse? 276. 16. quo tem-
pore immolandus fuerit? 277. 18. quo loco? 279. 20.
quo ritu coquendus & comedendus? ibid. 21. quinam
potuerint comedere de Agno Paschali? 281. 22.
- Altare Thymiamatis. 155. 22.
- Altare Holocausti. 157. 26.
- Amasias Rex. 379. 23.
- Ammon filius Manassis Rex impius. 385. 23.
- Analogia Prophetarum N. T. cum Prophetis V. T. 192. 7.
- Angelorum Hierarchia res. 35. 8.
- Animalia que munda, que immunda? 17. 1. 2.
- Anni Sabbatici quando primum coeperim? 353. 81.
- Annus septimus seu sabbaticus quatuor habuit privile-
gia. 350. 75.
- Annus Iubilæus, & eius privilegia. 355. 4.
- Apostoli vsi sum Græca translatione Scripturae sacrae. 11. 2.
- Agua lustrationis dicta in V. T. cui cineres vacca ruffa
infusi erant. pag. 123. 2. 315. 11.
- Arca Domini erepta ex incendio per Ieremiam Pro-
phetam. 9. 2.
- Arca fœderis ordinariè manebat in illo loco ubi Ponti-
fex residebat. 248. 249. 11.
- Arca figura cœtus Beatorum. ibidem.
- Arca forma & structura. ibid. 12.
- Arca, cur scabellum pedum Dei? 52. 16.
- Arca non est à Tuo in triumphum ducta, sed mensa pa-
num propositionum. pag. 251. 15.
- Aruspiciunt. 188. 2.
- Asa Rex bonus. 376. 17.
- Assistentia diuina quomodo, & quando Iudeis subira-
ta? 107. 10.

Asyla

Index rerum & verborum.

- A*syia Christianorū pro Homicidiis sunt omnes Ecclesie,
Cænobia, Domus Religioſe & Eccleſiaſtica. 456.9.
Athalia, mater Ochozia Regis impiſſima. 378.21.
Atrium Tabernaculi quale? 246.6. fuit quaſi templum
Laicorum. ibid. & ſeq.
Authores Phariſ. an Schamai & Hillel fuerint? 213.2.
Author Moſaica & Euangelica legis Deus. 83.2.
Author idololatria in Iſrael, Rex Ieroboam. 389.38.

B

- Balam, an Propheta Dei, vel diaboli fuerit?* 183.5.
Balamicus lob non fuit. 184.6.
B. Virgo Prophetiſſa præcipua. 166.3.
B. Virgo emiſit votum caſtitaſ. 335.45.
Beati clarè videnti eſſentiam diuinam. 27.3.
Bellum ex natura ſua licitum. 430.1.
Belli liciti conditiones tres. 431.2.
Benedictiones, quas Deus ſeruãtib. legè promiſit. 91.2.
Bona tria in Vei. T. promiſſa à Deo. 1. Terra ſancta. 2. af-
fluentia bonorum temporal. 3. Chriſtus Saluator. 51.1.

C

- Candelabrum Tabern. ex auro puriſſimo.* 253. §. 19.
Canõ duo ſignificat. 1. normã ſeu regulam quam ſe-
quimur. 2. catalogũ ſeu numerũ aliquarum rerũ. 1. 1.
Canonici libri V. T. 2. 1.
Capra offerebatur pro idololatria. 274. 12.
Caſtitaſ magis Sacerdotibus N. T. colenda, quam Sacer-
dotibus V. T. 162. 8.
Ceremonia in conſecratione Pontificis. 124. & 125. 7.
Ceremonie 10. adhibita fuerunt in Repudio. 470. 1.
Ceremonia aliqua Iudaica an toleranda? 130. 17.
Ceremonia dua adhibita in iuramento V. T. vna leuare
manum in cælum, altera ponere manum ſubter femur
illius cui iurabatur. 347. 65.

Ceremo

Index rerum & verborum.

- Ceremonia feſtorum.* 347. 69.
Charitas duplex: naturalis & ſupernaturalis: quid ſit cha-
ritas. 66. §. 1. 67. §. 1.
Charitatis præcepta in V. T. 68. 1.
Chriſtus propter humanam naturam aſſumptam dicitur
Deus noſter. 33. 5.
Chriſtus caput Eccleſia. 40. & 41. 3.
Chriſtus ſponſus Eccleſia. 112. 3.
Chriſtus Dominus fuit Propheta. 191. 2.
Chriſtiani cur à carnib. in Quadrageſima abſtineãt. 320. 1.
Ciborum mundorum ab immundis non eſt diſcretio in N.
T. ibidem.
Circumciſio figura Baptiſmi. 80. §. 4. 309. §. 5.
Circumciſio à Deo inſtituta. 309. 2.
Circumciſio ſignum fœderis inter Deum & Abraham
cum ſuis poſteris. ibidem.
Ciuitates Refugij ſex. 454. 3.
Calibes V. T. 461. 6.
Cognitio Dei in hac vita eſt obſcura per fidem, clara erit in
altera per viſionem. 73. 4.
Comedere domos viduarum quid ſit. 22. 14.
Comeſtio Agni Paſchalis, figura Chriſti in vltima cœna
comedendi. 281. 23.
Concilium & Tribunal duplex fuit apud Iudaos. 225. 6.
Concubina quid ſignificent in Scriptura. 482. 10.
Conſanguinitas quid ſit. 464. 3.
Condiuiones iuſti belli. 438. & 439. 2.
Conſecratio Leuitarum. 123. 4.
Conſecrationis Aaronica actio durauit 7. diebus. 126. 11.
Conſiliarij Regum Hebraorum. 421. 1.
Conſiliarij Principum, quales eſſe debeant? 427. 4.
Controuerſia Iudaorum varia. 224. 3.

Mm David

Index rerum & verborum.

D

- D**avid Rex. fuit vir secundum cor Dei. 373. 10. 10.
 David Rex ter unctus. 399. 1.
 David propter adulterium punitus est octo modis. 505. 8.
 Decima Decimarum datene fuerint soli Pontifici. 147. 7.
 Decimarum tria genera apud Hebræos. 148. 9.
 Deus in V. T. non vocabatur Pater, sed Dominus. 58. 3.
 Deus triplici titulo appellatur Pater. 59. 6.
 Deus, cur in V. T. vocatus Deus Deorum. ibid. 7.
 Diabolus quomodo per Pythonicos & Pythonissas respondeat. 89. 7.
 Differentia inter legē Mosaicam & Euangelicam. 81. 2. 3.
 Differentia inter Iudices & Reges V. T. 360. 2.
 Differentia inter Reges Iuda & Israël. 367. 2.
 Differentia inter asyla Christianorum & Iudeorum. 456. 9.
 Diligere Deum ex toto corde. 71. 2.
 Diligere proximum sicut seipsum quid sit. 76. 2.
 Discrimen verorum Prophetarum à falsis. 185. 1.
 Discrimen Prophetarum V. & N. T. 193. 8.
 Discrimen inter maius & minus Concilium apud Iudeos. 225. 6.
 Discrimē inter abstinentiā à sanguine, & ab adipe. 321. 15.
 Discrimen inter unctiōnem Regum & Pontificum. 399. 2.
 Diuinitio duplex: vna per explicitam, altera per implicitam demonis inuocationem. 188. 6.
 Diuitiarum abusus prohibetur Regibus. 420. 1.
 Doctrina Sadducaeorum. 216. 1.

E

- E**cclēsia mater omnium fidelium, extra quam nemo saluari potest. 111. 1.
 Ecclesia corpus Christi. 112. 2.
 Elymas magus, falsus Propheta. 193. 9.
 Ephod, seu superhumeralē duplex. 139. 6. & 142. 13.

Equorum

Index rerum & verborum.

- Equorum excessus & abusus Regi prohibitus. 417. 4.
 Esdra liber quartus apocryphus. 9. 2.
 Esdras redegit Scripturam sacram in formam voluminis post captiuitatem Babylonicam. 25. 20.
 Esseni unde dicti. 221. 1.
 Essenorum dogmata & instituta viginti duo. ibid. 2.
 Esus sanguinis tribus vicibus prohibitus. 321. 13.
 Excelsa, quid significant in Scriptura. 371. 6.
 Ezechias, filius Achaz fuit Rex optimus. 381. 27.
 Ezechiel in Chaldaea occisus. 159. 1.

F

- F**alsi Propheta erant duplices apud Iudeos. ibidem.
 Falsi Propheta cōtradiciunt veris Prophetis. 160. 3. 4.
 Fœminalia linea Pontificis V. T. qualia fuerint. 137. 2.
 Fertilitas Terræ sanctæ non fuit purè naturalis. 351. 76.
 Festa apud Iudeos erant duplicia: alia instituta à Deo, alia ab ipsis Iudæis. 316. 67. & 349. 73.
 Festum iubarum, Expiationis, Tabernaculorum, Cœsus atque Collecta. 347. 68.
 Fides donum Dei. 27. 1.
 Fidei actus est assentiri vel credere. 28. 4.
 Fides in Christum fuit necessaria ad salutem in V. T. 41. 1.
 Fides sine operibus mortua. 46. 3.
 Fides V. T. essentialiter fuit tam perfecta quam est Fides Euangelica, non tamen accidentaliter. 47. 1.
 Figura deficit in duobus à re figurata. 308. 11.
 Filia Iephte, figura Christi, quoad promptam moriendi voluntatem. 332. 41.
 Fiscum debent habere Reges. 420. 2.
 Formula iurandi in V. T. 344. 64. orandi Deum in V. T. 57. 1. Libelli Repudiij. 471. 2.
 Formula iurandi ab Apostolo Paulo usurpata. 344. 46.
 Futurorum prædicto duplex: vna sit ex instinctu Dei,

M m 2 altera

Index rerum & verborum.
altera demonis. 188. 5.

G

Galilea à Hierusalem trium dierum itinere distabat. 160. 3.
Gamaliel Præceptor Pauli Apostoli. 150. 14.
Gladij duo, duplicem potestatem Pontificis significant, spirituale & temporale. 18. 11.

H

Heretici sunt falsi Propheta. 193. 9. & 10.
Heretici fingunt Deum tyrannum, cum dicunt Decalogi præcepta esse impossibilia. 202. 13.
Hebraica lingua dupliciter sumitur. 6. 1.
Helias ieiunavit 40. diebus. 324. 22.
Hircus pro negligentia Princ. offerebatur in V. T. 274. 12.
Hædus, viclima pro peccatis. 283. 23.
Holocaustum sacrificium perfectissimum. 271. 6.
Homicidium. 452. 1.
Homicidarum refugium. 455. 4.
Hostia pacifica. 272. 8.

I

Idololatre fuerunt omnes Reges Israël. 368. 2.
Ieiunia Iudaorum duplicia. 322. 16.
Ieiunium tribus modis Christus commendavit. 325. 23.
Iephthæ Iudex. 364. 5.
Iephthæ vouendo, & votum implendo non peccavit. 331. 37.
Immolationes quid fuerint. 269. 2.
Immolatio Agni Paschalis, figura Christi in Cruce immolandi. 381. 23.
Implorare auxilium infidelium in bello iusto ex natura rei licitum est. 443. 3.
Immundi, secundum legem Mosaicam, erant duplices, alij in se, alij ex contactu rei immunde. 311. 2.
Immunditia legalis non semper fuit peccatum. 314. 10.

Inau

Index rerum & verborum.

Inaugurationis Regum Iudaorum varij ritus. 397. 1.
Incestus quid? 503. 3.
Inobediencia Saulis. 372. 9.
Institutum Nazæorum duravit ab initio legis Mosæicæ usque ad tempora Apostolorum. 197. 6.
Instrumenta diuini cultus fuerunt in V. T. magni momenti apud Deum & homines. 267. 44.
Inuocatio demonis explicita & implicita. 188. 6.
Inuocatio sanctorum Angelorum in V. T. vsitata fuit, non tamen sanctorum hominum. 60. 1.
Ioannes Baptista quomodo fuerit Propheta, & quomodo non fuerit? 176. 3.
Ioannes Euangelista fuit Propheta. 191. 3.
Iosaphat Rex Iudæ indixit ieiunium. 324. 21.
Ioseph Patriarcha cur dicatur Nazæarus. 198. 6.
Iubilæum cur à Deo institutum? 356. 87.
Iubilæum Iudaorū fuit typus Iubilæi Christianorum. ibid.
Iudas Machab. curauit offerri sacrificiū pro mortuis. 64. 3.
Iudæi ante captiuitatem Babylonicam vsi sunt lingua purè Hebraica. 6. 1.
Iudæi in V. T. poterant saluari per fidem venturi Christi. 49. 4.
Iudæi fuerunt in statu seruorum, nos in statu filiorū. 57. 2.
Iudaorum formula iurandi, Iuro per Iod, Hæ, Vau, & Iod. 342. 61.
Iudæi putant se non obligari vilo iuramento, nisi iurent manu imposita super librum legis Mosæicæ. ibid.
Iudæi in festo expiationis à Rabbini suis absoluuntur ab omnibus votis & iuramentis, quæ malitiosè facta sunt. 342. 61.
Iudæi an potuerint bellum gerere contra Iudæos? 440. 1.
Iudæi solebant variis modis super mortuo contaminari. 198. 4.

M m 3

Iudæi

Index rerum & verborum

- Iudaïs prohibuitur fuit inire foedus cum infidelibus.* 444. 4.
Iudæes V.T. cur dicti saluatores. 360. 2.
Iudices Hebraorum qui, & quot fuerim? 363. 1.
Iuge sacrificium figura sacrificij Missæ. 275. 13.
Inuare quid sit? 340. 57.
Ius regni octo titulis adipisci potest. 391. 1.
Ius successionis. 116. 4.
Ius Repudij solis maritis concessum fuit. 472. 1.
Iustificatio duplex: quid prima, quid secunda. 46. 4.

L

- L** *Abrum æneum quale vas.* 158. 28.
Legis nomine intelligitur vetus Testamentum. 12. 3.
Leges belli à Deo præscriptæ in V.T. 433. & seqq.
Leges 16. circa furtum. 447. 1.
Leges de valore & irritatione voti erant quatuor. 326. 25.
Leges de redemptione voti erant quinque in V.T. 327. 29.
Leges à Deo Iudaïs date de iuramento. 341. 59.
Legislator Mosæ Leges Deus. 78. 2.
Leproforum expiatio. 312. 5.
Leuita non habebant sacrum ornatum, sed soli Sacerdotes & Pontifex. 137. 1.
Leuita acceperunt decimas ab alijs tribubus filiorum Israël. 146. 5.
Lex Mosæica per mortem Christi est abrogata. 179. 2. & 106. 6. non fuit tyrannica, sed seruilis. 78. & 79. 3. non fuit perfecta, neque sufficiens per se ad salutem. 81. 1. & 84. 4. quomodo obliget Christianos. 88. 1. strictissime obligauit Iudaos. 91. 1.
Lex Dei non est impossibilis obseruata. 92. 4.
Lex Mosæica nunc est abrogata quoad præcepta ceremonialia, & iudicialia, non tamen quoad moralia. 93. 2.
Lex Mosæica quomodo dicatur æterna. ibid. 3.
Lex Euangelica continet præcepta moralia, Sacramentalia,

Index rerum & verborum.

- lia, & fidei.* 95. 2.
Libamenta. 269. 2.
Libellus Repudij apud Iudaos datus, verè dissoluit matrimonium. 496. 3.
Libellus Repudij an publicè datus fuerit? 471. 3.
Libellum Repudij cur Deus Iudaïs permiserit. 468. 6.
Libertas Christiana in quo consistat? 99. 12. & 508. 2.
Libertas Mosæica figura libertatis Euangelicæ. ibid. 3.
Libri V.T. lingua purè Hebraica scripti. 7. 2.
Lumen triplex in intellectu hominis, naturale, fidei, gloria. 27. 3.
Luminaria duo magna, Pontifex & Imperator. 11. 18.
Lutheranorum doctrina. 218. 2. 3.
Lutherani & Calvinisti in quo conueniant. ibid. 2.

M

- M** *Achabeorum libros, non Iudaï, sed Ecclesia pro Canonici habet.* 63. 2.
Maledictiones Iudaorum. 91. & 92. 3.
Manasses Rex pessimus. 384. 3. 1.
Matrimonium, an in V.T. fuerit præceptum. 458. 2.
Matrimonium Adami & Eua fuit figura coniunctionis Christi cum Ecclesia. 40. 2. 484. 3. & 296. & 297. 3.
Matrimonium Christianorum sex modis perfectius est Matrimonio V.T. 474. 2.
Matrimonium Christianorum est Sacramentum. ibid. 2.
Mensa panum Propositionis. 154. 20.
Mercenarij nomen dupliciter sumitur. 509. 6.
Ministri Synagoga ordinarij, Leuita, Sacerdotes, Pontifex. 112. 1.
Ministri Synagoga extraordinarij, Propheta. 164. 1.
Modus consulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo responsum, cessauit ad initium captiuitatis Babylonica. 144. 17.

Index rerum & verborum.

- Mores Phariseorum. 211.2.
 Mores Lutheranorum, & Calvinistarum. 220.7.
 Moyses in 12. rebus figura Christi. 110.3.
 Moyses fuit summus Pontifex, sed extraordinarius, & sine iure successionis. 115.1.
 Moyses quo sensu fuerit precipuus Prophetarum? 176.1.
 Moyses iunxit 40. diebus. 324.22.
 Manduca castrorum maxima in V.T. 446.1.
 Mysterium sanctissime Trinitatis in V. T. obscure fuit reuelatum. 32.1.
 Mysteria fidei nobis reuelata sunt, vel per Scripturam, vel per Traduonem. 27.2.

N

- Nabuchodonosor Rex quando Iudeos duxerit in captiuitatem? 387.35.
 Nabuzardan Princeps exercitus quid in Ierusalem patrauerit? 388.37.
 Nazaraei erant duplices. 195.2.
 Nazaraei Iudeorum, fuerunt figura Religiosorum. 198.7.
 Nazaraeorum statuta. 196.3.
 Necho Rex Aegypti. 386.34.
 Neomenia festum pro beneficio diuinae gubernationis institutum fuit. 347.68.
 Nobilitas vnde apud Iudeos aestimata fuerit. 205.2.
 Nomina Christi in V. T. viginti duo, in N. T. triginta quatuor. 37. & 38.

O

- Obiectum fidei diuinae materiale, sunt res à Deo reuelatae, formale, auctoritas Dei reuelantis. 28.5.
 Oblata erant triplicia in V.T. 151.16.
 Obligatio militum Christianorum. 437.10.
 Obseruantiae legales V.T. 316.
 Officia Prophetarum erant tria in V.T. primum, docere,

re,

Index rerum & verborum.

- re, instruere, & reformare populum in cultu veri Dei. Alterum, praedicere futura. Tertium, secreta seu occulta cognoscere. 167.1. 168.3. & 369.4.
 Officium Regum V.T. quale? 406.1.
 Oleum symbolum lenitatis & misericordiae. 493.4.
 Oleum duplex in V.T. vsitatum. 404.9.
 Oleo simplici cur Reges V.T. inuncti fuerint? 400.4.
 Oliua duae super candelabrum aureum, Enoch & Elias. 17.9.
 Opera Dei sunt perfecta, quomodo intelligendum? 84.4.
 Omnes Prophetae usque ad Ioannem, quomodo intelligendum? 178.1.
 Orationis necessitas. 55.1.
 Orare pro defunctis vsitatum fuit in V.T. 63.1.
 Ornamenta Pontificis octo. 137.1.
 Ornamentorum Pontificis duplex significatio, literalis, & mystica. 140.10.
 Ordo in charitate seruandus. 75.1.

P

- Panes propositionis non licebat comedere nisi praemissa sanctificatione. 152.2. & 154.21.
 Pascha in memoriam liberationis Iudeorum institutum. 317.68.
 Pastores boni & mali. 509.6.
 Paulus Apostolus, Propheta N.T. 191.4.
 Paupertas, propter exemplum Christi desit esse erummosa. 511.11.
 Peccatum mortale, quoad culpam, non tollitur post hanc vitam. 65.4.
 Peccatum originale non marcet in nobis quamdiu in hac vita sumus. 98.10.
 Pentecoste. 347.68.
 Pentateuchum scripsit Moyses. 4.1.
 Pharisei cur à Christo reprehensivi? 22.13.

M m 5

Phari

Index rerum & verborum.

- Pharisæi dicti sunt à Parasch. 204.1. 205.1.
 Pharisæorum dogmata quæ fuerint falsa. 207.2.
 Pharisæi antiquiores Sadducais. 212.1.
 Phase dupliciter sumitur. 277.17.
 Phylacteria. 69.3.
 Pisces qui mundi, qui immundi in V.T. 317.3.
 Polygamia quid. 476.1.
 Polygamiam matrimonium Christianorum non admittit.
 ibid. 3.
 Polygamia repugnat primæ institutioni matrim. 477.4.
 Polygamia repugnat aliquo modo legi nature. 478.5.
 Polygamia post diluuium à Deo Iudæis concessa. 480.1.
 484.13. & 415.5.
 Polygamia à Christo in N. T. est reuocata. 487.18. &
 489.20.
 Pontificatus seu summum Sacerdotium, secundum legem
 ordinariam erat in sola familia Aaronis in V.T. 114.1.
 Pontificum successio. 117.
 Pontificis officia. 132.1. & 133.2.
 Pontifex in tribus casibus gestauit Ephod. 142.14.
 Pontifici interroganti quomodo Deus sit solitus dare re-
 sponsa? 143.16.
 Pontifex V. T. quo tempore debuerit seruare continentiam
 ab uxore. 152.1.
 Pontificis consecratio durauit per 7. dies in V.T. 155.1.
 Pontifex N. T. multo excellentior & dignior est, quam
 fuerit Pontifex V.T. 158.1.
 Pontifici obediendum. ibid. 2. 157.4.
 Pontifici an liceat usurpare titulum summi Sacerdotis?
 160.3.
 Pontifex V. T. ditissimus. 161.5.
 Pontifex V. T. fuit infallibilis Iudex in controuersis fidei
 decidendis. 171.2.

Pontifex

Index rerum & verborum.

- Pontifex V. T. fuit Iudex controuersiarum. 107.9. 223.1. &
 229.13.
 Pontifex N. T. est Iudex controuersiarum. 237.1.
 Porticus Salomonis distinguitur ab atrio. 148.10.
 Precepta Decalogi possunt seruari. 97.8.
 Precepta hominum non sunt contemnenda. 202.13.
 Preceptum fidei obligat omnes mortales, sed non solum
 obligat. 99.12.
 Predicantes Euangelij mysticè significantur per boues tri-
 turantes. 16.6.
 Primitiæ & primogenita à filiis Israël solus Pontifex &
 Sacerdotes accipiebant. 149.10.
 Primitiæ ser uolebantur in anno. 1. in Paschate. 2. in Pen-
 tecoste. 3. in festo Tabernaculorum. ibid.
 Primogeniti diuino cultui mæcipati in statu nature. 112.1.
 Primogenitorum tria erant genera: alia hominum, alia peco-
 rum mundorum, alia immundorum. 151.15. & 339.54.
 Principes Iudæorum quinam dicti. 206.3.
 Principes Iudæorum qui feliciter bellum gesserint. 445.1.
 Principes Christiani quales esse debeant? 425.1.
 Præuilegia Iudæorum. 455.7.
 Prophecia de Christo multiplex. 106.7.
 Propheta V. T. duplices, aliqui veri, aliqui falsi. 164.1.
 Propheta veri quinam fuerint? 165.1.
 Prophetissa. 166.3.
 Propheta tres uixerunt sub sinè V. T. & initiu N. T. 165.2.
 Propheta dupliciter probabant se à Deo missos esse. Primò
 per miracula. Secundo per ueracem prædictionem eor-
 rum, quæ breui erant euentura. 168. & 169.3.
 Propheta V. T. omnes de Christo uaticinati sunt, uel clarè,
 uel obscure. 172.1.
 Propheta num omnes Hierosolymis occisi. 160.2.
 Propheta veri & falsi sunt etiam in N. T. 190.2.

Propi

Index rerum & verborum.

- Propitiatorium quid? 153. 16.
 Proprietates alius fidei, certitudo & obscuritas. 28. 6.
 Proximi nomine intelliguntur tam inimici quā amici. 74. 1.
 Purificationes Iudaorum figura Sacramenti Penitentiae.
 80. 4. & 316. 14.
 Purificationis varij modi. 331. 4. 5. 6. 7. 8.
 Pythones dicuntur illi, qui ex instinctu demonis diuinam
 de rebus futuris. 188. 4.

R

- R**abbinita. 217. 2.
 Raso capitis & barba quibus prohibita, quibusve
 concessa? 357. 89.
 Raso pilorum quando adhibita? 123. 3.
 Rechabita, Religiosi Iudaorum unde dicti? 199. 8.
 Redditi Pontificis & Sacerdotum V.T. 144. 2.
 Reformatio circa cultum Dei. 512. 2.
 Reges Hebraeorum qui, & quot fuerint? 365. 1. 368. 1.
 Reges Hebraeorum qui per electionem diuinam, vel per
 successionem creati? 392. 4. & 396. 9.
 Reges V.T. cur vnti? 406. 12.
 Reges Hebraeorū an potuerint habere plures uxores? 413. 1.
 Regibus, quae imitanda, quae cauenda? 428. 5. 6.
 Regis descriptio. 425. 1.
 Rex quando bonis subditorum vti possit. 412. 4.
 Rhemis in Gallia conseruatur ampulla cum sacro Chrisma-
 re, quae sine vlla sui diminutione per 1100. annos suffecit
 pro vngendis Regibus. 405. 11.
 Reuelatum de Christo in V.T. quid fuerit? 36. 2.
 Ritus consecrandi Leuitas. 122. 1.
 Roboam filius Salomonis fuit malus. 373. 15.

S

- S**abbatum in memoriam creationis mundi fuit insti-
 tutum. 347. 68.

Sacerdotes

Index rerum & verborum.

- Sacerdotes V.T. quam diuites fuerint? 152. 17.
 Sacerdotes quo igne in sacrificijs vti. 289. 34.
 Sacerdotes V.T. quando iure diuino debuerint seruare con-
 tinentiam ab vxoribus? 152. 2.
 Sacramenta qualia signa? 295. 1. 298. 2.
 Sacramenta V.T. fuerunt duplicia. 296. 1.
 Sacramenta V.T. fuerunt figura nostrorum. ibid. 2.
 Sacramenta Mosaica non efficiebant gratiam iustifican-
 tem, quam significabant. 299. 3.
 Sacrificium triplex in consecratione Pontificis offerebatur.
 124. 7.
 Sacrificia cruenta Iudaorum significarunt mortem Chri-
 sti. 23. 18. 44. 4.
 Sacrificia legalia abrogata sunt per mortem Christi. 106. 8.
 Sacrificia Mosaica. 269. 1.
 Sacrificium pro peccato. 271. 7.
 Sacrificium Latreuticum, Eucharisticum, Impetratorium,
 Propitiatorium. ibid. 9.
 Sacrificium Agni Paschalis in duplicem finem institutum.
 281. 23.
 Sacrificium duplex in N.T. cruentum vnum, incrementum
 alterum. 292. 40.
 Sacrificium Melchisedech typus sacrificij Missae. 294. 44.
 Sadoch Sadduceorum auctor discipulus fuit Antigni
 Pharisaei. 215. 1.
 Sadducei non admittunt Traditiones. 219. 5.
 Sadducei distinguuntur a Pharisaeis. 214. 2.
 Salome soror Herodis maritum suum Castobarum repu-
 diauit. 472. 1.
 Salomon fuit figura Christi. 308. 11. 375. 14. 414. 3.
 Sampson natus ex sterili matre. 364. 6.
 Sancti veteris Testamenti iustificati sunt ex lege Euan-
 gelica. 82. 5.

San

Index rerum & verborum.

- Sanguis Agni paschalis figura sanguinis Christi. 293. 43.
 Sara figura Ecclesia. 16. 4.
 Scribe in V.T. an fuerint distincti à Pharisais. 214. 1.
 Scriptura sacra cur non sit Index controuersiarum. 237. 1.
 Scriptores librorum V.T. 3. 1.
 Secta Pharisæorum dupliciter spectari potest. 210. 5.
 Septuaginta duo Interpretes spatio 72. dierum transtulerunt Scripturam sacram in Græcâ linguam. 12. 4. 13. 6.
 Serorum conditio difficilior quàm filiorum. 78. 3.
 Sex ciuitates Refugij. 145. 4.
 Sibylle apud Egyptios habuerunt donū Prophetia. 184. 5.
 Sodomia. 504. 6.
 Solemnitates Iudaorum octo. 284. 25.
 Spes duplex, diuina & humana. 50.
 Successio legitima Pontificū est in Ecclesia Romana. 161. 7.
 Synagoga sumitur tribus modis in Scriptura. 101. 1.
 Synagoga fuit visibilis. 103. 3.
 Synagoga tota numquam defecit à fide, sed pars eius. 104. 2.
 Synagoga tempore Christi exspirauit, in eius locum successit Ecclesia Christi. 106. 5.
 Synagoga & Ecclesia cur comparentur Reipublica? 103. 3.
 Synagoga figura Ecclesia in quinque rebus. 109. 2. 111. 1.
 Synagoga in quem usum edificata? 262. 35.
 Synagoga quando primum edificata? 165. 38.
 Synagoga tempore excidij Ierosolymitani, in sola urbe Ierusalem 480. numerata fuerunt. 266. 41.

T

- T**abernaculum fuit figura Ecclesia Christi, quatenus complectitur Ecclesiam militantem in terris, & triumphantem in caelis. 260. 32.
 Tabernaculi longitudo & latitudo. 245. 3.
 Tabernaculi structura. 247. 7.
 Templum Salomonis fuit capacissimum Tabernaculo. 247. 7.
 Terram

Index rerum & verborum.

- Terram promissionis intrarunt Caleb & Iosue. 54. 3.
 Testimonia Scripturae sacra tripliciter citari possunt. 15. 1. 2.
 Thus symbolum deuotionis & bona fama. 493. 4.
 Traditiones Iudaorum duplices. 18. 1.
 Traditiones Pharisæorum undecim ex Euangelio collectae. 18. 2.
 Traditio fuit Iudaeis à Deo mandata. 25. 20.
 Traditiones Christianorum precipuae sex. 26. 21.
 Traditiones Mosaicae legis tres. 33. 16.
 Transgressores festorum quomodo puniuntur in V.T. 349. 72.
 Tres modi consulendi Deum in rebus dubijs. 142. 15.
 Tribus Leuitica hominum genera continebat. 113. 2. 148. 8.
 Trinitas personarum diuinarum quatuor modis cognosci potest in hac uita. 34. 7.
 Tuba filiorum Aaron quales? 434. 3.
 Tunica hyacinthina qualis? 138. 5.

V

- V**alerianianus Imperator reprehenditur ab omnibus Catholicis propter legem de Polygamia promulgatam. 490. 21.
 Vasa Tabernaculi quae? 258. 27.
 Vetus Testamentum, figura N. T. 508. 3.
 Vestis linea duplex. 138. 3.
 Victima seu hostia quid? 269. 2.
 Virtutes Theologicae. 26. 1.
 Vita nostra comparatur Tabernaculo, uita aeterna templo Salomonis. 248. 11.
 Vita aeterna non fuit expresse promissa in V.T. 53. 1.
 Vuulus pro ignorantia Sacerdotis offerebatur in V.T. 274. 12.
 Vinctio Regum duplex. 399. 1.
 Vinctiōnem Sacerdotalem temerè ridem heretici. 130. 17.
 163. 9.

Index rerum & verborum.

Vouere nihil aliud est, quam Deo aliquid promittere.

326.24.

Vouere Christianis licitum est. 334.44.

Vouere licet aliquid, quod alias ex precepto tenemur facere. 338.52.

Potum quomodo oblatio spontanea? 339.55.

Psura à Christianis an licitè exigere possint Iudaei? 451.6.

Vxores alienigenas ordinariè non potuerunt Iudaei ducere,
469.3.

*Vxoris dimissio in V.T. dupliciter fieri potuit, vel palam,
vel occultè.* 469.2.

Vxores, ob quas causas potuerint dimitti in veteri Testamento? *ibid.*

Z

Z *Amolxis apud Getas habuit donum Prophetia.*
184.5.

Zelotypia quale malum? 491.1.

Zoroastres apud Persas habuit donum Prophetia. 184.5.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto: Sicut erat
in principio, & nunc, & semper, & in saecula
saeculorum, Amen.

FINIS.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UAN

IDAD AUTÓNOMA DE NUEV
CIÓN GENERAL DE BIBLIOTEC

